

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Citation: Ewald, Johannes: "Herr Panthakaks Historie og Meeninger", i Ewald, Johannes: *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, udg. af Johnny Kondrup , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ewald01dkval-shoot-idm140540297952064.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

JOHANNES EWALD

Herr Panthakaks Historie Levnet og Meeninger

TEKSTUDGIVELSE, EFTERSKRIFT OG NOTER AF
Johnny Kondrup

Danske Klassikere
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Borgen

4

Danske Klassikere udgives med støtte af Kultur- og Kommunikationsministeriet. Redaktionsudvalg: Charlotte Madsen for NDL, Peter Seeberg for Dansk Forfatterforening, Mogens Brøndsted, Erik Dal og Jørgen Hunosøe for DSL. Serien redigeres af de to sidstnævnte, dette bind desuden af Mette Winge som tilsynsførende. Tekstgrundlag: DSLs udgave af Samlede Skrifter IV 1919. Nr. 884071. Udgivet i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab

Efterskrift og noter © DSL/Borgen 1988 · ISBN 87-418-8487-6
Omslag: Stig Brøgger · Tryk: Rounborgs grafiske hus, Holstebro

5

Stik af J. Clemens til Samtlige Skrifter /1780; orig. st.

6
7

Herr Panthakaks Historie

8
9

Cap. I

Det var en kold og temmelig mørk Vinteraften - i October 1728 - at en middelaldrende Mand, navnlig Panthakak, gik med langsomme Skrit, nedhängende Hoved og Armene over Kors op og ned ved Canalen. - Paa Vægteren nær - om hvilken vi maae anmærke, at han just dengang blev plaget af en foruroeligende Drøm, formodentlig om Klammerie, Spanske-Kapper, hælede Tyve-koster, Tugt-Huuse eller sligt - paa Vægteren nær, sige vi, var han, naturligt nok, saa allene og saa uforstyrret her, som han nogentid kunde have været i en af vore Professorers Lectier; eller - det, som næsten løb ud paa det samme - han troede, at være det - Thi om og en Spillere, som sprang hen til en Jøde, eller en Jøde, som travede hen til en Hofmand, eller en Hofmand, som ilede hen til en af Stadens Nymphes, eller en Nympe, som hoppede hen paa en Dantseboed, af og til løb ham paa Armen, saa var han dog i alt for dybe Tanker til at mærke det - Men naar Maanen undertiden brød frem igjennem Skyerne, og med et mat Skin spillede paa Vandet, saa løb han hastig derhen, blev med et staaende stille og betragtede det med den største Opmærksomhed - - saa løb han igjen et par Skrit frem, og saa et Par tilbage, ligesom en der søgte, hvor - - - - saa slog han Hænderne sammen over Hovedet, og gjorde en heftig Bevægelse, ligesom en der nu vil - - - og saa vendte han sig om og drog et dybt Suk - - - maaskee fordi det var saa koldt - - - Imidlertid kom Skyen igjen for Maanen, og med den altid en mørk, fortrædelig, venlig, godgjørende Tanke til Herr Panthakaks Sjæl. Dem af vore Læsere, som maaskee vil forundre sig over denne Sammensætning af Bi-Ord, maae vi sige, at jo fortrædeligere, jo

ængerligere saadan en Tanke var, med desto større Ret fortjente den Navn af en Velgjerning imod den Panthakakske Familie og imod ham selv. - Den oplivede hans Sjæl til Følelser, og vakte den op af den ligegyldige, kolde, uvirksomme Tilstand, som ved slige Leyligheder er saa farlig; den var Moder til en lang Række af andre Tanker, som gjorde, at han paa nogetid glemte sit Forsæt; fordi de gjorde dybe Indtryk paa ham. - Den gladeste Forestilling skulde derimod 10 kun have gledet bort over en Sjæl, som Herr Panthakaks - ufrugtbar, uvirksom og ufølt maatte den være om den var muelig. - En lykkelig Nar, en rig Epicuræer, en æred Hykkere, et mægtigt Uhyre, som skulde retscaffen bandes først, hindrede ham meer end engang i at tænke paa det fortvivlede Spring - Dyden med alle sine Yndigheder, alle sine fortryllende Skjønheder vilde have befordret det, da han - - - - men det er Tid, at vore Læsere blive noget nærmere bekendte med Herr Panthakak -

Herr Panthakak var mueligt af saa god en Familie, som nogen i Landet. - Han havde unegtelig ligesaamange Forfædre, som den adeligste i Riget; og maaskee ligesaa velfortjente og ligesaa store Mænd iblant dem - Men om han og havde været af Fyrsteligt Blod, saa var der dog en vis ulykkelig Omstændighed, som gjorde ham det reent unyttigt. - Med et Ord, hans Moder var den eneste, som han vidste at navngive, af alle sine Paarørende. - Da det, som man veed, egentlig er Blækket og ikke Blodet der adler, saa kunde vores Panthakak naturligviis ikke gjøre nogen Fordring paa de Elskværdigheder, de Fuldkommenheder, de Fortjenester, som vi bliver fødte med, naar vi fødes af store Folk; da han ikke engang kunde gotgjøre skriftlig, hvem der med rette burde have baaret Navn af hans Fader - Og hvorledes skriftlig? - Hans Moder selv havde aldrig vildet eller aldrig kundet givet ham nogen Oplysning i denne Sag. Alt det, som han ved nogle af hendes Naboersker siden fik opdaget, var - - - - - at hans Moder

var - - - en from, andægtig, stræng Kone - - Jomfrue eller Enke, gift eller ugift havde de i lang Tid ikke kundet komme efter - men at hun saae temmelig got ud, saaledes, som Folk seer fleest - at der gik mange MandsPersoner ud og ind hos hende, som alle kaldte hende Søster - at, endskjønt de ikke var de Folk, der bekymrede sig om, hvad andre tog sig for, dette Søsterskab dog i Begyndelsen var faldet dem noget mistænkeligt; men at alle disse Brødre var af et saa alvorligt, saa sygeligt, saa nedslaaet Udseende, at de ikke selv vidste, hvad de skulde sige derom - at endelig Himmelen - eller som Herr Panthakak i sin Misfornøjelse pleyede at udtrykke sig - Fanden havde ført en Broder igjennem F*** - Byen, hvor hun dengang opholdt sig - at denne Broder, der ventelig var den yngste af dem alle, var høy, vel ved Magt, af en frisk Farve, og trods sin store Paryk, sine sorte Klæder sine Halv-Ermer og sine dybe Suk, et andet Menneske saa ligt, at han, som han selv tilstod, ofte skammede sig derved - at 11 han imidlertid, saalænge som han blev der i Byen, var meget andægtig, og i sær aldrig forsømte nogen af sin Søsters Bede-Timer - Videre fortalte de, at hun kort efter denne Broders Bortreyse, havde faaet Brev, som hun sagde, fra sin Mand, med Begjæring ufortøved, at komme til ham i Holland - Ved denne Leylighed havde de først faaet at vide, at hun var gift - - Efter to Aars Forløb var hun uformodentlig kommet tilbage, med sin lille Christian i Skjødet - just vores Herr Panthakak - Hun var i dyb Sorg, som hun bar til sin Død - følgelig maatte hun vel være blevet Enke. - Efter den Tid opoffrede hun sig reent til Brødrenes Beste, og skyede meer end nogetid før al Omgang med de andre, som hun kaldte Verdens Børn; men om man og, for got Naboeskabs Skyld, engang imellem saagot som paatvang sig hende; saa kunde man dog ikke faae hende til at tale om andet, end om Tidernes Fordærvelse og de forestaaende Lande-Plager - Naar man uskyldig viis bragte hendes Mand paa Tale, saa fordreyede hun Øynene, sukkede dybt og svarede med et Sprog af Bibelen - Nogle var gaaet saa vit, at de havde spurgt hende, om han ikke heed Kùchlein; thi saaledes skrev hun sig, men de havde aldrig faaet andet Svar, end enten at hun Dag og Nat vilde bede for dem at de alle maatte blive rette Kùchleins; eller at hun havde gjort et heiligt Løfte aldrig at nævne sin Mands rette Navn, for om mueligt, at glemme, at hun engang havde været saa kjødelig - - at gifte sig - Hun begyndte da i Almindelighed at fortælle, at hun dengang var meget ung og vild - -

- et sandt Verdens Barn - at det dog var skeet imod hendes Villie - men naar man nu tænkte, at hun vilde fortælle alting, var hun, førend man saae sig for, mit inde i Verdens Ugudelighed, og de sidste Tider.

- De havde staaet mange Straffe-Prædikener ud, for at stille deres Nysgjerrighed tilfreds, men alt forgjæves - og hun døde, førend man kunde blive klog paa hende - Det var alt hvad disse gode Matroner kunde sige vores Panthakak for vist om hånds Herkomst - De lagde med en betænkelig Mine til, at han vel maatte have en Fader; - og at man maatte haabe det beste - siden Madame Kùchlein aldrig kunde taale at see et uægte Barn, uden at besvime; og naar hun af en Hændelse blev vaer at et ungt Fruentimmer kyste et MandFolk; truede hun aldrig med mindre Straf end med Marschlandenes Oversvømmelse - Vor Panthakaks, dengang Christian Kùchleins Moder, havde som sagt ikke fundet for got, at give ham meer Oplysning i denne Sag, end de andre; og da han nogle Gange havde igjentaaget det 12 næsviise Spørgsmaal, hvorfor han ikke ligesaavel havde en Papa, som alle andre Børn - da han ikke længere vilde lade sig nøye med den Erindring, at han burde betragte alle de fromme Folk, som han daglig saae, som ligesaamange Fædre - saa gav hun ham engang for alle et Svar, der var saa eftertrykkeligt, at han holdt det for raadeligst ikke at spørge tiere - Vore ukjærlige Læsere, og de som overiile deres Domme vil nu holde det for afgjort, at Herr Panthakak ikke var kommet paa den ordentligste Maade til sin Person - Han selv, naar han i Fremtiden sammenlignede det ovenanførte, med en og anden Omstændighed; var næsten overbeviist om, at ingen anden, end den omtalte yngste Broder, havde plantet ham i denne ulyksalige Verden; og det var i den Henseende, at han med al billig Ærbødighed for sin formeente Fader, meer end engang bandede den Skjæbne, der just skulde føre ham

igennem F***, da der dog var andre, langt nærmere og bedre Veye til Tydskland - og det allene for at formeere de ulyksaliges Tal med en Panthakak - Vi som billige og ordentlige Historieskrivere, vil gaae en Middel-Vey, da der findes en - Vi har uaget Madame Kùchleins Strængthed, ikke den Overbeviisning om hendes Dyd, at vi ey skulde holde det for meget mueligt, at hun overiilet af en menneskelig Svaghed kan have gjort et lille Feyl-Trin, som vor gode Ven endog med nogen Rimelighed, efter Behag kan takke eller bande for sin Oprindelse - Men paa den anden Side har vi ikke heller den Tillid til Naboerskernes Ærlighed i de smaae Kjøbstæder, at de jo undertiden af en lille Hævngjærrighed eller blot for TiidsFordriv kan baade sige meer og mindre om en Ting, end de veed, ligesom Omstændighederne fordre det - Det er endog rimeligt, at det sidste har fundet Sted i dette Tilfælde. Madame Kùchleins halsstarrige Taushed i denne Sag, som man slet ikke kan undre sig over at hun iagttog imod en Søn, der neppe var ti Aar, da han forlod hende; synes næsten unaturlig og umuelig imellem en halv Snees Frittersker, Trøstersker, Raadgiversker, Fortællersker, Bagtalersker, og Himlen veed hvad for fleere - Og hvorfor skulde hun have taugt? - Af Egensindighed? - Den kunde ikke holde Stand - Af Ydmyghed? - O Madame Kùchlein - - - Af Lyst til at blive mistænkt? - Det kunde maaskee før være - men af Mangel paa Opfindelser eller paa Dristighed? - - - O Madame Kùchlein -

Altsaa har vi sat Herr Panthakaks Fødsel i sit behørige Lys -

Vi seer tilbage, og blive med Fornøyelse vaer, at vi har faaet et 13 halvt Ark fyldt med denne Post allene - Intet skulde være os kjærere, end den Forvisning, at slig en Vitløftighed maatte yderlig mishage Kunst-Dommerne - Dette vilde give os et rimeligt Paaskud, en forønsket Leylighed, at undskylde os hos dem paa et andet halvt Ark, at dømme dem baade fra Smag og Forstand paa et tredie; og endelig i nogle faae, men fyndige Perioder, som kunde opfylde det fjerde, at indbyde alle dem, som kun havde et Øye, til at see; om vi ikke skrev saa laconisk, som det var mueligt for en dansk Historie-Skriver - At denne Leylighed fattes os beklage vi dog ikke saa meget; thi vi haaber, at den kommer endnu, og den vil da give en ypperlig Anledning til et andet Værk; men det fortryder os, at Herr Panthakaks øvrige Historie, er for største Deelen saa tydelig, saa fattig paa Tvivl og Formodninger, at vi kun vil finde faae Steder, hvor vi kan lade vor Vittighed og vor Dømmekraft skinne i sit fulde Lys - faae, hvor vi kan selv vise os paa Skue-Pladsen - Som naar man vilde formeene den ærlige, den velhavende Speckhøker, at være tilstæde naar hans Søn deponerer, og at tilegne sig selv al den Beundring som han troer at læse i Tilhørernes Øyne, naar den tilkommende Professor uden Anstød kan opregne Alen lange Sider af - - - latin - - - eller arabisk - - eller Himlen maae vide, hvad det er for et Hexe-Sprog, og hvorledes Professorerne kan forstaae ham - Som om man vilde forbyde denne gode Mand, som dog svarer enhver sit, at forandre Sted hvert Øyeblik, for at finde et, hvor enhver kan have den Fornøyelse at see ham

- ham, Faderen til saa klog en Søn; saa bedrøvet er det, naar de handlende Personer ligesom vil slaae Døren i for Næsen af deres Historieskriver; naar ham skal fattes Leylighed eller undertiden Tilladelse, at plante sig mit iblant dem, og at troe sig meest beundret af dem alle - Virkelig, om det ikke var for andet, end det smukke: *Vi* og det rørende: *Vore Læsere*, som vi nu næsten nødes til at være sparsomme med -

- - saa maatte det fortryde os - Dog kjende vi os ret, saa finde vi vel Raad hertil -

Ikke den tapperste Oberst, som har besluttet at hans nyefødde Søn skal blive General, ikke den lærdeste LandsBye-Præst, som allerede ved Moderens Bryst bestemte sin Hansemænd til et Lys for Kirken, ikke den udlærteste Aagerkarl, som har udregnet, at hans lille Arving skal blive den rigeste i sin FødeBye - Ingen af alle disse kan anlegge en Plan saa god, saa sikker, saa passende til deres hensigter, som Madame Kùchlein, der havde bestemt sin lille Christian til en Menniske 14 Fiende og en Klynkere. - Han begræd, om man bør troe det, alt i Moders Liv, Kjødets Fordærvelse og Jordens Ulyksalighed. - Han var ikke fire Aar, førend han, foruden en stor Deel andægtige Væklager og Herzens Seufzerlein; som var meget opbyggelige, og som han ikke forstod et Ord af, vidste paa sine Fingre, at Verden var en Jammer-Dal, hans FødeBye et Sodoma, Hans Moders Naboersker Lucifers Døttre, og over Hovedet alle Mennisker, - - at forstaae paa Madame Kùchlein og de faae Sjæle nær, som hun værdigede sit Venskab - nogle elendige, blinde, forventte, ryggesløse Creaturer, som Himmelen kun lod leve for Madame Kùchleins Skyld, ligesom Zoar fordum blev staaende paa Loths Forbøn - for at øve og prøve hende - og for med Tiden, naar hun blev kjædet af at bede for dem, at lade det gaae dem, som Korah og Dathan. - Han vidste; at Rigdom, Rang, Lærdom og Silke-Adriener var ligesaamange dødelige Synder, at Comoedier og Dants raabte til Himmelen om Hævn; og at Bagtalelse og Umildhed i at dømme var i det mindste en Peccadill, som enhver from Christen burde tage sig i Agt for, saameget de onde Tider tillod det. - Alt dette lærte han med en beundringsværdig Hurtighed uden ad; og vidste at anbringe det saavel til rette Tid; at den som ikke vidste at det altid var rette Tid hertil i Madame Kùchleins Huus, skulde have soeret paa, at Barnet virkelig begreb noget af det han sagde; og da det ved ideligt Bifald og Smiger dybere og dybere blev indpræntet i hans spæde Sjæl, blev det ham tilsidst saa bekjendte Sandheder, at han endog, da han fik bedre Forstand holdt det urimeligt og ugudeligt at undersøge dem - Det havde været et Mirakel, om ikke Aar og Erfarenhed efterhaanden havde hærdet disse Talemaader og Sententser til Meeninger og til Grund-Sætninger - Fra Barns-Been vant til at formode lutter Ont hos alt det, som var uden for hans Moders Fortoug, maatte Panthakak nødvendig faae meget at see, som intet duede. Da det paa den anden Side var blevet ham indskjærpet som en Troens Artikel, at der intet Got var paa Jorden; holdt han det naturligt nok ikke for Umagen værd, at søge derom - Og hvorledes skulde han da

finde det? -

Dog skulde med alt dette, maaskee en lykkelig Dumhed have gjort hans Skjæbne taaleligere; om ikke Madame Küchlein, for at gjøre ham til en fuldkommen Job havde fundet for got, at skjærpe hans Forstand, eller som hun udtrykkede sig, at oplade hans Øyne - Om det og engang var afgjort hos ham, at alt det han saae, var ont, saa 15 skulde han dog maaskee ligegyldig og følesløs kun have seet lidet, og det lidet onde ikke i sin fulde Størrelse; ikke fra alle sine Sider. - Endnu mindre skulde han nysgjerrig have brugt sin Indbildnings-Kraft som et Forstørrelses Glas, hvor hans Øyne ikke naaede; han skulde ikke have higet efter at see de mindste Feyl, de ubetydeligste Vanheld forestilte i en græsselig Størrelse, for saaledes desto bedre at kunde betragte dem Led for Led; heller skulde han ikke bestandig forsigtig, bestandig frygtsom havt Mistilliid baade til sine Øyne og sit Forstørrelses Glas; han skulde i det mindste ikke have skabt Laster, og Ulykker hvor han ingen kunde opdage - Thi det er kun den oplyste misfornøiede, der efteraber Fanden, ligesom denne efteraber den evige i at skabe af Intet eller dog af en ubequem Materie - Det er kun dem, hvorom man maae tilstaae, at de i en vis Forstand naae deres Hensigt temmelig. Kun denne er den betydelige Forskjæl, at det altid ved Slutningen af deres Arbeide heder - de saae hvad de havde gjort og see - det var saare ont - Man kan følgelig med Billighed regne det for en af Herr Panthakaks Hoved-Ulykker, at han blev skarpseende og vittig; og Madame küchlein havde gjort ham en virkelig Tjeneste om hun havde stukket hans Øyne ud i Stedet for at oplade dem, i det mindste paa den Maade, som hun oplod Øyne paa. - En vis Egenskab, som hun selv fandt for got at kalde den frommes Forsigtighed, den enfoldiges Klogskab, og naar hun havde drukket stærk Caffé, Sions stridende Datters Aarvaagenhed; men som enhver anden, der ikke havde lært at udtrykke sig saa mystisk som Madame Küchlein, vilde, naar han dømte, paa det allerlemfældigste, have kaldet, en utaaelig Sladderskes Nysgjerrighed - En vis Pligt, som en langvarig og stræng Efterlevelse havde gjort hende til Vane og til Vellyst - den at prøve Aanderne - En vis ydmyg Begjærlighed, ligesom Salomo, at undersøge alting, og at finde alting forfængeligt - og ont - Et vist - - hun vidste ikke selv, men som man, for at hjælpe hende til Ord, kan sikkert kalde Menniske-Had; gjorde at ingen var hende velkomnere, end den som kunde fortælle hende noget - - ont - - det forstaaer sig selv - men hvad var ikke ont? - Den lille Panthakak mærkte sig dette snart, og for at faae noget Dukke Tøy, eller for at blive frie for Straf, eller blot for at fornøye hende, fortalte han alt det han vidste; og for at faae noget at vide blev han opmærksom, efterhaanden skarpsigtig, og da Aarene tog til klygtig i at udfinde sine Lege-Cammeraders Feyl - Han opdagede med Tiden at han var ligesaa kjærkommet, 16 naar han fortalte om en Dræng der var faldet i Rendesteenen, som naar han berettede at en anden havde brækket sit Been; og at han blev ligesaavel og undertiden bedre belønnet for at beskrive en Naboe-Piges ugudelige Hoved-Tøy; som for at sladdre om en andens barnagtige Trodsighed eller Dovenskab eller Ubluehed - og han mærkede sig at det ene var ligesaa vel en Synd, som det andet; ligesom det at brække Beenene og Halsen i Nøds Fald var ikke øyensynligere en Straf af Himmelen end det at falde i Rende-Steenen - Han fandt at et Ørfigen hørte ligesaavel i den skrækkelige Rubrique af Synderne imod det femte Bud, som et Mord; og at en Moder der gav sin Datter en nye Klædning drev ligesaa vel Af-Guderie, som Cananiterne - Og hvilken Mængde af Mordere og af Af-Guds-Dyrkere maatte han ikke finde? - Men at det var lige gyldigt, enten det var sandt eller usandt, som han fortalte; var det, som han til sin store Lykke, ikke opdagede, endskjønt man maae tilstaae at det var Forsynet, og langt fra ikke Madame Küchlein, at han kunde takke for denne Uvidenhed. -

Der var mange Laster, som han i saa spæd en Alder ikke kunde kjende af Navn, langt mindre have Leylighed at see - Der var Ugjerninger, Afskyeligheder, hvoraf den belæste eller erfarne Gamle undertiden til Belønning for sin Dyd, hverken kjender den egentlige Beskaffenhed eller Exempler - men som den lille Christian - for at faae Øynene opladte - for ret at lære at kjende den onde Verden, og at fatte Afskye for den - for i sin Tid at kunde tage sig desto bedre i agt - og for ikke af Uvidenhed, at fortie noget for sin Moder - i det mindste maatte have et Begreb om - Dette oplod hans Øyne fuldkommen, og han var allerede i sit tiende Aar saa god en Kjendere af alle Slags Laster, at det allene var Forsynets Beskjærmelse, hans gode Natur, og en medfødt Frygt, der gjorde at han ikke i sit tyvende var en Cartousche, eller en Aretin, eller en Edelmann. -

Klokken fra fire til fem var i Almindelighed en opbyggelig Time for vor lille Christian - da kom han af Skole -

»Nu min Christian, hvad har du seet i Skolen i Dag? - ventelig ikke noget got - sig kun frit - saa er du en kjøn Søn - saa skal du faae Sukker - - men dersom du fortier noget - saa - -«

O Mama skulde aldrig kunde troe - - -

»O jeg troer det nok min Søn - jeg er destoværre alt for over beviist derom - Ugudelighed gaaer i Svang - Jeg frygter for endnu at 17 leve den Dag, at Himmelens Straffe-Domme - - - Men hvad var det du vilde sige? -

Der var Frue Ehren-Preises Frants - - -

»Har jeg ikke sagt det Broder Jammerfuld? - Det er den ugudelige Kone, som Madame Peber-Quærn og Jomfrue Slip-slop har mistænkte - og som jeg destoværre gjerne vil troe ikke uden Aarsag - - for den Veder-

Styggelighed, - - - som Lots Døttre begik - -

Hvad begik Loths-Døttre Mama? -

»Man faaer dog give Barnet et Begreb derom, Broder Ebleskive - for at han kan tage sig i Agt - Loths Døttre gik ind til deres Papa -

Er det en Synd at gaae ind til sin Papa? - O den Synd er jeg destoverre frie nok for at begaae -

»Næsviis! - men Barnet veed ikke, hvad han siger - Beed Himlen bevare dig - du kunde gjøre det ligesaa galt - om du ikke havde saa dydig en Moder - Du er et Mandfolk lille Christian -«

Men begaaer jeg ikke da en Synd, hvergang jeg gaaer ind til hende?

Ney Himlen være loved, du er endnu for ung - - - til det - - - men jeg skal nok forklare dig det siden - - - -
- Barnet maae dog vide det - Ikke sandt Broder Rødøye? -

Jo Søster -for at tage sig i agt - - -

O ja Mama jeg slipper hende ikke, førend hun siger mig, hvad det er at gaae ind - - -

»Men nu skal du først kjønt fortælle mig, hvad det er for en Ulykke at Ehren-Preises Frants har gjort -«

Nu, det er just ingen stor Ulykke -

»En stor Liderlighed i det mindste - -

Det er det just heller ikke - - men - -

»En stor Løgn vil du sige - -

Løgn er det ikke heller - - men - -

»Hvad er det da? -

Det er en stor hviid Fjær, som han har faaed i Hatten; og som klæder ham saa smukt - saa rask - -

»Og det kalder du ingen Ulykke - ingen Liderlighed - Men Barnet forstaaer det ikke - Lad Broder Trang-Bryst forklare dig det? -

Men er det da saa stor en Synd Mama, at gaae med en hvid Fjær i Hatten? - Ak! - det seer saa frisk ud -

»Det er en Troldoms Synd - Den stakkels elendige Frantz! - men han er et Barn - han er saa got som uskyldig - dog vil den Fjær blive 18 ham til en Snare - til Fordærvelse - - - Men hun! - hun! - Saaledes at klæde sit Barn ud i Fandens Lignelse - Ja - jeg vil ikke spaae ont over min Næste - men det var got for hende om hun blev straffet i Tiden - Dog det er ikke den første, som hun har sat Fjær paa Hatten - - De kjendte hendes Mand, Broder HvideLøg. - *Ja - han var den største Hanrey i F****

Hvad er det, en Hanrey Mama?

»Det er saadan en, som fremmede MandFolk kommer til, imens deres Mand er borte -

O saa er min Papa, i hvor han og er i Verden, en stor, en grumme stor Hanrey -

»Slyngel! - men Barnet forstaaer det ikke - man kommer til at udtyde det for ham - dog det kan blive til siden - Men hvad sagde Skole-Mesteren til Frantses Fjær? -

Til Fjæren sagde han ikke et Ord - men

»Der har vi det - det vilde jeg have sagt forud - men din Skoele-Mester lille Christian er en ugudelig, som de andre - - Jeg er bange at han forfører mig mit Barn - Hvad siger De Broder Pølse-Pind - det er saadanne, som skulde oplyse Ungdommen og vejlede den - -

Men Frantz fik Riis fordi han ikke kunde sin Lectie -

»Der kan du see, min Søn - der kan du see Himmelens øyensynlige Straf; for hans ugudelige Masquerade med Fjæren - Havde Madam Ehrenpreis ikke fundet for got at vanskabe sin Søn, saa havde Beelzebub aldrig faaet Tilladelse at forvilde ham, da han skulde lære sin Lectie - - - Men, da vi dog taler om Beelzebub - saae du SkoeleMesterens Kone? -

O ja Mama! - hun var saa deilig - saa galant - Hun havde et Staae- Vær paa Hovedet, som var saa høyt -

»Ney det gaaer for vidt - Vi vil vende Ryggen - Vi vil flye, mine Brødre til vort Zoar, førend det onde kommer - at det ikke udrydder os med disse ryggesløse - Vi vil flye og ikke see os tilbage - Var der Kniplinger paa Sættet, eller -

O der var saameget Guld, saameget Stads, at jeg aldrig kan sige det - Men hun skal og kjøre ud i Dag, paa Landet til hendes Moster, som har gjort - -

»Hvad for en Ulykke har hun gjort? -

Hun har gjort Barsel - Er det og en Synd Mama? -

»Alt hvad saadanne Verdens Børn gjør, er Synd - - - Saa hun 19 kunde ikke gaae - Stakkels Barn - en Skole-Mester Kone! - Hun skulde endelig kjøre - til hendes Frue Moster - - Ja Moster mig hen, og Moster mig her - Til Pølen og Puten kjører saadanne Sminke-Dukker« - o.s.v.

Saadanne og andre lige beskaffne Samtaler, maatte daglig igjentaagne nødvendig frembringe førømtalte Virkninger hos den lille Christian, helst da de blev saa mægtig understyttede af tre andre Omstændigheder, som vi ikke kan undlade at anmærke, da de har saa væsentlig en Indflydelse paa dens Character og Historie, som her tales om. - Et var det, at han af Naturen havde faaet et blødt Gemyt, som hver Dag ved Opdragelsen blev gjort blødere - et Hjerte som meget let tog imod Indtryk, men og meget længe bevarte dem - Strængighed havde gjort ham frygtsom, og Frygt gjorde ham til et Offer for den første, som vilde bilde ham noget ind, naar det kun var bedrøveligt eller farligt; men den samme Frygt gjorde ham og yderlig betænksom i at forandre de Meeninger, som engang var ham indpræntede - den forhærdede hans Hjerte imod alle dem, som vilde underrette ham om noget bedre - Et andet var det, at han fra den spædeste Alder af var vant til at ansee sin Moder, og alle dem, som hun holdt Venskab med, for ligesaamange aldrig feylende Oracler - Den tredie Omstændighed, som i vore Tanker ikke bidrog lidet dertil; var denne; at Madame Küchlein, ventelig for ikke at besmitte ham, var faldet paa det ulykkelige Indfald, at holde ham saa meget som mueligt fra alt Selskab al Spøg med andre Drengene af hans Alder - og saalænge som han var under hendes Vinger, kun tillod ham at lege med Dukker - Om Nogen den Tid har indseet og nøye overvejet alle disse Omstændigheder, saa har han uden stort Hexerie, allerede i vor Panthakaks tiende Aar, med temmelig Sikkerhed kundet spaae, at han - om det ikke skulde behage Himmelen, ved et eller andet Mirakel at gjøre en Forandring til det beste - med Tiden vilde blive en kjærlingagtig Klynkere, og en knarvurn Menniske-Fiende -

En Character som denne, der allene kan takke den almindelige Foragt, og de Viises Medynk derfor, at den ikke er forhadet indtil Afskye, er udentvivl et ufejlbarligt Beviis paa, at den Opdragelse, som Madame Küchlein gav sin Christian i mange Henseende ikke var den, hun burde givet ham. - Dog aftvinger Sandhed og Billighed os den Anmærkning; at den tillige, endskjønt paa en uskyldig Maade, og uden Hensigt, lagde den første Sæd til mange og vi tør sige vigtigere 20

Dyder i hans Hjerte - Foruden en dyb Ærbødighed imod alt det, som var hemmeligt og ceremonielt i Religionen, foruden en nøjagtig Lydighed imod foresatte, som daglig blev ham indskjærpede blev en vis anstændig Alvorlighed ham naturlig, som er ofte det første Trin til Viisdom, ligesom den altid er en Følge deraf. - Naar man desuden betænker at Madame Küchleins Haand var imod alle, og følgelig alles Haand imod hende - og at, endskjønt hun høymodig foragtede Verdens Bagtalelse, hun dog ingenlunde var tjent med, at den blev belagt med unegtelige Beviiser - saa begriber man meget vel, at hendes Stilling, om ikke andet, tvang hende til, at gjøre meget got som faldt alle i Øynene; og derimod at undlade meget ont, eller i det mindste at gjøre det saaledes, at ingen uheldig - - og da man ikke bør forlade sig alt for meget paa Børns Taushed - ikke vor lille Christian selv mærkede det - En stræng lagttagelse af alle udvortes Pligter, en god Oeconomie, en ordentlig Leve Maade og Arbeidsomhed, var af denne Aarsag Dyder, som han allerede i sin spæde Barndom nogenledes blev bekjendt med - Den Nys-Gjerrighed selv, hvortil hun opeggede ham, var Sæden til en Vide-Lyst, der nødvendig med Tiden, endskjønt ham uafvidende, maatte berige hans Sjæl med mange gode og sunde Begreb, og iblant dem med saadane, der naar Eftertanke udviklede og modnede dem, kunde blive Mod-Gift, for de ovenanførte Feyl - Men det som man meest vil undres over, det som næsten synes at være et Paradox, og en Modsigelse, er at vor Panthakak, just ved Madame Kychleins Exempel, uformærket blev kjærlig, øm og medlidende, mod de samme Mennesker, som han holdt for onde, som han foragtede, og hvis Fiende han var eller troede at være - - Han, saavel som heele Byen, var daglig Vidne til, at hans Moder gjorde meget got imod nøddlidende - Han troede følgelig at det burde saaledes være - Sine egentlige Aarsager, hvorfor hun saa nøye iagttog denne Pligt; tog Madame Küchlein sig naturligviis vel i agt for at fortroe ham; og hun gav ham paa hans enfoldige Spørgsmaal, høyt kun det almindelige Svar, at man burde gjøre vel baade imod onde og gode - Men han blev imidlertid vant til at holde det for got; og hans følende, hans af Naturen ømme Siæl gav ham med Tiden en Aarsag, der var uendelig ædlere, end de, som alle Madame Küchleins i Verden skulde kunde givet ham, om de havde været Oprigtige. - Han fandt, at af alle de Ulyksaligheder, som Verden var fuld af, Ondskab endnu var den største, og følgelig fordrede den største, den 21 virksomme Medlidende - Af denne Aarsag blev det efterhaanden hans Glæde, at gjøre det

Gode, som stod i hans Magt, imod alle Mennisker, ikke allene uagtet, at de i hans Tanker tilhobe var onde, foragtelige, afskyelige Creaturer, men just fordi de vare det - Vist et ædelt Træk, et Aftryk, af den store Menniske-Ven, som man skal kun finde hos faae af vore meest sodtalende, meest glimrende Philantroper - -

Alt dette sammentaget og overveyet, kan man med god Grund paastaae, at Herr Panthakak vandt meer, end han tabte, ved at blive opdraget i sine første Aar af sin Moder, Madame Küchlein. -

22

Cap. II

Nu var han ti Aar. - Hans Forstand udviklede sig daglig meer og meer, og hans føromtalt Nysgjerrighed begyndte at blive ubeleylig, om ikke farlig, selv for Madame Küchlein og hendes sukkende Brødre. - Han havde allerede iagttaget, at Broder Hvide-Løg undertiden greb Syster Magdalene - en lille butted Kokke-Pige, som forud havde været hans Amme - i Barmen; og han havde gjort sine Anmærkninger derover - Det som meere var, han havde en god Aftenstund taget sig for at beluure sin Moder, og han blev ved denne Leylighed Vidne til en fortroelig, kjærlig, og med mange Suk afbrudt Samtale imellem hende og Broder Trang-Bryst - - - om deres Legge. - Han mærkte, at det blev stille, og kigede igjennem Nøgle-Hullet, og saae den fineste Strømpe paa Jorden, lidt efter lidt med zittrende Hænder nedstreifet, af den hvideste, den rundeste, den deiligste Leg i Verden - Han var ventelig nær ved at gjøre fleere og vigtigere Opdagelser - Vi kan ikke negte, at vi jo med større Taalmodighed skulde have kiget en Times Tid igjennem dette Nøgle-Hul, end et Korteer igjennem den beste Tubus paa runde Taarn - I det mindste skulde vi have besiddet saa megen Levemaade, at vi havde til rette Tid listed os bort paa Tærerne, for ikke at forstyrre Damen. - Men den gode uskyldige Christian var enfoldig og uskikket nok, til med et at støde Døren op - som man af en utilgivelig Uagtsomhed havde glemt at slaae i Laas - at klappe med Hænderne, og at raabe engang over den anden »O, hvad Mama er hviid, naar hun er nøgen!« - Man kan let forestille sig, at Broder Trang-Bryst, saavelsom Madame Küchlein havde nogen Umage for at faae Klæderne bg Ansigtet igjen i de behørige Folder - Historien vil endog forsikkre, at Madame blev rød - Saameget er vist, at hun fra dette Øyeblik af, erindrede sig, at Christian allerede var ti Aar; og at det var høy Tid at lade ham lære Latin, siden man uden at vide det Narrerie, dog ikke kunde haabe at forfremmes ved Kirken, hvortil han var bestemt i Moders Liv - Hun gik endnu videre, og da alle hendes Brødre enten var gode Haandsværk-Folk og Kræmmere, eller altfor hellige, til ikke at have foragtet 23 alt det, som Verdens Børn kalde Lærdom; da hun paa den anden Side havde sine gode Aarsager til ikke at betro sit Barn, til nogen af den latinske Skoeles Betjentere i F***, eftersom alle Mændene talte af Fornuften og alle Konerne gik med kryllede Nakker; saa besluttede hun nu høymodig at overvinde den moderlige Ømhed, som Hidindtil havde gjort det saa utroeligt for hende, nogentid at kunde skille sig ved sin Christian; saavelsom den Frygt at han maatte fordærves, naar han blev overladt til andres Opsyn, end hendes eget - Hun besluttede, at forlade sig paa Forsynet, at skikke ham til H** en Bye, der laae kun sex Miile fra hendes Opholds-Sted, og der at tinge ham i Kost hos Herr Conrector Misocosmus - en Mand, som hun ikke kjendte, uden af det, som Rygtet fandt for got at sige om ham. - Men Rygtet sagde, at han var lærd til Nødtorft, en stor Pedant, og over Hovedet en større Foragtere, en afsagtere Fiende af alle menneskelige Daarligheder, end nogen ung Hofmand er det af Grædske Gloser. -

Herr Misocosmus tog med Glæde imod vor lille Christian - Ikke fordi han havde nogen Godhed for Madame Küchlein - Han kjendte hende ikke engang, uden af Navn, og dersom han havde kjendt hende; saa havde han vist foragtet hende af det oprigtigste Hjerte. - Heller ikke fordi han var nogen besynderlig Elskere af Børn - Tvertimod, han havde ventelig saameget, som mueligt skyet al Omgang med dem, dersom det ikke havde været, for i sine hypochondriske Timer, at kunde gjøre sig en lille Motion, med at prygle dem. - Heller ikke, fordi hans Omstændigheder skulde have trængt dertil; thi han var saa rig, som man neppe skulde formode det af en Conrector. - Men fordi hans unge, deilige, og fromme Kone, havde hundrede Gange ladet sig forstaae med, at hun ret inderlig beklagede de stakkels Folk, som vare nødte til at have fremmede Folkes Børn i Kost og under Opsyn; fordi hun ligesaa ofte havde bedet ham paa det indstændigste, at han for alting vilde skaane hende for den Ulykke, som hun holdt for en af de største; og fordi hun endnu samme Dag, da han fik Madame Küchleins Brev fortalte ham, at hun havde kjendt denne Kone, som Jomfrue, at hun ikke kunde lide Madame Küchlein for sin Død; og at hun engang var blevet saaledes overskjeldet af hende i et offentligt Selskab, for et nymodigt Sæts Skyld, at hun fra den Tid af havde bedet Himmelen i Naade bevare sig fra, nogentid at komme i den mindste Forbindelse med Madame Küchlein. - Man vil uden Betænking slutte sig til af dette, at Herr Misocosmus ret inderlig 24 hadede sin Kone, ligesom man vil holde det for afgjort, at han var en dødelig Fiende af sin fattige, sin retskaffne og sin eneste Broder, naar vi fortæller, at han nogen Tid derefter, fast besluttede, da han selv hverken havde eller ventede Børn, at gjøre vor Panthakak, til sin eneste Arving, langtfra ikke af Kjærlighed til denne; men fordi hans Broder havde ladet sig

mærke med, at han vilde være fuldkommen lykkelig, om han kun havde saameget, at han var sikker paa det Nødtørftige - Man vil blive saameget vissere i sin Sag, naar vi legger til, at han ufejlbarlig havde udført denne Beslutning, om ikke hans Kone, til sin Svogers og ventelig sin egen store Lykke, imod al Formodning havde billiget den, og endnu, til et næsten ubegribeligt Overmaal af Lykke var faldet paa, at ville beviise med Grunde, at han havde Ret; da nemlig hans Broder var Enkemand uden Børn, og følgelig ligesaagod og bedre kunde være tjent med sin maadelige Pension, end med en stor Capital paa et Bret; eller med nogen Forøgelse af sine Indkomster; som dog hans ødsle, ryggesløse og listige Svigermoder, vist vilde plukke fra saa godhjerted en Mand, som ham; og som hun ligesaavist vilde anvende slet - da hun paa den anden Side, ifald hun, som Himlen forbyde, skulde være saa ulykkelig at blive Enke, var meer end fornøyet med det, som var bestemt for hende i deres Ægteskabs-Contract - Og da den lille Christian, efter al Anseelse, vilde viise sig taknemmelig for saa stor en Velgjerning, som den, at blive antaget til Søn af Herr Misocosmus, ved at gjøre sig værdig dertil, og ved at blive ham en Trøst i Alderdommen - da han nu allerede tegnede til saa meget got, o.s.v. Om Madame Misocosmus meente alt dette for Alvor, eller om hun, som vi ere tilbøieligere til at troe, dengang alt havde lært at kjende sin Mands Tænke-Maade, skal vi ikke sige for vist; men saameget kan vi sige; at saa naturlig som den Slutning synes at flyde af det ovenanførte; at den gode Conrector, med got Overlæg gjorde baade Broder og Kone al den Ulykke, som han kunde - saa urigtig og falsk er den - Saalet kan Mennisket bedrage sig - Langt fra at han skulde hade dem, var de virkelig de to eneste Mennisker, som han kunde siges at elske paa Jorden, og han elskte dem saa heftig, at han ofte gjorde sig selv de bittreste Bebrejdelser over denne Svaghed - Dette har al Anseelse af en mørk Tale - Men vi kan med faae Ord give Nøglen dertil. -

Herr Misocosmus; uagtet al den (ikke Overbeviisning, thi han tog sig vel i Agt, for at lade sig overbeviise af nogen, men) Følelse, som 25 han havde, af sin Kones og sin Broders gode Hjerter og ypperlige Hensigter; kunde dog aldrig billige noget af det de ønskede eller syntes at ønske; da han langt fra at tiltroe dem Forstand nok, til at ønske det tjenligste, eller at dømme rigtigt om deres eget og andres Beste; holdt det for afgjort, at deres Ideer var saa ubestemte, saa forvildede, saa falske, at de nødvendig maatte feyle i alle deres Domme, endog om de ligegyldigste Smaa-Ting. De kunde saameget mindre fortænke ham heri, som han nu engang for alle, dømte alle Mennisker fra Forstanden, sig selv undertiden ikke undtaget. - Deri var han følgelig fuldkommen enig med Madame Küchlein, at alt det, som Mennisket tog sig for, og som hendtes det, var ont. Men Forskjællen var denne, at hun søgte Grunden til denne Feyl for den største Deel i deres Villie, og han allene i deres Forstand - Hun tilskrev alle, eller i det mindste dem, som hun undte en dobbelt Andeel af Straf, overflødig Indsigt til at kunde see det Gode, men tillige et altfor gjenstridigt Hjerter til at ville vælge det - Han derimod paastod, som god Philosoph, at alle Skabninger følgelig og Menniskene havde en medfødt Drift til at forøge deres Fuldkommenheder om mueligt til det uendelige, og sluttede deraf, at deres Villie nødvendig maatte vælge det som de holdt for det beste, men at deres Forstand var saa formørket, at den aldrig eller kun ved en Hændelse indsaae hvad det beste var. Af disse Grunde holdt hun det physiske Onde, hvoraf Verden i begges Øyne var ligesaafuld, som af det moralske, for ligesaamange umiddelbare Straffedomme eller Tugtelsler af Himmelen - Han derimod kaldte det en Virkning, der nødvendig maatte flyde af sin tilstrækkelige Aarsag, nemlig Forstandens Fordærvelse; og han troede at Menniskene havde den fuldkomneste Tilladelse af Himmelen, til at undgaae alle muelige Ulykker; men at de var for dumme til nogentid at kunde benytte sig af denne Frihed - Enhver seer heraf, at han var nogle Grader billigere baade imod Himmelen og Jorden end hun. - Men til Philosophiens Skam seer man og, at dersom Madame Küchlein var en større Menniske-Fiende, saa var Herr Misocosmus en større Nar - Hun vidste dog hvad hun troede, og hun turde i NødsFald bande paa at hun havde Ret. - Han troede endelig og, at han havde tilstrækkelig Grund til at troe - - at Materien - - at Sandserne - - at Lidenskaber - - At Adspredelse, havde saaledes fængslet - forblindet - forvildet de høyere Sjæle-Kræfter, - - at Menniskene altid forbyttede de rette Bestemmelser af Ont og Got - og følgelig altid valgte det ene for 26 det andet - - og følgelig da de altid vilde vælge det Gode; altid i dets Sted valgte det Onde - altid det skadelige og falske i Stedet for det nyttige og sande. - Q.E.D. Men i denne sin Troes Natur fandt Herr Misocosmus undertiden imod sin Villie, en tilstrækkelig Aarsag til at troe, at hans høyere Sjæle-Kræfter, mueligt - han kunde kun sielden overtale sig til, at sige rimeligt valgte det falske i Stedet for det sande, just naar de dømte, at Menniskene altid forbyttede de rette Bestemmelser etc. Vid. supra.

Men Gud forstaaer os, sagde Fader Pansa. -

Vi vil sige saa meget, at naar Herr Misocosmus undertiden i heele Timer paa sin Hjernes og sin Lunges Bekostning havde a priori og posteriori beviist, at alle Menniskets Begreb, Sætninger, Bestemmelser, Domme, Slutninger ikke var en Pibe Tobak værd; saa faldt det ham undertiden ind, at han var et Menniske - Naar han paastod at alle Mennisker dømte urigtig, var det ikke da en himmelraabende Egenkjærlighed, at undtage sig selv? - Og kunde han feyle, saavel som alle andre, hvorfor ikke da just i den Grund-Sætning, hvorpaa hans heele System beroede, den om Forstandens Fordærvelse, og det deraf flydende onde. Denne Indvending skal engang have forbitret ham saa meget, at han i Overiillelse raabte: Alle Mennisker er Narre; og de ere Narre med, som troe at de ere Narre. -

Saameget er vist, at dersom han ikke havde havt, al den Egenkjærlighed, al den Halsstarrighed, som en Philosoph, og en Skole-Mand kan have i at forsvare sine Grund-Sætninger; dersom han ikke havde forsvaret

denne saa tit, at han tilsidst virkelig troede, at være overbeviist derom; og, maaskee, dersom ikke Vanen, den Natur, som vi give os selv, kom ligesaatit tilbage, som den blev jaget ud; saa kunde man have havt det beste Haab om, at nogle gode Venners Omgang, der havde været listige nok, til bestandig at give ham ret, skulde med Tiden have bragt ham til at tvivle om sin Meenings Rigtighed; og saaledes gjort et Menniske, eller i det mindste en fuldkommen uefterrettelig og uskadelig Nar af Herr Misocosmus. - Men Ulykken var, at de saalænge havde gjort ham fastere og fastere i sin Sag ved Mod-Sigelser, til han endelig var blevet reent uforbæderlig, reent forhærdet. De betænkte ikke, at den der havde saa slette Tanker om den menneskelige Forstand, som Herr Misocosmus; om og den Tilstaaelse kunde aftvinges ham ved Grunde, at et Menniske engang imellem kunde dømmes rigtigt; nødvendig kun vilde tilstaae det om 27 det mindste Antal, og følgelig i denne Disput, kun om sig selv, blot af den Aarsag, at han var ene imod saa mange, om det og ikke ellers var saa naturligt. -

Madame Misocosmus var den første, der mærkede, at Medhold var almægtig over hendes Mand - det eneste og sikreste Middel, til at forandre hans Tanker efter Behag - den ene undtaget, der var blevet ham til Valsprog, hvilken, som sagt, havde slaaet altfor dybe Rødder. Hun, og siden flere lærte, at naar han af alle Kræfter satte sig imod ethvert Ønske, som de lod sig forstaae med, det da langt fra ikke skeede af Had, men fordi han troede: at de, som Mennisker, altid dømte urigtigt, om deres sande Beste, og selv om deres Fornøyer; følgelig, at det, som stred meest imod deres Ønsker, maatte være dem tjenligst og fornøye dem mest. - Da de først vidste saameget, var det ikke at tvivle paa, at jo den gode Herr Conrector maatte blive en Machine i deres Haand, som de kunde gjøre med, hvad de vilde; og selv en Spille-Bolt for sine unge og lystige Bekjendtere - Den ærgerlige Krønike af H** vil endog fortælle, at en Primaner fik ham til at staae en heel Time paa Hovedet, ved at beviise i en vitløftig Declamation, hvor rimeligt, hvor fornuftigt det var handlet af Menniskene, at de alle vare blevne enige om at staae paa Beenene -

Imidlertid maae man, for at være billige, dog tilstaae, at i Fald Herr Misocosmus ikke havde saa aldeles Ret i at dømmes alle Mennisker fra Forstanden, han dog havde havt saa mange Anledninger til denne Fordom, at de nogenledes kunde undskylde den. - Foruden vrantne Forældre, pedantiske Præceptorer, Alen tykke Commentatores, en stor Grad af Egenkjærlighed, og et af Naturen hypochondrisk Blod, som tredive Aars Skoele-Tjeneste ikke havde fortyndet; havde næsten alle de, som han var og burde være meest tilbøvelig at tiltroe nogen Forstand, behandlet ham paa en Maade, der neppe rimede sig med fem Sandser - Et rigt Fruentimmer, som Forstanden ret syntes, at skinne ud af Øynene, hvilket han endnu som Baccalaureus friede til i den ziirligste Chrie af Verden, havde givet ham Kurven - Den velviise Borgemester i H** paastod Rang og Sæde over ham; Academiet havde i tredive Aar glemt at kalde ham til Professor - Journalisterne havde forsømt at recensere hans lærde Dissertation de eruditis H**anis, og da han i en god Meening havde sendt dem den, til et unegteligt Beviis paa deres Dumhed gjort Fidibuser deraf, eller i det mindste foregivet, at have gjort dem - Ikke at regne utallige flere 28 ligesaa urimelige Tildragelser, hvorved en Mand som Herr Misocosmus nødvendig meer og meer maatte bestyrkes i de slette Tanker, som han havde fattede om den menneskelige Forstand. - Vi maae endnu gjøre den Anmærkning, at jo lærdere en var eller passerede for at være, desto dummere kaldte Herr Misocosmus ham - Dog, de som kjender de Herrer Lærde, vilde ventelig have anmærket dette selv. -

Men det lader, som om vi glemte vor Christian -

Dette uskyldige Barn, vant til at tage alt det for gangbar Mynt, som hans Foresatte fandt for got at sige ham, maatte nødvendig nu faae slettere Tanker om Menniskene og Verden, end han nogen Tid havde havt før - Det var ikke at begjære af ham, at han skulde see dybere end til Tingenes Overflade, mindre at han skulde gjendrive Beviiser, som han ikke engang forstod - Han gabede derfor paa Herr Misocosmus indtil han havde lært hans heele System udenad, han erindrede og igjentog hans Tale-Maader saalænge at han tilsidst holdt dem, for afgjorte Sandheder, uden at undersøge dem; og han anvendte saalænge de mindste Hændelser, naar de kun nogenledes vilde passe sig, paa at bestyrke dem, indtil han troede sig fuldkommen overbeviist derom - Madame Kuchlein, havde dog altid gjort Verdens Børn den Ret, at de var polerede nok til at undlade meget ont, for ikke at brænde sig, og at gjøre meget endskjönt uhelliget Got, for at vinde en forfængelig Roes - Hun havde tilstaaet dem en stor Forstand i naturlige Ting, hvilke den fromme kunde og undertiden burde laane af dem, ligesom Jøderne forud laante Guld-Kar af Egypterne - Dette svage Gjenskin af Menniske-Kjærlighed, disse Billeder, der kunde kaldes smukke i en mørk Sjæl, udslettede Herr Misocosmus efterhaanden med sin Veltalenheds Svamp; men forgjæves forsøgte han med Sandhedens Griffel at indprænte Begrebet om den menneskelige Villies Attraae til det Gode i Christians Hjerte - Endskjönt hans unge Hjerte følte den Forskjæl, som det var om Menniskene gjorde ont af Forsætt eller af Mangel paa Forstand, endskjönt han virkelig ønskede at det sidste altid maatte finde Sted; saa dog, da Madame Kuchlein havde altforvel indprentet ham det modsatte; da det onde dog altid blev ont af hvad Kilde det kom; saa blev han ved, uden vitløftig Undersøgelse, at troe sin Moder, at Verdens Børn ikke vilde gjøre got, hvor de kunde; og Herr Misocosmus, at de ikke kunde, endskjönt de vilde - Heraf var det at han med Tiden dannede sig 29 den smukke Grund-Sætning, at det gode var umueligt og det onde uundgaaeligt paa Jorden -

Ligesom en gjerrigs Capital føder andre Capitaler af sig, som gjør ham gjerrigere endnu, saaledes maatte denne Fordom nødvendig blive Moder til mange Omstændigheder, der bestyrkede den. - Da Christian var udlært paa at finde Daarligheder overalt, saa kunde han naturlig nok ikke andet end finde, at de Skole-

Bøger, som Herr Misocosmus lod ham lære saa mechanisk, og i særdeelethed de latinske libri memoriales, Thesaurer Vestibuler og Anthologier var reent splittergalne - Han lod sig mærke dermed for sin Conrector, og denne svarede ham kort og got, at han var en Nar der ikke forstod det; og at disse Bøger, skjønt kun per Accidens, var indrettede fornuftige nok til at give hans Hukommelse saameget at bestille, at han i den Tid ikke kunde tænke, og følgelig ikke heller finde paa nye Daarligheder.

- Han begyndte nu at lære dem for Alvor, og fandt efterhaanden meer og meer Smag i Sprogets i sær i de Ciceronianske Skjønheder, ligesom han fattede dem bedre - Han lod sig forstaae dermed, og man svarte ham, at han var en Dosmer, der langtfra ikke maatte bilde sig ind, at komme nogentid til at tale saa ziirlig Latin, som Cicero; og at han og alle de var Narre der tragtede derefter, da det var meer end nok naar man vidste saa meget af et dødt Sprog, som det Latinske, at man kunde forstaae det man læste, og høyt gjøre sig saa forstaaelig deri, som en Polack. - Han vovede, at spørge, hvorfor han da skulde lære saa mange Regler - - Fordi han skulde lære dem, og fordi han kunde ikke komme frem i Verden, uden at være ligesaa naragtig, som alle hans Brødre. Dersom man ikke vidste, hvad Modsigelses Aand kan udrette, skulde man holde det for umueligt at en Conrector, hvis største, hvis eneste Styrke bestod i Sprogene, kunde dømme saaledes.

- Men de, som veed det vil just finde Grunden dertil i denne Styrke - Den snue Christian mærkede snart, at dersom Herr Misocosmus skulde rose nogen, saa var det de Latinske Authorer - Dette forførte ham til at yttre sig med sit Bifald - Og da fik han først at vide, at Sallustius var en affectert Nar i Preusisk Uniform, og Cicero en efter det Pariser Til-Snit, at Plinius var for fuld af Blomster, og Curtius af Sminke - Grækerne gik det ikke bedre - Da vor Christian efter nogle Aars Forløb begyndte at forstaae dem, var han Vidne til en Samtale, imellem, sin Lærere og Rector Geb-Recht om Homer og hans 30 Efter-Mænd, der sætter den førstes Tænkemaade i et fuldkommet Lys

»Homer, sagde Herr Misocosmus var uden Tvivl Poet efter Ordets egentlige Bemærkelse - en Skabere -«

De har Ret - Hans ypperlige Lignelser viser i sær hvormeget han havde lært af Naturens Mestere -

»Paa Lignelser har han været meget fattig - Han igjentager sig selv, hvert Øyeblik« -

Perrault har med Grund anmærket det samme - og

»Perrault var en Nar, min Herre, som havde satt sig for at laste Homer - Han betænkte ikke, at Naturen dengang var meer enfoldig, og mindre rig paa Originaler at efterligne, end den er nu -«-

Hvad denne Anmærkning angaaer er jeg fuldkommen enig med Dem og Despreaux -

»Boileau Despreaux dømte alt for partiisk om Homer til at han burde anføres. - Han dømte dem til Strikken, der fandt Feyl hos en Digter, der har dem saa store, at hans Tids-Alder allene kan undskylde dem. -

Terrasson sætter ham endog under Chapelain, og - -

»Terrasson forstaaer ham ikke, saa god Græker, som han og kan være. - Det er bedrøveligt, at de vil dømme om Digtere, der ikke kan forestille sig Billeder af Naturen, der seer anderledes ud, end dem, de har for Øynene« -

De Franske kan ikke forestille sig at et Sprog kan være naturligt, som ikke er yderlig flint, kjælent, og fuldt af Sentiments -

»Fiint, siger De - De vil dog vel aldrig negte, at om Homer havde været en Boeotier, han endnu havde været for grov.« o.s.v.

Det vilde blive uendeligt at følge med Herr Misocosmus i alle hans Critiquer over de Mænd, som Verden har været enig i, at kalde lærde og store - Man kan desuden let slutte sig til, hvad han maatte dømme om de nyere, naar han fandt saa mange Feyl hos de gamle; ligesom man kan gjette sig til, hvor slet han maae have behandlet Mesterne i de speculative Videnskaber, da han saalidet skaanede Sprogenes Helte; hvad de danske Mikkler kunde vente sig, naar de latinske Jürgener selv maatte staae Skoele-Ret. - Naturligviis kunde saa besynderlig en Pedant ikke indprænte sin Lærling nogen Høyagtelse for Videnskaberne eller nogen Lyst til dem - Den lille Christian troede at han meget lettere og mageligere kunde blive en Nar end ved at fylde sit 31 Hoved, med alle de Daarligheder, som andre havde fundet for got at skrive sammen. - Herr Misocosmus oprettede det ærlig med Tampen, som han rev ned med Munden; og Christian, som begyndte at troe, at hans Conrector maaskee var en Nar, som alle andre, sluttede, fra det større til det mindre; at nemlig, da han, som var saa forskrækkelig lærd, ikke var ret klog; det da ikke maatte være noget Menniske beskjæret, at have sin sunde Forstand -

Af sine Skole-Kammeraders Omgang kunde han ligesaalidet faae noget Begreb om den beste Verden. Han var i Begyndelsen noget enfoldig, og derfor drillede de ham; han var alvorlig, og derfor kunde de ikke

lide ham; han var mistænkelig mod alle og derfor beluurede de ham; efter gammel Vane sladdrede han paa dem, og følgelig pryglede de ham. -

Imidlertid blev alt dette af bedre Følger for vor Panthakak, end man skulde have formodet - Drillet, forhadet, udskjældt, pryglet af alle; fik han stor Lyst til at holde sig saameget, som mueligt for sig selv - Da han skulde fordrive Tiden med noget, var han nødt til at læse, naar de andre legede - Skjønt man ikke kunde love sig meget af denne Læsning; viiste det sig dog med Tiden, at den ikke havde været unyttig; da han først fik Leylighed til at lede alle de utallige Ting frem, til ret at bese dem, og til at bringe dem nogenledes i Orden, som han nu fik pakket sammen i sin Hjerne, uden at vide hvorledes. -

Heller bør man ikke negte, at jo Herr Misocosmus, handlede fornuftig i visse Puncter af Underviisningen, endskjønt det rigtig nok kun var per Accidens. - Dersom han lærte ham at ansee meget klogt for daarligt, og meget got for ont; saa lærte han ham tillige at ansee virkelig Daarlighed, med alle sine skadelige Virkninger for det som den var. - Saaledes, naar de latinske Historie-Bøger, som jeg veed ikke hvad for en ond Aand har lært vore Poedagoger at give Børn i Hænderne, førend de kan skille det gode fra det onde, og langt mindre det ægte fra det glimrende, naar de bestak den unge Christians Sjæl ved prægtige eller rørende Skildringer, og saaledes forførte ham til at tænke høyt om en Enthusiast, en Pedant, en Selv-Mordere, en Erobrere; eller til at finde skammelig Kjærlighed og Sybaritiske Lyster indtagende; saa rev Misocosmus med aldrig skaanende Hænder Masquen af dem; og viiste ham, at det var elendige Narre, som havde gjort Jorden og sig selv ulykkelige, fordi de dømte endnu falskere 32 om den sande Lyksalighed, end deres forglemte Med-Brødre. - Man maae desuden mærke, at den Fordom som vor Conector med saa stor Umage indpræntede sine Discipler, er af sin Natur saa stor og stærk, at den kun taalder faae andre ved Siden af sig - Den som holder alle for Narre kan næsten umueligt blive overtroisk; og endnu mindre overtale sig til at sværge blindlings paa andres Meeninger - Mistænkelig imod alting, undersøger han alting nøye; og ved at betragte det fra alle Sider, udvider han i det mindste sin Kundskab, og samler sig saaledes Materialier, hvoraf han engang kan faae det lykkelige Indfald at danne sig Viisdom. - Vist er det, som vi før erindrede, at denne store Fordom, enten maae understøttes af en næsten unaturlig Egenkjærlighed; eller og, naar dens Sclaver ere ærlige nok til at holde sig selv for ligesaa store Narre, som alle de andre; maae den blive yderlig brystfældig ved sin egen Vægt, og styrte dem, som mærke det, i en fuldkommen Pyrrhonismus; thi endskjønt den falder, forsvinde dens Ruiner derfor ikke. - Man skulde derfor troe, at den maatte danne alle dem af sine Tilhængere, der nogenledes kunde tænke, til ligesaa mange Tvivlere, som langtfra ikke vilde befatte sig, med at undersøge nogen Ting, da de ikke kunde vente sig mindste Nytte, mindste Vished af deres Undersøgelser. - Dog et er det at de fleeste Mennsker og i sær Philosopher har Egenkjærlighed nok, til at tiltroe sig den Forstand, som de dømmer alle andre Mennsker fra - Et andet er det, at det er en Fordom, der som man veed, sjelden bliver undersøgt, og hvis Svaghed endnu sjeldnere bliver mærket. -

Endnu maae vi sige dette til Herr Misocosmi Berømmelse, at han, da han ikke kunde tiltroe sin Lærling nogen Dømme-Kraft, belæssede Hans Hukommelse med alt det den kunde romme, for ikke at skikke ham reent tomhoved fra sig. - Sprog, Historie, især hvad Navne Aarstal, og enkelte Begivenheder angaaer, de nødvendige Præcepta og sligt, lærde han følgelig af Grunden - En Post hvori den gode Herr Conector igjen per Accidens handlede fornuftigt; da Ungdommen er Hukommelsens Tid, og vi sjelden kan, men endnu sjeldnere gider lære udenad naar vi bliver gamle. -

Af det Foregaaende seer man og, at vor Christian, maatte blive arbeydsom, ydmyg og taalmodig; og følgelig, naar alting bliver nøye beregnet, vinde ligesaa meget, om ikke meer, end han tabte, ved at blive i otte Aar underviist, og opdraget af Herr Misocosmus. -

33

Cap. III

En af Madame Kuchleins Brødre blev imidlertid employert ved Vaysen-Huuset i Halle, og dette var et lovligt Kald for hendes Søn at begive sig derhen. - Men det vilde være os ligesaalet at sige hvad Noah tilbragte sin Tid med i Arken, som at fortælle, hvad den gode Christian, tog sig for eller lod tage for med sig i den Tid han opholdt sig her. To Ting veed vi - den ene, hvilken næsten synes utroelig, at han ved sin Udkomst, paa engang foragtede Menniskene og søgte deres Selskab meer end nogentid før - den anden at han samme Tid tiltoeg sig det Navn, hvorunder vi først lærte at kjende ham, og sin øvrige Leve-Tiid skrev sig Christian Pantakak. -

Vi faae her et Anfald af Ethymologie, som vi umueligt kan imodstaae - Vi tykker allerede paa den tredie Pen, for at finde den egentlige Oprindelse af dette barbariske Navn -

Ifald et hvert Bogstav er Begyndelses-Bogstavet til et Ord, saa kan det sige:

Plagende Aander, Narre, Tyranner, Hyklere Avlede Kiødet Af Kiød. - Det kunde endelig og sige:

Prøv Alting Narr! - Tak Himmelen! - Algodhed Kiædes Af Knur Ja hvad skal vi nu? - Vi kunde fristes til, for paa engang at komme ud af alle Vidtløftigheder, at deriuere det ligefrem af det gode danske Ord: Pandekage - Dog vi ønske Fædrene-Landet og den lærde Verden til Lykke; thi nu fandt vi det paa engang: Det kommer ufeylbarligt af det Grædske Παντα Κακα; (alting er ont) Og hvem der ikke kan see, at det kommer heraf, den maae være stokblind. -

Det samme Stød, som aabnede Døren paa vor Panthakaks Due-Slag eller Faare-Stie, hvad man vil kalde det; havde befried hans Moder fra det Aegyptiske Fængsel, som hun i saa mange Aar havde sukket over - Madame Kuchlein blev samlet med sine Fædre, efterladende sig over Formodning store Midler, og Herr Panthakak til sin eneste Arving, en liden Summa undtagen, som han skulde betale ud til hendes Brødre, følgelig hans Morbrødre; eller rettere, ifald man 34 bør troe den hemmelige Krønike, og hendes Søns egne Formodninger, hans Farbrødre. - Han begræd sin Moder, talte hendes Penge, eftersaae hendes Breve, og fandt iblant dem nogle, der næsten tydelig beviiste, at ovenomtalte vandrende Broder, havde været om ikke hendes Mand, dog noget der næsten saae ligesaadan ud, og at han paa Veyen igjennem F*** formodentlig, af Vanvare eller fordi han havde intet andet at bestille, var blevet Fader til ham, Herr Panthakak, som slet ikke takkede ham for dette Indfald - De syntes ydermeere at beviise, at denne gode Broder enten maatte leve endnu, eller være død nyelig. - Den Lyst at reyse, der er saa naturlig hos unge Mennsker, kunde han nu ikke længere staae imod, da han havde saa god en Aarsag at skyde Skylden paa, som den billige Begjærlighed, at kjende en Person noget nærmere, der havde saa stor en Deel i hans Væsen. - Endskjønt man har god Grund til at troe at denne Aarsag, saa sandsynlig som den var, dog slet ingen Andeel havde i hans Beslutning; thi han var intet mindre end hævnghjerrig, og af andre Aarsager kunde han ikke søge efter sin Fader - Nok er det, at han betroede sin Formue i sikke Hænder, indrettede sine Ting paa den beste Maade, og reyste. -

Veyen faldt nærmest til Tydskland; og her skulde han og finde Broderen ifald han søgte ham. Men det, som meest bestyrker os i, at det i det mindste ikke var hans rette Alvor, er, at han undervejs gav sig god Tid til at besøge de fleeste Academier. Dog sig til liden Opbyggelse, og uden endnu at faae det mindste Begreb om den beste Verden. - Han fandt at de fleeste Professorer drevne af Mangel eller Gjerrighed, blev Marktskrigere, Parti-Gangere, Viintappere og Hanreyer. - Han fandt at andre, af Uvidenhed, eller Egensind, eller Stolthed blev pedantiske Bullenbidere; og at de næsten alle var enige i, at plyndre de gamle, at foragte de levende og at sige om deres Undergivne: Sumimus pecuniam et mittimus Asinum in patriam. - Saae han til Studenterne, saa kunde de da bekjendte Renommister, Pennalister og Philister ikke andet, end forarge ham meget. - En tilkommende Theolog der spottede med Religionen, som en Hov-Junker, bandede som en Granadeer, og zittrede for en sort Kat, som en gammel Kjærling, en Jurist der gjorde sig et Tidsfordriv af at slaae Løgter og Vinduer ind, en Medicus, der drak sig og sine gode Venner under Bordet, og en Magister Philosophiæ, der som dux gregis ipse caper førte dem alle paa berygtede Huuse, var Gjenstande der daglig faldt 35 ham i Øynene, og naturligt nok meer og meer bestyrkede hans Fordom, og hans Mis-Fornøjelse med Verden. Dog, det som man herved maae undres over, er at han sjelden eller aldrig tog sin Tilflugt til de saakaldede Pietister, hvoraf der dog dengang var nok - Men han havde, siden han kom fra Vaysen-Huuset i Halle, yttred en Koldsindighed imod disse got Folk, der næsten syntes at nærme sig til Foragt og Afskye. - Vel fandtes dengang, som nu, hist og her mange brave Professorer, duelige Studenter, sande Christne og overalt gode Mennsker, men han kunde nu engang for alle ikke see dem, uden naar de havde en ufordeelagtig Side; og da saae han dem allene derfra.

At ham jo i det øvrige maatte møde mange Gjenvordigheder og ulykkelige Hændelser, paa sin Reyse, kan ingen tvivle paa, som kjender noget til Herr Panthakak, og til den menniskelige Natur. De kunde ret siges, at søge ham, eller rimeligere han at søge dem. - At opregne dem alle vilde være et herculisk og et kjædsommeligt Arbeide. Nogle af de betydeligste kan vi dog ikke forbigaae

I et Verts-Huus imellem Hirschfeld og Francfurt, hvor han en Aften blev nødt til at legge sig ind; blev blant andet stærkt talt om en Røver-Bande, som skulde opholde sig der i Naboe-Lauget, og allerede have plyndret mange, myrdet nogle - Den gode Panthakak, der altid var beredvillig til at troe det verste, kunde ikke dølgge sin Frygt - Han sagde Selskabet i Fortroelighed, at han havde en Deel Penge hos sig, som han ikke vel kunde undvære, men som Røverne dog gjerne maatte tage, naar de kun vilde lade ham slippe levende til Francfurt am Mayn. Alle de tilstedeværende, forsikkrede ham forgjæves, at han som reyste om Dagen, paa en slagen Lande-Vey, hvor nogle hundrede bestandig foer frem og tilbage, kunde ikke løbe nogen Fare, helst da Bønderne allerede havde begyndt at arbeide paa Marken - Hvem veed sagde han, om ikke just disse reysende - disse Bønder - - - Et ungt Menniske, som sad i Kakkelvns-Krogen, og som hidindtil havde taugt, gav ham Ret, og syntes at yttre samme Mistanke - Hvad er vel disse Gautyve andet, sagde han, end forarmede eller liderlige Bønder? - Nogle aftakkede Soldater, og andet Pak, kan der vel være imellem, jeg vil og gjerne tilstaae, at mange noksaaprægtig equiperede Herrer, som man skulde ansee for reysende Græver og for de skikkeligste Mennsker, ikke er et Haar bedre; men i Lands-Byerne i sær i Skov-Huusene har de dog deres Tilhold, og de forstaae sig i Almindelighed paa et Haar med Bønderne - Imidlertid, blev han ved, 36

har De got min Herre - De har en god Hest, og kan maaskee ride fra dem, naar De kan tage sig i Agt at ingen uformodentlig overrumpler Dem - Men jeg - endskjønt jeg ventelig ikke har saameget hos mig, som De, kan jeg dog mindre undvære det - og jeg gaaer - Falder Deres Vey maaskee og til Francfurt, spurgte Panthakak, og da Svaret blev Ja, fik han med et meer Mod - Han havde et Indfald, der syntes ham saameget lykkeligere, som det baade stemte overeens med hans gode Hjerte, og med hans Frygtsomhed - Tregange havde han det allerede paa Munden, og ligesaatit faldt det ham ind, om han intet vovede derved. - Han vidste at heele Verden var ond - Han vidste endelig og, at der var Grader i Ondskab; og at en Røvere var ulige verre end en fegtende Haand-Værks Burs, hvorfor han ansaae denne - Men hvem vidste, om han ikke tog Feyl, og om ikke just denne var en af de værste - - Thi, sagde han kan Satan forstille sig saaledes, at han seer ud, som en af Lysets Engle; saa kan en Gautyv sagte ligne en reysende Haand-Værks-Burs - I disse Betragtninger fordybet raadførte han sig saa nøye med den Fremmedes Physiognomie, som om han vilde have skildret ham - Det unge Menniske syntes ikke, at mærke det, men blev koldsindig ved at fortælle Selskabet en Deel af sine Omstændigheder, blant andet, at han var en Snedker-Svend af Profession, at han var barnfød i Sachsenhausen, og at han nu vandrede hjem, for at besøge en gammel Farbroder, en ærlig Kræmmere, som han navngav. Min Farbroder, blev han ved, er, som ventelig nok er nogle af de gode Herrer bekjendt, ugift og en formuende Mand. - Jeg er hans eneste Arving - Jeg kunde følgelig gjerne lade mit Haandverk ligge - Men jeg har altid anseet Ledig-Gang for et Himmelraabende Tyverie - Det Brød, som man har fortjent ærlig, smager best, og der er meest Velsignelse ved. - Jeg har derfor, siden jeg kunde føre en Høvl aldrig kundet overtale mig til at tage imod en Skilling af min Gamle; og jeg kan ikke endnu, førend det behager Himlen, at kalde ham, hvilket den lade vare længe - Naar det skeer, vil jeg sætte mig ned i min Føde-Bye, i Sachsenhausen, leve af det jeg har lært, og gjøre got med det øvrige. - Alle var enige i at rose saa god en Tænkemaade - Især rørte den Herr Panthakak; og da der endog var dem i Selskabet, som vilde kjende det unge Menniskes Farbroder, den ærlige Kræmmer Batze, saa opklaredes hans Ansigt fuldkommen - Han lod al Mistanke fare, og tilbød uden Omstændigheder denne fromme Burs halv Lod i sin Hest, saaledes at de vilde skiftes til 37

at ride, ifald han vilde unde ham sit Selskab; hvilket den unge Herr Batze, efter de fornødne Undskyldninger, tog imod med Taknemmelighed, i Betragtning af den Frygt, som han ikke kunde negte, at han bar for at reyse ene. Den halve Deel af Natten tilbragte disse nye Venner ved et Glas Vin, den anden halve Deel sov de - Men ved Dagbrækningen vækkede allerede den unge Batze sin Compagnon, erindrende ham om, at det var Tid ifald de vilde naae Francfurth. - De begyndte da deres Vanderskab, og under veys, foreslog Snedker-Svenden Herr Panthakak, om han ikke vilde tage til takke med den gamle Herr Batzes Huus i Sachsenhausen, da han havde Rum nok, og Francfurth dog kun var skilt ved en Broe fra denne Bye; hvilket han imodtog med billig Taksigelse. - Imidlertid var de kommet ind i en temmelig tyk Skov, hvor SnedkerSvenden, hvis Tour det just var at gaae, havde det Vanheld, at snuble og saaledes at forvride sit ene Been, at han ikke kunde gaae et Trin meer. Han klagede ynkelig, og ønskede kun at naae det nærmeste VærtsHuus. Panthakak betænkte sig ikke længe, hvad han skulde gjøre. At springe af Hesten og hjælpe sin Ven derpaa var et Øyeblikks Sag. - Men hvormeget undrede han sig ikke, da den fromme Burs trakke en Pistol op af Lommen, og begjærte, at han i mueligste Hast vilde levere ham sin Guld-Børs. - »Jeg burde, sagde han med en høy Latter, da han havde faaet denne, af den forsteenede Panthakak, jeg burde efter mit HaandsVærk Regler klæde Dem reent nøgen af, min Herre, men da dette er mit Prøve-Stykke, og jeg følgelig seer meer paa Ære end paa Fordeel, vil jeg være fornøyet, med Deres Penge, Deres Vad-Sæk og Deres Hest. - Jeg seer at De undrer Dem over min besynderlige Ædelmodighed, men De gjorde mig og i Gaar en større Tjeneste end De veed - Jeg var ret forlegen, for at udrette noget, hvorved jeg kunde blive kjendt for gyldig af mine tappre Med-Brødre - Jeg er ung endnu, og ikke just med de Dristigste - Uagtet den Fristelse, som De førte mig i, med at tale om Deres mange Penge, var mit Valg derfor aldrig faldet paa Dem, der seer ud til at være to gange saa stærk som jeg, og desuden havde en god Hest, om De ikke havde yttret saa besynderlig og saa latterlig en Frygt; og jeg stod endnu i Beraad om det ikke var bedre, at jeg lod mit nye HaandVærk fare og blev en ærlig Snedker-Svend, indtil jeg kunde læse af Deres Øyne, at De mistænkte mig, for at være en Skjelm. Dette opirrede mig, jeg fattede min Beslutning, og - - - Her lod nogle stemmer af reysende sig høre imellem Træerne, og 38 den nye Ryttere, der ikke holdt det for raadeligt at oppebie dem, fik ikke sagt meer, end at han bad paa det kjærligste at hilse sin gamle Farbroder, den ærlige Kræmmer Batze i Sachsen-Hausen, hvorpaa han sprenge tvert ind i Skoven, og forsvandt i faae Øyeblik af Herr Panthakaks Øync, der endnu ikke havde lukt Munden i, efter at han havde lukt den op førstegang. -

»Forbandede Verden, raabte han endelig, og kastede Hat og Paryk paa Jorden, forbandede Verden! - saa ond, saa falsk, havde jeg dog aldrig forestillet mig, at du var! - Ulyksalige Mennisker, som ikke kan gjøre et Trin, uden at træde paa giftige Slinger eller i en Løve-Kuule, eller i en Af-Grund! - Han var for opbragt, til at betænke, at af tyve Reysende, som var samlede i det omtalte Verts-Huus mueligt ja endog rimeligt de nitten, fortsatte deres Vey uden mindste Anstød Havde han været koldsindig nok til at lade dette falde sig ind, og at overveje det, skulde han ventelig være blevet saa nysgjerrig, at vilde vide, hvorfor han just skulde være den, som Ulykken skulde treffe - Om han maaskee selv havde nogen Skyld deri. - Han skulde ved nøyere Eftertanke have gjort en Opdagelse, som, ifald han havde anvendt den for Eftertiden, han ikke havde betalt for dyrt, endskjønt han betalte den got. - At nemlig den, som engang er ulykkelig nok til at være mistænkelig, aldrig kan være mistænkelig nok. - Den ynkværdige Svaghed, eller Vane, at have alle mistænkte, er uden al Tvivl ligesaa farlig, som en uindskrænket Aabenhjertighed. Denne gjør os næsten, reent værgeløse imod Falskhed; men hiin opirrer den retskaffne selv; den nedbryder en af den Dydiges

sikkerste Forskandsninger imod den lastefuldes Fornærmelser - Det Ønske, meene vi, der er saa naturligt, hos alle Mennisker, at vilde passere for gode. - Den gjør meer, den modner ofte Sæden til Lasterne, der uden den maaskee vilde have lagt i mange Aar skjult og ufrugtbar i Menniskets Hjerter - Den forfører ved Hændelser den nedrige, men tillige feige og uvirksomme, ved at vise ham, hvad han kan gjøre, og den bringer den uvittige paa Indfald, som han ellers aldrig skulde have havt. Hvor mange har ikke denne Mistænke-Syge allene at takke for, at de daglig bestjæles af deres Tjeneste-Folk? - og hvormange har den allene gjort til Hanreyer? - Det synes i disse og flere Henseende selv at være farligere, at mistænke alle uden Forskjæl, end at være aabenhjertet imod alle. - At begge Deelee indskrænkede af Fornuften til rette Tid og Sted, har deres store Nytte, det har vi vel ikke nødvendig at erindre; og at 39 begge Deelee, uden denne Indskrænkning ere skadelige, vil kun faae tvivle paa - Men der er nu engang dem, som skal fortroe sig til alle, og der er dem, hvis uimodstaaelige Svaghed det er at mistænke alle uden Undtagelse. Der er den, som, om han havde skrevet en Pasquill, eller gjort noget som Gallien stod paa, ikke kunde hvile, førend han fik fortroed sin Haarskjæerer og sin Balberer det; og der er den, som vilde tage i Betænkning at fortroe sin Doctor, at han havde Forstoppelse - Disse Folk er det, for hvilke det vilde være en nyttig Regel, at overdrive deres ulægelige Svaghed saa meget som rimeligt. Den, der fortroer sig til enhver, bør aldrig lukke Munden i, og den, der mistænker enhver bør aldrig lukke den op. - En halv Fortroelighed gjør Fiender af Venner selv; en ufuldkommen Mistanke gjør det samme; og ligesaa sikkert, som den meest overdrevne; men denne beskærmer os dog nogenledes imod deres Angribelser; hiin stiller os aldeles blotte; thi en Bresche paa et par hundrede Favne, og slet ingen Vold, er i Hoved-Sagen omtrænt det samme. - Da en Krage ikke har større Lyst til at ride paa en Soe, end Mennisket af Naturen har til at narre en mistænkelig; saa kan denne aldrig tage sig nok i Agt, og han er reent forloret om han tillige er enfoldig, ubesindig og aabnemundet. - Havde den gode Panthakak betænkt dette før, saa havde han ikke ladet Frygt gjøre sig ubesindig, indtil at fortælle i et offentligt Verts-Huus, hvor han ingen kjendte, hvormange Penge han havde hos sig; og saa havde han mueligt, med al sin Frygt og med al sin Mistanke endnu undgaaet sit Vanheld - Men han betænkte det hverken før eller siden - - Det faldt ham ikke ind engang, at han selv kunde have nogen Skyld deri - Det var den fordærvede Verden, som han tilskrev alting. - Og den Fornøyelse at kunde nu med saa stor Billighed hegle den retskaffent igjennem, at have saa unegteligt et Beviis at fremføre paa Menniskenes Ondskab, gjorde at han efterhaanden fandt sit Tab mindre og mindre smerteligt, og at han tilsidst erindrede det med Fornøyelse. - En Post, hvori der laae nogen væsentligere Trøst; var en Vexsel paa 400 Gylden, et Guld-Uhr, og sligt, som han havde paa sig, hvilket han ventelig havde glemt at fortælle, eller Røveren ikke har havt Tid til at opdage. -

De Reysende havde imidlertid naaet det for Panthakak saa fatale Sted - Et Menniske, uden Hat og Paryk, i det øvrige velklædt, der løb frem og tilbage paa en alfare Vey, og bandede Verden, som en forstyrret, var nok til at bevæge de Folk, der sad i den forreste Vogn; 40 til at befale deres Kudsk at holde - Det var to Damer, en aldrende, og en som saae ud til at være en Datter af hende. Begges Dragt og Mine sagde, at de var af Stand - Paa Forsædet, sad en Mand, omtrænt imellem Fyrgetyve og et Halv-Hundrede. - Hans Udseende var Helbred og Styrke selv, af hans Øyne sluttede man sig til en naturlig Munterhed, der ikke turde være sig selv bekjendt - I det øvrige var hans Mine indtagende, venlig, medlidende ydmyg og devot. - Hans Mæle var svagt - Hans Tale selv, var indrettet til at behage, undertiden skikkede til at tage imod to Meeninger, altid kort og afbrudt med Suk - Hans Klæder var sorte - Hans Lintøye overmaade flint - Hans heele Dragt var simpel, men af en udsøgt, en yderlig Reenlighed og Nethed - Hans - men vi veed ikke, hvorfor vi faae Lyst, til at beskrive denne Person saa nøye -

De spurgte vor Panthakak, hvad for et Vanheld der var mødt ham, og han var glad ved at faae nogen, at fortælle det - Han fortalte det og uden Betænkning, med alle sine mindste Omstændigheder, med al den Veltalenhed, der er saa naturlig hos en der er yderlig og nyelig fornærmet. - Den sortklædte Mand saae imod Himmelen, og drog dybe Suk, hvergang de kunde blive hørte - Den unge Dame smilede undertiden bag ved Viften, og den gamle Dame, lukkede Munden saa høyt op som hun vel kunde, rystede med Hovedet, og sagde den ene gang over den anden Ih! - - nu kan man dog see! - Imidlertid tilbød hun Herr Panthakak, da han havde endt sit bedrøvelige Eventyr, den fjerde Plads, som var ledig i Careten, maaskee af Medynk, maaskee af Høflighed, maaskee og for at faae noget meer at høre om Røveren, eller og, hvilket i sig selv kunde være denne gode Dame ligemeget, for at høre det samme fortalt endnu tre eller fire Gange. - Thi at hun gjerne vilde høre fortælle, var langt fra ikke af Nys-Gjerrighed, men allene for at have den Fornøyelse, at kunde sige hvert Øye-Blik: Ih! - - nu kan man dog see. - Dette var ikke Panthakaks Sag at undersøge - Han bukkede sig dybt, deels for at takke, deels for med det samme, at tage sin Hat og Paryk op; hvorpaa han uden videre Omstændighed sprang i Vognen; og nu - - Fahr zu Kutscher! - -

Undervejs fik han Leylighed til at betragte sine Velgjørere noget nøyere. - Ved Naturens uimodstaaelige Magt, faldt hans Øyne først paa den yngre Dame, en munter Skjønhed. Men han, som fra sine Barns-Been vidste udenad, at intet er bedrageligere end et deyligt Ansigt, fandt at hun var farlig, og rimeligviis fuld af Ondskab. Han 41 rev derfor sine Øyne, saa nødvendig som de vilde, fra hende til den ældre - Men saa gjerne, som han vilde af Taknemmelighed, kunde han ikke, fra hvad for en Side, han og betragtede hende, see at hun var andet, end et got gammelt Faare-Hoved - Sin sukkende Sidemand - den eneste som egentlig er os magtpaaliggende, siden vi formode nærmere Bekjendtskab med ham - troede han, efter at have betragtet og sammenlignet alting nøye, uden at forløbe sig, at kunde holde for en af de Brødre der var ham saa vel

bekjendte - Han gik videre, og sluttede sig til, at han formodentlig havde det unge Fruentimmers Sjæl under sin Bestyrelse; og den, som den Gamle foregav og maaskee troede at have; under Contribution. Men forunderligt var det, at han, det være nu Sympathie eller ikke, fandt meer og meer Tilbøyelighed til denne sin Sidemand - Vi kalde det forunderligt, da Herr Panthakak, som man veed, paa nogen Tid havde været meer, end koldsindig imod dette Slags Folk. Han kunde ikke blive træt af at see og høre paa denne - Han talte bestandig til ham, og blev fornøyet, naar han kunde tilnøde sig et Svar, om det og kun bestod af to Ord og et Suk - Tilsidst troede han endog at skulde kjende ham igjen; eller i det mindste at finde megen Lighed, imellem disse Lineamenter, og en andens, han vidste ikke hvem, som han havde seet før, han vidste ikke hvor - Han tog sig i denne Henseende den Frihed, at spørge om hans Navn - - Christlieb Vögellein svarte Broderen og sukkede - Christlieb Vögellein, et smukt Navn! - - men jeg kjender det ikke - Og Deres min Herre, spurgte Frøkenen? - Christian Panthakak - Pfui! - svarede hun, og blev rød, fordi hun følte, at hun havde svared saaledes - og Ih! - - nu kan man dog see! svarede den aldrende Dame, uden at føle noget derved -

Under saadanne og andre Samtaler naaede de det Verts-Huus, hvor Kudsken skulde bede; og de steg af, uden at Herr Panthakak endnu kunde smigre sig med nogen betydelig Fremgang i dens Venskab, som han holdt saa meget af, uden at kunde sige hvorfor - Middags Taffelet blev dækket til tre - Damen, hendes Datter, og deres Samvittigheds Raad satte sig ned; og Herr Panthakak blev staaende temmelig forlegen mit paa Gulvet - Frøkenen mærkede det først, rykkede sin Mama i Ermet, og vidskede »Panthakak - Hun saae paa ham, og efter nogen Betænkning faldt det hende med et ind - Ih! - sagde hun, nu kan man dog see, havde vi ikke nær forglemt den Stakkel - Den slemme Røvere har ventelig og taget hver Skilling fra 42 ham - Vor Helt, som holdt sig noget fornærmet, og tillige mistænkte dem for, at de maaskee mistænkte ham for, at han vilde være dem til Tyngde, viiste dem sin Vexel og sit Guld-Uhr, og satte sig til Bords, med en Mands Mine, der havde meer hjemme - Ih! - sagde Damen - Gudskee Lov, sagde Frøkenen; og Broderen var under heele Maaltidet saa høflig og venlig imod ham, som han kunde ønsket det, og meer end han havde turdet haabe det -

Nu fortsatte de deres Reyse; og Broderen blev meer og meer kjærlig og fortroelig mod Panthakak, ligesom denne hvert Øyeblik meer indtaget af ham - Det gik saa vit, at Herr Vögellein tilbød sin unge Ven, som han kaldte ham, sit logement i Francfurth; og at man uden Betænkning tog derimod med største Glæde og Taknemmelighed - Det er kun maadeligt - De logerer da formodentlig ikke hos denne Dame - Ney, jeg har kun været en kort Lyst-Reise paa Landet med den naadige Frue - - Og nu naaede de det berømte Francfurth am Mayn. -

Broderen tog paa det kjærligste, og Panthakak med de største Taksigelser Afskeed fra Damerne; og da han nu kom i Roelighed i sit nye logement, holdt han al sin Vanheld for ringe imod den Fordeel, som det havde skaffet ham, den Fornøvelse at være under et Tag med Herr Vögellein. Vist nok er det, at intet kunde være behageligere, intet kunde have stærkere Præg af venlig Dyd, af ydmyg Fornuft og af satt Vittighed, end denne Mands Væsen og Omgang - Han syntes selv, i Betragtning af sin unge Ven, at unde sin Munterhed friere Løb, nu, da de var under fire Øyne - Men ligesom den langørede Pus, af og til ikke kan staae sin naturlige Lystighed imod, og stjæler sig til at gjøre et, kun et skjærtsende Spring, og mimrer; men i det samme Øyeblik zitrer for sin egen Forvovenhed, troer, at Hundene maaskee har seet ham, og dukker i lang Tid derefter i Agerrenden, indtil han glemmer Faren og vover et Hop endnu: saaledes kom intet lystigt, intet frit Indfald ud over Herr Vögelleins Læber, uden at det ligesom zittrede for den Dag der var det saa fremmed, skjulte sig i et dybt Suk, og ønskede sig om mueligt tilbage i det Hjerte, hvor det i Tryghed kunde skjertse med sine unge Brødre - Dog ligesom en Hare skrækkes ved enhver Lyd, men naar han ofte saae, at det kun var en Frøe, der sprang ham forbi, undseer sig ved sin Frygtsomhed, og trodsende Frøen gjør fem, sex Cabrioler efter hinanden; saaledes blev og Herr Vögellein dristigere og dristigere, naar han betænkte sin 43 Vens Ungdom og Uskadelighed. - Talen dreyede sig uformærket fra Sjælene i Almindelighed, til Fruentimmernes i Særdeelehed, og fra deres Sjæle, til deres Legemer; og da Broderen satte forud, at hans unge Ven ingen Hadere var af Kjønnet, hvori han just heller ikke tog meget Feyl; røbede han efterhaanden, at han var en større Kjendere deraf, end man skulde have formodet det, af hans Udortes - To Flasker udsøgt Rhinsk Viin, og ligesaa mange stegte Polarer, der, ifald det er tilladt, at udtrykke sig saaledes, med deres tause, men rørende Veltalenhed, bevidnede Frue von Unders Omhyggelighed og fiine Smag kraftigere, end hun selv kunde have gjort, ved at tale i hundrede Aar; en angstfordrivende Hjerte-Styrkning, ligeledes en stolt Levning af Lyst-Reysen, alt dette bidrog til at gjøre vore Venner muntrere og deres Fortroelighed heedere - Panthakak spurgte Broderen blant andet, om han nogen Tid havde været i F***, og om han havde kjendt nogle af denne Byes Skjønheder - Vögellein syntes at standse noget ved dette Spørgsmaal - Han blev endog rød, ligesom om det var større Synd at kjende Skjønhederne i F***, end andre Steder. - Men efter en kort Betænkning svarede han reent ud ney til begge Deelee, og syntes at vilde forekomme fleere Spørgsmaal herom, ved at vende Talen paa den unge Frøken von Under. De blev begge enige i at ophøye hendes Yndighed, hendes Belevenhed, hendes Forstand, og de øvrige glimrende Egenskaber, hvormed hun udmærkede sig saa meget fra sin Frue Moder; og de sluttede med den Betragtning, at dersom der var nogen Lyksalighed paa Jorden, saa maatte man vente den fra saadanne Fruentimmer, som Frøken von Under - Saaledes sneg denne Aften sig bort, uden at man mærkede det, førend Søvnens Forbud gav Vægteren ret i, at Klokkeren allerede maatte være over To - Den anden Morgen fandt vore Venner alvorligere, meer lignende

sig selv, men ikke koldsindigere, imod hinanden, end de havde været om Aftenen - Herr Vögelleins første Foretagende efter Caffeen, var at han uagtet alle Undskyldninger paatvang vor Panthakak fire Gylden, som han sagde til Haand-Skillinger, forsikkrende, at han deelte Broderlig med ham - Vor unge Ven, vel vidende, at han baade kunde og vilde betale dem med det første, tog endelig derimod, inderlig rørt af saa stor en Ædelmodighed. - Han gik derpaa, ledsaget af Broderen hen til den Kjøbmand, hvorpaa hans Vexel var stillet, og da denne var præsenteret og paategnet; i samme Følgeskab, videre omkring for at see det mærkværdige i Francfurth - 44 Nogle Dage forsvandt saaledes i en bestandig Afvexsling af Fornøyelser, der vare det destomeer for den gode Panthakak, da de alle var anstændige, alle saa flint, saa nøye forbundne med Andagtens Øvelser, at disses ærværdige og strænge og hiines yndige og muntre Udseende paa en umærkelig og for ham hidindtil ubegribelig Maade blandede sig med hinanden, til begges større Skjønhed og Fordeel - Dette bragte ham til, i det mindste paa nogen Tid at glemme sine menniske-fiendlige Fordomme, og han skulde maaskee tilsidst have forsonet sig med Jorden, og tilstaaet, at den havde sine Lyksaligheder, dersom ikke en af de meest uventede Hændelser, havde for evig udslukket endog den mindste Gnist af denne Formodning i hans Bryst - En Upasselighed, der nødte ham til at vogte Kammeret, havde allerede i nogle Dage erindret ham om, at han ikke var i den beste Verden. - Dog var den ham selv i visse Maader behagelig, da den hvert Øyeblik skaffede ham et nyt Beviis paa hans Vens kjærlige og utrettelige Omhyggelighed - Men nu var det den sidste Løbedag, og Herr Panthakak var noget forlegen imellem at vove sin Helbred, eller sin Vexsel - - Hans Ven, som mærkede det hjalp ham snart af denne Betryk - Han tilbød sig at hente Kjøbmanden - eller, sagde han - om De heller vil, saa kan jeg tage imod Pengene - her seer temmelig uordentligt og fattigt ud, lagde han sukkende til, og jeg har mine Aarsager, hvorfor jeg nødig vilde, at denne Mand eller nogen af hans skulde see mine Omstændigheder - Han er altfor godhjerted - Han vilde kun under Navn af Forskud paanøde mig Gaver, som jeg ikke kunde tage imod, uden at fornærme hans Børn - Herr Panthakak blev ret vred paa et Glimt af Mistanke, der imod hans Villie, var saa at sige foeret forbi hans Sjæl, ved den første Lyd af dette Tilbud - Han kaldte det nedrigt, og betroede uden videre Betænkning sin Vexsel med behørige Fuldmagt til Broder Vögellein, som besaae den, sukkede og forsvandt -

To Timer var nu næsten forløbne, siden han gik, som Herr Panthakak syntes - thi han havde givet ham sit Guld-Uhr med, at han ikke skulde forsømme Frue von Unders Bede-Time - og vor Syge fandt, at Tiden blev ham lang i sin Vens Fraværelse - Den tredie gik, og han regnede ud, at Herr Vögellein maatte have faaet Forfald - Den fjerde, og han erindrede sin Vexsel - - Den femte, og han blev uroelig - Men da nu Natten kom, uden at nogen Vögellein lod sig see, hvad kunde da være saa forvirred som Panthakaks 45 Sinds-Forfatning? - Han var i en bestandig Bevægelse - Han gik frem og tilbage, tvang sig til at synge et Stykke, tog en Priis Tobak, kastede Daasen paa Gulvet, satte sig ned, forandrede hvert Øyeblik sin Stilling, sprang op igjen, greb i Lommen efter sit Uhr, erindrede at Broder Vögellein havde det, løb til Vinduet, fandt efter at have vendt Øynene nogle Minuter, mod den Gade, som Broder Vögellein skulde komme fra, at det var belmørkt, løb til Døren - til Trappen - tilbage igjen - og raabte engang over den anden: Nu - - skulde han dog ikke komme snart? - - Endelig overvandt den Mistanke ham, som han længe af alle Kræfter havde søgt at bestride - Endnu hidindtil havde han, i Henseende til sin Vexsel, og vi tør sige endnu meer til sin Vens Ærlighed, haabet; men nu kunde han ikke gjøre andet for ham, end ønske, at ham maatte være tilstødt en eller anden Ulykke, som at blive arresteret, eller at have bruddet et Been, eller sligt - Saaledes tilbragte Panthakak en Nat, der syntes ham at være den længste Vinter-Nat, endskjønt det var langt ud paa Foraaret -

Han biede ikke, til Folk var ret opstaaed, førend han, uden at tænke paa sin Sygdom, sprang hen til Kjøbmanden. Om Herr Vögellein havde været der, om han havde faaet pengene, om ham ikke var tilstødt nogen Ulykke, og hvor han var, alt dette spurgte han allerede i Døren om, og blev ved i samme Aandedræt, at beklage sig, at undskyldte sig og endelig at ønske en god Morgen - Kjøbmanden, da han endelig kunde forstaae ham, forsikkrede ikke allene, men beviiste og langt omstændeligere, tydeligere og lovformeligere, end Panthakak skjøttede om, at han havde betalt de 400 Gylden i god gangbar Mynt, og at Herr Vögellein, som han ellers kjendte lidet eller intet til, var frisk og vel og ved sin fulde Forstand, da han forlod ham - »Det skulde gjøre mig ont, blev han ved, om De var narret - men Panthakak var allerede ude af Døren og i den anden Gade; og uden at vide hvorledes, befandt han sig, hos den naadige Frue von Under - Han spurgte skjælvende om de ikke havde seet Herr Vögellein, og uden at oppebie Svar, udøste han sit heele Hjerte, og fortalte alt det, som han frygtede for - Ih! - - nu kan man dog see, sagde Fruen, saa har han og bedraget Dem - Frøkenen fortalte, at de i dette Øyeblik havde faaet at vide, at han var reyst i gaar med Posten til Geneve, og at han, ventelig af Glemsomhed havde taget 1000 Rixdaler med sig af hendes Fædrene-Arv, som hendes Mama havde betroet ham til at sætte ud. - Panthakak var hverken slettænkende eller letsindig nok til at finde 46 nogen Trøst deri, at andre var ligesaa uheldige som han - Han beklagede Frøkenen i sit Hjerte - Men hun kunde heller ingen synderlig Opmuntring have deraf, thi han talte kun nogle afbrudte Ord, beed sig i Fingrene og gik bort, uden at tage Afskeed - Undervejs faldt det ham ind, at det dog var vel at Herr Vögellein havde ladet sine Meubler, og andre Effecter blive tilbage - Endskjønt, sagde han, de seer ikke ud til at være halvparten af det værd, som han har bedraget mig for, saa er det dog noget - Og noget er bedre end intet - Jeg vil gjøre Beslag derpaa - I disse Tanker kom han paa sit Kammer, lod Verten bede op til sig og spurgte ham med en fortræden Mine; hvad han vel meente at det Snauserie kunde være værd, som var der paa Kammeret? - Snauserie? - svarede Verten - Snauserie, min Herre? - - - Dog De vil maaskee kjøbe det - - med et Ord, det er 600 Gylden værd imellem Brødre - Ak! - hvilken Balsam De øser paa min Sjæl, raabte den oplivede Panthakak og omfavned Verten - Denne, der ikke vidste hvad han skulde tænke om saa stor en

Kjærlighed, forsikkrede, for nogenledes at gjengelde den, at han best maatte vide hvormeget Tøyet var værd, siden han selv havde kjøbt hvert Stykke, og han ikke var den Mand, der pleyede at forkjøre sig - Saa at det ikke er Herr Vögelleins? - Herr Vögelleins? - Han har aldrig havt andet i mit Huus, end en gammel Kuffert, og den lod han bære bort, da han reyste i Gaar - Jeg lod ham tage den, da han betalte mig for den heele Uge, og jeg desuden havde Sikkerhed nok hos saa honet en Herre, som den han lod blive tilbage -

Intet kunde nu være vissere end Panthakaks Ulykke - Vi vil ikke undersøge, om han i sin første Heede var saa lykkelig at finde nogle nye og ret emphatiske Udtryk, til sin Skjæbne, Jordens Ulyksalighed, Menniskets Ondskab, og frem for alle til Herr Vögellein og de falske Brødre - Men al Heede kjølnes, og han skulde fatte en Beslutning. - Han fandt efter langt hen og her tænkende, at han ligesaavel kunde reyse til Fods, og tage ind i de smaae Verts-Huuse, som saamange andre skikkelige Folk. - Han havde endnu et Par Guld-Knapper og en Ring tilovers - Naar han solgte dem, kunde han gjerne naae til Geneve uden at trænge - Der ventede han en frisk Vexsel: Thi han havde allerede besluttet, at reyse til denne mærkværdige Bye, førend han fik den nye Aarsag, den Begjærlighed, om mueligt endnu engang at see Broder Vögellein -

Nu begyndte han sin Pilegrims-Gang, og endskjønt uvant dertil i 47 Begyndelsen, fandt han sig dog efterhaanden bedre og bedre deri; og som den Strøm der bruser ned over Klipperne sagtnes meer og meer ligesom den kommer længere fra sit Udspring, saaledes stilledes Panthakaks heftige SindsBevægelser, ligesom han kom længere fra Francfurth - Tilsidst fandt han endog sine gamle Trøste-Grunde igjen - Nu, sagde han triumferende, nu kan dog ingen som har sine fem Sandser, negte mig at Mennisket er det elendigste, det ondartigste, det falskeste, det giftigste Dyr under Soelen - Han var allerede kommet over de Schweytsiske Grændser, da han en smuk Aften-Stund reent overlod sig til denne smigrende Betragtning - Hans Indbildningskraft blev tilsidst saa ophidset ved de forskjællige Billeder af Bedragere, af Pedanter af Narre og af Brødre, som vekselsviis bestormede den; at han taledede høyt, uden selv at vide hvad - Hvert Trin et nyt Udraab - en nye Torden-Straale imod Mennisket og Verden - Men mig sagde han skal de dog ikke tiere bedrage! - Han troede naturlig viis at være allene - Men en af de Engle, som elske Mennisket; havde været i Nærværelsen, hørt hvert Ord, besluttet at straffe ham derfor; og lod sig nu pludselig see for ham, i en lille nydelig Franzoises Lignelse - Eller at tale menniskeligere, en ung piquant Brunette, som kunde have passeret for Venus selv, ifald Venus havde bruune Øyne, lod sig med et see imellem Buskene, uden at Panthakak kunde vide, hvor hun kom fra - Hendes Dragt syntes at sige to Ting: at hun var Fransk, og at hun var fattig - Alting var indretted med Smag, og alting var ikke fire Skilling værd - Men nu var det i en bedrøvelig Uorden - Hendes Coëffure den nydeligste Skæfer-Hat i Verden laae paa Jorden - Det sorteste Haar i Europa fladdrede i naturlige Lokker omkring det viideste Bryst under Soelen, og forsøgte svagt og forgjæves, at skjule det for den nysgjerrige Vandringsmands Øyne, som et sort Flor skulde have skjult, ifald det ikke, som det lod, nyelig havde været revet i Stykker, af et par Hænder, der skjærere end Alabaster og blødere end Persisk Silke, ikke syntes skikkede til slige Voldsomheder - To store lynende Øyne anstillede saa ofte igjentagne Forsøg paa at briste i Graad, at det skulde have lykket dem, ifald det Fortrin, at græde ikke var de smagtende Blondiner forbeholdet. - De gjorde da, hvad de kunde, og stirrede halv mørke, vilde, snart paa Træerne, snart mod Himmelen og snart mod det svulmende Bryst! - Ha Verden! - brød hun endelig ud - udøs kun al din Gift al din Bitterhed mod en ulyksalig! -Jeg burde have kjendt dig før - Jeg havde Prøver 48 nok af din Ondskab - Men den Bedragere - Ha du Slange! - Basilisk!

- Uhyre! - som jeg opvarmede i min Barm - som jeg elskte høyere end mig selv - som jeg - - ha du at støde Dolken i mit Bryst, at træde mig under Fødder, at knuuse mig! - o dersom -- dersom jeg -- dersom jeg kun kunde - men jeg kunde dog ikke hævne mig og dræbe ham - O Himmel du seer min Ulyksalighed - - - min Jammer - Tag da! - - tag da imod! - -

Her gjorde hun en Bevægelse med en lille Kniv, som hun rev op af Lommen, ligesom om hun nu vilde udføre det meest fortvivlede, det grummeste Forsæt - En Haandevending kunde have skilt Jorden ved den deiligste Brunette, hvis ikke den af Naturen ømhjertede Panthakak, der nu desuden havde meer end en Aarsag at være inderlig bevæget; havde været hastig nok til at falde hende i Armen, og, skjønt ikke uden megen Nød, at bemægtige sig det mordiske Gevær - Hun trippede, hun sprang forgjæves i hans stærke Arme - forgjæves forsøgte hun at vikkle sig løs fra vor Jydske Helt der vel skulde have holdt ti Franzoiser - Hvem - Hvem er De min Herre? - Hvad? - raabte hun tilsidst og stampede imod Jorden, og kunde neppe tale af Utaalmodighed - - -

Jeg er et Menniske, Deiligste, som har den sandeste Medynk med Dem - Et Menniske - - som - - et Menniske - - som - -

Han kunde have sagt, som har faaet noget at see paa, der sætter hans heele Blod i den behageligste Uorden. - Pigen heldede afmægtig, ligesom kjælen Hovedet over hans høyre Arm, og to Kugler af elastisk Snee steeg og faldt, med en yndig rasende Heftighed - Hvergang de hævede sig syntes de meer og meer at vilde nærme sig til Panthakaks fortryllede Øyne, der paa deres Side ikke forsømte at møde dem paa Halv-Veyen - Endelig besindede hun sig, og gjorde et nyt Forsøg paa at rive sig løs - -

Et Menniske raabte hun er De? - Ha! et Menniske! - Ak at jeg ulyksaligste ikke heller skulde møde en Tiger! - omfavnes af en Bjørn! - O i Guder! - De er et Menniske og har ikke dræbt mig selv!

- og vil frelse mit Liv! -

Menniskene ere vist onde - men jeg er en Christen, en Lutheraner og en Sønder-Jyde - Jeg - -

De er en Lutheraner, siger De, - - - Himlen være lovet! - De er følgelig ikke catholsk - De er heller ikke født i Normandiet - O! - men hvad nytter det mig? - mig forladte? mig ulyksalige? - 49 De er ikke forladt - Jeg brænder efter at høre en Befaling af den deiligste Mund - hvad der staaer i min Magt! - - -

O min Herre! - Kan jeg vente - - af et Menniske - - af en fremmed? - Men jeg kan gjøre Dem Uret -Jeg kan gjøre Forsynet Uret som maaskee har bestemt Dem til min Skyts-Engel - men jeg spilder Tiden - Vil De hjælpe, saa maae det være snart - Ak Himmel! - om et Øyeblik er det maaskee for silde -

Hvori? -

Hør da med faae Ord min heele Ulykke! - De er dog ikke catholsk? -

Ney, saa sandt jeg heder Panthakak -

Nu, jeg vil tro Dem - Viid da, at som De seer mig her, nedstammer jeg fra en af de adeligste og mægtigste Familier i Normandiet - Navnet de la Chicaniere kan sige Dem det - Thi De maae nødvendig have hørt derom i - - hvor var det? -

I Sønder-Jylland, i F*** -

Nu - Min Fader Theodor Ferdinand Casimir de la Chicaniere, han som nu maaskee - ak Himmel! - kort han besad stor Rigdom og store Godser i mit FædreneLand - Hans og vor Ulykke var, at vi var Protestanter - Den nedrigste Bedragere, som jeg, overtalt ved de helligste Forpligtelser havde skjænket mit Hjerter, lokkede denne Hemmelighed fra mig - Han gav os an - Man jagede os ud fra alt, og han bemægtigede sig det meeste deraf - Halv nogne besluttede vi at reyse til Geneve, hvor vi har rige Slægtninger - Min Moder og begge mine smaae Brødre er dode undervejs af Græmmelse - Min Fader og jeg, har som De kan tænke kummerlig nok naaed hertil - For en Time siden - - som om vor Ulykke ikke var stor nok, blev vi overfaldet af Røvere - - som tog alt det lidet fra os, som vi havde tilbage - - Og - - Himlen give at de Barbarer havde været fornoyede dermed - - Min stakkels gamle Fader havde gjort Modstand - - Det fortrød dem - O! - mit Hjerter vil briste naar jeg tænker paa, hvorledes de mishandlede ham - Der slæbte de ham ind - langt ind i Skoven - - Der ligger han nu den ærværdigste den beste Fader og kan hverken leve eller døe - Dersom jeg ikke faaer Bistand - faaer ham til næste Bye - at jeg kan skrive til Geneve - saa lever han ikke Natten over - Og Jeg! - O Himmel hvad vil der saa blive af mig? -

De har Ret, ulykkelige Frøken! - De maae hjælpes snart - om det skal nytte - Det bliver mørkt - men - men Roverne? - - 50 O de er langt borte - - Der kom Ryttere efter dem - Men der er ikke et Øyeblik at spille - Vil De - O kom, kom min Herre! -

Panthakak betænkte sig noget - Endelig overvandt Herr de la Chicanieres trængende Nød, og hans Frøken Datters store sorte Øyne hans naturlige Frygt - Han gav den bedrøvede Brunette Haanden, og fulgte hende med stærke Skrit ind i Skoven -

De havde allerede gaaet saa langt; at han begyndte at undre sig derover, og at see tilbage - De var kommet i det tykkeste af Skoven, da hun med et blev staaende og raabte Frontin mon cher Frontin; og en hæs Stemme svarede: Hvad bringer du Florabelle? - og en anden grovere endnu: Er Fangsten god? - Man gjettede sig til Panthakaks Skræk, da han hørte dette, og i samme Øyeblik; saae to Karle som de største Patagoner paa Siden af sig, hvis Mine slet intet got spaaede ham - De begyndte og strax uden mange Omstændigheder at hjælpe ham af Klæderne - Brunetten gik dem til Haande, og loe som en forstyrret - Panthakak bandede Himmelen og Jorden, Catholiker og Protestanter, Brünetter og Blondiner, Normandiet, Angivelser Røverne og sig selv - Tilsidst rasede han - og stødte fra sig med Hænder og Fødder - Dette hjalp ham ikke til andet end til et halv Snees Ribbe-Stød, og et Slag paa Hovedet, som betog ham alle Sandser -

Efter nogle Timers Forløb, som det syntes paa Mørket, der nu havde indstillet sig fuldkommen, vognede han i en Gryft, saa nøgen, som han var fød til Verden, overalt fuld af Blod, og saa øm og stiv, at han neppe kunde røre sig af Stedet - Da han saae, eller rettere følte sin Tilstand, hylede og tudede han som en gammel Ulv - Endelig besindede han sig - Han sankede sine faae Kræfter og støttede sig igjennem Skoven saa got som han kunde. Han kunde ikke vide, hvor han gik hen; men efter en Times møysommelige, og med mange Suk, og fleere Forbandelser af brudte Gang, troede han med et at blive et Lys vaer. - Han gik lige løs derpaa, og befandt sig inden han vidste det mit for Porten, af et til Anseelse temmelig stort Slot - Og han betænkte sig ikke længe, førend han bankede paa af alle Kræfter -

Cap. IV

Portneren ved dette Slot, var til Herr Panthakaks Lykke, mod alle Portneres Natur, menneskelig, ja, det som meere var, paa sin Maade høflig. Vel standsede han naturligviis noget, ved saa uformodentlig at see et splitternøgent og overblødt Menniske, men han slog ikke Porten i for Næsen af ham - Han opholdt ham ikke engang meer end et halvt Korteer med Spørgsmaal, førend han erindrede, at han formodentlig maatte fryse, og førte ham ind i sin Stue - Portner-Konen, et ungt muntert Fruentimmer, havde al Umage af Verden for at blive rød og at bare sig for at lee, da hun med et saae et Menniske i slig en Tilstand at gjøre en Jydsk-Fransk Compliment over den anden for hende - Men intet var at ligne ved den gode Panthakaks Undseelse og Forvirrelse - Ligesom Struds-Fuglen skjuler sit Hoved naar den er paa Flugt, og troer at den er fuldkommen usynlig, naar den ikke kan see selv; saaledes holdt han begge Hænderne for Øynene - en Forsigtighed, som Portner-Konen glemte, endskjønt det egentlig kun var hende, som den kunde være af nogen Nytte for - Endelig besindede hun sig, at hun i det mindste burde skjende paa sin Mand - Pfui! - sagde hun - at bringe et nøgent Menniske herind, uden at sige mig det i Forvejen - Men det ligner dig - Nu nu, svarede den ærlige Portner, en indfød Schweytser, hvem kunde tænke paa dig? - Seer du da ikke at Mennisket bløder? - Og saa er vi ja alle Mennsker - og saa har du vel seet saa meget før - og hvad er det saa meer? - Giv ham en af mine Skjorter - mine gule Skind-Buxer - et Par Strømper og sligt - det er den korteste Maade at forekomme al Forargelse paa - - Konen, der i sig selv var en god Kone, og da hendes første Forundring var forbi, bar virkelig Medynk med Panthakaks Tilstand, fandt at hendes Mand havde Ret - hun gik videre, og varmede selv Viin, og toede Blodet af ham med sine egne Hænder, som hun sagde, for Skjortens Skyld - Og nu begyndte han efterhaanden meer og meer at ligne et Menniske, og da han havde faaet to eller tre gode Hjerter-Styrkninger, var han allerede i Stand til at fortælle sin bedrøvede Tildragelse med nogen Sammenhæng - Men hvor ofte maatte han ikke 52 fortælle den? - Fra Løberen til Secretairen, fra Trappe-Tøsen til Gouvernanten, havde det tusind-tungede Rygte og en naturlig Nysgjerrighed bragt alle Slottets Folk en efter anden ned i Portnerens Stue - Og ligesaasart en kom, som ikke havde været der før, maatte han begynde sin Historie forfra - Dog dette var selv en Hjerterstyrkning for Panthakak -

Kammer-Tjeneren fortalte sin Herre, Marquien af V*** det ved Afklædningen, og skjønt det var silde, og denne gamle Herre allerede vilde have gaaet til Sengs, kunde han dog ikke staae den Begjærlighed imod, at høre noget, der var saa umenneskeligt og latterligt, med alle sine Omstændigheder - Han lod derfor den fremmede meget høflig bede, at han vilde umage sig op til ham; og denne adlydede med Glæde - Dog undsaae han sig noget ved sin Dragt, der dog, om man skal troe Historien, havde forud udgjort en Deel af Portnerens Søndags-Klæder, da han saae sig i et prægtigt Gemak hvor hundrede Lys syntes at spille i de venetianske Speyle, og ligesom om Kap hvert Øyeblik at vise ham den stærke Contrast, imellem en udplyndret Jydsk Student og en rig Excellence - Hans Frygtsomhed og tvungne Miner røbede denne Undseelse saameget at Marquien mærkede det - Men han havde heller ikke mærked det, førend han med al den ømme Varsomhed, al den betænksomme, den lidetlarmende, den umærkelige Høflighed, alle de menneskekjærlige Miner, som ere saa naturlige hos en Hofmand, og saa fortryllende hos alle Stands-Personer, vidste at opmuntre sin Gjæst - Langt fra, som en af vore tykke Borgere, der har meer end de kan fortære, eller som en af vore suurseende Pedanter, eller som en af de Helgene, der sukker af Opblæelse, og beklager af Had, at nedslaae ham med en eneste fornærmende, eller uoverlagt Anmærkning, nedlod han sig paa saa fiin en Maade meer og meer til ham, at den gode Panthakak ikke vidste andet, end at det var ham, der steeg op til hans Excellence. Det er en bedrøved Leylighed, sagde Marquien, som jeg har at takke for den Fornøyelse, at see en artig Udlænder, en Dansk, som jeg hører, og en lærd Mand i min Eremitage - De er ja fød i Dannemark? -

Ja Deres Excellence - I Sønder-Jylland i F*** - Min Moder var Madame Kuchlein - Min Fader - -

De maae endnu fortælle mig det altsammen omstændeligt, Herr Panthakak, hvad Deres kjære Familie angaaer - Jeg tager Deel i det alt - Deres Uheld har rørt mig meget - - - Men jeg glemmer at De 53 er saaret - Charles, du har dog vel seet til Herr Panthakaks Blessurer - det er dog vel ikke farligt - - -

O Deres Excellence! - Det er kun nogle ubetydelige Contusioner - Det meeste var NæseBlod -

Men De maae dog bades - virkelig maa De bades med Spiritus vini eller sligt - Det kan ellers have farlige Følger - Min Kammertjener forstaaer det - Hører du Charles? -

Ak Deres Excellence! -

Og for alting et Alterations-Pulver - -

O Deres Excellence! -

En Stoel til Herr Panthakak -

Ak Deres Excellence! - - -

En Læne-Stoel Dosmer! - Kan du ikke begribe, at han maae være mat?-

O Deres Excellence! -

De slemme Røvere! - Men saa tilig som Dagen bryder frem, skal jeg have alle mine Folk satt paa Spor efter dem - Min Jægere skal føre dem an - det er ret en Karl, som er skikket til det Arbeide - Saaledes at mishandle en uskyldig reysende - en galant homme - - min Ven - thi alle artige Mennsker og i Besynderlighed alle reysende er mine Venner, Herr Panthakak -

Ak Deres Excellence -

Det er vor Pligt - Langtfra alle dem, til hvis Venskab de har nogen naturlig Rettighed, ere de virkelige faderløse - moderløse - i de folkerigste Steder ofte Eremiter - forladte - tiest uvidende om Landets Sæder; og derfor alt for ofte bedragne - Alt for ofte et Formaal for nedrigsindede - For et Vanheld af denne Art havde De dog været sikker, hos Deres gode Frue Mama, Madame Küch - - - Küch - - -

Madame Küchlein - Deres Excellence - Men hun er død - - - Jeg har hverken Familie eller Venner, og et hvert Land er mig lige kjært - Der er overalt Mennsker, og - - - -

Overalt onde Mennsker vil De sige - De har Ret - Fuldkommen Ret - Endskjønt i en anden Zirkel end De, har jeg fra Barnsbeen af, kjendt altformange, der ret lod sig det være magtpaaliggende, at overbeviise mig om denne bitter Sandhed - De hvis Haandværk det er at gjøre ont, og som forstaaer deres Haandværk, vil jeg ikke engang tale om, endskjønt naar man vilde begynde at tælle fra Tyrannen, Maitressen og Favoriten, og gaae den heele Række igjennem af 54 Ministre, Generaler, Financiers, Dommere, Procuratorer og slige got Folk; indtil man naade Røveren, Lomme-Tyven og Tasken-Spilleren, saa skulde man vist finde at dette Tal udgjorde langt over den halve Deel af det menniskelige Kjøn - Men disse kan man dog til Nød undflye, eller paa en og anden Maade sætte sig i Sikkerhed for - naar man kjender dem - Men Narre, som vil fuske paa den Kunst at gjøre got, og som alt for dumme eller altforkloge dertil, hvert Øyeblik gjør ont, af Vanvare, af Misforstand, af Fordom, af Svaghed, som ofte gjør mig en Ulykke i den beste Meening, saadanne kan man ikke undflye, uden at skye det menniskelige Selskab - Det er meest for disses skyld, at De finder mig paa et eenligt Slot i Schweyts, da baade Fødsel, Opdragelse, og jeg kan i visse Maader sige Tilbøyelighed, havde bestemt mig en betydelig Rulle paa en af Verdens største Skue-Pladse - - Men vi vil glemme det - vi vil være Mænd - Jorden er og bliver ikke anderledes - Vi ere langt, langtfra den bedste Verden, Herr Panthakak -

Som Saturnus fra Jorden, Deres Excellence -Jeg for min Part inddeeler det menniskelige Kjøn i fire Deelee - Den ene og største ligner jeg ved en Rede fuld af Slanger, der aande Pest og Ulykker, den anden næsten ligesaastor ved Løver, Bjørne og andre glubende Dyr, den tredie kommer mig for, som Pindsviin eller Insecter der skade ved deres Braadde, eller som Ugler og Krager der skade ved deres Skrig, uden at have nogen egentlig Hensigt at skade; den fjerde kan lignedes ved Eselet i Fabelen, der vilde klappe sin Herre ligesom en Skjøde-Hund, eller ved Bjørnen, der af Kjærlighed for en Mand vilde dræbe en Flue, der sad i hans Pande med en stor Steen og naturlig nok slog baade Fluen og ham ihjel - Og skulde der være nogen Undtagelse fra disse fire Slag, saa kan man betragte dem, enten som uvirksomme Snegle eller høyt, som Faar der kun gavne mekanisk, og ere for tossede til selv at handle enten got eller ont - Dog - det forstaaer sig - al Respect for Deres Excellence -

Jeg er Dem forbundet for Deres Undtagelse Herr Panthakak - Jeg kunde ligesaalidet tænke paa Dem, da jeg før talte om Favoriter og Ministre, og, om jeg erindrret ret, om Taskenspillere og Landstrygere - - - Saameget er vist, at den viise Menniske-Ven, er ligesaa sjelden paa Jorden, som den sande Lyksalighed, om nogen af Deele er - Men da De er saavel overbeviist om, at Verden er fuld af ont, hvad har da egentlig overtalt Dem til at reyse? - Da De ventelig har 55 truffet alt for mange slette og ulykkelige Mennsker hjemme, saa kan det ikke andet end undre mig, at De har vildet søge fleer - De maae fortælle mig Deres Begivenheder for fra - Om det ikke er Dem for besværligt - Det er en Svaghed, som tyranniserer over Alderen, og i særdeelehed over os Landmænd, der faae kun sjelden noget at vide, at vi gjerne vil vide alting - Men jeg tager, som sagt, allerede megen Deel i Deres Skjæbne - Deres Vanheld rørte mig, men Deres Person, og i særdeelehed den sunde og mandige Dømme-Kraft, der røber saa megen Erfarenhed, har fuldkommen indtaget mig til Deres Fordeel - Og om mit Venskab - mit Raad - min Formue - -

O Deres Excellence -

De gjør mig da den Fornøjelse - -

Nu drog Panthakak et dybt Suk, og efter at alle de tilstædeværendes, nemlig Marquiens, Kammertjenerens og en lille Mopses Ansigter, vare med en taus Forventning rettede paa hans Mund, sukkede han igjen, og begyndte saaledes: Usigelige Smarter, o Marquis befaler du mig at fornye - - Og nu ledte han sine Tildragelser fra deres Oprindelse, nemlig Broderens Reyse igjennem F*** ligetil det Øyeblik, da han nød den Naade at sidde i en Fløyels Læne-Stoel tvert over for Deres Excellence. - Han talte med en

ung Digtters Heede, med en ung Philosophs systematiske Nøygatighed; med en Sandruehed der beviiste at han var et ungt Menniske, og med en Veltalenhed der var naturlig, fordi han talte af Hjertet - Han afbrød sin Historie undertiden med Betragtninger der vare lykkelige fordi de sigtede til hans Favorit-Sætnings Bestyrkelse; og hverken spildte eller ubehagelige for Marquien, der var, som man maaskee tildeels allerede har mærked, en stor Elskere af at tale med betrængte, at lokke deres mindste deres hemmeligste Klager ud af deres Bryst, og at høre dem skildre deres Ulykke med de fleeste og stærkeste Farver, som mueligt - Sandelig, naar vi betænke det, en besynderlig Lyst hos enhver, men endnu besynderligere hos en Marquis, en Hofmand og en Fransk - En Tilbøyelighed, hvis egentlige Kilde derfor vel synes værd at opsøge - Medlidenhed kan den ikke vel være - Thi da denne efter Ordets Bemærkelse virkelig er en Lidelse og en smertelig Lidelse, som de fleeste af dem, der føle den føle imod deres Villie; saa skal man kun finde faae, der er blevene saa indtagne deraf, at de selv søge Føde til den - Mennisket er af Naturen hertil alt for kjælent, alt for ømskindet, alt for begjærligt efter Glæde - Men de faae, som udgjøre 56 en Undtagelse fra denne Regel vil en Menniske-kjendere søge blant dem, som enten en Straale fra Guddommen eller en bedrøvet Erfarenhed og egen Jammer har gjort til store Menniske-Venner; eller og blant dem, som Milt-Syge, tykt Blod og sligt har gjort tungsindede - Rige Marquier, og Franske Hofmænd vil han derfor naturligviis gaae forbi, og søge lige til Helgene, til Prakkere og til hypochondrister - Til Arcadien - til Danmark og til Engelland - Marquien af V*** var virkelig medlidende, det er at sige han leed, naar han saa andre lide, han følte Smerter naar andre følte dem; men det var vist meget imod hans Villie, og man gjorde ham stor Uret, naar man beskyldte ham for, at han var saa indtaget af disse Lidelser og disse Smerter, at han selv skulde søge dem op i de skjulteste Vraaer af sine Med-Menniskers Hjerter, blot af Kjærlighed til dem, blot for at føle dem. - Han havde tvertimod af Naturen al den fornemme Ekkel, som en rig Mand og en StandsPerson bør have, for det som har mindste Skin af Uselhed af Smerter og af Ulyk-salighed - Men hvorved blev han stærk nok til at overvinde denne Ekel, og til at overvinde den i saa høy en Grad, at han med got Overlæg og beraad Hu søgte alt det, som nødvendig maatte opirre og forøge den? - Hvad var det for en Aarsag, hvorfor han saa gjerne vilde høre Klager og Knur og Suk og sørgelige Betragtninger og Forbandelser over Jorden og Mennisket? - Var det dig du hesligste, du sorteste af alle Laster, du hvis Slave vore Naboer kalder en Schadenfroh, og som vi har intet Navn til - du Fornøyelse over, naar det gaaer ilde til - Glæde over Ulykker - Had mod Mennisket og Naturen og Skaberen? - Ney, det var den endnu mindre end Medlidenhed - Vel kunde baade Marquien af V*** og vor Panthakak i den Henseende kaldes Menniske-Fiender, Misanthropen, at de holdt alle Mennisker for onde og ulyksalige, endskjønt vi heller vilde kalde dem Menniske-Foragtere eller Menniske-skye, ifald disse Benævnelser ikke var ligesaa æquivoque og ligesaavel sagde meer, end de her skulde sige, som Misanthrop og Menniske-Fiende; og ifald disse Ord ikke engang var antagne af alle for at betyde det, som vi vil at de skal betyde, og sjelden opvækkede meer, end det indskrænkede Begreb, som vi forbinde dermed - Men det var saa langt fra at enten Marquien eller Panthakak skulde virkelig hade Mennisket, og med koldt Blod unde eller ønske eller gjøre det Ulykker fordi de troede, at det fortjente dem; at de tvertimod beklagede af Hjertet at det fortjente saa mange Elendigheder og fleer end 57 det kunde bære; og at de af alle Kræfter søgte at forekomme eller afhjælpe disse, hvor Leylighed og Evne tillod dem det - Marquien af V*** gjorde meget got, og der gik kun faae utrøstede fra ham - Lad ham nu have gjort det af Stolthed eller af Ødselhed eller Svaghed eller Levemaade eller Vane; saa er det dog øyensynligt, at han ikke kunde gjøre det af Had; at, endskjønt han kunde være høymodig nok til at gjøre selv sine bitterste Fiender got, han derfor ikke kunde gjøre dem got fordi de vare hans Fiender; og at han ikke sig selv til Uroelighed og Bekostning vilde saa meget, som mueligt have afværget eller formindsket alle Ulykker, ifald han virkelig havde glædet sig over at de var til - Men hvorfor vilde han da saa gjerne høre klagende og klynkende, siden det hverken var af Medlidenhed, eller af Had? -Var det maaskee af en blot Nys-Gjerrighed? - Intet mindre - Saa maatte han naturligviis have været ligesaameget og meer nysgjerrig for at høre lykkelige fortælle deres glade Tildragelser; og disse skjøttede han lidet eller intet om at høre - Om alle de Jydske Studenter af Verden havde kommet udplyndrede til ham, saa havde hans Dør staaed aaben for dem alle; men denne Fordeel skulde alle Jydske Herremænd eller rettere deres tykke Forpagtere ikke have roest sig af uden for saa vit de vare latterlige - dog vi vil ikke røbe vor Hemmelighed for Tiden - Hans Excellence var overalt saa lidet nysgjerrig, at han sov ind ved den zierligste Historie, naar den ikke var fuld af ulykkelige Tildragelser, og af nye Prøver paa Menniskenes Ondskab eller Daarlighed. - og disse var han ikke engang begjærlig efter at høre, uden som en Syg er det efter Medicamenter, ikke for deres Smag, men for deres Virkning. Heller kan man ikke sige, at denne besynderlige Lyst kom af Vrantenhed, Tungsindeghed eller noget andet hypochondrisk Tilfælde - Skjønt gammel og svagelig, skjønt i Unaade hos alle de Hoffer, som han havde staaet i nogen Forbindelse med, og forviist af sit eget Fædrene-Land, skjønt, som han troede, fra sin Ungdom, plaget og forfulgt af nederdrågtige og Narre; var han dog endnu alt for munter, vittig og virksom til at kunde kaldes tungsindig - Men hvoraf kunde da denne Lyst komme, naar den hverken kom af Medlidenhed, eller Menniske-Had, eller Nysgjerrighed eller hypochondrie? -

Den som nøye vil anatomere den menniskelige Sjæl skal finde, at den Hoved-Seene, som giver den al sin Følelse og Virksomhed, er Egenkjærlighed - En Green af denne er uden Tvivl den næsten 58 almindelige Lyst, at vilde vide eller i det mindste synes at vide meget - Som alting har sine Grader saa stiger denne Lyst fra den simple Grad, ikke at vilde være en Dosmer, til at vilde vide alt hvad man bør; fra den igjen til at vilde vide Ting, som det i Henseende til vor Situation kunde være os ligegyldigt enten vi vidste dem eller ikke, med et Ord os uvedkommende Ting - Fra denne Grad stiger den videre til en inderlig Begjærlighed efter at vide eller holdes for at vide Hemmeligheder, som ingen skulde formode om os at vi

havde nogen Indsigt i; saa til at vilde komme efter det, som alle andre ikke kan opdage; derfra til at vilde undersøge og begribe det som Love og Religion formeener os at grandske i, og endelig til at vilde vide alting. Vi iagttage denne Orden ved at anføre VideLystens Grader, fordi den ene altid har en større Gjenstand end den anden; men langtfra ikke, for at sige, at de i denne Orden fulgte paa hinanden i den menniskelige Sjæl. Tvertimod Vide-Lysten er altforheftig, og alt for utaalmodig hos de fleeste, til at den ikke skulle springe mange af de mindre Grader over, og begynde der, hvor den i det mindste burde lade sig nøye med at holde op - Mangen en ærlig Skomager arbejder maaskee i denne Time paa at undersøge hvorfor vi føre Krig med Algier, og hvorledes Freden imellem Russen og Tyrken bør være beskaffen, naar den ikke skal fornærme Lige-Vægten i Europa; og bekymrer sig lidet om at han kun slet forstaaer at sye Skoe; og mangen Skræder legger sig efter at forklare Aabenbaringen; som ikke har lagt sig efter at sye gode KnapHuller - Men som dette ikke egentlig hører til vor Sag, vil vi kun anmærke, at da Sjælens Dømme-Kraft langtfra ikke kan drives saa høyt som dens Vide-Lyst, saa maae vi, for at stille denne tilfreds, hvor hiin slipper, hjælpe os med at formode og gjette. At Gisninger ere de fleestes Favorit Beskjæftigelser flyder naturligt nok heraf, om det og ikke ellers var bekjendt. At de ere meget bedragelige, og det desto meer, jo meer det er uden eller oven for vor Sphære, som vi gjette paa har vi heller ikke nødig at erindre - Men en Anmærkning, som vi ikke kan forbigaae at gjøre er den, at vi næsten aldrig staae tiere Fare for at tage Feyl i vore Formodninger, end naar vi slutte fra Virkninger til deres Aarsager. Det synes saa rimeligt at en stor Tildragelse et vigtigt Foretagende og ethvert besynderligt uventet Phænomenon maae have betydelige Aarsager, at vi have vant os til næsten aldrig at dømme anderledes, og dog skal man ved nøye Undersøgelse befinde, at det tiest er tvertimod - Alle Ulykker kom 59 over Jorden, en stor Deel af Skabningens System blev forandret, fordi Ewa havde Lyst at spise Æbler - Et Æble var det og som var første Aarsag til det mægtige Troias Ødelæggelse - Rom havde aldrig undertvunget Verden, Carthago havde maaskee staaed endnu og Cicero havde hverken været Borgemester eller Sprogmeister om ikke en Gaas i sin Tid havde fundet for got at skrike - Frankerigs store Henrich udrustede sig til en Krig som Europa zittrede for; og hvad var Aarsagen? - en Skjønhed, der maaskee iblant tyve tusinde kun havde det besynderlige, at hendes Mand ikke vilde være Hanrey - Maaskee at dersom en anden stor Prinds ikke havde fundet for got at give et Ørfigen ud, Frankerige havde havt nogle hundrede Lovsyngende Poeter, og Tydskland ligesaamange arbeidsomme Manufacturister mindre - Vor store Tycho Brahe blev forviist sit FædreneLand for en Hunds Skyld - Christian den Ilden mistede tre Kongeriger fordi han dandsede med en Citron-tøs - Hiarne fik ligesaamange om ikke fleer fordi han var en maadelig Poet - - Og vor Marquis af V*** havde sit Slot altid gjerne fuldt af ulykkelige og misfornøiede; han havde den meest overdrevne Lyst at beklage og at laste; ikke fordi han enten var Menniske Ven eller Misanthrop; men fordi han var - - - Dog vi see heller, at vore Læsere gjette noget endnu, end at vi maaskee skulde sige dem det for tilig -

Et Rystende med Hovedet, et Trækkende paa Skuldrene, et dybt Suk, og undertiiden et bittert Smil, havde af og til forsikkert Panthakak om hans Excellences Opmærksomhed, og opmuntred ham saaledes, at han ret priiste sig lykkelig, ved at have saa mange Ulykker at fortælle; og da hans Historie efter tre til fire Timers Forløb var bragt til Ende, fortrød det af Hjertet, at han ikke var mødt fleere - Kammer-Tjeneren paa sin Side havde bidraget ligesaameget, om ikke meer, til at vedligeholde den tragiske Fortælleres Ild - Thi naar hans Herre trak paa Skuldrene, skjød han Ryg, som en Kat; og det mindste Suk af Marquien afpressede ham et Aha, hvorved Panthakak selv blev forskrækket - Dog maae man sige, at om han derved forværrede de Tanker, som denne havde om Mennisket og Verden, saa var han gandske uskyldig deri. - Han kunde altid gjøre sin høyeste Eed paa, at han ikke havde hørt et Ord af den heele Historie - Han sov inden i og alle hans Bevægelser var kun de af en Machine - - Han havde i saa mange Aar vant sig til at efterabe sin Herre, at Marquien ikke kunde nyse, uden at han nøs med - 60

Nu begyndte det at dages - Deres Excellence havde hidindtil glemt Alder og Søvn, og vor Panthakak havde hverken tænkt paa Trethed eller Blessurer - Men det er ikke saameget at undre over, da han var en Jyde, og ey engang havde erindret, at han ingen Nadvere havde faaet - Da Historien var til Ende faldt alt dette dem ind paa engang - De undskyldte sig vekselsviis mod hinanden, uden at meene noget dermed; og Marquien overøste sin Gjæst med nye Høfligheder, uden at tænke det mindste ved de forbindligste og fiineste Udtryk - Han udbad sig det blant andet, som en Venskabs Prøve, at Herr Panthakak vilde tage til Takke med hans Slot indtil han fik Svar fra Geneve eller fra F***, hvortil han havde ladet sig mærke med at vilde skrive om Vexsler - Panthakak skrabede engang over den anden og sagde: O Deres Excellence! - Og nu fik Charles et Vink, hvorpaa han, efterat hans Excellence havde hvidsket ham noget i Øret; tog et Lys i hver Haand og stillede sig hen ved Døren - Marquien bukkede, Panthakak forstod det; gjorde en Godroelig Nats Compliment i Form af en Aften-Bøn, og fulgte baglends, skrabende og bukkende sin Led-Sagere ind i et Sove-Gemak, der langt overgik alle de Sove-Gemakker, som han hidindtil havde seet - Han maatte gjøre saa mange Krum-Spring, som han vilde, saa maatte han tillade Cammertjeneren, der beraabte sig paa sin Herres udtrykkelige Befalning, at hjælpe ham af Klæderne, at see til hans Saar, og at bade dem med Spiritus. Charles var i mange Aar vant til aldrig at lade Munden staae stille, naar han klædede af eller paa - Han fortalte derfor den fremmede alt, hvad han vidste og ikke vidste, om Marquiens Familie, Rigdom og Levnets-Løb, og overalt utroelige Ting til denne Herres Berømmelse hvori han artig nok vidste at blande sin egen. - - Han sluttede med at forsikre, at en Mand, som Herr Panthakak var baade hans Excellence, og ham selv overmaade vel kommen, at han skulde kun være ubekymred om alting; og at han i morgen tilig, efter hans Excellences Ordre, skulde bringe ham anstændige Klæder af hans Excellences Garderobe; hvorimellem han kunde vælge efter Behag. Og nu var det allerede et got Korteer siden at han havde forladt vor Sønder-Jydske Student, da

denne, der af Forundring ikke havde kundet svare ham et Ord, om han og havde faaet Tid dertil, endnu stod mit paa Gulvet, gabende, med høyt opspilede Øyne - Saa mange og uventede Høfligheder, havde overrumplet hans Misfornøjelse med Verden, hans Mistanke, hans Frygtsomhed, og følgelig alt det som 61 var virksomt i hans Sjæl. Som den mechaniske Catechet, der altid var vant til at hefte sine Øyne paa det ligeover for Prædike-Stoelen staaende Uhr; naar han om Fredagen opremser for nogle ligesaa mechanisk sukkende Matroner, og for den hylende Stoele-Kone, det som han møysommelig har lært uden ad af Brochmand, eller en anden - Som han, naar nu dette Uhr i en ulykkelig Time er taget bort for at repareres forgjæves seer derhen hvert Øyeblik, veed ikke hvad det er at han savner, begynder at stamme, bliver meer og meer forvildet, og endelig, til sin største Beskjæmmelse, Meenighedens Forargelse, og den misundelige Graveres Glæde, bliver staaende uden at kunde tale et eneste Ord - Saaledes var det, at Panthakaks Sjæl, naar den ved en Hændelse havde tabt sine saa vel bekjendte og elskte Gjenstande af Øynene, blev uden at vide hvorledes, efterhaanden meer og meer forvildet, og tilsidst faldt ligesom i en Dvale, i en Uvirksomhed, der gjorde den reent uskikket til at tænke det ringeste - Endelig vognede han, som af en Drøm, og det første der faldt ham ind, var, at saa store Høfligheder imod ham af en Herre som Marquien af V*** var overdrevne og unaturlige; og nu kom hans Betænkelighed, hans Mistanke, hans Frygt og hans gamle Fordom paa engang tilbage med dobbelt Styrke - - Ends kjønt han umueligt kunde udregne, hvad for en ond Hensigt hans Excellence egentlig kunde have, med at forstille sig saaledes, saa var han dog overbeviist om, at den maatte være ond, og meget ond, siden man gjorde sig saa stor Umage for at skjule den - I denne Forestillings Heede faldt ham hundrede frygtelige Formodninger ind, den ene altid ængstligere og urimeligere end den anden - Man vil maaskee plyndre mig, brød han endog ud, overiilt af sin Svaghed, da han i det samme kastede Øynene hen paa Portnerens Klæder, og erindrede at han var kommet splitternøgen i Huuset - Men man vil bie til min Væxsel kommer - - - Men jeg kan ja reyse inden den Tid - - Og Marquien er saa rig - - Men hvem siger at han er rig? - Kan ikke alt dette være røved Gods? - Men han er Marquis - Hvem siger at han er Marquis? - - Dette Slot - - - O, man har vel før talt om saadanne Røver-Slotte - - Dog dette kan heller ikke være - - Saaledes omtumlede Panthakaks ulykkelige Fordom hans Sjæl, indtil den endelig syntes at hvile ved en Formodning - Han troede, at Marquien af V*** ufeylbarlig maatte være en hemmelig Tilhængere af den Kielske Gros-Fyrste, og i den Henseende formodentlig vilde fritte ham ud, hvorledes Schlcsvigerne var fornøjede med 62 den nye Regjering - - Han erindrede sig, at denne Herre, med en Mine der syntes at røbe Hensigter, havde gjort ham meer end et Spørgsmaal, om Madame Kychlein, om Levemaaden i F*** og sligt; og dette bestyrkede ham i hans Mistanke - Han besluttede derfor helligt at være sin Konge troe; og ikke paa Pinebænken selv, at røbe det mindste af alt det, som kunde give nogen Oplysning i denne Sag. - Saa roesværdigt, som dette Forsætt var, saa var det dog næsten overflødig - Thi sandt at sige, saa vidste den gode Panthakak ikke meget af denne Forandring i Regjeringen eller af dens Virkninger paa hans Landsmænds Gemytter. - Det Betydeligste af alt det han erindrede sig, var, at Accisen efter den Tid var kommet med paa Listen af de Lande-Plager, som Madame Kuchlein pleyede at true hans FødeBye og sine Naboersker med; og at Herr Misocosmus holdtfor; at de kongelige danske Officerer og øvrige Betjenter ikke var et Haar bredt klogere end de fyrstelige. Han fattede herpaa endnu en Beslutning. Det var den at behjælpe sig med den onde Verden, saagot som han kunde, og at tage imod alt det Gode, som blev ham tilbudt af Marquien, til Afdrag paa det Onde, som han uden Tvivl havde i Sinde med ham, og dog ufeylbarlig tilig eller silde vilde sætte i Værk - Dette priiselige Overlæg havde nogenledes satt hans Sind i Roelighed; da han paa engang troede, at blive Florabella og de skrækkelige Røvere vaer. Men det kom sig deraf, at han sov, og Drømmenes Gud nu fuldkommen havde bemægtiget sig den Indbildnings-Kraft; hvor han vel herrskede om Dagen, men dog af og til maatte deele Thronen med den opvaagnende Fornuft. -

Marquien af V*** kastede sig imidlertid fra en Side af Sengen til den anden, uden at kunde sove - Deels var det over hans ordentlige Tid, deels satte hans nye Gjæstes Historie, og et Indfald, som denne havde bragt ham paa, hans heele Sjæl i en Gjæring, der gjorde al Søvn umelig - Med faae Ord, han var faldet paa, at vilde skrive en Satyre, under den Titel: Panthakak eller den reysende Jyde; og han havde allerede Planen dertil i Hovedet - Endelig kunde han ikke staae sin Skrive-Lyst længere imod - Han ringede - Charles, der nyelig havde lagt sig, bandede som en Gascogner, sprang op, faldt Hoved-kulds ind af Døren; og trøstede sig igjen, da han hørte, at han skulde vække Secretairen, som han ikke kunde lide for sin Død, og som han vidste at være saa stor en Elskere af Søvn, at man ikke kunde gjøre ham større Fortræd, end den, at vække ham i Utide - Secretairen kom 63 brummende med Pennen bag Øret og Søvn i Øynene - Alting var forventet for ham, Pennen vilde ikke give Blæk, Marquien maatte sige ham hver Meening tre eller fire gange til inden han kunde fatte den; og da han endelig havde faaet en Side skrevet fuld, stod han op og vilde tage Sand paa Gulvet, skjønt Sand-Huuset stod lige for hans Øyne. - Han var herved saa uheldig at træde den lille Mops paa Pooten, der begyndte at hyle jammerlig. - Marquien blev saa opirret over denne Tølperagtighed, som han kaldte det, at han glemte alle sine Concepter, skjældte Secretairen ud, for alt hvad han kunde finde paa, og bad ham tilsidst gaae Fanden i Vold. Secretairen blev glad og skyndte sig til Sengs. - Marquien bandede herpaa endnu nogle gange, beklagede sin Mops, bandede igjen, og blev endelig saa træt, at Søvn indstillede sig. -

I Anledning af denne Tildragelse, der var saa smertelig for Mopsen og hans Herre, kan vi ikke undlade at fortælle vore Læsere det, som de ventelig længe har været nysgjerrige for at faae at vide, nemlig den egentlige og første virkende Aarsag til Marquiens besynderlige Character, Kilden til alle de Talemaader om Verdens Ondskab og Daarlighed, som han kaldte sine Grund-Sætninger, og det, som først opvakte den

Begjærlighed hos ham, der siden blev saa overdreven, den at omgaaes og tale med Ulykkelige Mennisker og Narre - Vi see med en kildrende Fornøjelse at ingen af vore Læsere kan begribe Sammenhængen imellem vor Anledning og vort Forsæt. - Et nyt Beviis paa hvorlidet man kan slutte med Sikkerhed fra Virkningen til Aarsagen, eller tvertimod - Men vi vil ikke opholde dem længere - At denne Herre var faldet paa saa sær en Tilbøjelighed, var, som sagt, ikke fordi han enten var Philanthrop eller nogen egentlig Menniske-Fiende eller nysgjerrig, eller melancholsk; men det var - Vi sætte ti mod en, at de ikke gjettede det endnu - Det var, fordi han fra Ungdommen af var en besynderlig Elskere af Mopser. Dette behøver en nøyere Forklaring. -

Marquien af V*** havde i sin Ungdom været en Tilhørere og en Tilbedere af den store Leibnitz - Denne uddødelige Mand var, som bekjendt, den beste Verdens første Triumvir - Wolf og Pope var de to andre - Marquiens lille Nerine, den nydeligste Mops af Verden, forsømte ligesaalidet nogen af den dybsindige Philosophs Forelæsninger, som dens Herre. - Den kunde i visse Maader siges at fuldende sit akademiske Løb, og sine adelige Øvelser ligesaameget som han, og 64

den fandt sig ordentlig ind paa alle Collegier, paa Ride-Skoelen, Fegte-Boden og hvor der var noget at lære - Thi de kunde ikke afsee hverandre. - Vi kan ikke sige, hvorvit den skulde have bragt det - men ak! - det stod skrevet i Skjæbnens Bog, at den ikke skulde fuldende sin herlige Løbe-Bane - Som alle store Lærde skal have deres Svaghed, saa havde Leibnits den, at han var ligesaastor en Elskere af andre Hunde som Marquien af Mopser. - Burmann, en stor Bullen-Bidere af dansk Herkomst pleyede at indstille sig ligesaalittig ved Læse-Timerne, som Nerine. - Ligesom om den skulde have været Defendens, sadt den med en alvorlig, eftertænsksom og magisterialsk Mine for ved sin Herres Catheder - Nerines Plads var lige overfor, der hvor Opponenten skulde have staaed, ifald man skulde have disputered. - Om det var Stedernes Indflydelse, eller en blot Hændelse, der engang gjorde, at disse to ikke længere kunde lide hinandens Ansigter, taler Historien ikke om. - Nok er det, at da alle de øvrige Tilhørere med en Art af Henrykkelse opsnappede den store Verdslig-Viises mindste Ord; og han paa sin Side var ligesaa fordybet i at fremsætte sine gyldne Lærdomme; begyndte den ulykkeligste Trætte imellem Burmann og Nerine. De havde allerede i nogen Tid vrænged Mund af Hinanden, da Burmann brummende fremsatte en Setning og Nerine knurrende opponerte derimod - Da det almindelige Sprog dengang var ligesaalidet opfundet som nu, vides heller ikke egentlig hvorom det var; men den meest antagne og, som vi troe den rimeligste Formodning er, at det var om den beste Verden - Saameget er vist at Disputen ikke varede længe - Burmann var ikke nær saa veltalende eller saa dreved i sin Logik som Nerine; og denne stod paa Springet, at deducere ham til absurdum, da han, erindrende sig, sin Jydske Herkomst, sin Herres og sin egen Værdighed, og den uudslettelige Skam, som han stod Fare for; paa engang oplod sin Skrækkelige Mund, og formerede et Argument, som den stakkels Mops aldrig kunde svare et Ord paa. - Kort, den sprang til og bed Halsen tvertover paa sin Contrapart, saa at den neppe fik Tid til at pibe og endnu engang at see op til sin Herre, førend den for evig glemte ham og denne onde Verden. - Dette maae vi endnu sige til Nerines Æreminde, at dersom Trætten har været om den Punct, som man formoder, og Burmann som rimeligt har forsvaret sin Herres Grundsætning, saa var dens Død selv en Triumpf for den, og den 65 gode Burmann kunde aldrig have blevet refuteret bedre, end med sit eget Argument. -

Men denne bedrøvelige Tildragelse, satte den heele Høre-Saal i Forvirrelse og Oprør. Marquien, ung, hidsig, og nu rasende over sin kjære Mopses jammerlige Endeligt, glemte al den Ærbødighed, som han var sin store Lærere og hans Hund skyldig; og gav uden Betænkning, den stolte Burmann, som intet ventede mindre, og som allerede syntes at have glemt baade sin Seyer og sin Fiende, et Slag paa Hovedet med sit Spansk-Rør, der var saa kraftigt, at han ligeleedes uden at tage Afskeed, maatte forlade den beste Verden. Nu glemte den store Philosoph selv sin Koldsindighed - Opirred ved sin troe Hunds ynkelige Død, tog han hverken dens Banemands Stand, eller øvrige Fortjenester, i mindste Betragtning; men behandlede ham uden Skaansel, som et ungt, ubesindigt, uhøfligt og slettænkende Menniske; og erklærede offentlig at han var et uværdigt Med-Lem af den beste Verden. Han gav herpaa sine Tilhørere Afskeed, og lukte sig inde i sit Studeerkammer, for at skrive et Liig-Vers over sin Burmann, efter at han først med udtrykkelige Ord havde bedet Marquien, herefter at skaane sig for sine Besøgeiser. -

Marquien, som man kan tænke, fnøs over saa stor en Beskjæmmelse; og da han uagtet sin næsten rasende Vrede fandt, at det ikke var vel mueligt, at hævne sig paa sin store Fiendes Person, besluttede han at angribe hans Favorit-Sætning; og han satte sig i sin første Heede ned med et Forsæt, der var ikke mindre, end det, at skrive en Satyre over heele Verden - Da han siden koldsindigere saae, at dette Arbeide vilde blive ham for vidtløftigt, indskrænkede han vel sin Plan, men han forlod den ikke - Hvor han fandt noget ont eller latterligt i Verdens og dens Indbyggerses nuværende Forfatning, der gjorde han sig al Umage for at skildre det med de stærkeste og meest levende Farver - - Og han maatte naturligviis finde meget, som kunde tjene til hans Hensigt - Men da der og nødvendig maatte møde ham meget got, som han ikke kunde gaae af Veyen for, saa gjerne, som han vilde, og saadant, som han ikke engang kunde tie om, uden at gjøre sig mistænkt, saa enten formindskede han eller vanskabte det saa meget som mueligt; og han nedlod sig selv uden Betænkning til burlesque og scaramutziske Træk, hvor han kunde have mindste Haab, om at gjøre det latterligt - Hans Munterhed, Vittighed, og virkelig store 66

Genie skaffede hans første Prøver et næsten almindeligt Bifald af alle dem som ikke troede sig truffne derved, og som var onde eller letsindige nok til at lee over deres Naboes Ulykke, saalænge de kun selv var frie. - Dette kunde have opmuntred ham til at skrive meer, om han og ikke ellers havde været tilbøvelig dertil. Jo længere han skrev, jo meer opdagede, udviklede, raffinerede, skjærpede og forøgede han sine

naturlige Gaver til Satyren, og jo meer elskte han og anvendte dem. Kort sagt, han blev, uden egentlig at kunde siges at hade enten Verden eller Mennisket, den bitterste og giftigste Spottere, og næst Erobreren, Fanatikeren og Tyrannen, den farligste Fiende af det System om den beste Verden - saa farlig, som en Skrivere kan være det. - Dette skaffede ham allerede paa Akademiet mange Beundrere og flere Fiender. Dog disse vare ham selv velkomne, da han fik desto fleer, som han uden Betænking kunde gjøre forhadte, foragtede og latterlige; og de desuden kun var lidet farlige. - Da hans Fødsel og andre Omstændigheder kaldte ham til Hoffet, blev hans Skue-Plads større, frugtbarere paa Laster og Daarligheder, men tillige farligere. - I Begyndelsen var han og noget vaersommere. Men den Aand, som engang var foeret i ham blev ham for mægtig. - Han begyndte med at angribe Hoffets latterlige og uskadelige Dyr. - Men da han nu var færdig med dem; saae han sig om blant de onde og mægtige - Disse kunde han ikke komme ustraffet for nær. - De erklærede ham Krig og han dem. - Partiet var ulige - Det var allene en betydelig Forskjæl, at han søgte at overbevise Publicum om deres Ondskab, og de stræbte at overtøye Monarken om hans. - Det kunde ikke vare længe førend han, enten selv kastede sig i de Snarer, som de havde satt for ham, eller og, hvilket endnu var dem kjærere, opfyldte deres Ønsker paa sin egen Maneer. Hans herskende Tilbøyelighed, som nu var blevet ham til Vane og Natur igjennembrød snart alle Skranker - Onde og Gode, LigeMænd og Overmænd, angreb han med lige Bitterhed. - Selv de, hvis Personer burde have været ham hellige, skaanede han ikke - Monarken lod ham mærke sin Mis-Fornøylelse med denne Opførsel, ved at støde ham ned fra den Grad i sit Venskab, som han hidindtil havde værdiget ham; og ved at foretrække ham en anden der havde mindre Vittighed og Genie men meer Fornuft og Levemaade; og om ikke meer MenniskeKjærlighed, dog det Skin deraf, som Spotteren aldrig kan give sig, hverken ved prægtige Ord eller ved glimrende Handlinger, hverken ved de skarpsindigste 67 Opdagelser, de nyttigste Forslag, de viiseste Raad og de gavnlige Advarsler eller ved en paa det nøyeste iagttaget Retskaffenhed i al sin øvrige Opførsel, eller ved den meest uindskrænkede Gavnildhed - Marquien af V*** rustede sig ikke allene ud med alle Satyrens skarpe Gevær, men tog endog nogle af Pasquillens Plump-Køller til Hjelp, for paa engang at ødelegge denne sin nye Modstandere; og Følgen deraf blev at Fyrsten forviiste Marquien Landet. I en Ordre, hvori de fleeste vilde have fundet Fortvivlelse, fandt denne Herre en mægtig Trøst; nemlig den, herefter ustraffet at kunde spotte Fyrsten selv; som dog naturligt nok enten ikke hørte hans Spot, eller foragtede den. Ved de andre Hoffer, som Skjæbnen efterhaanden førte vor Marquis til, kunde det ikke gaae ham bedre; siden hans Skjøde-Lyst snarere forøgedes, end formindskedes jo ældre han blev. - Kort: han lagde sig ud med heele Verden og flygtede til Schweytz. -

Her anlagde han nu et Batterie, hvorfra han kastede Bomber og Granater mod den heele øvrige Deel af Jord-Kloden - Som Alexander angreb han Nationer, som han neppe kjendte af Navn, og som ikke kjendte det ringeste til ham; og som Alexander fandt han endog Jorden for snever for sin Ødelegge-Lyst - Han besluttede derfor at forkynde Himmelen Krig. - Han havde vel tilforn af og til streifet ind paa dens Grændser. - Thi han var i den Fald lykkeligere end Ammons Søn at hans lette Tropper kunde trange derind, hvor den macedoniske Phalanx maatte staae tilbage. Men nu optaarnede han, som en anden Titan Bjerg paa Bjerg, for derfra ret at kunde beskyde og i Bund og Grund ødelægge dens stærkeste Fæstninger. - Men som man ikke meer kan tage Soelen i Skjegget øverst paa runde Taarn, end neden for det paa Kjøbmager-Gade; saa kunde det, at han krøb noget høyer op end andre af Himmelens Beleyrere ikke nytte ham til andet; end til at blive seet; og som han smigrede sig med beundret af flere. - Men han ønskede heller intet andet. - Thi vi igjentage det engang for alle; at han ligesaa lidet kunde kaldes en egentlig Fiende af Himmelen, Jorden og Mennisket; som Alexander kunde siges at bære noget besynderligt Had til Sacer eller Sogdianer. Begge havde kun en Hoved-Hensigt - den, at blive holdt for besynderlige Mennisker, og at blive talt om af mange med Beundring; og da der er saa mange Narre maatte denne lykkes dem temmelig - Begge havde en Bi-Hensigt - den at samle Rigdomme; og denne kunde de heller ikke vel forfeyle. Den Græske Erobrere lod sig overalt got betale for 68 sine Ødelæggelser; og Marquien af V*** solgte de Vaaben hvormed han angreb den beste Verden, med Fordeel til dens Indbyggere; og om han maatte føre Krig med nogen blot par honneur, saa var det med Himmelen - Dog vidste han at søge Opreysning for denne Skade hos sine egne Allierte - Men begge havde og tilsidst det samme Vanheld - Alexander maatte af Mangel paa villige Soldater standse mit paa sine Erobringers Bane; og vende om til de Nationer, hvor han allerede havde været engang før. - Og han kunde ikke trøste sig med andet, end med at lade sig see af dem i en anden Skikkelse - Marquien af V*** gik det ikke et Haar bedre - Han havde forskudt alle sine Kugler - Han maatte behjelpe sig med, at stjæle dem tilbage, som han baade havde skudt ud og solgt engang, støbe dem om i en anden Form, og saaledes bruge dem paa nye. -

Med andre Ord - Vor Marquis havde spottet saa længe og med saa mange, at han tilsidst var reent udtømmet for Materie. - Hans Tilbøyelighed, at bekrige Systemet om den beste Verden forlod ham der for ikke. - Han var drevet til den Yderlighed, at han maatte vælge imellem at holde op at skrive Satyrer; eller at koge dem op paa nye, som han eller andre havde skrevet før - Og han valgte det sidste - Men disse turde dog kun lade sig see under en anden Form. - En eller anden nye Tilsætning, som kunde gjøre dem ukjendeligere og behageligere, var dem høyst nyttig, om den ikke var dem umistelig. - Denne Tilsætning maatte søges blant de nye besynderlige, onde eller latterlige Tildragelser, som gik for sig eller opdigtedes i Verden. - De første var ufejlbarlig de brugbareste og beste. - Thi baade var de nyere, forskjælligere fra de gamle end de opdigtede; da Naturen som bekjendt er Langt langt udtømmeligere paa Forandringer, end Digtekunsten, dens Efterabere: og de var kraftigere, da de grundede sig paa Sandhed. Men hvor skulde vor

Marquis tage disse fra? - De Tildragelser der er saa store at de kan naae Schweytz falde kun sjelden for; og naar nogle faae række derhen; saa komme de der i saa stor, plump og upassende en Dragt, som en fiin Spottere aldrig kan holde for deres rette, og følgelig ikke tør viise dem frem i. Derimod har de ladet alle de smaae, fiine og hemmelige Omstændigheder, som ere saa tjenlige til hans Hensigter, blive tilbage i deres Fædrene-Land. - De besynderlige Hændelser, som synes smaae, fordi deres Gjenstand er ringe, som falde daglig for, og som sjelden eller aldrig komme uden for deres Føde-Bye; ere desuden i to Henseende bequemmere 69 Materie for Satyren, end de store og bekjendte - den ene, at den kan klæde dem om i hvad Dragt den vil, uden at forløbe sig meget; den anden, at den bedre og med større Fordeel kan gjøre sine Anvendelser, fra Ting der synes at kunde skee daglig, end fra Hændelser der kun tildrage sig engang hvert hundrede Aar. Men hvor skulde Marquien finde saadanne, der ikke tillige var virkelig for smaae - I Schweytz tildrager sig hverken noget ont eller latterligt, som ikke er under al Satyre; og af sit Smut-Hul turde han ikke komme. -

Nu haabe vi, at man endelig begriber, hvorfor alle de fremmede, som havde nogle besynderlige Ulykker, nogle nye og hidindtil uhørte Fornærmelser af onde Mennisker eller af Daarer at beklage sig over; var denne Herre velkomne frem for alle andre. - De forsynede ham med det, som han agtede saa høyt - med friske Materialier til den evige Krigs Fortsættelse, som han allerede i sin Ungdom havde forkyndt Systemet om den beste Verden, af en besynderlig Kjærlighed til Mopserne -

70

Cap.V

Panthakak havde neppe sovet i tre Timer, førend han igjen var gandske munter - Den, som i Betragtning af hans den forrige Dag udstandne Besværligheder, vil undre sig herover, maae enten ikke kjende vore Landsmænds, de gode Jyders Natur, eller maae have glemt at han var gaaet til Sengs uden at have spist til Aften - Længe havde han allerede vent og kastet sig - og regnet Minuterne efter, som han endnu maaskee kunde have tilbage at faste i - og forgjæves luuret, om han kunde høre nogen Bevægelse paa Slottet - Han var allerede faldet paa den Mistanke, at man maaskee vilde aftvinge ham sine Hemmeligheder - eller gjøre en Catholik af ham paa denne Maade; og han maatte tilstaae, at ifald saa var, de Franske Marquier da maatte have lært deres kunst at forføre af Satan selv - Thi dette var just den eneste Fristelse, som hans Patriotisme og hans Religion havde Aarsag at skjelve for - Han stod allerede i Tvivl, hvad han skulde resoluere til, da Charles stak Hovedet ind af Døren - O hvor havde du været velkommen Charles, om du var kommet med en god Fleske-Skank, i Stedet for de galonnerte Klæder, de Silke-Strømper; og andre intet mættende Herligheder, som du bragte! - Den utidige og barnagtige Undseelse, en Egenskab, hvorved i sær vore unge Landsmænd udmærke sig saa kjendeligt fra alle andre Nationer, og i Besynderlighed fra deres Naboer de Tydske, qualte dette Suk i Panthakaks Luft-Rør. -

Denne Svaghed, der egentlig er en blot og naturlig Følge, af en Mangel paa Frihed, Opdragelse og Levemaade, som kan have Sted i Paris selv, og som mange Folke-Slag har langtmeer at beklage sig over, end vi - den synes, vi veed ikke af hvad Aarsag, at være blevet et Hoved-Træk, der characteriserer vor Nation. Enten det nu kommer af de Danskes naturlige Pflugma og en af deres Himmel-Strøg flydende Dørskhed, Frygtsomhed Nedslagenhed, og Ringe-Agtelse om sig selv; eller det kommer af de Gjenvordigheder og Ydmygelser, som de i nogle Hundrede Aar har været meer usatt for og havt fleere Prøver af end andre; eller af deres medfødte saa besynderlige 71

Kjærlighed og Høyagtelse for alle Fremmede; og deres ligesaabesynderlige Skjæbne at blive foragted af alle dem de tilbeder - hvoraf det kommer, saa er det vist; at ligesom en overdrevet Tillid til sig selv synes at være en Deel af vore Naboers National-Svaghed; saaledes er det vores, at vi af Naturen ere tilbøyelige til, at bede heele Verden, og selv vore egne Gjåster, dem som ikke kan leve os foruden, om Forladelse derfor, at vor Herre har skabt os, og at vi ere saa dristige at være til paa Jorden. - Denne Svaghed yttre sig tydeligst; naar Omstændighederne undertiden nøder os til at begjære en og anden endog meget ringe Tjeneste af dem, som ofte saa frit og ubekymred har taget imod langt større af os, og som vi altid har det beste Hjerte til at betale tidobbelt. - Da vor Staats-Forfatning er monarchisk, og følgelig heele Nationens Opførsel imod andre Nationer, de Forbindligheder, som den paalegger eller udbetinget sig, og Overalt StaatsLegemets Store og betydelige Skrit; ikke kommer an paa Nationens herskende Tilbøyelighed; men paa en enkelt Persons, idetmindste faae Personers Charakter og Tænke-Maade; saa kan vi ikke saaledes bestyrke vor Sætning med Exemplerne af vor Staats-Historie, som vi kunde det, om Regjerings-Formen var demokratisk - Og vi har naturligviis heller ikke saa mange at anføre, som vi da skulde have. Endskjønt vor store Christian den Fjerdes, vor gode Frederik den tredies og vor krigeriske Christian den Femtes beskeedne og frugtesløse Ansøgninger (thi vi kan ikke kalde deres Forestillinger anderledes) om en maadelig og betinget Hjelp af de

samme allierte, paa hvis Begjering og for hvis Velfærd de trak Sværdet og opoffrede sig; - Endskjønt disse til andres Tjeneste saa beredvillige Monarkers store Nøysomhed, ømme Varsomhed, og vi havde næsten Lyst at sige Frygtsomhed i at begjære og til rette Tid at fordre de billigste Gjentjenester, er Exempler nok og meer end vi skjøttede om, som man med videre kan see af den Vestphaliske, den Kjøbenhavnske, og den Fontainebleauske Fred. - Men som sagt, man kan ikke slutte fra disse Exempler til et Hoved-Træk i Nationens Character, da der med Føye kan invendes derimod, at det var kun enkelte Personer, hvorpaa de beroede - Vi maae derfor lade os nøye med at sætte det sammen og oplyse det af vore Landsmænds private og daglige Opførsel imod Fremmede; og da skal vi altid finde samme Beredvillighed at tjene, og samme Undseelse for at begjære og fordre. - Lad en Tydsk, Fransk eller Italiensk maadelig Kunstnere og ofte kun storpralende 72 Landstrygere komme til os; og lad en af vore største Virtuoser have den besynderlige Lykke at blive brugt i Berlin, Paris eller Florents. Lad dem begge begjære, hvad dem synes, at de kan fortjene; saa skal vi først blive vaer, hvad Forskjæl der er paa os og andre Nationer i dette Fald - Men vi taler om bekjendte Ting. Jo meer vi stige ned i det Borgerlige Liv, jo meer Handlingerne blive enckelte og deres Gjenstand ringe; desto oftere falde de for, desto bekjendtere ere vi med dem, og desto større Kraft har de at overbeviise. - Paa vore Gjæste-Bude, i vore daglige Samquemmc med Fremmede, kan vi best see; hvor ofte vor Skamfuldhed over os selv, eller hvad vi skal kalde det, vor Undseelse for at begjære, og vor Frygt for at være til Over-Last gjør os forlegne, og ere skyld i, at vi komme til kort. - Den franske den frieste og den galanteste Opdragelse kan sjelden undertvinge denne national-Svagthed saameget, at den ikke undertiden skulde stikke frem i nogle smaae pedantiske Betæneligheder, utidige Undskyldninger og en barnagtig Frygt for at forløbe sig. De fleeste af vore gode Danske, som vil affectere den Tydske Dristighed eller den Franske Frihed, ere saa uheldige i dette Forsøg, at de blive til Narre derover -

Endskjønt vor Panthakak meget ofte, og jo nærmere han blev bekjendt med Verden jo tiere og bedre overvandt denne utidige Undseelse; saa havde han dog af og til Anfald deraf, som han ikke kunde staae imod. - Et nyt Beviis paa at den maae være national. Thi den var saa lidet en Følge af hans besynderlige Tænkemaade, at den var tvertimod gandske stridig derimod, og maatte have blevet hastig og reent overvundet deraf, om den ikke havde grundet sig paa noget stærkere og væsentligere end en blot Mangel paa Opdragelse og Leve-Maade. - En forudfatted slet Meening om andres Tænkemaade, og deres besynderlige Hjertelaug eller Beredvillighed imod os, føder Had og Foragt, og kan selv gjøre os for stolte til at begjære nogen Tjeneste af dem; men den kan ikke gjøre os for undseelige dertil. Undseelse bære vi kun for dem, som vi bære Høyagtelse for, og som vi frygter for at blive besværlige. Ingen af Deelene har Sted hos dem som vi holder for vrangwillige. -

Vel var det at ønske, at alle de, som havde Herr Panthakaks Fordom, maatte tillige være saa undseelige, at de frygtede for at fornærme heele Verden med Skyggen af deres Person og med Lyden af deres Aandedræt. - Den, som holder sig selv saa ringe og uværdig, at 73 han troer ikke at kunde røre sig, uden at være alle Mennisker i Veyen og til Over-Last, faaer derved saa elendigt et udseende, at vi ynke ham, om vi blive vaer at han er til; og foragte ham, saa snart han lader sig det falde ind, at give sine Meeninger tilkjende. - Han bærer heele Verdens Liberie. Han tager sig overalt en Tjeneres Skikkelse paa og har derfor og overalt samme Skjæbne, samme Frihed som de. - Han bliver aldrig spurgt til Raads - man legger ikke engang mærke til hvad han siger; men han kan tale saa frit, som nogen Nar; og sige saa meget ont om Verden, som han lyster, uden at blive skadelig. - Det er i denne Henseende, at det var at ønske, at enhver Timon, enhver Foragtere af Mennisket og Verden vilde og kunde gjøre sig denne Svagthed til en Hoved-Pligt; nemlig for derved at blive taaleligere og mindre farlige - Men de kan destoverre kun have den ved en Hændelse, og de kan ikke beholde hiin længere, end denne virker - De kan have tildraget sig den ved Underkuelse i Ungdommen, ved karrige, menniske-skye, quækeriske, pedantiske eller tyranniske Forældre og foresatte; ved en Mangel paa al Kjendskab og Omgang med den store Verden; ved en naturlig Frygtsomhed og sligt. Omstændigheder, som Tiden og deres Stolthed dog snart overvinder. - Men det er øyensynligt deres Fordoms og Tingenes Natur imod, at de virkelig og længe kan være undseelige, eller agte sig ringe imod alle andre. - Thi de foragter alle andre, for saavit de ere Narre; og de kan ikke oprigtigt foragte sig selv, forsaavit de ere Mennisker. - Man seer tvertimod daglig, at de som dømmes verst om alle andre Mennisker, langt fra at tænke ringe om sig selv, ikke engang bevare det udvortes Skin af Undseelse; men med den største, frekkeste og vemmeligste Tillid, fordre Høyagtelse, Ærbødighed, Tjenester og alting indtil Opvarnting af dem selv, som de dømmes ringe eller ilde om. - Vel gjorde Panthakaks naturlige gode Hjerter ham sikker nok for denne Grad af Uforskammethed - Men dog satte hans Tænkemaade og hans Grund-Sætninger ham uden Tvivl i større Fare derfor, end han vilde have været uden dem - Hans utidige Undseelse kunde følgelig ikke komme deraf, at han skulde holde sig ringe imod andre, og af denne Aarsag troe sig uværdig til deres Godhed. - - Ligesaalidet kunde den komme deraf, at han, som han virkelig gjorde holdt alle for ringere og slettere end sig; thi denne Betragtning maatte gjøre ham for stolt til at være undseelig. - Men den latterlige Betænelighed, den barnagtige Frygt for at være for dristig, der trykte hans ovenanførte 74 Ønske angaaende Fleske-Skanken ned i Maven igjen, da det allerede var ham paa Læberne; kom noget af hans slette og pedantiske Opdragelse, og meget deraf at han var Dansk. -

Hvem skulde have ventet alle disse Betragtninger i Anledning af en Fleske-Skank? -

Hans Taalmodighed maatte endnu udstaae en haardere Prøve - Han maatte sige, hvad han vilde, saa slap den tjenstagtige Charles ham ikke, førend han fik marquisert ham saa got, som det kunde lade sig gjøre

med en Sønder-Jyde - O Mennisker, hvor onde ere i, selv naar i vil gjøre det best, selv i eders Høfligheder! - Endelig! -

Levnet og Meeninger

76

Efter Aftale vil jeg uden videre Omsvøb begynde paa mit Levnets-Løb - og da jeg haaber, at De min beste Ven, altid forudsætte hos mig den ømmeste Agt og Kjærlighed for Dem og Deres; vil jeg intet videre tale herom, i de Breve, som allene ere bestemte til at give Dem et Begreb om min Tænkemaade, mine Luuner, min Opførsel og min Skjæbne i de Tider, da jeg ikke var saa lykkelig, at kjende Dem - Jeg har neppe nødig at bede Dem gjemme disse Papiirer - De holde for meget af mig til at kaste dem bort - Men at skjule dem er en Sag, som jeg paalegger Deres Samvittighed. - For nærværende Tid er Deres Kjæreste og ConferentsRaad Carstens de eneste Vidner som jeg kan taale til en authentiqve Tilstaaelse af mine Daarligheder - Naar jeg nu paa nye har bedet Dem undskylde mig; om jeg i Hensigt til min egen Fornøjelse, begynder i min Historie, hvor og hvorledes det falder mig ind, saa tænker jeg, at jeg uden videre Forberedelser kan skride til Værket -

Johannes Ewalds Levnet og Meeninger.

77

Hamborg

»Men hvad vil der dog blive af os til Slutningen, min kjære Johannes? -« sagde min Broder, i det han om Morgenen Klokken omtr: 10 krøb ud af en Edderduuns Seng med Silke-Omhæng - - Hvad andet svarede jeg, end det, som vor første Hensigt var - - et Par Preüsiske Husarer? - »Men du veedst vi har ingen Penge meer, og Verten begynder alt, at see suurt« - - - »Men vi kommer da til at haste, og jo før jo heller melde os enten hos den Preüsiske Resident, eller paa den første, den beste Hverve-Plads?« - Men var det ikke dog bedre, om vi skrev hjem til vore Forældre? - - Kjærling, raabte jeg, det er den evige Snak, hvormed du plager mig, hver Morgen, førend du faaer Frokost - Vi havde da gjort bedre i at blive hjemme da vi var der - Vi havde spart baade vore Forældre og os alt dette Bryderie - Du veedst, med hvilken Møye du selv overtalte mig til at løbe bort, men nu, da det engang er skeet, skal hverken du, eller de, eller heele Verden overtale mig til, at vende tilbage igjen« - - »Jeg maae da sige dig det reent ud, svarede min Broder koldsindig, at jeg allerede har skrevet; og at vi kan vente Svar, om tre eller fire Dage - Nu blev jeg uskikket til alt Overlæg - Mit heele Svar bestoed i saa vældigt et Drag lige paa det Sted, hvorfra denne mig saa fortrædne Efterretning var kommet, som jeg formaade at give det - De, som læse dette, maae i Hensigt til min Alder, undskylde denne Mangel paa Eftertanke hos mig - Ikke fordi jeg meener, at den skulde have gjort noget betydeligt Skaar i den broderlige Kjærlighed - Jeg var dengang kun noget over femten Aar, og min Broder fire Aar ældre; saa at vi OverHovedet at tale, uagtet vore Kaarder og vore akademiske Vidnesbyrd, kun var to Dreng; der slet ikke var vante til at legge saa smaa Ting synderligt paa Hjertet; eller at holde det for noget modsigende, at slaaes et Par Gange om Dagen, med den, som man elskte allerbroderligst - Men det, som jeg til min Ydmygelse, i min Heede, havde glemt at overveje, var en Omstændighed, som jeg af Erfaring dog meget vel vidste - at, nemlig min Broder, som han i Forhold af hans Alder burde, besad baade ulige større Kræfter, og var langt meer øvet i den 78 ædle Ringe-Kunst end jeg - Han overtlyede mig meget snart og meget grundigt om min Ubesindighed i denne Fald - -

Da jeg nu saa fortræden og saa taus, som en Magister der er bleven deducert til absurdum, havde rystet mig, og bragt mine Klæder i den mueligste Orden, gik jeg ud for at opsøge den Preüsiske Resident, uden at spille et Ord til min Broder om mit Forsæt; og med den faste Beslutning, herefter kun at raadføre mig med mig selv; og reent at overlade ham til sin egen Skjæbne -

For at oplyse dette; maae jeg her anmærke; at dersom Naturen havde givet min gode Broder fleer LegemsKræfter end mig; saa syntes den og, at have været desto karrigere imod ham, i Hensigt til alle de umechaniske Forsvars- eller AngribelsesVaaben, hvormed den ellers udruster Mennisket - Sandt at sige stoed han blot for en hver Fiende der angreb ham med andet, end Kaarden eller en knyttet Haand - Han besad følgelig ikke alle de Egenskaber, der ere umistelige til at udføre store, eller blot dristige og romanske Foretagender - Enhver Knude, var ham gordisk; som han enten maatte løse med Sværdet; eller - det, som han i forbigaaende sagt langt heller gjorde - gaee fra, uden at løse den - Uagtet han imidlertid ikke vidste at rede sig ud af den mindste Vanskelighed; saa maae man tilstaae, at han bedre end jeg, eller nogen anden vidste at rede sig ind i de største; thi han saae dem, saa store som de og var, aldrig, førend de var ham lige

under Øynene - Da han desuden besad en overmaade ubestemt og en overmaade bøvelig Tænkemaade; og netop saa megen Dristighed som der behøves til at begynde ethvert Foretagende; saa er det ingen Under at han i Løbet af sit ulyksalige Liv begyndte paa hundrede Ting, uden at føre eller at kunde føre en eneste af dem til Ende - Jeg har, uden at roese mig, i denne Fald, været af en temmelig modsat Beskaffenhed - Uagtet man, ved at dømme af adskillige stærkt i Øyne faldende Handlinger, ikke sjelden har beskyldt mig for at være forvoven indtil Dumdristighed; saa er jeg mig dog i mit heele eventyrlige LivsLøb neppe to eller tre Handlinger af Betydenhed og Fare bevidst, som jeg ikke i det mindste har troet at være tvunget til, og som jeg ikke har overvejet med en yderlig og virkelig frygtsom Forsigtighed, førend jeg begyndte derpaa - Jeg fulgte sjelden eller aldrig mit første Indfald, førend jeg saa got som jeg kunde, havde afveyet det gode imod det onde, som kunde flyde deraf; og strængt havde adspurgt mig, om og hvorledes jeg kunde undflye eller afværge eller 79

overvinde dette og opnaae hiint - Men naar disse Spørgsmaal engang var undersøgte; og mit Indfald havde vundet Seyer; var det og neppe mueligt at overtale eller at lokke eller at true mig til at forlade det - Det sidste opreiste al min Stolthed sig imod - Og i Hensigt til det første, troede jeg, at være alt for bekjendt alt for enig med min Plan og alle dens Følger til at nogen skulde være bedre underretted derom end jeg - Det forstaaer sig selv, at jeg alt for ofte feylede i denne Tanke - men en vis stolt, en romansk Egensind, der altid har været mig naturlig, gjorde, at jeg, selv da, naar jeg tilig nok for at kunde vende tilbage, indsaae, at jeg havde valgt en uret og farlig Vey; dog altid fandt den største Modbydelighed, den største Græmmelse, ved at forlade den - Endskjønt jeg virkelig ikke troer, at den eneste Grund hertil, skulde have bestaaet deri; at de værste Følger af mine Foretagender var forekommet mig taaleligere, end den Tilstaaelse at have feylet; saa vil jeg dog, da det synes rimeligt, lade det staae uafgjort, indtil Fortsættelsen af denne Historie har udviklet min sande GemytsBeskaffenhed noget tydeligere - Naar jeg til alt dette legger et temmeligt Fond af Vittighed, af det man kalder Presence d'esprit, af Mod i uundgaaelige og vedvarende Farligheder; hvormed den mig ellers ublide Skjæbne ikke stifmoderlig har forsynet mig; - naar jeg endnu siger, at jeg altid har haft et besynderligt Held, i at rede mig ud af de Vanskeligheder, som jeg hverken har kundet forudsee eller undgaae - saa vil man, tænker jeg, begribe, at jeg var langt bedre skikket til at spille en Roman til Ende end min Broder; endskjønt han virkelig baade var tilbøveligere, og dristigere til at begynde derpaa, end jeg - Erfarenhed havde stadfæstet dette, paa denne vor Quixottiske Reyse; thi det er vist, at jeg uden ham neppe nogentid var kommet til Valbye Bakke derpaa, men det er ligesaavist, at han uden mig, aldrig var kommet længer - Jeg havde maattet trække, støde, lede og bære ham til Hamborg - og jeg var i det mindste dengang meget overbeviist om, at jeg uden stor Kunst kunde transportere ham lige til de uopdagede Lande under Syd-Polen; og at han derimod uden min Bistand umuelig kunde komme over Elven - Da jeg nu i den Tid stadig holdt det for den sikkerste og korteste Vey til Lykken, at komme i Kongelig Preüsisk Tjeneste; og ikke kunde forestille mig nogen større Ulykke, end den, med Magt at blive ført tilbage til Kjøbenhavn - saa seer man, at det ikke var et blot Pralerie; da jeg opbragt over vor Trette og over dens Udfald, i min første Heede 80 besluttede, reent at slaae Haanden af min Broder, og, som jeg sagde, at overlade ham til sin egen Skjæbne -

Fuld af denne Tanke, var jeg som sagt, gaaet ud for at opsøge den Preüsiske Resident, som dengang var Geheime-Raad von Hecht - Jeg baade fandt ham, og kom ham i Tale uden stor Besværlighed - Uden mindste Undseelse, Frygt eller Omsvøb, gav jeg ham strax et kort Begreb, om mit LevnetsLøb, min Tilstand og mine Hensigter - - »Deres Excellence - han bar et rødt Baand - Deres Excellence, sagde jeg omtrent, seer en ung Dansk, en Kjøbenhavnner for sig, som er løbet fra meget velhavende Forældre, for, om mueligt, at blive Husar - Jeg har fra det første jeg begyndte at kunde skjønne, altid haft den største Lyst til KrigsStanden; og jeg har, da jeg endnu var et Barn (dengang troede jeg ikke at være noget længer) paa det indstændigste anmodet min Moder derom, at hun vilde skaffe mig paa Cadet-Academiet i Kjøbenhavn - Men hun har ikke været at overtale - Af den gode Grund, at min Fader og hans Forfædre har været Geistlige, skal jeg med al Magt være Præst - Men jeg vil evig ikke være det - Imidlertid har jeg adlydt saa længe, at jeg derover er bleven Student - Men nu har min gamle Lyst, og det Rygte om hans Majestets Kongen af Preüsens Bedrifter, hvoraf alle Danskes Munde ere opfyldte, paa engang optændt saa stærk en Ild i mit Bryst, som jeg umuelig længer har kundet modstaae - Da jeg ikke har Lyst til andet end Krigen, og jeg umuelig kan lære den bedre end under de Kongelige Preüsiske Faner - saa er dette Aarsagen, hvorfor jeg er løbet fra mine Forældre, og hvorfor jeg nu kaster mig i Deres Excellences Arme - Min eneste Begjering er, at De vil skaffe mig til at blive Husar - Det var tilforladelig Indholdet, og, saavit jeg erindrer; de egentlige Udtryk; af min Harangue - Geheime-Raaden saae paa mig med en Art af Forundring, og, som mig syntes med Bifald - Han smiilte - Det var uden Tvivl min FriPostighed og min naive Veltalenhed, som havde behaget ham - Min Moder forsikkrer, at han i de Breve, som han siden har skrevet hende til, har bevidnet, at han hundrede Gange havde fortrydt det, at han ikke havde beholdt mig hos sig - Men dengang havde vi neppe blevet enige herom - - Det er got nok, min kjære, sagde han endelig, men du er saa overmaade lille - Hvorledes vil du kunde føre en Sabel? - Hvilket TordenSlag for mig! - Det var meer, end alt for sandt - Jeg var neppe meer end to Alen høj, og fiin i mine Lemmer, som en Jomfrue - Dog recolligerte jeg 81 mig snart - Jeg har et stort Hjerte, svarede jeg, og jeg kan voxer - og i den Tid staaer jeg mindre Fare end den største Granadeer - De Kugler, som treffe ham, vil gaae bort over mit Hoved - Nu skoggerloe han af et got Hjerte - Han snakkede herpaa noget sagte, med nogle Herrer, som var tilstede, og jeg zittrede imidlertid, halv af Harmen, halv af Frygt for min Skjæbne - Endelig vendte han sig til mig - Manteüfel, sagde han, har givet mig i Commission, at skaffe ham en KammerHusar, som var af god Familie og vel opdraget - Du synes mig ikke at være uskikket hertil - Har du vel Lyst til at

være det? - Mine Miner fortolkede uden Tvivl min Taknæmmelighed og min Glæde bedre, end alle ord kunde have gjort det - Men, blev han ved, jeg kan ikke sige med Vished, hvor Baronens staaer nu - Generalerne forandre deres Poster daglig; og alt, hvad jeg veed, er at han sidst stode i Pommern - Jeg vil imidlertid give dig en Adresse til en af mine gode Venner, en Major i Magdeburg; som skal befordre dig videre - Du skal have frie Reyse - I Morgen ved denne Tid kan du komme igjen, for at afhente Brevet, og at høre nærmere Beskeed - Her indgav, som jeg vil troe, Taknæmmelighed, og Iver for min nye Konge, mig et Indfald, som Ubesindighed alt for hastigt moednede og udførte; men som til min Samvittigheds Roelighed, en bedre Indskydelse fandt tiiligt nok urigtigt og uædelt, til at jeg endnu kunde rette det - Maaskee, sagde jeg, at jeg strax kan gjøre min Konge en lille Tjeneste - Jeg har en Broder her, som er et got Hoved høiyere end jeg, overalt velvoxen og stærk - Ham kunde jeg maaskee skaffe Dem - Gjør det, svarede Residenten hurtig, og du kan være vis, at der skal blive skjønnest derpaa - Men, sagde jeg, han er enfoldig og noget frygtsom - Han vil neppe lade sig overtale dertil med det Gode - Jeg vil give dig en habil Under-Officer, og saa mange Mand med, som du behøver - Her kom paa engang den bedre Indskydelse - Der var noget, jeg veed ikke hvad, i mit Hjerte, som sagde mig, at jeg var i Færd med at gjøre Uret - Jeg er vis paa, at jeg i det Øyeblik blev rød lige op under mine Øyne - Stammende sagde jeg det uden Tvivl; at jeg, siden det dog var min Broder, gjerne først vilde forsøge al min Overtalelse; men om det ikke frugtede, skulde jeg desangaaende gjøre nærmere Aftale med Residenten - Gjør det, sagde han - og herpaa bukkede jeg mig, og gik -

Jeg vil troe, sagde jeg før, at Taknæmmelighed og Iver for min Konge har indgivet mig dette Indfald - Men har ikke maaskee 82 Hævnjærrighed havt nogen Deel heri? - Jeg vilde ugjerne tiltroe mig, et Øyeblik, at have kundet tænke saa uædelt - Og har jeg vildet skade min Broder, ved at skaffe ham i en Tjeneste, som jeg selv saa glad gik i? - Dog at jeg har vildet tjene ham dermed, synes mig endnu urimeligere - Jeg vidste, at det skeede imod hans Villie - Jeg kunde neppe engang haabe, at han skulde opnaae saa gode Vilkaar, som jeg - - Overalt - dette Indfald blev saa hastig dannet og moednet i min Sjæl; at jeg ikke selv ret kan gjøre Rede for dets Udspring; og mit Hjerte var saa hurtigt i at forkaste og at rette det; at jeg derved allene tænker at have fortjent, at frikjendes for en strængere Undersøgelse deraf - Paa Veyen til mit Quarteer fandt jeg fleer og fleer Grunde, der overtlydede mig om, hvor uædelt det var ikke allene at tvinge; men selv at overtale min Broder til at gaae i Krigen - Overtalelse var virkelig Tvang for ham - Men hvad kan gjøre os de bedste, de klogeste, de lykkeligste Handlinger behagelige, uden den Frihed, at kunde vælge og forkaste dem efter Tykke? - Burde jeg berøve et Menneske, min Broder, min troe Stoldbroder denne Frihed? - Jeg havde, som mig syntes Tilladelse, at vove mit eget Hoved; men paa hvad Grund, havde jeg den at vove hans? - Og dog forestilte jeg mig, at en Kanon-Kugle meget let kunde rive det af ham - Hvilken nagende Samvittighed skulde det da ikke blive for mig? - Og han var min Moders Øyesteen - Hun skulde maaskee tilgive mig, om jeg selv mistede Arm og Been - men om han - - - hun skulde forbande mig i sit sidste Øyeblik - - og med Ret - Han skulde desuden dog kun blive mig til Byrde - Alle disse Betragtninger hærdede mig i det Forsæt, ikke at tale et Ord til min Broder om den heele Sag, og at give Residenten Snak derfor anden Dagen -

Jeg kom hjem, spiste, drak, spillede og sov, som de andre Dage; uden at lade mig i det ringeste mærke med, hvor jeg havde været, eller, hvad min Hensigt var - Heller spurgte min Broder mig ikke derom - Dette bestyrker mig i min Formodning; at han virkelig ikke har handlet saa ærlig imod mig, som jeg imod ham - Uden Tvivl har han i det mindste haabet at dysse mig i Søvn, til jeg blev fanget i Reden; og saaledes at tvinge mig til at vende tilbage med ham - Hans Venlighed var i al denne Tid overdreven. Det har desuden altid været mig en naturlig Svaghed, mit i min største Activitet; i de mig meest magtpaaliggende Forretninger, og i dem jeg havde begyndt med den største Heede, at blive hængende og glemme alting ved en god 83 Pleye, et got Glas Viin, og et got Selskab - Min Broder kunde let kjende denne Feyl hos mig - Og dersom jeg ikke i den ovenomtalte Morgentrette, var blevet saa opbragt og saavel underrettet om den overhængende Fare som jeg blev, saa var jeg dengang efter al Anseelse virkelig bleven fanget - Min Broder kunde haabe, at jeg af min naturlige Letsindighed havde glemt dette; og det loed, som om han haabede det - Vist er det, at vor Vert, med den største Beredvillighed og Høflighed, i de faae Dage, som jeg endnu opholdt mig i Hamburg, loed os tilkomme alt det sædvanlige - Og det var vist ingen smaae Ting - Vi spiste daglig intet mindre, end sex Retter Mad, og levede overalt paa lige Foed med den beste Holsteenske Adel, som vi den korte Tid nød den Ære at omgaaes med - Verten havde, som jeg oventil erindrede, allerede engang havt os mistænkte - Og sandt at sige kunde han ikke vel andet end mistænke os - Men hvad havde da hævet denne Mistanke? - Hvorved var han paa nye blevet saa høflig? - Dette synes at forudsætte; at min Broder mig uafvidende havde aabenbaret ham det heele Sammenhæng - Hvorledes det var, saa talte ingen til mig om den Sag; og jeg fandt det mig meget ubelieiligt og uforuødent at undersøge den nøyer - Jeg formodede deres Hensigter, men jeg vidste mine; og jeg loed mig det smage ret vel; i den Tanke, at enten man vilde lokke eller blot forstrække mig dermed, kunde min Stiffader, naar jeg var borte betale min Regning af min Fædrene-Arv -

Næste Dag gik jeg til Residenten - Jeg sagde ham i Hensigt til min Broder, at han uden Tvivl mig uafvidende maatte være reyst hjem, siden jeg ved al min Eftersøgning ikke kunde finde ham - Han syntes at troe dette - Han gav mig herpaa et Brev med et stort Segl for, til Herr Major Voss i Magdeburg - Han viiste mig en Skipper - Kaptain, som de kalde dem - der just var hos ham, og der om to Dage skulde bringe mig til Lentsen, hvor han lovede, at overlevere mig til Postmesteren, der videre skulde befordre mig - Alting blev fuldkommen aftalt -

Jeg fandt noget besynderligt; og følgelig efter min Tænkemaade noget meget fornøylegt deri, at den Dag, da jeg skulde seyle til Preüsen, om Morgen; var just den samme, da vi om Eftermiddagen kunde vente Posten fra Kjøbenhavn - Endelig frembrød denne, saa inderlig ønskede Dag, som af sin Natur var, og ved en Hændelse blev en af de meest romanske i min Leve-Tid -

84

ViinFlasken

Soelen var neppe kommet over horisonten, førend jeg munter og rask, som et Føl der spiller over Markerne, og modig, som Don Quixott, naar han gik ud paa Eventyrer; sprang ud af Sengen; og ved den meest overgivne Lystighed, og de kjælneste Caresser tvang min Broder, til at gjøre det samme - Nu var det mig, om en ret god Froekost at gjøre, sagde jeg; efterat jeg i en Haandevending var paaklædt - Da den var bestilt og fortært, begyndte jeg at beundre den behagelige Morgenstund - Hvad hindrer os i, at betjene os deraf min Broder, sagde jeg? - Lad os gjøre en Tour omkring i Byen - Jeg har desuden en Deel at tale med dig, som bedre kan lade sig sige ude, end her, hvor man kan beluure os - Han var let overtalt - Jeg veed vist, at jeg undervejs var overmaade venlig imod ham; og det kommer mig for, som at jeg meer end engang trykte ham meget kjærligt - virkelig kjærligt i Haanden - Dog om jeg gjorde dette; fordi mit Hjerte virkelig var blødgjort ved den nærførestaaende, den maaskee evige Skilsmisse, fra en saa længe kjendt Broder, der endnu ikke engang drømte derom - eller om det var blot en naturlig en mechanisk Drift - om det var en Overbeviisning om en Pligt, der paalagde mig at skilles venskabelig fra ham - eller det var en blot politisk Hensigt, at efterlade ham et got Indtryk om mig - det vil jeg lade staae uafgjort indtil videre - Om det sidste maae jeg dog sige, at det i Hensigt til min Character kun kan være rimeligt i en vis Forstand - nemlig forsaavit vi kan tillade Politiken at sysselsætte sig med at gjøre os elsket af visse Personer; uden mindste Sideblik til vor Egennytte -

Da det var min Broder det samme, hvorhen vi gik, var det mig en let Sag, at føre ham hen til Skibs-Broen - Her blev jeg strax to Matroser vaer, som jeg under et eller andet Paaskud gik hen at tale med - Jeg spurgte dem om den og den Kaptain - Jeg har glemt hans Navn - De sagde mig, at de hørte ham til, og at de ventede paa et ungt Menneske, som de skulde bringe om Bord - Det var os Oplysning nok - De viiste mig deres Baad, og sagde, at de var færdige - Jeg 85 bad dem kun om Tid til at tale to Ord med den Person, som stoed en Snees Skrit fra os - og jeg gik tilbage til min Broder -

Nu kan du, om du vil, have det lige saa got som jeg, sagde jeg i det jeg omfavnede ham - - »Hvordan? - Hvorledes?« - - I at gaee til Preusen - Jeg reiser i dette Øyeblik - Der ligger Baaden - Vil du følge med? - - - »Hvad? - naar? - nu? - hvorledes? til Preüsen? - Det er mig umueligt at skildre hans Bestyrtelse og Forundring - Det er afgjort, sagde jeg koldsindig, og vil du endnu følge med, skal jeg skaffe dig samme Vilkaar, som mig selv - Virkelig jeg sagde dette, som mig synes, uden mindste Hensigt at forføre ham - Jeg vidste nogenledes at han ikke vilde og neppe turde saa pludselig vove et saa betydeligt Skrit; helst da han saavel som jeg var reent uden Penge; og desuden allerede paa sin egen Haand havde anlagt sin Plan, hvortil han uden Tvivl fæstede ligesaamegen Tillid, som jeg til min - Overalt lovede jeg meer end jeg kunde holde, og jeg havde ved det mindste Glimt af hans Samtykke maattet finde paa Udflugter - Jeg blev befriet derfor - »Du er ja rasende, sagde han - - - du eyer ikke en Skilling - - Jeg skal snart gjøre Bytte, min Broder, svarede jeg - - »Men vi faaer Brev i Dag - Hvad vil vore Forældre sige? - - »Men hvad vore Forældre sige, hører jeg intet til - - Imidlertid beder jeg dig hilse dem; og ønske dem alt got - - og forsikkre dem om, at jo længere jeg er fra dem, desto bedre befinder jeg mig - - - Bed dem være ubekymrede - og lev du vel; lev lykkelig - Tænk undertiden paa mig - og bliv ved at elske mig min Broder! - Det var, paa en Omstændighed nær, som jeg ved Leylighed skal fortælle, omtrænt Hoved-Indholdet af vor Samtale - Han faldt mig om Halsen og græd som et Barn - - Jeg kunde ikke græde - Jeg kyste ham med al den Følsomhed, som min vilde og stive Sjæl dengang var skikket til - Herpaa rev jeg mig løs af hans Arme og sprang i Baaden - Saalænge vi kunde see os, hviftede vi hinanden til med Hattene - Endelig gik han mig af Synet - og det var den sidste Gang, at jeg saa ham - Han er død, min ømhjertede, min ulykkelige Broder -

Jeg kan ikke undlade, med faae Ord at berøre hans efterfølgende Skjæbne - Samme Dag, som jeg var bortseylet, kom rigtig nok Posten, og med ham en Expresser fra vore Forældre, som skulde betale vor Gjeld og hente os tilbage - Han fandt naturligtvis kun min Broder, og denne fulgte med ham - Dog neppe var han kommet 12 Mil 86 fra Hamborg, førend det, efter hans Character fortrød ham - Han undløb fra Posten; og i Rendsburg gav han sig i dansk Tjeneste - Her fandt mine Forældre for got, at lade ham besinde sig noget - Uagtet det Tilskud de gav ham til hans Leening, og det Haab han kunde have om at avancere, blev han snart kjæd af sin nye

Tilstand - Da ingen vilde løse ham, fandt han paa at gaae selv bort over Volden - Han blev grebet; og undgik en haanlig og haard Straf kun ved vor Families Credit; og vore Forældres Penge - Nu løste de ham - Han kom tilbage til Kjøbenhavn og begyndte igjen paa sine Studeringer - Men min Stiffader, som første Gang havde skremmet ham fra sit Huus, fandt snart Midler til paa nye, at gjøre ham det utaaleligt - Han gav sig igjen i Tjenesten; og blev igjen kjøbt derfra - og gav sig atter i Tjenesten; og blev atter løst - saaledes to eller tre Gange - Endelig besluttede mine Forældre, at dømme ham fra Livet, og - at skikke ham til Vestindien - Jeg kalder dette med god Betænkning en Dødsdom - ikke just i Hensigt til min Broder; thi hans Ubestandighed forekom Climaet i at ødelegge ham - han var desuden ikke engang tilbøvelig, meget mindre forfaldet til den Art af debauché, der tiest og egentligst dræber vore nordiske unge Mennsker; som blive sendte derover - Men jeg kan ikke bare mig for at gjøre denne Anmærkning, i Hensigt til de ubarmhjertige Forældre, som uden mindste Samvittigheds Nag skikke deres forvildede, eller kun forgjeldede Sønner til et Land; hvor de dog nogenledes kan forudsee, at Døden er dem det visseste, og en moralsk Forbedring det umueligste - Var det dem virkelig om denne sidste at gjøre; skulde det være ubegribeligt, hvorfor de sendte dem saa langt bort i Skole hos Mulatter og forløbne Engellænder - De skulde uden Tvivl bedre kunde komme til sig selv igjen i Europa - Men det var dem om at gjøre, at befrie Jorden og egentligst sig selv fra en Byrde, en Skam, hvormed de har haft det Vanheld - og i Hensigt til Opdragelsen oftest den Uforsigtighed, den lasterhaftige Ubillighed, at belæse sig og andre - A la bonne heure! - Men jeg veed, at jeg i dette Tilfælde, af to onde Ting, heller vilde være Søn, end Fader - For igjen at komme til min Broder, saa var han reyst til Vestindien, kort førend jeg kom tilbage fra Tydskland - Vi skrev hinanden et Par Gange til - Men inden et Par Aars Forløb, fik jeg den Efterretning; at min Broder, i Selskab med to Franskmand, havde haft det Indfald, uden sine Officeerers Forevidende, at gjøre en Lystreyse paa en lille Baad over til et af 87 de Spanske Eylande - En medlidende Orcan havde paataget sig, med et, at gjøre Ende, paa denne og overalt paa hans heele besværlige PilegrimsReyse igjennem Livet - Med andre Ord, han var dronet - Dette var Enden paa min Broders Skjæbne - Jeg vender tilbage til min egen -

Jeg havde, som sagt, tabt min Broder af Synet - og nu rev Skibet mig allerede længer og længer bort, fra den sidste af alle dem jeg hidindtil havde kjendt og elsket i Verden, fra alt Haab om Hjelp eller Understyttelse, som var grundet paa andet, end paa Gud og mit eget alt for modige Hjerte - Som Tovene springe, naar Skibet løber af Stabelen saaledes brast nu enhver af de Forbindelser, som jeg hidindtil havde haft, med mit Fædreland, mine Forældre, mine Venner - - og jeg foer brusende ud i Verdens vilde Ocean - - Alt det jeg søgte, var mig saa vildfremmed, som alt hvad jeg saae - Jeg eyede ikke en eneste Skilling i min Lomme; og min heele Rigdom bestoed i et Brev med et stort Segl for, en lille Lomme-Pistol, og de forslidte Klæder jeg havde paa Kroppen - Man skulde formode, at disse Betragtninger havde opvakt Tungsindighed, Kummer, Frygt, og selv Fortrydelse hos mig; og man vil destomeer undre sig, naar jeg bevidner, at de just opvakte det modsatte af alt dette i min Sjæl - Jeg har virkelig fra det første, jeg kunde skjønne, haft noget Don Quixottisk i min Character; som et stolt Hjerte der altid indtil Enthusiasme var Elskere af Friheden; i Forening med en hidsig Indbildningskraft, uden Tvivl avlede, og visse Feyl i min Opdragelse bragte til Moedenhed - - Jeg var fra BarnsBeen af en soeren Elsker, en Beundrer af alt det Besynderlige; det hvorved man lettest kunde skille sig fra Mængden, og saaledes blive bemærket, ofte omtalt og peget med Fingre paa - Hvilken Sæd, til sande og glimrende Dyder; om den havde blevet nyttet; og styret i den rette Flugt! - Men saa loed alle mine pedantiske Lærere, ikke en eneste undtagen, sig nøye med at proppe min Hukommelse fuld af Bibelske Sententser, Latinske og Græske Gloser og philosophisk Sladder; uden at en bekymrede sig om, at danne mit brusende Hjerte, eller loed sig det vedkomme, enten jeg kunde tænke og føle, eller ey - De Eventyrer, som jeg med stor Begjærlighed sneg mig til at høre af TjenesteFolkene; var mig ligesaamange Troens Artikler - Min hurtige IndbildningsKraft fandt dem let ikke allene muelige, men selv smukke og meget værde at efterabes - og da ingen gjorde sig Umage for at overtøye mig om deres 88 Urimelighed, blev de naturligt nok de første Grund-Regler, hvorefter jeg i min lille Hjerne anlagde Planen til mit Liv - Jeg har uden Tvivl, ønsket at seyle paa en Høvel-Spaand, som EspenAskeFiis, førend jeg har ønsket at erobre Verden, som Alexander den Store - Men det er tilforladeligt, at det første, af mine barnagtige Anslag, som jeg kan erindre, var at flyve; det andet var at hverve og anføre en Mængde Dreng, for med dem at erobre Tyrkiet - og det tredje at blive Missionair i Aethiopien, eller et andet Sted, hvor jeg kunde haabe at blive flaaet for Troens Skyld - Jeg anfører dette som en Prøve paa min IndbildningsKrafts Fordærvelse og paa min naturlige Lyst til det besynderlige, eller til at bemærkes - Min Barndoms første Træk, er desuden umistelige, til med Tiden at kunde gjøre Regnskab for det sære, som uagtet saa mange skarpe Luttreiser, er blevet uudsletteligt i min Character - Man kaldte mine Indfald dengang barnagtige; som de egentlig og i en nøye Forstand var - men man loe af dem; og man burde have grædt over dem - Bør man blot lee af Sæden til Ukrud, fordi den er saa lille? - Man sagde mig ofte nok, at jeg bygte Casteller i Luften; men man hverken hindrede mig i at bygge fleer; eller lærte mig, at blive ved Jorden - Da jeg begyndte, at læse de latinske Historiekrivere, læste jeg dem, efter lovlige Sædvane, blot som Stiile-Bøger; og dem, saavel som alle andre historiske Udtog, uden mindste Valg, uden mindste Anvendelse i Hensigt til Sæderne og Livet - De blev følgelig meer Næring end Gift for det eventyrlige i min Tænkemaade - Da jeg kom i den offentlige Skole, faldt jeg, for mine Synders Skyld i en Philologs Hænder - det er at sige, han var en purus putus Philologus - For Resten var han virkelig en ærlig Mand, han var ufortrøden i sit Arbeide, og han vilde mig vist vel - Kun Skade, at han stadig troede, at der ikke behøvedes meer til mit, eller nogens Vel, end den ædle Fordeel, at kunde latinsk, græsk og hebraisk bedre, end sit Modermaal. - Om jeg for Resten blev god, eller ond, klog eller dum, var noget, som han sandt at sige, neppe holdt sin Opmærksomhed værd - i det

mindste kunde jeg hos ham uden al Tiltale vove de vildeste og farligste Stræger - naar jeg for Resten færdig kunde opregne mine Gloser og mine Regler - men feylede jeg heri; da var ingen Barmhertighed at vente - Som en Art af Recreation, tillod han mig i mine meget faae ledige Timer, at lede omkring i hans vidtløftige Bibliotheque; og der at læse, hvad for Bøger jeg vilde - De første efter min Smag, som jeg til mit Vanheld, 89 opdagede; var de Islandske Sagaer - Ligesaa mange Skrit nærmere til DaareKisten for mig - Tom Jones, som jeg, til min Lykke troer jeg, kort derefter fik laant i Skoelen, forfiinede igjen nogenledes min Smag paa Eventyrer - Endelig fik jeg fat paa Robinson Crusoe - Denne Rousseaus Afgud, kunde saa nær have gjort mig reent forrykt - Det er vist, at jeg, dengang tretten Aar gammel, ikke alleneste fattede det Anslag, men virkelig gjorde en Begyndelse med, at undløbe til Holland, for derfra at seyle til Ostindien, i det fromme Haab, at kunde strande undervejs paa en eller anden ubeboet Øe - En af mine barnagtige Tildragelser, som i andre Hensigter, fortjener ved Leylighed at fortælles udførligere! - Nu var den tydske Krig begyndt; og den gav min romanske Tænkemaade en gandske nye Flugt - Det politiske Raserie, som dengang overfaldt og ventelig ved alle slige Leyligheder vil overfalde de Danske, er altfor bekjendt - Vi var ikke Danske meer; vi var Preüser og Østerriger - I alle VertsHuuse, paa alle Torve, KirkeGaarde og andre Samlings-Pladse, førte vi Krigen in effigie, eller egentligere en miniature - Det gik virkelig sjelden af uden braadne Pander - Vor Skoele delte sig strax, som alle andre Selskaber i to Partier, og jeg kom, til en Advarsel troer jeg for min tilkommende Skjæbne, paa det Østerrigske - Om Dagen de beste Venner, trak vi ordentligviis om Aftenen op imod hverandre i fulde Geleeder; og vort Slagsmaal gik saa lidet af med Spøg, at ikke sjelden en eller to af os, maatte bæres hjem - De blotte Næver syntes os snart et alt for barnagtigt Gevær - Steene som vi sloeg haandløst til hinanden med var vore Kugler; og Knive, som vi bandt paa Enden af Kjæppe vore Bajonetter - Det var et virkeligt Under, at intet Mord skeede - En Anmærkning, som jeg ikke kan undlade at gjøre, er, at vi virkelig begyndte at blande en Art af Politique i vore smaae Krige - Der var et Chor fattige Skoeledrenge, som egentlig heed Currander, fordi de var bestemte til at løbe for os andre, og som vi kaldte Corinther, eller Crinther - Disse Corinther var næsten alle store, haandfaste og veløvede i at slaaes - Vi brugte dem, som HjelpeTropper - det er at sige, at det Partie som kunde bringe de fleeste Penge til veye, leyede dem; og var vis paa Seyeren - Dette gav Anledning, til utallige Staats-Kneb og Cabaler - Vi begyndte at forføre hverandre de meest velhavende Cammerader fra - En rig Ridder blev os langt vigtigere end en stærk - det er at sige, vor Krig begyndte, at blive modern - Men nok om disse Barnagtigheder! - I denne Tid var det, at jeg tilskrev

90

min Moder et meget vidtløftigt og et meget comisk Brev, hvori jeg forestillede hende, at jeg ikke havde Lyst til andet, end Krigen; og desuden ikke var bestemt til andet - En Engel, skrev jeg omtrent, havde aabenbaret sig for mig i Søvn, og ved at foreviise mig en Kaarde og en Pen, spurgt mig ved hvilken jeg vilde forsøge min Lykke - Jeg havde af skyldig Lydighed imod min Moder, strax grebet efter Pennen - Men han havde satt et Ansigt op derved, som om han vilde æde mig; og soeret paa, at jeg vilde blive det ulykkeligste Menneske, om jeg blev ved mit Valg - - - Heele Frugten af min vittige Opfindelse, var et Brev fra min Moder, hvori hun anbefalede min Rector, at give mig en god Product - Til min Lykke havde jeg ventelig just den Dag, da det ankom, opregnet en Snees Blade af Knollii Vocabularium med Færdighed - Vist er det, at han kun loe af mit Indfald - Jeg blev følgelig, imod min Villie, student, men min Sjæls Tilbøyelighed til det eventyrlige, voxte uden Hindring - Man kan tænke, at jeg i min Stiffaders, en bondefødt Hørkræmmers Huus, og ved det danske Academie, ikke fandt noget, som kunde quæle den - En Omstændighed af de Danskes Kandestøberiske Krig, som jeg med Flid har spart til sidst i disse Betragtninger, er den besynderlige Høyagtelse, som man i Almindelighed havde for de Preüsiske Husarer - Grunden hertil kunde i det mindste ikke være tilstrækkelig eller ægte, da Husarerne ved alle Armeer, næst Cosakker, Calmukker og Pandurer, med al Ret, er mindst agtede af alle Tropper - Maaskee, at blot deres Huer og deres Knebelbarter var Skyld heri - Rimeligere var det kanskee, det dristige, det raske og vilde, som man comisk nok forudsatte hos Folk, der var saa bizarr klædte - Men endnu sandsynligere var det den naturlige Tilbøyelighed som en hver har til Friehed - Husarerne var, i det mindste efter vort Begreb om dem, de frieste blant alle Soldater - Om man kan være Helt under al Subordinationens Tvang, er noget som jeg vil opsætte, at undersøge til en anden Gang - Saameget kan jeg sige strax, at det falder os af Naturen meget vanskeligt at forestille os en Helt i denne Stilling - Hvor liden Deel har dog den kjækkeste Infanterist, jeg vil ikke sige i vor Høyagtelse, men selv i vor Opmærksomhed; naar han vel med det koldeste Blod, nøye forretter alle sine Pligter, men paa det mindste Vink af Trommen eller af Majorens Kaarde maae retirere for en Fiende, som han foragter? - Hans Cammeraders Feighed, Generalernes Uforsigtighed, slette Stillinger, uformodentlige Vanheld, hundrede Ting

91

forene sig i at quæle hans Tapperhed, og enhver ærefuld Gnist deraf - Hertil kommer det, at han forsænket i Mængden sjelden eller aldrig kan bemærkes - Husaren derimod er ofte baade allene og frie - Hans Handlinger og hans Ære staae derfor tiere i hans Magt; og han bliver bedre og tiere bemærket - Dette er kun løse Betragtninger, som jeg med Tiden vil faae Leylighed nok til at undersøge nøyere - Nu vil jeg kun sige, at den ægte Tapperhed omtrænt er den høyeste Punct, som en menneskelig Sjæl kan naae; og at denne, naar den vil opløfte sig til en Dyd, som er saa ophøyet over vor ordentlige Sphære, nødvendig maae finde alle Baand besværlige og hinderlige - det er at sige, at enhver kjæk Sjæl; og selv enhver romansk Sjæl, enhver som ønsker at kunde udmærke sig fra den almindelige Hob, maae nødvendig ansee Friheden for en af de største timelige Lyksaligheder - - Dette bringer mig ved en ordentlig Følge til at tale om det, som jeg i Begyndelsen af disse Betragtninger erindrede; at jeg nemlig fra BarnsBeen af, elskede Frieheden indtil Enthusiasme - Dem, som ønske at kjende mig, og i Anledning af mig, nogle af det menneskelige Hjertes skjulteste Afkroge, beder jeg legge meget nøye mærke til dette HovedTræk i min Character - Saavit jeg kan

skjønne; har disse to Grundtræk; den Lyst, nemlig, at bemærkes, og den Lyst at være frie, baade først anlagt og siden bildet min Tænkemaade og min Skjæbne - Disse to Tilbøyeligheder har, som jeg før bemærkede, en meget nøye Forbindelse med hverandre - men den ene kan dog tænkes uden den anden; thi endskjønt jeg ikke vel kan være Helt, kan jeg dog meget vel være besynderlig uden Frihed - Nu vil jeg kun tale om denne sidste - Det synes strax, som at min naturlige Stolthed allene skulde være en tilstrækkelig Grund til denne min Lyst at være frie - Enhver Sjæl, som føler sin fulde Værd, og endnu ikke er fornøyet dermed; enhver Sjæl som finder en uimodstaaelig Drift i sig til at stige op over Mængden; vil naturligviis ansee alle de Baand der paalegges den af dem, som den vil opløfte sig over, for besværlige og modbydelige - Men dog var der vist endnu en anden Grund til min Lyst at være frie, en som bestemte den langt nøyere; en som tvang mig nogenledes til netop at blive Avanturier, og gjorde mig det næsten umueligt at blive enten Helt, eller Staats Forræder - Det var en vis mig naturlig Magelighed - Jeg skulde gjøre mig selv aabenbar Uret, om jeg ved denne Art af Magelighed vilde have en Afskye for 92

alt Arbeide forstaaet - Jeg tænker desuden at have overbeviist vort Publicum om det modsatte. Heller vil jeg ikke tilkjendegive en Modbydelighed for alt paalagt Arbeide - Endskjønt dette allerede nærmer sig meer til Sandheden, er det dog ikke sandt i en nøye Forstand - Jeg skulde desuden herved kun gjøre en Zirkel; thi paa denne Maade, blev min Lyst til Frihed Skyld i min Magelighed, ligesom jeg har paastaaet, at denne var det i hiin - Men jeg forstaaer den Svaghed, snart at kunde blive træet og kjæd, af ethvert ordentlig bestemt, enformigt og vedvarende Arbeide - Jeg veed ikke om jeg forklarer mig tydeligt nok - Jeg vil søge at oplyse det med et Exempel - Jeg skulde nemlig i Hensigt til Arbeidet, slet intet for mig modbydeligt have fundet i at blive Præst, og at holde 60 Prædikener om Aaret; ifald det havde kundet tillades mig, at holde dem naar jeg vilde; f.E. syv i en Uge, og slet ingen i et Par Maaneder; eller to hundrede i et Aar; og slet ingen i de to følgende - Men at paatage mig Aar ud og Aar ind, at prædike engang hver Søndag; dertil havde jeg neppe Taalmodighed nok - Dette strider slet ikke imod det, som jeg oventil har sagt om min Stivhed i at udføre de Planer, hvorpaa jeg engang havde begyndt - Thi jeg valgte aldrig eller meget umjerne Planer, hvori jeg kunde befrygte saadanne enformige, ordentlig tilmaalte og vitløftige Arbeider - Og naar de imod min Formodning eller ved en Hændelse løb ind deri; da var min Undseelse for at gaae tilbage, det som jeg kalder min Stolthed, og min Egensind mig i Stedet for al Taalmodighed - Af disse Aarsager havde jeg, førend min eventyrlige tydske Reyse, ligesaa stor Afskye for at blive Infanterist, som jeg havde Lyst til at blive Husar; og da Omstændighederne tvang mig til at blive det første; stræbte jeg af alle Kræfter at komme i Feldten i det Haab, at mine Forretninger da skulde blive meer utvungne og afvexslende; men saalænge jeg var nødt til at blive i Guarnison, var det min Egensind, min Stolthed allene, som hindrede mig i at skrive til mine Forældre, for at blive udløst - Af disse Aarsager har jeg og altid kun skrevet smaae Bøger - og naar jeg for Alvor engang har begyndt paa et noget vidtløftigere Arbeide; har jeg altid maattet bruge to Forsigtigheder, om jeg ellers vilde have det udført - den ene, med en blind, halsstarrig og uafsladelig Iver at haste dermed, indtil jeg var kommet over HalvVeyen; den anden, at prale deraf til alle dem jeg kunde faae fat paa - Jeg kunde da haabe, at i den ene Hensigt Rimeligheden selv, og en naturlig Modbydelighed for at 93 spille saameget af mit Arbeide; og i den anden Undseelse, eller Stolthed, vilde hindre mig i, at lade det ufuldført - Uden disse Precautioner kunde jeg nogenledes være vis paa, at det blev liggende - Af disse samme Aarsager, har jeg meget vel kundet blive en Diogenes, men aldrig en Alexander -

I Anledning af de to saa modsatte Puncter, hvortil Stolthed drev disse to besynderlige, maae jeg foruden at pege paa en Svaghed, som den første havde tilfælles med mig - at han nemlig, saa stolt som han var, ventelig ikke gad underkaste sig den Tvang, de vedvarende og kjædsommelige Arbeider, som den sidste - endnu gjøre en Anmærkning - De af mine Læsere, som ikke nøye veed at skjælnes det jeg kalder Stolthed, fra det man i Almindelighed forstaaer ved Ærgjerrighed og Stoeragtighed, gjøre mig den største Uret - Jeg har i en stræng Forstand aldrig været enten ærgjerrig eller stoeragtig - det er at sige - saameget som det har været mig om at gjøre, at beundres; saalidet har det nogentid været mig magtpaaliggende, at æres og at ophøyes ved udvortes Tegn over mine Med-Skabninger - og jeg er overbeviist om, at til hvilken Time i min LeveTiid jeg havde havt Valget imellem den meest glimrende Throne paa Jorden og Robinsons ubeboede Øe, jeg uden Betænkning havde valgt den sidste - Overalt, de som ikke kan tænke sig en stolt, uden tillige at tænke ham stoeragtig og begjærlig efter udvortes Ære - deres Sjæl er for plump og svag til at gjøre sig noget Begreb om den ægte Stolthed -

Jeg sagde oventil at Magelighed bestemte min Lyst at være frie nøyere - Den var virkelig Aarsag i, at jeg aldrig har fundet den Modbydelighed for at adlyde Forbud, som for at underkaste mig Befalninger - Var det en Handling som blev mig forbudet, saa fandt min Stolthed, der som det forstaaer sig, just af den Grund gjerne vilde prøve derpaa, en stærk Modvægt i min Magelighed, og denne fandt let Midler til at tilfredsstille hiin - Var det derimod en Pligt, som blev mig paalagt, saa forenede de sig begge i at ophidse mig til, om mueligt, at unddrage mig derfra -

Alt dette sammmentaget - det er at sige min Lyst at bemærkes, og min deels paa Stolthed, deels paa Magelighed grundede Lyst at være frie, har - som jeg før erindrede, og endnu beder nøye at legge Mærke til - i Foreening med Feylene i min Opdragelse, og min af Naturen hidsige IndbildningsKraft, frembragt og ikke kundet andet end frembringe det romanagtige, det eventyrlige Hæng i min Sjæl - Jeg 94 kunde, om det havde behaget Himmelen, gjerne have blevet en Aesopus, eller en Diogenes, gjerne en Hercules eller en Amadis, selv en Zopyrus, en Scævola og en Curtius - Men en Aristoteles eller en Scotus, en du Guesclin eller

en Cartouche, en Colbert eller en Sejan - det var mig piatud umueligt at blive -

Jeg vil faae Leylighed nok, ved Fortsættelsen af mit LevnetsLøb, at udføre enhver af disse Poster vidtløftigere - Her har jeg kun berørt dem, for nogenledes at gjøre det tydeligt, for dem af mine Læsere, der maatte finde min Tilstand, da jeg i en Alder af femten Aar, saa reent venneløs og pengeløs reyste ud i den vilde Verden, vanskelig, om ikke fortvivlet - hvorledes disse Omstændigheder, langtfra at opvække Kummer og Frygt hos mig; kunde forøge mit Mod og min Glæde - Min Stilling var altfor besynderlig og romansk, til at jeg efter min Tænkemaade ikke skulde have fundet meget behageligt deri - Selv de Uleyligheder, som jeg let kunde spaae mig af min Til-stand; og som af deres Natur maatte være mig fortrædelige saalænge de varte, skulde virkelig have blevet mig et Tids-Fordriv, en Lykke, ved et eneste: Olim meminisse iuvabit - det er at sige, ethvert Vanheld blev mig meer end forsødet, ved det Haab at kunde fortælle det i sin Tid - Det maatte desuden nødvendig smigre min Stolthed, at min tilstundende Lykke saaledes begyndte fra slet intet; at jeg fuldkommen skulde danne den selv; og næst Gud og Lykken, ikke skylde det mindste deraf, til nogen anden, end til min Forstand, mit Hjerte og min Arm - Min Lyst at være frie, var i det mindste efter mit daværende Begreb fuldkommen tilfredsstillt - Den mig allene bekendte og allene fortrædne Tvang, som jeg hidindtil havde staaet i, under mine Forældre og Lærere, havde jeg nu revet mig løs fra - En Chef, eller en Herre, kan, tænkte jeg, i det mindste ikke saaledes genere dine mindste og ligegyldigste Handlinger, som de - Og kan han, vil han - - saa er Verden stor, og du kan skifte - Overalt kunde jeg ikke see en eneste Vanskelighed forud, uden at jo min Indbildnings-Kraft strax vidste at hæve den - Den viiste mig ikke allene tusinde behagelige og lykkelige Hændelser, der kunde, og uden Tvivl vilde møde mig - men den gjorde det selv, tak skee de Romaner, hvormed jeg havde fordærvet den, til en afgjort Sag hos mig; at jo større Nøden var, desto større og nærmere var Hjelpen - Herved tænker jeg og at forlige mig med dem, der i Anledning af denne Fortæling, kan have fattede nogen Mistillid, til det jeg sagde strax i Begyndelsen - 95 at jeg nemlig meget sjelden eller aldrig havde foretaget mig nogen betydelig Handling, uden med en Slags Frygtksomhed at undersøge og prøve alle de Vanskeligheder, som kunde møde mig derved - Efter nogle Aars Forløb, og da jeg havde samlet meer Erfarenhed, skulde jeg uden Tvivl have forudseet saa mange Vanskeligheder, ved saadan en eventyrlig Reyse, at de havde været tilstrækkelige, til at skremme mig derfra - Men nu, havde jeg sandt at sige kun forudseet den eneste, at slippe vel, og ugrebet af mine Forældre, paa den Tydske Bund - Og den var overvundet - Og hvad havde jeg egentlig at bekymre mig over? - Jeg havde et Brev i min Lomme, hvortil jeg fæstede al Tillid, og hvorefter jeg vist haabede, at komme i Tjeneste hos Baron von Mannteufel, saasnart jeg kun naaede ham - Saa langt havde jeg frie Reyse - I det mindste kunde jeg ikke frygte for at døe af Mangel -

Det kunde maaskee falde nogle af mine Læsere ind at spørge, hvorfor jeg ikke havde bedet den Preüsiske Resident forstrække mig med nogle Penge? - Han havde maaskee gjort det - Men at bede ham derom, det var min Stolthed piatud umueligt - Og dengang havde min Stolthed vist Ret - Maatte Manden ikke have tænkt, at alt det Mod, jeg praalede af; al den Iver jeg viiste, for at komme i hans Herres Tjeneste; var et blot forstilt Væsen; blot en Masqve, under hvilken jeg vilde bedrage ham et Par Rigsdaler fra? - Men da jeg saa tit har overdrevet denne Green af Stolthed; og da den saa tit har tilveyebragt mig meget væsentlige Uleyligheder; kan det ikke være utjenligt, om jeg i Forveyen gjør mine Læsere noget nærmere bekendte dermed - Det har nemlig altid været mig uudsigelig modbydeligt, om ikke slet umueligt; at bede noget Menniske reent ud om en virkelig Gave; det er at sige, uden at jeg enten kunde vise, at jeg allerede havde fortjent den, eller i det mindste havde Haab om at gjengjelde den - Men saasnart jeg kun havde det mindste Glimt af Mis-Tanke, at min Bøn kunde fornødre mig i dens Øyne, som jeg bad, eller give ham Leylighed til at ophøye sig over mig; da var det mig altid saa umueligt, at bede ham, som det var mig, at mistrøste en bedrøvet. - For endnu bedre at oplyse min Tænkemaade i denne Fald, vil jeg anføre den Orden, hvorefter jeg, saavit jeg kjender mig selv, altid har valgt en Maade at slaae mig igjennem paa, fremfor en anden - Jeg har nemlig altid heller vildet mangle endog det nyttige; end jeg har vildet fortjene det ved et altforsuurt og stadigt Arbeide - 96 Jeg har heller vildet fortjene det ved mit Ansigttes Sveed; og ved Trældom selv; end med Magt fratage det nogen, hvormed jeg kunde have den mindste Formodning, at han trængte ligesaameget dertil, som jeg - Jeg skulde vist altid have gjort mig mindre Betænkning ved aabenbar at røve det fra en der kun nogenledes kunde undvære det; end ved at stjæle det fra den allerrigeste - Og jeg skulde tilforladelig før have bequemet mig til at stjæle, end til at tigge det - Dette sidste har endog den yderste Nød aldrig kundet overtale mig til - Jeg vil snart faae Leylighed at oplyse dette ved overtydende Exempler - Endelig kan jeg vende tilbage til min Fortæling -

Ved Elven er som man veed, mange Told-Steder, hvorved Skipperne maae opholde sig - Min Kaptain var i Land ved ethvert; og han bad mig ordentlig hvergang følge med - Men da han, uagtet han ellers var en meget høflig Mand, ikke havde den Betænkksomhed, udtrykkelig at indbyde mig enten til Froekost, eller MiddagsMaaltid, saa undskyldte jeg mig bestandig med Hovedpine - Det faldt mig nemlig langt lettere, at faste, end enten reent ud at tilstaae ham, at jeg ingen Penge havde; eller at gaae i et VertsHuus, uden at begjære noget; eller at begjære noget, uden i det mindste at byde mig til at betale - og dette sidste kunde jeg, som man veed ikke gjøre med Sikkerhed - Da imidlertid, baade Uhret og min Mave, begyndte at erindre mig om; at andre Mennisker allerede længe siden maatte have spiiist til Middag; og vi atter havde lagt os ved et Sted, hvis Navn jeg har glemt, men som ligger omtrænt tre Miile paa denne Side Lentsen, hvorfra jeg skulde kjøre videre med Posten; da undskyldte jeg mig vel som sædvanlig; men da jeg var allene i Cajüten,

kunde jeg ikke længer forebygge en vis Dybsindighed, eller egentligere en Distrac tion, som er naturlig nok hos enhver, der er vant til sine ordentlige Maaltider, og endnu ikke har spiiet Klokken tre om Eftermiddagen - Jeg sad med Armene over Kors, lige for den aabne Cajüts Dør; og saa stivt op imod Himmelen, uden at vide hvorfor? - Endelig faldt mine Øyne ned paa en Aabning, som var imellem Trappetrinene; og herigjennem opdagede jeg Halsene af nogle Flasker - Er det Viin, tænkte jeg - - og det er det vel - - - Jeg maae dog see - - Den Nysgjerrighed var ikke uden al Hensigt - Hille mænd! - - fire, sex, otte, ti! Hvor mange skønne Flasker! - Det kunde ikke skade den gode Kaptain stort, om han mistede en deraf - Han skal dog give mig en Slags Fortæring - Hvor herlig spiller den dog imod Soelen - Jeg havde 97 virkelig, i Tanker troer jeg listet en af dem ud - Føde Vahre er ingen Tyverie ; og overalt kan du ja sige ham det, naar du har drukket den - Saaledes tænkte jeg omtrent, og puttede Flasken i Lommen - Herpaa gik jeg i Land, og uden omkring ToldStedet, langt op i Marken; hvor jeg lagde mig, ved Siden af min Flaske, bag ved en af de yndigste Høye paa Jorden - -

98

Høyen

Uafseelige Velsignelser omringe dig, du yndigste blant Høylene! - - Og fra din Top skal man aldrig kunde øyne det blinkende Sværd! - aldrig den sorte gnistrende Røg, som forkynder Ødeleggelser! - Paa din Top, skal den sølvhaarede Landmand sidde, og overtælle sine Rigdomme - og fortælle sin uskyldige Ungdoms Bedrifter til opmærksomme Børnebørn - og prise den Al-Gode, som har velsignet ham! - Paa dig skal den kjælnne sortøvede Pige, opløfte sine Hænder af Snee mod Himmelen; - og kræve den til Vidne, til den hellige Pagt, som hun indgaaer med sin guulhaarede Hyrde! - - og Himlen skal høre hendes Eed, og gjøre - - at hun aldrig kan bryde den! - Men i dine Skygger, skal en Trop skjærtsende, med Roser bekrandste Piger, ofte indfinde sig mod Kjølningen, og dantse i Kreds om en halvslumrende Barde - og fordre Amors Lov-Sang og Hymens Lov-Sang af ham - og med fulde Hænder bestrøe ham med dine Blomster - og forstyrre ham i den Sang, hvilken han, ligesom ubekymret om dem, altid begynder forfra om Bacchi Seyervindinger, og om Viinens Glæder! -

Vær evig velsignet, evig udmærket, evig festelig du elskeligste blant Elvens Høye! - Thi i dine Skygger, drak Cimbrernes dengang spiiende Barde, fordem de udsøgteste Lyksaligheder i sig med store Drik - i dine Skygger følte, smagte, nød han, alle en flammende, en med Laster ubesmittet Indbildningskrafts, alle et ædelt, et svulmende Hjertes himmelske Fortryllelser! - Endnu havde Melpomene ikke indviet ham til sin Helligdom - endnu havde hun ikke betroet ham den vældige Harpe - Men da han blev undfanget, havde den guddommelige lagt en Gnist i hans Hjerte - og allerede havde den grebet om sig - allerede begyndte den himmelske Ild, at ulme - og en ulige større Kreds, end den der indskrænker de fleeste Dødelige, havde allerede aabnet sig for hans varmere Indbildningskraft, hans meer smeltende Følelser - Mennisker som blot iagttoeg almindelige Pligter, saae han, tænkte han neppe meer - og de lave krybende Dyder, Egennyttens Døttre, og Frygtens Døttre, følte hans Hjerte dengang 99 intet for - Hans stirrende Syn fulgte utrettet med Heltene i deres høyste Flugt, og hans Hjerte slog kun høyt for Handlinger, som Engle maatte beundre! - Forført af den raske, den venskabelig skuffende Muse, haabede han dengang snart selv, at kunde ligne disse jordiske Guder, hvis Ære hans Sjæl svulmede af - Hun sagde ham det ikke, at han kun var bestemt til at besyngte dem - da skulde hun have bedrøvet ham dermed - - Men nu, ak nu smelter hans Hjerte i Lyksaligheder, og hans heele Sjæl i fortryllende Følelser; naar den himmelske tilvinker ham, at forfølge de Helte med høye Toner, hvis Spor hans svagere Fod ikke kan træde i - og med svulmende Sang, at naae de Dyder, som Skjæbnen har formeent ham at udøve - Rask som Ørnen river han sig da løs, fra sit tungere Støv, fra sin snevrere Kreds - og i Følge med dem han besynger, stiger han op imod dig, du de sande Dyders Kilde, de reene Glæders Udspring! - Ak, at du kun ofte vilde byde din himmelske Sangerinde, at tilvinke ham, du Salighedens Fader! - Ak, at du vilde styrke hans Vinger, at han ikke for hastig sank tilbage, til det betyngende Støv! - ikke for dybt i det besmudskende Leer! - - Ak, at han da selv, naar han forgjæves flagrende, ikke kan rive sig løs, fra de Baand, som hilde ham, dog aldrig taber dig af Sigte, du evige Forbarmer! - aldrig dig, du allerhelligste Væsen! - aldrig den salige TidsPunkt, efter hvilken han evig ved Siden af dydige, skal knæle for din Throne! - Evig i Chor med ubesmittede, syngte dine herlige Egenskaber! -

Salige Formaal, kan den henrykte Digter tænke - føle dig - føle din Himmel? - - og see tilbage til en Tue, hvorunder han fordem nød nogle af dine svageste Glimt - indhyllede, dæmpede, næsten qualte i en Skye af jordiske, af daarlige Glæder? - Han kan det! - Han skal det! - Thi evig dyrebar er den mindste Gnist af himmelske Dyder - og evig Salighed er i den spædeste Straale af deres Fader - Derfor skal din Barde, ofte taknemmelig, ofte velsignende erindre dig og de Vellyster, som du fordem skjænkte ham, o du elskeligste blant Høylene! -

Viin-Flasken

Men ret alvorlig, mein Herr von ThundernTrunk, om De engang af et Vanheld faaer disse Blade at læse, vil De ikke da kalde mig et 100 KyllingeHoved, fordi jeg har kundet, kagle, sværme - hvad Deres Naade behager at kalde det - thi Følelser kjende De dog ikke - maaskee drømme saameget, over en stakkels Flaske Viin, og det dertil, med Deres Tilladelse kun en Halv-Potte Flaske Muskateller, troer jeg? - og det femten Aar, efter at jeg har drukket den? - Deres Velfordøyelighed har nu i saa mange Aar, daglig i det mindste drukket fire Flasker, uden at en eneste kan bebreide Dem, at Deres Hjerte eller Deres Forstand nogentid har lidt den mindste Forandring derved - eller at Deres Taler nogentid har gjort Dem mistænkt for, at være skeyet ud fra den Zirkel af Ideer, for ikke at sige Tanker; hvori det er Dem og Deres tykbugede Slægtinger arveligt og egentlig at dreje sig - det er at sige, Deres Høyadelige Ahner, og Deres Høyadelige JagtHunde - Balancen i Europa, og Priisen paa Smørret - Den største og eneste Virkning, som De nogentid har følt, enten af Tockayer eller af Madera, er - at den har befordret Deres Middags-Søvn - - og Deres Natteroe - - Sov vel min Herre! -

Næsten fortryder det mig, at jeg har spildt mine Ord paa det Styk-Fad - Men dig beklager jeg, du ædle Druer-Saft, du som umisbrugt er Guders og Menniskers Glæde; at du saaledes skal fordærves i en Vom, der ligesaagot kunde udspilles ved Moose-Vand, som ved dig - i den dunstfulde Sphære af en chaotisk Sjæl - proh Phoebe! - i det ærohydrogasteriske Svælg hvoraf en lille Kant af et Hjerte pipper op, ligesom Loths forsaltstyttede Hustrue af det døde Hav - hvor du er ligesaa ufølt, som du var i dit Hochlandiske OxseHoved, ligesaa spildt, som om du var kastet i Maël-Strømmen - Virkelig der maae allerede være gaaet Kold-Fyr i den Sjæl, som Viinen - Viinen selv ikke kan opvarme til Følelser, til Munterhed - ikke opløfte til ædle og store Forsæt - hvori den tvertimod quæler den sidste lille Grad af Virksomhed, hvorved den rørte sig - en hver Kraft foruden Vim inertie - Den ærlige, pjaltede, slunkne, bombogranotypotarandiniske Caspar MaurenBrecher, som, naar han har drukket sin Flaske suur Landviin, slaer Flasken mod Væggen med den ene Haand, og giver det sidste af sin Leening til en Stodder med den anden; er meer Menniske og bedre Menniske; end hans corpulente Excellence, som naar han har drukket sex Flasker Champagner, sætter sig i sin LæneStoel at snorke, og giver sin Tjenere Ordre, at slaee Døren i for Næsen af alle hans Creditorer - Hans Excellence er en Esel, som var bestemt til at æde Tidsler, og ved et Vanheld kommer over en Kiste fuld af 101 Makroner - Lige følelseløs, lige uskjønsom føler han kun, at han har faaet Bugen fuld - Men endnu engang, lad ham sove! -

En Passage af den Hellige Augustin falder mig ind - »Drukkenskab(ebrietas)« siger han omtrænt, »er langt fra mig; Herre forbarm dig over mig, at jeg aldrig forfalder dertil; men - crapula interdum obrepit servo tuo - - det er at sige - men en Ruus, eller endnu egentligere og værre, den HovedPine som man føler Morgenen efter en Ruus, lister sig undertiden paa din Tjenner - Herre lad den altid være langt fra mig!« - - Nogle har heraf vildet slutte, at den gode Kirke-Fader har kundet stikke en stoer Deel Viin til sig, uden derved at lide den mindste Svækkelse i Forstanden; endskjønt han om Morgenen derefter fandt nogle Uleyligheder deraf i Hovedet - og paa den Maade skulde den hellige Augustin, efter mit Begreb omtrænt have været en Herr von ThundernTrunk - Dog de gode Herrer, som har fortolket ham saaledes; har ventelig til deres Ære selv aldrig havt nogen Ruus - Det er nogenledes fysisk umueligt, at det Hoved, som om Morgenen efter en Sviir er saa fortunlet, at det endog lider Smerter, om Aftenen førend Søvnens slet ingen Uorden skulde have følt - Den besynderlige Egenskab, at kunde taale megen Spiritus, uden nogen kjendelig eller betydelig Forandring i det man kalder sin Forstand, forudsetter desuden efter mine Tanker et af to - enten et stort og herskende Pflugma - et vandagtigt Legeme og en vandagtig Sjæl; som ved ingen Slags Fysisk eller Moralsk Ild kan ophidses til fiinere Følelser - - ved ingen Spore sprenges ud af den snevre Begreb-Kreds, hvorved den engang har beroeliget sig - eller og setter den en langvarig, en til Laster og til Natur hærdet Vane forud - Jeg tilstaaer, at jeg føler en Art af Tvang ved at sige dette sidste - Det er virkelig kun den Agt, som man ikke vel kan negte endeel tobeenede SexpotteBimplers naturlige Forstand og Følsomhed, der afnøder mig denne anden Deel af mit Dilemma - thi nogle, skjønt ikke altforvel udviklede Begreb i min Sjæl tilsige mig, at det havde været nok med det første - Jeg tiltroer mig ikke - jeg tør ikke ligefrem paastaae; at de som kan taale megen stærk Drik uden at tabe noget af deres Forstand; aldrig har havt megen Forstand at tabe - at alle de hvis Lidenskaber heele Strømme af Phlegeton ikke kan ophidse, skulde have en Sjæl - der var skaaret ud af en Ege-Knub - eller med andre Ord; at ingen Kunst, ingen Vane kan frembringe denne ædle Færdighed, at drikke meget, Forstanden uskadt, hos andre, end hos en født Esel, en 102 følesløs Dosmer, en purus putus Pflugmaticus - Jeg tør ikke paastaae dette ligefrem - Og dog kan jeg ikke begribe, hvorledes en øm, følsom, vittig, munter og virksom Sjæl, nogentid kan vennes til at taale sin egen naturlige Heede stærkt forøget ved en fremmed, uden at blive sværmerisk, løbsk, uregjerlig derved - det er at sige, jeg kan ikke begribe hvorledes man kan venne Krud til simile claudicans at ligge ved Siden af Ild, uden at springe i Luften - Hvorledes alting er, saa er det vist, at jeg, som uroest besidder en af de varmere Sjæle, ved ingen Øvelse, ved ingen Vane, endnu har kundet bringe det til at taale meer - mine Concepter uskadte - end saadan en stakkels Flaske Viin fra Mayn-Strømmens Bredde eller fra RhoneFlodens Bredde; som Herr von ThundernTrunk drikker i to Drik før at væde sin Gane - Det er vist, at den indtil denne Time giver mig al den Munterhed, som jeg med en god Samvittighed kan tillade mig - at jeg ikke kan gaae et Skrit længer, uden at

blive en Nar - og at jeg af to onde Ting heller undertiden vil blive en Nar ved to Flasker, end ikke kunde blive det ved sex - De stærke Herrer, som kan taale meget, vil see heraf, at jeg ikke har nogen synderlig Credit for dem - og at jeg i min Rangforordning sætter dem endnu en Classe dybere ned, end dem, som undertiden tout de bon drikke sig en Ruus paa, qvibus crapula interdum obrepit, som det vederfoer den gode Fader Augustin - endskjønt jeg legger min Haand paa mit Bryst, og vidner, at jeg med denne angrende Lærer, oprigtig beder -: Herre forbarm dig over mig, at det altid maae være langt fra mig! - Hvad jeg før vilde have sagt om vor KirkeFader, var, at man hverken med Rimelighed og Billighed kan tilskrive denne skarpsindige, og fromme Lærere saa kold og vandagtig en Sjæl, som jeg forudsætter hos dem, der af Naturen kan taale megen stærk Drik uden Forandring i deres Forstand - eller beskyldte ham for ved en lang Vane at have opnaaet denne Færdighed; om den ellers kan opnaaes allene derved - Efter mine Tanker har han følgelig ligefrem vildet sige - Jeg er ingen Drukkenbolt; men undertiden slaer jeg en Sviir af -

Hvorfor er jeg dog ikke en Physiolog, eller i det mindste en Oinokoiliolog, at jeg kunde udvikle alle de skønne Ting, jeg nu har skrevet, noget Kunstforstandigere? - Min kjære Herr Doctor Ching-Chung-ha-jeh, dersom vort danske Tungemaal, om et tusind Aar, som jeg vist haaber, bliver det moderne døde Sprog i Kampschatka, og jeg i Hensigt til mit Liv og Meeninger, en Autor classicus deri - 103 saa hav den Godhed, at skrive Noter til mig; og iblant andet ved dette Capitel at anføre alt, hvad jeg formodentlig har meent, og skulde have sagt - dersom jeg havde forstaaet mig selv! - Det er imellem os - Men for Deres Læsere maae De sige: - dersom jeg havde fundet det for got - F.E. At de fiineste Nerver, som mødes i Cerebello, og ved hvis yderste Ender Sjælen sidder, for efter Gotbefindende at slaae dem an, ligesom en Capelmester sine Tangenter - ved en vis Grad af spiritueuse Dunster nødvendig maae spændes saa stærk, at heele Musiken derover kommer i Uorden; undtagen de ere indviklede i saa meget Fit, saa mange olieagtige Vædsker, at disse Dunster vel ikke kan virke paa dem; men at de tillige blive saa slappe; at den gode CapelMester ved al sin Kunst kun kan afnøde dem meget matte, neppe hørte, mindre følte Toner - I.Q.E.D. Jeg er ret glad over, at jeg intet forstaaer af al denne Tintamarre - thi dersom jeg og forstoed det, saa gad jeg dog ikke skrive et Bogstav meer derom; og dersom jeg gad, saa havde jeg ikke Tid - Der er endnu en Deel got Folk, som jeg i Forbigaaende maae tale et Par Ord til, førend jeg kan komme tilbage til min elskte Høy - -

Hvor blev den gode Caspar Maurenbrecher af? - Her - - Ney det var for grovt - Uhyre! - Prygle sin Kone! - Hugge Næsen af sin beste Ven! - Skjelde sin Officeer - og det altsammen af Fuldskab! - Thi for Resten var han en skikkelig Karl, som aldrig skulde fortørne en Kat - Uhyre siger jeg endnu engang, dersom jeg vidste, at jeg i mindste Maade havde smigret dig, da jeg før sagde, at du var meer Menniske, og bedre Menniske, end den følesløse, hvis tykhuudede Sjæl Viinen selv ikke kan virke paa - da skulde jeg uden Betænkning rive dette Blad i Stykker - Men endskjønt jeg virkelig troer, at du af Naturen er et bedre Menniske, saa troer jeg og det, som Erfarenhed nu bekræfter, at du kanst gjøre dig til et tigange verre - og at en langt uudsletteligere Skam, et langt større og skrekkeligere Ansvar hviler paa dig, naar du gjør det allene for at kildre dine Sandser - Jeg føler at jeg bliver alvorlig - Af Veyen Caspar! - Grib ham Vagt, at han kan blive arqvebuseert jo før jo heller - om ikke for andet, saa fordi han næsten har bragt mig ud af det gode Luune, som jeg altfor gjerne vilde bringe tilbage med mig til min Høy - Og hvorfor bliver jeg nu meer alvorlig? - Hvorfor blusser min Kind? - Hvorfor truer denne tungthængende Taare, at slette min Skrift ud? - O mine Læsere! - o Himmel! - Hvormeget - hvormeget har jeg, som jeg vilde, at denne 104 Taare kunde udslette! - - - - Af Veyen Caspar! - - - - Med et

got Luune vil jeg vende tilbage til min elskeligste Høy, og med et oplæred Ansigt til den Flaske Muskateller, som jeg forud drak med den reeneste den uskyldigste Vellyst - Her forekommer desuden i nærværende Værk, et Capitel om Ørfigener, et om Skrædere, et om trekantede Klinger, og et om Stiffædre, hvori jeg faaer Leylighed nok og meer end jeg skjætter om, at snakke udførlig om Caspar og hans Lige - Dog kan jeg ikke bare mig for endnu, atter at beklage dig, du ædle Viin, du, som umisbrugt er Guders og Menniskers Glæde, at du saaledes skal vanhelliges, saa ofte ved Umaadelighed forvandles til en Gift, hvis første Virkning er at nedstyrte dem under de umælende, der bestemtes til at være den Allershelligstes Billeder! - - hvis anden Virkning - - Af Veyen Caspar! -

Jeg kan ikke undlade i forbigaaende at hilse paa Dem, myn Heer van WaterSous - Paa Deres blege sammenskrumpne Ansigt, Deres opkastede Læbe, og en vis fiin Folde ved den ene Side af Deres Mund, lader det, som om De vilde bebreide mig; at jeg kan drikke et Glas Viin med Vellyst, og selv efter saa mange Aars Forløb med Vellyst erindre mig at have drukket det - Viinen vil De sige, kan være god, som en Lægedom, som en Hjerte-Styrkning, men til Glæde -? - - - en viis Mand behøver ikke, han foragter, han afskyer de sandselige Glæder - Vel myn Heer, og imedens De siger alt dette, kildrer De Deres Gane, med Røgen af en skarp, en ildsmagende Urt, hvoraf Dunsterne, naar de stige Dem i Hovedet, just bringer Dem til at raisonere, som en Sække-Pibe - De erindre sig med Henrykkelse den Knaster, ved hvis Damp De for tyve Aar siden talte Pølse-Snak; og jeg maae ikke med Vellyst, med Taknemmelighed erindre mig den beperlede, den skummende Christal, hvis balsamiske Uddunstninger, forvandlede sig til lutter høye og salige Tanker, lutter store og ædle Forsæt i min Sjæl - oplærede den til at kunde see Heltes og Englers Formaal; og gav den i det mindste paa nogle Øyeblik Kræfter til at følge deres Spor - smeltede, udvidede mit Hjerte til et Svælg af Kjærlighed, hvoraf alle mine Brødre, mine Fiender, al Verden kunde have drukket, om de havde vildet! - - - Men alle disse Følelser vil De sige, er ikke ægte, ikke naturlige - det er Sværmerier, Drømme, opvakte ved Dunsten, og ligesaavarige, som den - - Jeg maae tilstaae Dem, at deres Størrelse ikke er ægte -

dog et Slags Sæd, nogle Grundtræk maae de vel forudsætte; og jeg tvivler paa at alle Druerne af Schiras, 105 kunde bringe det dertil med en Schah Sefi - Dog dette hører ikke til Sagen - Men hvad deres Varighed betreffen, saa er jeg næsten overbeviist om, at endskjønt de, som det forstaaer sig skrækkelig svinde ind, dog ofte om ikke altid efterlade sig nogle Spor - Og om det og er blotte Drømme, som igjen forsvinde, saa fordærve de dog intet - Og hvor søde, hvor uskyldige, hvor tilladelige synes de mig? - De Ideer, myn Heer, som en Pibe Brasilier opvækker hos Dem om den nordøstlige Fart til China, er hverken nyttigere eller bedre - Men hvad raaber jeg paa Deres Tobak? - De vil ikke ryge en Pibefuld meer - De vil vænne sig af dermed - Og sender da Deres Vater-Suppe, Deres Bratchen og Deres Sallatchen ingen Dunster i Deres Hoved - opvække de ingen smaae, fortrædne, knarvurne, menniske-Fiendlige, hypochondriske, baragruiniske Tanker hos Dem, som først forsvinde ved Deres Middags-Søvn? - Men en Christen siger De - - Hollah myn Heer! - Jeg recommanderer mig, jeg har ingen Tid at bie længer - Denne Post er desuden, altfor vidtløftig, altfor øm, altfor vanskelig til at afgjøres nu - og jeg haaber kun Tid efter anden at komme til rette derom, med mine fortroeligste, mine menniskekjærligste, mine meest medlidende Venner - Saameget vil jeg imidlertid tilstaae Dem strax, myn Heer, at det er meget farligt for et Menneske og for en Christen, at betroe sig til Viinens Glæder - At der, som min kjæreste Lærer har lært mig, i dem som i mange andre Ting er en Streg ---- hvorover man ikke kan komme, uden at falde i RendeSteenen; og at man i denne Fald, altforlet, altforgjerne kommer over Stregen - - - Farvel myn Heer! - -

Og nu, da jeg har faaet disse Fremmede fra Halsen, som jeg ugjerne vilde have meget med at bestille; nu kan jeg tale i Fortroelighed med mine beste mine elskeligste Venner, med de fornuftige, oplyste og christelige Menneske Venner, som jeg egentlig kun skriver mit Liv og Meeninger for, som jeg egentlig kun betroe til at kige ind i mit Hjertes skjulteste Leddiker, og at bedømme det som de indeholde - Jeg har i Følge af en meget naturlig Regel - en Regel, som Homer fulgte, førend den blev udfundet af Aristoteles - for ikke at skildre ilde; nødvendig tiilig maattet gjøre Anlegget i det mindste, til et vist Hoved-Træk i min Character - et Træk, som har saa stor, saa væsentlig en Indflydelse, paa mine Luuner, min Tænkemaade og min Skjæbne, at om jeg udeloed eller skjulte det ved at fortælle mit LevnetsLøb; jeg da ikke allene maatte synde imod den Sandhed, som jeg saa hellig har 106 lovet mine Læsere; men ved en stor Deel af mine Handlinger, selv imod Sandsynligheden - En Aarsag meer, hvorfor det tiilig maae anlegges! - Imidlertid koster det min naturlige Stolthed meget - det er ikke et ringe Offer, som jeg bringer Sandheden, Viisdommen og Dyden - Lad dette forsone, siger Clarices Lovelace, i det han skal døe af det Saar, som han har faaet i en Duel - Lovelace er en Nar, om han troer, at hans infame, nederdrægtige, umenniskelige Blod, kan toe hans skidne Sjæl reen i den Allerhelligstes Øyne - Og jeg vilde være en Nar, om jeg troede, at det langt ædlere Blod, som nu farver mine Kinder, skulde kunde aftoe de Pletter, hvormed den ædle, den i sig selv uskyldige Druer-Saft, altfor ofte har besmittet mig - Ney, ney dyrebareste Forsoner! - men du veedst, og jeg veed et Blod, som kan, som skal aftoe dem - Men umueligt er det nogentid at naae vort store Mynsters, den kjærligste, den ædelste Menneske-Vens Fod-Spor, uden at elske sine Brodre - Og hvorledes kan man elske dem, naar man ikke i det mindste stræber, at gjøre dem de Feyl, som man har begaaet, og som man kun kan angre, saa uskadelige som mueligt? - Men mig, som fra andre Sider, har gjort mig bekjendt og synlig for mange paaligger dette meer end andre - Jeg lider derunder; men just dette giver mig den sødeste Trøst, den fasteste Overbeviisning, at jeg efterkommer min Pligt; - fordi den er en Pligt - Og naar jeg engang fuldkommen har udviklet det Træk, som Historiens Regler nu kun tillade mig at anlegge; saa skal min Ydmygelse allene kunde give mig Dristighed nok at sige til eder, mine medlidende Brødre - Lad dette forsone! -

Fra den første Tid af, hvori jeg kan erindre mig selv, og hvori jeg kjendte stærke og spiritueuse Drikke, har jeg altid været en determinert Elsker af dem - Det var maaskee kun at smigre mig selv, maaskee det og var at tale ugrundet; om jeg sagde, at mit choleriske Temperament, min tørre og heede Complexion havde nogen Skyld heri - Jeg vil før troe, at den første Kilder, som min Sjæl har følt, ved de nye, de besynderlige, de store og ædle Billeder, som udklækkede af Viinens Heede sværmede omkring den - at det første vellystfulde epanchement, den ulmende, varme, smeltende Udvidelse, som mit Hjerte fornåm ved den fremmede Ild; har forført mig til at anstille nye Forsøg - og at disse, da de lykkedes ligesaavel, efterhaanden har gjort mig det trygt, sædvanligt og nødvendigt at anstille fleer; uden at tilsidst enten Stregen, eller den RendeSteen, den AfGrund, som laae 107

bag ved Stregen kunde skrekke mig derfra - Hvad det første betreffen, saa er det vist, at min Sjæl altid har fundet en usigelig Fornøjelse, i det besynderlige, det usædvanlige og det store; i det, som Indbildnings-Kraften selv sjelden seer uden fremmed Lys, og det, som man følgerigt langt sjeldnere seer virkelig - Denne Tilbøyelighed er gaaet saa vit hos mig, at det sædvanlige og daglige undertiden derover virkelig er blevet mig modbydeligt, og at jeg ikke sjelden har syntes mig en Borger af en anden Verden - Jeg har før talt noget om dette Hæng hos mig - Af denne Aarsag var det mig som et Barn, den største Vellyst at høre Eventyrer, da jeg blev en Dreng at læse Romaner, og da jeg blev ældre, at spille dem selv - Af denne Aarsag, synes mig virkelig endnu hver Nat, hver Søvn uheldig og spildt, hvori jeg ikke drømmer - Af denne Aarsag finder jeg i denne Time, en langt større Vellyst ved en halv Flaske Viin i min ensomme Grotte, end jeg skulde finde i det udsøgtteste Selskab, af peene Nympher, eller af tørre Philosopher - Hvad Hjertets Udvidelse betreffen, saa tvivler jeg paa, at nogen Dødelig besidder et følsommere, ømmere, og - hvad skal jeg kalde det? - kilderkjærere Hjerte, end jeg - Smertens Glæde selv, som nu næsten er den eneste, hvori det kan tage Deel; er det den saligste Vellyst - men enhver stoer Handling, som det føeler, er det en Straale af Himmelen; og i en Strøm af Livets Kilde forvandles enhver Taare, som den afnøder mit Øye - Af denne Aarsag har jeg altid

med en unævnelig Vellyst læst og hørt velskrevne Tragoedier; og da jeg blev ældre forsøgt at skrive dem selv - Af denne Aarsag troer jeg endnu, at jeg i det mindste har vant mig til at elske Viinen; fordi den i Mangel af store og rørende Handlinger, skaber dem for mit Hjerte; og hvor de virkelig har Sted, udvider det til at kunde nyde dem fuldkommen - Den synes mig - at forstaae her, som i alt det ovenanførte, naar det ikke gaaer over Stregen - at gjøre mig meer Opfindelsesfuld, meer skaberisk, dristigere, ædelmodigere, større og bedre, end jeg ellers skulde være - Thi man maae mærke, at Viinen vist aldrig har været nødvendig enten til at gjøre mit Hjerte følsomt, eller til at hjælpe min Indbildnings-Kraft i at udfinde nye Billeder - Men jeg taler her allene deels om en større Grad af Følsomhed, en større Grad af OpfindelsesKraft; deels om visse uundgaaelige dorske Øyeblik, hvori Hjertet er koldt og Forstanden slumrer - Om jeg - som det kan være mueligt - endnu smigrer mig for meget, ved at holde disse Egenskaber for de første Kilder til den Svaghed, hvorom jeg taler - 108 saa beder jeg af Hjertet om Forladelse derfor; og jeg lover helligt, at naar jeg ved en nøyere Prøvelse af mig selv opdager andre, jeg da uden mindste Forbehold skal aabenbare dem for mine Læsere, saa heslige, som de og maatte forekomme mig selv - For nærværende Tid troer jeg, at de selvsamme Hoved-Træk i min Sjæl fra Begyndelsen af ere Skyld i, at jeg er blevet en Roman-Ridder, en Poet og en Elsker af Viinen -

Man maae for alting nøye legge Mærke til, at denne sidste Tilbøyelighed, saalænge den ikke overskrider de Grændser, inden for hvilke jeg i ovenstaaende Paragraph har betragtet den, det er at sige, saalænge den frembringer de omtalte Virkninger, og ikke gaaer over Stregen; vist ikke i mine Øyne er en Feyl, som jeg enten formaaer at angre, eller har havt i Sinde at gjøre mine Brødre uskadelig, uden - - - i Hensigt til dens Følger - Dersom jeg oventil har kaldet den en Svaghed, saa er det blot fordi enhver sandelig Lyst egentlig er en Svaghed, og ikke fordi jeg skulde holde den for mindre tilladt, end nogen anden af de alleruskyldigste; uden forsaavit, at jeg vist holder den for meer farlig - Dersom jeg altid havde ladet det blive, ved den uskyldige den ædle Vellyst, som jeg fordum drak ved min Høy; da skulde jeg intet havt at angre, intet at afbede - Der var paa det høyeste ikke meer at sige paa mig i den Fald, end der er paa en, som finder Fornøyelse i at lade sig kløe paa Ryggen - Jeg har oventil sagt min Meening herom til min Vanddrikkere - Men det farlige! - Den ulyksalige Streg! - Heri bestaar heele Knuden - Man vil i det efterfølgende af denne Historie faae at see, hvorledes først Glæden selv og Ubesindighed, Selskaber, Leyligheder og Fristelser; siden Gjenvordighed, Kummer, Ærgrelse, Mismodighed og alle Hypochondriens Ulykker, Tid efter anden har drevet denne i sig selv uskyldige Lyst altfor ofte og altfor langt over den fatale Streg - og hvorledes Vanen tilsidst, og deraf fødte physiske, legemlige Nødvendigheder, har forøget og hærdet den til en Grad, der har været stoer nok til at spilde det for mig, som man i Almindelighed kalder sin timelige Lykke; stoer nok til at paalegge mig, at angre, afbede, og saavitsom mueligt at rette den -

Er denne Lyst da saa farlig for alle? - Eller er det mig allene, og faae andre ligesaa besynderlige som jeg, der har maattet underligge, under vore Sjæles stærkere Ild, under vores fleer og større Anfald af Luuner, og under den skjulte Kjæde af Hændelser, som vi kalde vor 109 Skjæbne? - Jeg vilde ønske det - Thi jeg synes mig virkelig tvunget, ved reent at fraaade mine Læsere, en Lyst, som virkelig i dette Øyeblik er min SkjødeLyst, uagtet jeg meget nøye kjender alle dens Farligheder - Men jeg tvivler paa, at nogen altid, eller engang ofte ustraffed kan skjertse omkring paa Bredden af de AfGrunde, hvorpaa den fører sine Elskere ud - Det forstaaer sig, at jeg her ikke taler om de ThundernTrunker, der aldrig har smagt, eller kjendt dens himmelske Sødheder - Jeg taler blot om saadanne, der drikke Viinen med Vellyst for den Virknings Skyld som den gjør paa Indbildnings-Kraften og Hjertet, og hverken for at kildre deres Gane eller af andre endnu slettere Aarsager - Men i Hensigt til deres Fordeel, som jeg egentlig taler til, kan jeg kun gjøre to Ting - den ene - strax at advare dem, for alting ikke ved altformegen Igjentagelse, at gjøre denne Lyst til en Vane eller en Natur-Trang - den anden - ligefrem, saa oprigtigt og tydeligt, som det er mig mueligt, at vise dem de Feyl-Trin som denne Lyst har bragt mig til at gjøre, de Skrinter som den ofte har bragt mig paa, og de Sumper, som den undertiden har ført mig i - Dette er et af mine betydeligste Formaal i Fortsættelsen af mit LevnetsLøb -

Jeg har aldrig været en ThundernTrunk, og jeg er af Naturen uskicket, til nogentid at blive det - Jeg har, som jeg før har sagt, aldrig kundet taale meget - Jeg har forsaavit jeg veed, sjelden eller aldrig drukket allene for at drikke - hverken for paa en underdyrisk Maade at prøve Styrke i den Fald, eller for at gjøre Verten Ære, eller for at høytideligholde en FødselsFest, eller for at drikke Kongens Skaal, eller for at unde Viintapperen Penge - Jeg siger aldrig allene af disse Aarsager - thi det forstaaer sig næsten, at de som Paaskud undertiden ere komne min SkjødeLyst ret vel tilpas - Men et er det, at det altid har været mig modbydeligt at trænge til disse Paaskud; og at jeg altid, naar jeg havde Valget, hundrede gange heller har vildet drikke min Flaske Vin de Rhone i en ensom Grotte, end heele Strømme af Burgunder og Tockayer i sværmende Selskaber - Et andet er det, at skjønt disse anførte Aarsager, almindeligt i de Fornuftiges Øyne kun holdes for Paaskud, saa ere de det dog ikke altid - Der ere vist mange, som drikke allene af Forfængelighed, eller af en utidig Undseelse, eller af Ærbødighed for en formeent Pligt at gjøre alting med - Og disse Svagheder er jeg mig tilforladelig ikke bevidst - Endnu maae jeg erindre, at min Gane sjelden eller aldrig har havt nogen Deel hos 110 mig i Viinens Glæder - Naar jeg fik frembragt den søde Spænding i mit Hjerte, den Klarhed i min Forstand, den Raskhed i min IndbildningsKraft, som jeg vilde, saa var det min Smag altid ligemeget ved hvad for Midler det skeede - Og saa modbydelig som Rhabarbera er mig af Naturen, saa skulde jeg i denne Time, naar det frembragte ovenanførte Virkninger i min Sjæl; heller drikke et Decoctum

deraf, end den mig saa kjære røde Drue-Saft, naar den ikke udrettede meer hos mig, end Theevand - Saa meget om disse ThundernTrunker, som jeg nu for evig tager Afskeed med, og som jeg egentligst kun har talt om, for at undgaae selv at holdes for saadan en - for at bevidne denne Sort af Viinens Misbrugere min fuldkomneste Foragt - og for tiilig at begynde en lille Trette med de got Folk, der uforsonlige med dem, som elske Viinen for IndbildningsKraftens og Hjertets Skyld; holde dem for aldeles undskyldte, som, sikkre i Hensigt til deres mod alle Indtryk hærdede Sjæle, drikke den ædle Druesaft, ligesom de spise Østers - blot for at kildre deres Gane og at styrke deres Mave - Denne Trette vil i Fremtiden give mig Materie til et langt Capitel orn dem, der holde det for meget anstændigere at drikke sig en Ruus paa i to Flasker Rhinsk Viin, end i Genever for fiire Skilling - En Caspar - - ja en Caspar - - men endnu noget maae mine Læsere skaane mig, for at føre denne Meening ud - Saameget maae jeg sige strax, at jeg førend mit to og tyvende Aar, det er at sige, førend nagende, bidende Bekymringer begyndte at efterlade Ar i min Sjæl, der maatte udfyldes, inden at Glæden kunde gjøre sine sædvanlige Træk derpaa - sjelden og i det høieste kun fem Gange gik over Stregen - - Er det ikke meer end nok vil man naturlig viis sige? - Men jeg har skyndt mig med alting - og man maae mærke, at jeg førend mit toogtyvende Aar allerede havde været, Student, Land-Stryger, Krigsmand, Theolog og med Tugt at melde Autor - at jeg allerede dengang havde været hundrede Gange i den yderste Mangel, hundrede Gange i Dødens Strube - at jeg endelig havde været forelskt som en Rotte, forlovet op til begge Ørnene, og for at gjøre mit Maal fuldt op til Bredden, Versemager - Saameget om ViinFlasken -

Har jeg ikke nok sagt det, at alle disse Tracasserier tilsidst vilde fordærve mig det Luune, som jeg saa gjerne vilde bringe med mig til min Høy? - - - Gjerne vilde jeg kalde de forbigangne Tider tilbage - gjerne unde mine Læsere at kige ind i den Scene som da syntes mig 111 saa behagelig; og gjerne endnu engang nyde den selv - Ak men det er ikke meer en lysegrøn, med tusindfarvede Yndigheder omringet Høy, som jeg sidder ved - En gammel sørgelig med to Puder opfyldt Læne-Stoel er mit Sæde - -

Und der Oberste Trumpf sass hoch im elastischen LehnStuhl - Dachte sich, seiner Jugend Sünden pp -

Og ved min Side staaer et randiøst Blæk-Glas - Himmel! - - hvor langt fra Muskateller! - Dog jeg vil gjøre, hvad jeg kan -

Kom da min Hebe, kom min elskværdige Juliane, med dine blaae smagtende Øyne, og fyld mit Begger, med den ildrøde skummende Nectar, som fordriver Bekymringer, og udvider de sammenkrybende Sjæle, til at modtage Guders Glæde! -

Og nu, mine Læsere, nu har jeg den Fornøyelse at ønske Dem, ikke alt hvad, De fortjener, men alt hvad De behøver - Saa! - det gjorde got! - Og nu - thi man gjemmer det beste tilsidst - og nu mine udvalgteste, fortroeligste Venner, som jeg allene aabner mit Hjerte for, nu ønsker jeg for Verdens Skyld, at De maae leve længe - og for min Skyld, at De endnu maae væde min Aske med nogle Taarer, og sige Alas poor Yorrik! -

Hvem som nu har Lyst, at gaae med mig til min Høy, de behager at følge! -

Høyen

Med den usigeligste Fornøyelse sadte jeg mig eller rettere lagde jeg mig bag ved min Høy, saaledes at jeg hverken kunde see mit Skib, eller sees af Folkene derpaa - Forved mig udbredte vidtudstrakte Marker, alle Vaarets spæde Yndigheder - Om ikke rigere, saa dog lykkeligere, end den Persiske Monark, laae jeg paa et lysegrønt med Guld igjennemvirket Teppe - Over mit Hoved var en Himmel af gjennemsigtig Sapphir - utallige af de kunstigste Sangere og Sangersker, kappedes om at bede mig velkommen, og at forlyste mig med de meest indtagende Symphonier - Rundt omkring min Throne skjærtse smaae vingede Zephyrer, og tilhviiftede mig en Vellugt, der forekom mig langt sødere end Dunsterne af den dyrebareste Røgelse, næsten saa sød, som min Arends ses Aande - Ved mine Fødder laae Bacchus - det er sandt den guulhaarede Søn af Semele, havde gjort sig saa lille, at han var krøbet ind i en HalvPotteFlaske - Dog saasnart hans Broder Phoebus smiilte til ham, kunde han ikke meer dølge sin guddommelige Glands - Men det som gjorde min Lykke min Herlighed fuldkommen, var et Hjerte, som hoppede i mit Bryst, af Mod og Forventning; som svulmede af uskyldig Glæde, af de største, de ædelste Forsæt; og af et sværmerisk, et meer end DonQuixottisk Haab - Virkelig, naar man kun vil samle de faae Træk, som jeg hidindtil har skildret af min daværende GemytsBeskaffenhed; saa vil man finde, at der dengang intet fattedes til min fuldkomne Lyksalighed, uden en troe Sancho Pansa, som jeg kunde have meddeelt mine Følelser og mine Hensigter - Jeg kunde nu snart haabe de frygteligste og de løyerligste Hændelser - Thi deri maae jeg sige at jeg

skjælnede mig fra mit store Mynster; at det comiske løb i det mindste ligesaameget ind i min Plan, som det tragiske - Med faae Ord min heele Stilling var saa romansk som jeg kunde ønske den - Jeg laae i et fremmed Land, i en Egn der lignede de eventyrligste af dem, hvis Beskrivelse jeg havde læst; med en Flaske ved Siden og en Pistol i Lommen - For Resten uden Forældre, uden Opseere, uden Venner og uden Penge - Hvad vilde jeg vel begjære meer? - 113 Jeg kan, for at være saa sandrue, som jeg har lovet at være det, kun meddeele mine Læsere faae Træk, af min da værende Fornoyelse, det er at sige ikke fleer, end dem jeg meget nøyagtig erindrer - Vilde jeg overlade mig til min Pinsel, skulde IndbildningsKraften let forføre mig til at skildre den saaledes, som mig nu synes, at den ved slig en Leylighed burde yttre sig, i Stedet for at skildre den, som den virkelig loed sig see

Da jeg havde lagt mig saa fordeelagtigt, som jeg kunde; og i nogle Minuter med en taus Henrykkelse igjennemtænkt, følt, nydt alle min Tilstands Lyksaligheder; saae jeg mig om efter en Steen; og da jeg snart fandt en, sloeg jeg med et af Vellyst, af Mod, af Overgivenhed svulmende, brusende Hjerter, Halsen af min Flaske - Ikke Alcmenes Søn, da han havde slaaet alle Hovederne af den Lernæiske Slange, blev saa belønnet saa lykkelig, saa stolt som jeg, da jeg havde halshugget min uskyldige Yndling - Han fandt kun en stinkende, dræbende Gift i sin Fiendes Hovedløse Krop, og af min arme henrettede Vens Hals flød en balsamisk Saft, som lovede, som skjænkte mig et nyt Liv, og ligesaamegen Selv-Tillid, som om jeg, lig hiin Helt, havde dræbt et Uhyre -

Herved advares alle og enhver af de Skribenter, hvis Udarbejdelser har eller kan have den mindste Indflydelse paa Hjertet - de allene undtagne, som befatte sig med at forfærdige Strids-Skrifter, Blut und TrauerBühnen, og Spaadomme om Verdens UnderGang, - at de aldrig arbeide, naar de har Anfald af Gicht, aldrig i et Kammer, hvor der er megen Gjennemgang og mange Fluere, og aldrig længere end tre Timer ad Gangen - I dette Øyeblik har jeg udfundet denne Regel, og den allene har frelst Livet paa den nysanførte Cluninstaridosarchidiske Lignelse; som jeg ellers skulde have slettet ud, om den og havde kostet mig Reenskrivningen af et heelt Ark - Men nu skal den blive staaende til et advarende Exempel, til et Vidunder, til en Skræk og en Afskye for alle følende Skribenter, der ønske at meddeele deres Læsere, nyttige, glade, ædle og store Følelser - Jeg vil ikke engang tale om det kolde, det søgte, det urigtige og urimelige deri - Men ret alvorlig mine Herrer, troe De, at den ærlige Mester Gotskalk, eller at vor store Anatomicus Herr Doctor Skelett, eller at en Slagter, en Martyrolog, en Engelsk Tragoedieskriver i en Hast kan udklække fleer grusomme, blodige, vemmelige - troe De at en Forræder, en Judas kan tilveyebringe fleer uædle, afskyelige Begreb; end denne 114 korte Lignelse, endskjønt kun Hændelsesviis opvækker? - Hvor uværdig er den min Høy? - Hvor uligt er ethvert Træk deraf min daværende GemytsBeskaffenhed -?

Maae da Sjælen altid opløfte sig over sin Sphære for at naae Dyden og ædle Tanker? - Eller kan Smerter, kan Fortrædenhed og Træthed nedtrykke den indtil uædle og grusomme? - Det er et vigtigt Spørgsmaal, som jeg nu er for træt til at undersøge -

Jeg vil ønske mine Læsere en god roelig Nat - Jeg vil forfriske mit Hjerter, ved at snakke en Times Tid med vor Oncle Toby, og med den ærlige Corporal Trim - Og i Morgen vil jeg vende tilbage til min Høy -

Høyen

Jeg dreyede mig, med Flasken i Haanden om imod Norden, imod vort lykkelige Dannemark; som dengang, i forbigaaende sagt, syntes mig det ulykkeligste Land blant alle, fordi det havde ingen Krig, ingen Bjerger, ingen Skovrøvere, ingen vilde Dyr, og overalt ingen Materie til Eventyrer - - - Øster-Søen, Gudvære lovet et heelt Hav er os imellem - sagde jeg ved mig selv - De skulde have ont ved at naae mig; om de vilde - Jeg kunde være i Algier, førend de kom her - - Min arme Broder! - din Lykke er spildt! - men min er tryk - min skal de ikke meer hindre! - o min Moder! - dersom du nu kun vidste - kun kunde forestille dig, hvor jeg var - hvor lykkelig jeg var! - Men vær kun roelig! - vær ikke bekymret for mig min kjæreste Moder! - Snart, snart tænker jeg, vil De faae at see af Aviserne, at Deres Johannes, var en gandske anden Person end De tænkte - Eller naar jeg nu skikker Dem det kostbarste af det Bytte, som jeg gjør ved en eller anden Leylighed; da vil det glæde Dem - da vil De vise det frem til Deres Venner, og prale deraf, og sige min Johannes tænker dog paa mig - Ja evig, evig tænker han paa dig, min inderlig elskte Moder - Tak, tusinde Gange Tak, for alt det gode du har viist mig fra min spædeste Barndom! - Nu, da jeg GudskeeLov ikke meer trænger til dig; nu vilde jeg ønske, om det kunde skee dig uskadt, at du snart maatte trænge til mig; at jeg dog kunde viise dig, hvor taknemmelig jeg var - hvor høyt jeg elsker dig - Imidlertid lev vel min sødste Mama! - klukklukklukkluk - lev evig vel, lev lykkelig, og elsk Deres 115 tro Johannes! - - - - klukklukklukklukklukkluk - - - - Aha! - -

Og Dem min Herr StedFader, endskjønt De virkelig har været meget slem imod mig - endskjønt jeg sandt at sige, ikke kan lide Dem, ønsker jeg Dem dog oprigtig alt vel - De vil faae det at see, at jeg under Dem det

- Naar jeg nu, om Gud vil, bliver Ritmester, og Oberst, og maaskee noget meer - da - men ikke før - skal jeg ære Dem, som om De var min Konge; da skal jeg overøse Dem med Vel, og da skal Deres Opførsel imod mig fortryde Dem -

Tanken var unegtelig ædel; og jeg troer vist, at den har lokket nogle kostbare Taarer af mine Øyne - Det var den store Turenne troer jeg, som engang i Hidsighed, loed en af sine kjækkeste Granaderer give et halvhundrede StokkePrygl for en ringe Forseelse - Det skal fortryde Dem, sagde Granaderen med koldt Blod, da han havde udstaaet sin Straf- Generalen som hørte dette, loed ham give et halvhundrede endnu; men da Granaderen dog blev ved at gjøre den samme Trusel, var han saa menneskelig, at han loed, som han ikke hørte den - Kort derefter kom det an paa at udfinde en overmaade dristig og duelig Mand, til jeg veed ikke hvilken Expedition, hvorpaa en vigtig Fæstnings Indtagelse beroede - Man udsatte en Præmie paa hundrede Ducater, og ingen meldte sig - Alle Officerer, som kjendte vor Granader var enige om, at ingen kunde eller turde paatage sig denne Commission uden han - Paa Turennes Ordre, som allerede havde glemt den førromtalte Execution talte man til ham derom - Han paatoeg sig den strax, og udførte den med en bravoure, en habilité, og et Held, der var over alt Forventning - Den skjønnende General gik ham i møde, for med Høytidelighed at overlevere ham den udlovede Belønning - Ney, sagde Soldaten, jeg har kun gjort min Pligt, og jeg vil ikke tage imod nogen Løn derfor - men Dem, da De sidst, om De erindrer det, loed mig behandle paa saa æresmertende en Maade; sagde jeg, at det skulde fortryde Dem, og jeg vil haabe, at jeg har holdt mit Ord - Med Taarerne i Øynene faldt Turenne ham om Halsen, og gjorde ham paa Stedet til Captain - Men jeg kommer tilbage til min Historie -

Nu min kjære StedFader, sagde jeg - med høj Røst, som det foregaaende - Gud lade det gaae Dem Vel! - Klukkklukk! - - Var det ikke virkelig en Karrighed, en Tilbageholdenhed af min Sjæl, at jeg ikke drak meer? - Kun tre fattige Kluk! - Mit Gemyt, synes mig, 116 viiste sig her ikke fra sin fordeelagtigste Side - og en fiin Mennisekjender, der havde seet min Opførsel i denne Fald, vilde have satt ti mod et, at jeg maatte have en stærk Dosis af Stolthed til Hjælp, om jeg i paakommende Tilfælde skulde handle ligesaaædelt imod min StedFader, som Granaderen mod Turenne. - -

Og nu min kjæreste, min arme Broder - Nu maaskee du allerede er paa Veyen til de Ulyksaligheder, som jeg har undflyet - Havde du dog fulgt mig! - Men naar du nu hører min Lykke, da maae du ikke blive fortrydelig derover - Det er, som du veedst ikke min Skyld, at du ey har taget Deel deri - Dog vel mueligt, at jeg endnu, og snart kan hjælpe dig - Imidlertid lev vel, min Broder, lev evig vel! - klukkklukkklukk pp - -

Og nu, mine Venner! - - -

Hvormange Venner havde jeg da vel dengang, min Herr Quæstioturius? - - Jeg skal svare Dem oprigtig - Om alle de, som vi elske, kan kaldes vore Venner, saa havde jeg dengang omtrænt fem hundrede Millioner, ifald der ellers er saa mange Mennesker paa Jorden - Thi det er tilforladelig et Hoved-Træk i min Character, at jeg fra mine BarnsBeen har havt og endnu har en inderlig en usigelig Tilbøyelighed, at gjøre alle de Skabninger, der see ud ligesom jeg, og jeg tør sige alle Skabninger uden Undtagelse, lykkelige og fornøiede - Selv de, hvis Væsen, og Opførsel imod mig gjorde, at jeg til en Tid umuelig kunde lide dem; behøvede kun at trænge til mig, at smiile til mig, at trykke mig i Haanden, for at blive mine beste Venner, for at have al min Eyendom, og selv mit Blod til deres Tjeneste - Jeg berører kun dette Træk af min Character, og langt fra ikke for at prale deraf, som af en Dyd - Det er kun en Tilbøyelighed, en Vellyst - maaskee tildeels en naturlig Følge af min Stolthed - Thi denne gjør det nødvendigt at elske sine Velgjørere, og om mueligt, at gjengjelde deres Velgjerninger - men hvormeget smigrer det den ikke naar vi kan gjøre dem got, som ikke kan vente det, som intet got har forskyldt af os! - og hvor ulige meer kildres den, naar vi kan gjøre dem lykkelige, som vente det modsatte af os, og som har forskyldt det! - Hvormeget større føler Hjertet sig dog ved at give, end ved at tage! - hvormeget ædlere ved at give got end ved at give Intet! - hvormeget høyere ved at give Got, end ved at give Ont! - Det er vist en Tilbøyelighed, som har sin Belønning i sig selv - Og, hvad dens Kilde og er, saa er det vist, at jeg altid har havt den; at jeg i den Tid jeg taler om følte 117 den med en langt større Heede og Enthusiasme, end nu - og at jeg ved min Høy, med den ægtteste Velmeenenhed drak heele Verdens Skaal -

Himmel! - hvormange fiendtlige Krigs-Casser, hvor mange Steder plyndrede jeg ikke ud, i min sværmende IndbildningsKraft, for at hjælpe alle dem, som jeg kjendte nødlidende - Hvormange glade Ansigter, hvormange lykkelige gjorde jeg ikke! - Hvormange Pleye-Huuse og Hospitaler rettede jeg ikke op! - Hvormange Familier bragte jeg ikke paa Fode, paa Østerrigernes Bekostning - Men man vil sige, at jeg paa den Maade gjorde ligesaaameget ont, som got - Jeg gjorde det ikke - Et var det, at jeg baade holdt det for en Soldats Pligt at gjøre Fienden al Afbræk, følgelig at plyndre ham hvor og naar han kunde; og jeg var overbeviist om, at min Forskaanelse i den Fald kun lidet eller intet vilde nytte ham, da der dog var tusinde og tusinde, som vilde gjøre, det jeg loed være - Et andet var det, at min flygtige Indbildnings-Kraft undervejs i visse Maader oprettede al den Skade, den gjorde - Jeg bevarede, med LivsFare, Jomfruer fra at blive voldtagne, og Værgeløse fra at blive dræbte - Jeg slukkede Ildebrande - Jeg tog en Deels Eyendomme under min Beskyttelse, og jeg gav en Deel nødlidende, fortvivlede eller kun grædende alt det igjen, som jeg og andre havde frataget dem - og hvorledes jeg bar mig ad, beholdt jeg dog, jeg ved ikke selv hvorledes, altid nok tilovers, til at besørge alle mine øvrige Indretninger - Det var en Velsignelse, som min Tænkemaade

fortjente - Jeg imidlertid, jeg som sad ved min Høy og gjorde nogle tusinde lykkelige; jeg vidste, eller egentligere jeg formodede kun et eneste Menneske, paa heele Jorden, der havde nogen særdeeles Godhed for mig - Denne Tanke synes ydmygende - Men sandt at sige, brød jeg mig dengang ikke meer derom, end jeg i dette Øyeblik bryder mig enten om en Tønde Guld, eller om min NatHue -

Jeg drak, som sagt, en god Slurk, paa alle mine Venners, det er at sige paa heele Verdens Velgaaende -

Men nu forloed jeg alle Uden Værker - Jeg samlede mit heele Væsen, mine Tanker, mine Tilbøyeligheder, mine Ønsker, mine Sværmerier ind i mit Hjertes inderste Lukke - Som en Gjerrig, der med Fornøjelse en Tid lang har talt med unge Forødere, eller med trængende Arvinger, eller med Fordeelbringende Jøder, dog føler en hemmelig Glæde, naar han bliver af med dem, fordi han nu kan gaae ind i sit mørke Kammer, til sit Jernbeslagne Skriin, og lukke det op - og bese, og beføle, og nyde sit Hjertes Gud - saaledes fandt jeg ligesom en Lettelse, da jeg nu troede at jeg havde afgjort alle mine øvrige Pligter, og uhindret af dem kunde lade min Sjæl, anstrænge alle sine Evner, paa at gjenemtænke, at skue, at nyde, sin skjulteste, sin kjæreste Tanke - dig, du elskeligste blant Pigerne! - Verden døde for mig, og jeg følte kun Arendse! -

Elskværdigste, himmelske Pige! - raabte jeg - guddommelige Arendse, dig har jeg gjemt tilsidst, for at nyde dig uforstyrret og længe! - - - Himmel! - hvad tænker du nu om mig, du dydigste? - Uden at tage Afskeed, uden at give dig det mindste Nys om mit Forsæt, gik jeg bort - Hvor brænder ikke mit Hjerte efter den Tid, da du kan see af Aviserne, hvorfor jeg gik, at du tildeels var Skyld deri, og at jeg ikke er dig uværdig! - Vidste du dog, at Hoved-Formaalet af mit Foretagende, var at fortjene dig! - Var du dog Vidne til enhver af mine Handlinger! - - Men det er vist, det er et helligt Løfte; jeg vil troe dig Vidne dertil - Jeg vil troe dig nærværende - Og dersom jeg da foretager mig noget - dog det kan jeg ikke - men dersom jeg foretager mig noget, som er dit Hjerte uværd, du dydigste - da vil jeg kaste mig paa Knæe for dig, og underkaste mig din Tugtelse, og af bede det, og love Bedring! - Du skal være min Lederinde, min Dronning, min SkytsEngel! -

Og nu give Gud, at hellige Engle maae bevogte et hvert af dine Trin, og med deres gyldne Vinger tilhvirvle dig Lyksaligheder! - Klukklukklukullerolullerolullerolullerokluk! - - - -

Aha deiligste! - Men dersom nogen uværdig, det er at sige enhver anden, end jeg skulde understaae sig i min Fraværelse, at nærme sig til dig med Haab, da give Himlen, at de maae hvifte ham Sand i Øynene! - - at han ikke kan see dig! - - Ja før - før en anden, der ikke skjønnede paa dig, som jeg, skulde røve dig fra mig - - før give Himlen, at din Faders Gaard maatte brænde af, saa at du intet frelste uden de Klæder, du gikst med! - at Kopperne maatte tilrede dig som et Dørslag! - at du maatte faae ildrøde Øyne; en finned Næse, en savlende Mund, og en Taille, som en sort Ræddike! - - Da, da skulde du see, at det ikke var din Skal, men dig, dig selv, det heele, det inderste dig selv, som din Ewald elskte! - Hvor vilde du da ikke blive rørt! - Med hvor kostbare Taarer vilde du ikke væde dine Kinder, naar du saae, at min Kjærlighed, min Troeskab var steget i lige Grad med dit 119 Vanheld! - - Bdurrurrurr! - klukklukkluk! - - Imidlertid er det bedre, at du bliver, som du er! - -

Sig mig min deyligste, sig mig! - vil dit Hjerte slaae høyt? - vil dine Kinder blusse, naar du nu læser i de Berlingske Tidender: »En ung Dansk, ved Navn Ewald, har i den sidste Bataille, ved en Tapperhed der overgik hans Alder, frelst sin Generals Liv - Den unge Helt er let blessered, men Generalen har skikket ham en Standart til den første Bandage p. p.«? - Himmel! - - og naar du kort, kun kort derefter læser: »At vi ikke har tabt det sidste Slag, har vi maaskee den unge Cornet Ewald næst Himlen, allene at takke for - Rytteriet som bedekkede den høyre fløy, begyndte allerede at vige for den fiendtlige Ild; da han med sin Standart i Haanden, sprengte før ved sin Esquadron lige ind paa Fienden, og deels ved Ord deels ved sin Handling opmuntrede den til at følge sig - Massacren som den i Første Heede anrettede var skrækkelig, og vor Seyer er fuldkommen - Hans Majestet har skjønnet paa vor Cornets Tapperhed, som han burde, og skjænket ham en ledig Esquadron« - Bravo! - -

Deres Velgaaende, Herr Ritmester Ewald! - klukklukklukkluk! - - -

Videre kommer jeg ventelig ikke i Sommer - Og det kan være nok! - Men til Vinteren begjærer jeg Permission paa et Par Maaneder - Jeg flyver hjem til dig paa Kjærligheds Vinger; og legger mig selv, mine Lorbær, og maaskee en eller anden fiendtlig Prindsesses Klenodier for dine Fødder - O min Arendse! - da vil du smiile - men naar jeg igjen skal bort - da vil det koste dig nogle Taarer! - Dog man kan ikke undvære mig ved Armeen! - Æren kalder! - og som en Lynild sees jeg i Spidsen af min Esquadron, just i det der leveres et FeldtSlag - Alting er i Forvirrelse - Med Sabelen i Haanden styrter jeg ind paa Fienden - jeg adsplitter, jeg forfølger ham - han retirerer ind i en af sine beste Fæstninger, og i Stridens Heede trænger jeg mig ind med ham - Jeg besætter Porten, holder den ryddelig for vore øvrige Tropper; og inden han kan besinde sig, har jeg erobret Fæstningen og plantet de kongelige Faner paa Voldene - Alle Munde, og alle Aviser bliver fulde af min Roes - Alle Udenværkerne af Commendantens Frue, skikker jeg som et SeyersTegn til min Arendse - Kongen gjør mig til Oberst og slaaer mig til Ridder - Potz tausend! - Jeg var tilfreds at det kun var Vinter igjen, at jeg snart kunde komme hjem og gjøre Dem min Opvarnting, min naadige 120 Frue Oberstinde! - Imidlertid har jeg den Ære, at erindre Deres Velgaaende! - - Klukklukkluk! - Dog det bliver ikke derved - -

Snart bliver jeg General o. s. v. -

Der var til Lykke intet meer i min Flaske - En vis Calif søgte, da han var forvildet paa Jagten, Skjul hos en Arabisk Bonde, og begjerte noget at drikke af ham - Bonden, som langt fra ikke drømte om at beherske de Troendes Behersker, og kun lidet brød sig om Mahomets Forbud, satte i sin God-Hjertighed en Kande ret god Viin for sin Gjæst; og Califen der ligesaa lidet brød sig om Prophetens Viin-Mandat, drak uden Betænkning en god Slurk deraf - Min Ven, sagde han, i det han satte Kanden fra Munden, du dømmes maaskee af min Klædedragt, at jeg er en ubetydelig Person; men jeg kan sige dig at jeg forestiller noget ved Califens Hof, og der maaskee kan tjene dig - Det er got, svarede Bonden - herpaa toog Califen fat paa Kanden igjen, og drak efter sit Hjertes Behag - Din Viin er fortreffelig, sagde han, i det han pustede; og for at gjøre dig vis paa din Belønning, vil jeg kun sige dig at jeg er Califens Yndling og altid den nærmeste om hans Person - Det er mig kjært svarede Araberen - Din Bevertelse, skal vist aldrig fortryde dig, sagde Jægeren, da han efter en lille Pause havde drukkert tredie Gang; thi jeg kan ikke længer dølgge det for dig, at den du har havt under dit Tag, er de Troendes Behersker Al-Mauni selv - Nu snappede Bonden sin Kande og vilde gaae bort dermed - Den undrende Calif spurgte ham om Aarsagen - Ey, raabte Bonden, der som du drak engang endnu, kan det ikke feyle, at du jo blevst til vor hellige Prophet; og end en Drik, da skulde du sige, at du varst Gud i Himmelen - Denne Historiette er ofte fortalt; og jeg skulde ikke have fyldt mit Papiir dermed, om den ikke havde saa megen Lighed med min - I det mindste skulde neppe nogen Potentat have været sikker for mig paa sin Throne, dersom min Flaske ey havde været tom -

Nu heldede jeg mig fuldkommen tilbage, og under de sødeste Sværmerier faldt jeg i en tryk Søvn - Hvorlænge jeg har sovet, veed jeg ikke; men da jeg vognede, heldede Dagen stærk; og da jeg af en meget naturlig Tilskyndelse strax løb op paa min Høy, for at see efter Skibet, fandt jeg, at det var borte -

Hvilken nye Forvirrelse! - siger maaskee en Deel af mine Læsere - og, hvilken nye Føde for min romanske Sjæl! - siger jeg - Ene, om Natten, i en ubekjendt Egn - det tegnede til et besynderligere, et 121 frygteligere Eventyr, end jeg i mine meest sværmende Drømme havde haabet saa snart - Min høyre Haand begyndte mekanisk, Sjælen ubevidst, at lege med Pistolen; og med langsomme, stive Skrit gik jeg ned af min Høy -

Arendse

Havde jeg da og en Arendse? - Eller var det en Dulcinea, som min IndbildningsKraft allene skabte sig, fordi den trængte dertil? - Ney, ved Cupido, jeg havde en, eller egentligere jeg havdes af en deylig, en fiin og skarpsindig, en ædel, en majestetisk Arendse - en af disse skyggefulde Skjønheder, hvis Smil er som Soelens igjennem en regnfuld Himmel - hvis Vink er en gjennemtrængende en uimodstaaelig Straale af tungsindet Dyd - en af disse bydende, mægtige, fortryllende Brünetter, som man ikke kan see uden Ærefrygt og neppe elske uden Tilbedelse - En Arendse, med store mørkebruune, straalende Øyne, med en lille kroged Næse, en Mund hvorpaa Gratierne syntes at skjærtse, tykke kastaniebruune Lokker, som beskyggede en sneeviid Hals, to runde, elastiske, svulmende - - o Himmel! - jeg glemmer mig! - men det vigtigste! - En Arendse, med en dydig, en vittig, en satt og en høy Sjæl - en Arendse, med det ømmeste Hjerte, som nogentid har slaaet bag ved et Snørliv! - Jeg havde hende - O Himmel! - o mine Læsere! - O du, som Smertes har gjort følsom og øm, du som mishandlet, forladt af Verden sidder i din ensomme Hytte og læser dette Blad, for at forslaae din Kummer - lad en eneste medlidende Taare dryppe derpaa! - Jeg havde min Arendse - og nu har en anden hende! - Fordum nagende og martrende, nu snigende og dræbende Gift! - Erindring om mit Tab! - fortærende, ødeleggende Tanke! - Kilde til min Fortvivlelse, mine Uordener og mine Ulykker! - Kilde til min daglige Kummer, og mine Taarer! - naar vil du fortørres? -

Saa vit jeg kjender mig selv vilde jeg have forsmertet mit Tab, om min Arendse var blevet lykkelig - Hun er det ikke, langt fra ikke - Gjerne meer end gjerne, synes mig, vilde jeg have undt den hende, der bedre end jeg kunde have skjønned paa, kunde have belønnet og bevart hendes Fuldkommenheder - O Gud! - o Medynk! - Kummer, nagende Kummer har udtæret min blomstrende Arendse - Nu 122 er hun Sorgens Aftryk, Dødens Billede - Nu bringer en frygtelig Sygdom, Skrækkens Datter og Moder hende daglig paa Gravens Bredde -

Arendse

Det er neppe to Aar siden, at min Arendse kom til mig, da jeg laae i min ensomme Hytte, uden andet Selskab, end min Kummer og mine Smerter - Blege og indfaldne var den deyliges Kinder, og en mat Gnist af den mig saa bekjendte Ild skimrede endnu kun i hendes Øyne - Hun forekom mig, som den lidende Dyd; - som Arria, da hun med Døden paa Læberne; med det dybe dræbende Saar i Brystet, rakte sin Pætus Dolken - og sagde - det smerter ikke min Pæte! - Med en Clementinas melancholske, afmaalte, langsomme Gang, med hendes ærværdige Kummer i hvert et Træk, med en kjæmpende og uovervindelig Høyhed, gik hun hen til mit Leye, og lagde de yderste Spidser af tre Fingre paa min zittrende Haand - »De forrige Tider er forsvundne, Ewald; sagde hun; og gik hastig bort, som om hun frygtede, at have sagt for meget - Ja de ere forsvundne, sagde jeg, og saae stivt paa det Sted, hvor hun havde staaet; og ikke en eneste venlig Taare vilde lindre mit beklemt Hjerter - O min Arendse! - min Arendse! - -

Elskov

Tilig fandt mit Hjerter en ulmende Gnist af dig du Levning af Paradiis, du himmelske Kjærlighed - Dannet, som det var af sin Skaber til alle ømme og stærke Følelser, aabnede det sig let for den sødeste og meest igjennemtrængende af alle, uden enten at kjende dens Farligheder, eller den selv - - Jeg elskte, førend jeg vidste hvad det var at elske, førend jeg formodede anden Forskjæl paa Kjønnene, end den der falder enhver daglig i Øynene - De, som ønske, at kjende Mennisket, vil ikke tabe derved, om de nøye legge Mærke til denne Artikel af mit LevnetsLøb - De vil deri finde de deels stigende deels efterhaanden faldende Grader af en barnagtig, en sand og dydig, en romansk, en vellystig men fiin og smagfuld, og en blot vild og brutal Elskov - Men jeg maae ruste mig ud med meer Luune, førend jeg kan skrive herom - - laan mig dog et Glimt af den Aand, min Yorik, som lærte dig at flye for Døden, til Breddene af Garonne! - laan mig det, at jeg maae fly for den dræbende Tanke, som forfølger mig - for den mordiske Erindring af de Tider, som ere forsvundne!

Jeg kan ikke - jeg kan ikke tænke andet, end den Deel af min Lyksalighed, som de toeg med sig i deres AfGrund - Bort! - Bort! -

Den muntre, raske, modige Ungdom, den uskyldige, ubesmittede Samvittighed, det følsomme, varme, glade, haabefulde Hjerter, den dristige, skaberiske IndbildningsKraft, svæve i en lang Skare forbi mig, som ligesaamange blege Spøgelser af afdøde Venner - Bort! - Bort! - fortrædelige Skygger! - Jeg vil holde Haanden tæt for Øynene og ikke see dem - -

Veed jeg ikke, at Gud elsker mig? - og ikke vil forlade mig -? - Har jeg desuden ikke oprigtige sande Venner? - Har jeg ikke mit Udkomme paa meer, end et Aar? - Sidder jeg ikke i en god LæneStoel og har et got Glas rød Viin staaende ved min Side? - - - Hvi græder jeg uskjønsomme da? - - -

Elskov

Jeg var i det høyeste kun tretten Aar gammel, da jeg følte det første Glimt af Kjærlighed - Ikke, at jeg dengang skulde have vidst, hvad det var jeg følte - Men jeg har siden udfundet, at det ikke kunde være andet - Neppe kunde noget Barn være meer uvidende og uskyldigere i slige Ting, end jeg var dengang, og en god Deel Aar derefter - Jeg var dengang i Kost og Underviisning hos Sl. Rector Licht i Schleswig, der boede i den lange Gade, og en middelaldrende Regimentskorteermester-Fruer, var den, som første gang kastede sine EnterHager i mit Hjerter - Kjærlighed er som alle vore øvrige Passioner - den bilder sig nøye efter de Ting vi kjende, efter de Begreb vi 124 har - Derfor elsker en Professor Philosophiae som en Platoniker, eller i det mindste som en af Heltene for Christi Fødsel; en Hofmand, som en Bedrager - og en Bonde, som en Tyr - Jeg var et Barn, og elskte, som et Barn - det er at sige; jeg betragtede den, jeg skjønt uvidende tilbad, som en Moder - men, som den elskværdigste blant alle Mødre, mod hvilken jeg ikke allene uden Tvang gjerne vilde, men selv ønskede, brændte efter at vise den meest uindskrænkte Lydighed, den dybeste Underkastelse - Gid jeg dog engang kunde komme i Selskab med hende, og hun vilde befale mig noget, sagde mit lille svulmende Hjerter - - Hvor vilde jeg flyve! - Gid hun i Hidsighed, uden at jeg havde forskyldt det, maatte straffe mig - slaae mig! - Hvor vilde jeg ikke da med Taarene i Øynene kysse hendes Hænder! - hendes Fødder! - Da vilde det angre hende, naar hun saae, at hun havde gjort mig Uret, da vilde hun beklage mig,

og maaskee kalde mig sin Ewald - Disse var tilforladelig de vellystigste Billeder, hvormed Cupido dengang lokkede mig - Hvert Øyeblik, som jeg kunde stjæle fra mine Bøger, tilbragte jeg ordentligviis, og de fleeste Tider mekanisk, uden Forsæt, i Vinduet eller i Gade-Dørren - Jeg strøg mit Haar tilbage, trakke mine Halv-Ermer og mit Kalve-Kryds frem, og naar jeg saa opdagede min Elskelige, stirrede jeg uforvendt paa hende; indtil jeg var saa lykkelig, at hendes Øyne mødte mine - Da var det, at jeg bukkede med næsen lige til Jorden, og vilde Skjæbnen mig da saavel, at hun ledsagede det Kniks, hvormed hun takkede mig, med et lille Smil - o da ønskede jeg hende bort, blot for at kunde nyde dette Smil i Eenrom - Jeg er nysgjerrig for at vide, om denne gode Frue, har mærket noget til min forvovne Daarlighed - Jeg har i min Levetid aldrig talt med hende, men saa meget er vist, at hun var en stor Deel erfarnere, end jeg; og at det uden Tvivl har været af blot Foragt for min Barndom, om hun har mistydet alle mine dybe Complimenter -

Denne Ild blev snart slukket - enten det var, fordi den havde fortært alle de Kniks og Smil, hvorved den nærte sig, og følgelig ikke havde meer Materie at brænde ved; eller fordi min Regimentskorteer-Mester-Frue var flyttet bort, erindrer jeg nu ikke meer - Og nu havde mit Hjerte Roe, indtil en Flensborger Pige efter et halvt Aars Forløb paa nye tændte det i Brand - Denne Pige, som tjente os, havde saavit jeg erindrer et af de almindelige Ansigter, der gjerne lader dem gaae i Fred, som ellers vil skjømte sig selv - Hendes Overlæbe 125 var desuden, fra Næsen af, altid tæt bedekket med brugt og ubrugt Tobak; hvilken Omstændighed just ikke er af de meest tillokkende - Men som sagt, jeg elskte, som et Barn - Et par sneehvide svulmende Skjønheder, som hun til Overflod blottede, saameget hun vel kunde; og som umiddelbar erindrede mig om de Sødheder jeg havde smagt i mine spædste BørneAar, stjal min Opmærksomhed og mit Hjerte i et Øyeblik - Med faae Ord; dersom jeg elskte Regimentskorteermester-Fruen, som min Moder, saa elskte jeg den lille Flensborgerske, som min Amme. Hvem der dog maatte berøre dem - kysse dem! - sagde jeg! - Hvem der dog endnu var et Barn, og kunde klappe, kramme, suge dem! - Man seer, at her allerede var meer Materie, meer Sands i denne Kjærlighed, end i den forrige - Hvormange af de forønskede Friheder, hun tilstædte mig, erindrer jeg ikke og vil jeg ikke erindre - Saameget er vist, at jeg spillede min Roman saavit, at jeg en god Marketsdag, for de sidste af mine Lomme-Penge kjøbte et Par Alen Paille Silke-Baand, som jeg forærte hende - og at hun belønnede min Galanterie med et eller fleer kraftige Kys, hvoraf jeg, i Betragtning af det jeg oventil har sagt, formodentlig er kommet til at nyse - Endnu maae jeg erindre, at da jeg nogle Aar derefter, paa min udenlands Reyse, ved en Hændelse mødte denne Pige paa Flensborger Gade; forekom de før saa elskte Skjønheder mig, som et Par MalkeBøtter; og uagtet jeg af Naturen baade er godhjertet og høflig imod det smukke Kjøn; faldt det mig dog næsten tungt, at besvare alle de Høfligheder, hvormed hun forekom mig, med to venskabelige Ord - - Men det er Slutningen af alle disse vilde sarkophagiske Passioner - Og desuden var mit Hjerte den Tid fuldt af Arendse -

Et andet lille Blus, som en peen, smallived, hvidhuded freined Cancellieraads-Datter, tændte an i mit unge Bryst, da jeg læste til Confirmation hos Præsten Hcrr Cramer, skulde neppe være værd at tale om, dersom det ikke var i Betragtning af dets egentlige Tynder - Jeg var, som jeg har erindret, og som man let kan troe mig, dengang saa uskyldig, at jeg virkelig ikke vidste hvad Kjærlighed var, og at jeg enfoldig nok troede, at man ingen elskte, uden den, hvormed man giftede sig - Da dette sidste nu ikke kunde løbe ind i min Plan, saa bliver det temmelig klart, at jeg dengang hverken troede at elske min Regimentskorteermester-Frue, eller min Flensborger Pige, eller min freinede Jomfrue - det maatte da være denne sidste, som jeg havde gjort saa alvorligt et Anslag paa, hvilket jeg dog ikke erindrer - Thi 126 hvad de to første betreffen, da kunde jeg af de Romaner selv, som dengang allerede fordærvede min Indbildningskraft, ikke lære, hvad jeg skulde gjøre af dem - Men nu, da jeg med meer Erfarenhed seer tilbage til hiine Tider finder jeg ikke allene Kjærlighed i min daværende Opførsel, men selv alle de Motiver endskjønt kun en miniature, som siden har drevet mig, og som saa ofte har drevet andre til de heftigste Passioner - Det som drev mig til at elske Regiments-KorteermesterFruen, var virkelig et Glimt af den himmelske Sympathie, det jeg veed ikke hvad, som umiddelbar føder Ærbødighed eller Ærefrygt af sig, og som foreenet med den, nøder os til at elske, at ære, at tilbede ikke allene vor Overvinderskes Person, ikke allene hendes mindste Handlinger, men hendes Aandedræt, det Sted hun har staaet paa, hendes Feyl, den Uret hun gjør os - - nøder os til at ønske hendes Vel over alting, og at forfremme det efter Evne, uden mærkelig Hensigt til os selv - Min Tilbøyelighed for den Flensborger Pige, var i Hensigt til dens DriveFjære af en gandske modsatt Beskaffenhed - Jeg vil nok troe, at en eller anden legemlig Skjønhed kan bringe det føromtalt je ne sçai qvoi i Gang, omtrænt, som Vinden bringer et OrlogSkib til at seyle, eller en antændt SvoelStik et KrudtTaarn til at springe - - men til at frembringe det, er den fuldkomneste Skjønhed i mine Tanker langt fra ikke tilstrækkelig - De to forføerske Skjønheder, som min Flensborger Pige havde at fremviise, indprentede mig langt fra hverken Ærbødighed, eller noget besynderligt Ønske for hendes Vel - Det var egentlig kun mit Selv, min Fornøyelse, som jeg tænkte paa - Jeg kunde ved denne Leylighed saagot som Vinetti og maaskee saa got, som Aretin selv skrive en Afhandling om Nuditeterne og deres Virkning, der vilde være af en væsentlig Nytte baade for Naturforskere og for Moralister; - men jeg frygter for at efterlade mig et Ord, et Bogstav, der kan, selv kun ved en Hændelse afjage et ungt Ansigt en Rødme; et uskyldigt Hjerte, en lastværdig Bevægelse - Og jeg frygter næsten i denne Materie, allerede at have sagt for meget - Den Art af Kjærlighed, som jeg følte for min lille fregnede Jomfrue, havde igjen en Oprindelse, der var gandske forskjællig fra de to ovenanførte - Forfængelighed var, som jeg nu begriber, den Snare, hvori mit Hjerte da blev fanget - - virkelig fanget - Thi det havde kun været almindeligt, om jeg i mine Ønsker altid havde ladet mig nøye med, at ansees for elsket - Men uformærkt forandrede mit Ønske sig fra at ville ansees derfor, til at

ville være det - Og dette tænker jeg er en Sjeldenhed - Thi gjerne har man en eller anden med Høyagtelse incompatible Fordom mod den, hvormed man faaer i Sinde blot at pryde sig - Mit LevnetsLøb skulde blive uendeligt, om jeg ved alle Leyligheder vilde udførligt opskrive mine Betænkninger; og denne Materie, som sagt, er desuden for øm - Jeg vil derfor spare de mange smukke Tingjeg havde at sige i denne Fald; skrive min Historie, som den er, og lade enhver slutte deraf, hvad han kan - Jeg var den øverste blant de Dreng, der gik til Læsning, ligesom min Elskelige var det blant Pigerne - Denne Omstændighed allene bevægede os strax og uden Aftale til, at give hinanden vor Ret, ved at skjælne os paa en kjendelig Maade fra Mængden, og at hilse hverandre baade før, og oftere og dybere, end nogen anden - Men aldrig bøiede mit Legeme sig saa dybt, at jo min Sjæl i Forhold kneysede destohøyere; og jeg tænker, at det omtrent har havt samme Beskaffenhed med hendes - »Af Erfarenhed« - sagde omtrænt mit Compliment - »af SelvBevidsthed, veed jeg, min Jomfrue, at De ikke skulde nyde denne Rang, dersom ikke Fødsel og Fortjenester berettigede Dem dertil - Jeg yder Dem derfor efter min Pligt den Ærbødighed, der unegtelig tilkommer Folk af Deres og mit Slag« - »Det er just Deres Plads, min Herre« - saaledes svarede hendes Kniks omtrent - »det er just Deres Plads, som gjør Dem min Opmærksomhed værdigere, end nogen af de andre« - - Denne Distinction voxte, som alting, Gradeviis - Vor Opførsel faldt i Hensigt til de andre, fra Koldsindighed, til LigeGyldighed, og derfra til Foragt - og steeg i Hensigt til os selv fra Høflighed til Ærbødighed og derfra til en næsten virkelig Høyagtelse - I det mindste dreyede hun sig efterhaanden meer og meer, saa at hun tilsidst naar hun neyede sig for mig næsten vendte sine Selskabs-Søstre Ryggen, da hun dog i Begyndelsen stoed i lige Linie med dem; og jeg som først værdigede en og anden en temmelig fortroelig Hilsen; jeg affærdigede dem tilsidst alle under et, ved et gesvindt Slag med Hatten - Paa den anden Side, glemte vi aldrig, naar vi reciterede vor Lectie for Præsten, at affectere den nøyeste Opmærksomhed paa hverandres mindste Ord, paa Bevægelsen af vore Læber; ligesom vi altid, naar det var forbi, gav hinanden, enten vi saa havde gjort det ret eller galt, vort Bifald tilkjende ved et beundrende Smil - Naar de andre blev afhørte, affectede vi derimod desto meer Skjødesløshed; og Forfængelighed drev mig uværdige saavit, at jeg i den Tid tryglede hendes Bifald ved adskillige

128
smaa Pudserier; som da de, efter Ønske blev belønnede, opmuntrede mig til fleer og større; indtil jeg derved tilsidst tildroeg mig alles og i sær Præstens Opmærksomhed - Heri begyndte vi allerede at skjælne os fra hinanden; ligesom jeg er overbeviist; at det var mig allene, hvis Hjerte faldt i den Snare jeg selv havde opstillet - Jeg kunde tydelig see paa vort lille Selskab, at enhver formodede en Slags Forstaaelse imellem mig og min Heltinde; og det blev min Ærgjerrighed derom at gjøre, at vedligeholde denne Formodning - Jeg sparede i denne Hensigt intet; uden Ord; hvoraf jeg tilforladelig ikke troer, at have vekslet tyve i min Levetid, med min daværende Elskelige - Men jeg anstrængede alle min Sjæls Kræfter paa at forfiine, at styrke og at udviide Pantomimens Sprog, som Naturen selv havde lært mig, jeg veed ikke hvorledes - og dette kunde ey andet, end bringe alle de ømmeste, følsommeste Fibrer af mit Hjerte i Bevægelse - Som en god Acteur, i sin Rulles Hede, ofte glemmer sig selv, og virkelig bliver den, som han kun skulde forestille; saaledes gik det mig - Jeg ønskede, skjønt kun Gradeviis og uformærkt meer og meer Virkelighed i min Leeg - Jeg begyndte at føle en Art af martrende Kulde i mit Hjerte, naar jeg gik fra Præsten, og jeg længtes meer efter at komme der igjen, end jeg skulde have gjort, om jeg ikke havde formodet min freinede Pige der - Dette gik saavit, at jeg, endog efter at den Forbindelse, hvori vi havde staaet, var ophævet; i nogle Uger spildte mangan en Gang forbi hendes Vinduer, blot for ved mine dybe Hilsner at trygle et Kniks af hende - Videre forbød Omstændighederne mig dentid, at komme - og da dette Neyende, saa betydende, som det endog undertiden kunde være, var for liden Næring for mit Hjerte; faldt det snart i Dvale; og det heele forsvandt af sig selv - Jeg igjentager, førend jeg slutter denne Paragraph, at jeg dengang, saa vit jeg erindrer, uaget alle disse anførte Følelser, ikke tiltroede mig Kjærlighed, eller egentlig vidste, hvad den var - Dersom jeg elskte de to første, som min Moder og som min Amme, saa elskte jeg denne sidste, som en Syster eller en Veninde; og mit høyeste Ønske steeg kun til, at ville agtes og yndes meer end andre af hende - To Fordomme som den Tid var mig indprentede; at man nemlig ikke kunde elske, uden den hvormed man giftede sig; og at man kun kunde gifte sig, naar man havde LeveBrød; hindrede mig i at fatte større Anslag - De Romaner selv, som jeg læste, lærte mig ikke meer - Thi hvad de sagde meer end de burde sige for unge Læsere; deraf

129
forstoed jeg til min Lykke piatud ikke et Ord - Dog min Skjæbne vilde, at jeg snart, altforsnart skulde blive bedre oplyst - Endnu maae jeg erindre, at jeg saa tillig ikke allene følte, men selv, uroest, opvakte en Art af Kjærlighed - En stumpet, tyk, kobberansigtet Pige, paa sin mellemste Alder - naar man ellers regner 90 Aar for den yderste Punct af det menneskelige Liv - en Pige, som havde tilbragt omtrænt de sidste tredive Aar af sin Levetid i min Rectors Huus, som ikke allene opvartede hans Pensionairer, men og troede sig berettiget at udøve en Art af Myndighed over dem - en knarvurn, om ikke bidsk Skjønhed, som jeg virkelig traktes i Haar med, den første Aften jeg havde den Ære, at komme i Kjendskab med hende; og som jeg siden kun ved Tvang havde kundet forliges med - hun maatte, som jeg nu kan slutte mig til, Tid efter anden have opdaget noget hos mig der, behagede hende - Endeel Caresser, af hendes Façon - en voxende og ellers ubegribelig Føyelighed; og især nogle Friheder, som hun ved visse Leyligheder toeg sig; overbeviise mig nu derom, da jeg har Erfarenhed nok til at forstaae dem - Havde jeg den Tid været tre, fire Aar ældre, tvivler jeg af mange Grunde ingenlunde paa; at jeg jo var blevet et nyt Beviis paa den meget grundede Sætning; at et ung Menniske staaer den største Fare for at tabe sin Uskyldighed i et middelaldrende Fruentimmers Arme - En Grund hertil, som jeg før har anført noget af; og som jeg næsten tvivler paa, at nogen for mig udtrykkelig har bemærket; er den - at nemlig Kjærlighed saavel som den vi elske, ligefrem omdanner sig i vort Hjerte, efter de Begreb vi har; og at vi følgelig, som Børn, før kan falde paa at elske dem, der ligne vore Mødre, og vore

Ammer, end dem, der ligne vore Systre - - For deres Skyld, som maaskee turde sige, at denne Paragraph af mit Levnets Løb, var umoralsk, vil jeg blot pege paa de Lærdomme, som enhver uden al nøye EfterTanke, kan skumme lige oven deraf - Saaledes vil uden Tvivl Regimentskorteermester-Fruerne, ved første Øyekast lære at tilmaale de unge Drengene deres Venlighed og deres Hilsener med Agtpaagivenhed, Karrighed, og selv med Strængthed - og de Flensborger Piger vil lære at bedække deres Bryster noget omhyggeligere - Præsterne, vil, som jeg haaber, herefter tage sig meget nøye i Agt, for at give Forfængelighed den mindste Føde i deres unge Forsamlinger - og de der har Kostgjængere, vil ikke lade deres endskjønt gamle Piger, komme dem for nær, naar de er fjorten Aar gamle - 130

Da jeg i mit femtende Aar kom til Kjøbenhavn, og blev Student, var mit Hjerte saa reent for Elskov, som en Tavle, hvorpaa intet er skrevet - Men her lagde Forfængelighed mig snart en nye Snare - Jeg kom til at logere paa Kammer, med min ældste Broder og to andre unge Studenter, hvoraf den yngste var i det mindste to Aar ældre end jeg - Jeg veed ikke, om alle unge Mennesker i Almindelighed, naar de blive det, man kalder Karle, sætte saa stoer en Priis paa deres Karlskab, som vi satte derpaa - Men det er vist, at vi ansaae denne nye Rang, vi havde opnaaet baade for vort høieste og vort ømmeste Point d'honneur - og at jeg i sær, den Tid, tusinde Gange heller havde ladet mig skjelde for en Skjælm, end for et Barn, eller en Dreng - Jeg begriber nu, at min onde Samvittighed allene var Aarsag heri - at jeg nemlig fandt mig meer fornærmet ved en Beskyldning, som den overdrevenste Stolthed ikke kunde forestille mig som reent ugrundet; end ved andre, hvorfor mit Hjerte strax frikjendte mig - Jeg havde imidlertid, om jeg ellers vilde forsvare min Post, mange fleer Vanskeligheder at overvinde, end nogen af de andre - Jeg var baade den yngste og den mindste, og som jeg før troer at have anmærket selv i Forhold af min Alder virkelig liden - Da der nu, som man veed, i alle eller dog de fleeste huuslige Selskaber hersker en lovlig Sædvane, der har sin Oprindelse, af Begjærlighed efter TidsFordriv - at nemlig en, som man siger, maae holde Lyset for alle de andre - saa var det ingen Under, at mine tre SelskabsBrødre strax udsaae mig, som en Person, der var best skikket til dette Brug - Jeg havde al min Vittighed og alt mit Mod nødig for at afvende denne Ulykke - Dog kunde jeg, uagtet alle mine Bestræbelser ikke bringe det saavit, at man vilde tage mig for fuld - Gives da tilkjende, at der især ere fire Mærker, hvorved en nyegjort Karl uimodsigelig kan beviise sin Mandhaftighed, og uden hvilke hans akademiske Indskrivelse, og selv hans Kaarde kun lidet vil hjælpe ham - Intet af disse fire Mærker fattedes mine tre Contubernaler, og jeg allene, jeg uheldige kunde ikke fremvise et eneste af dem - Det første, som er at røge Tobak, forbød en da uovervindelig Modbydelighed mig - det andet, at gaae paa Verts-Huus; dertil var jeg endnu den Tid for undseelig og frygtsom - det tredie var at lade sig barbære, og jeg ulykkelige var da saa glat paa min Hage, som jeg nu er inden i min Haand - det fjerde var at have en Kjæreste - Dette syntes mueligst for mig at opnaae - og jeg besluttede saa stadigt at ville have en jo før jo heller; at dersom til den Tid 131 den fromme Magdelone, eller den cumanske Sybille eller Hexen af Endor, med en eneste venskabelig Mine, havde gjort mig dristig nok, at byde mig frem, jeg da uden mindste Betænkning skulde have kastet mig i hendes Arme. -

132

Arendse

Jeg gik til min Ydmygelse, længe forgjæves til Marked, med mit Hjerte, min Haand, mit Latin, Græsk og Hebraisk, og - det, som var tusinde Gange kostbarere, end alle mine Eyendomme - med mit Haab; og et utømmeligt Forraad af Enthusiastiske Udsigter - Imidlertid troer jeg ikke, at kunde beskyldte nogen for denne MisLykke, uden mig selv - Thi jeg var til mit Vanheld, en af de undseelige Kjøbmænd: som kan staae heele Dagen paa Torvet, uden at sælge noget; fordi de ikke tør frembyde deres Vahre til de forbigaaende, uden naar disse spørge dem derom, eller i det mindste med en forekommende venlig Mine ligesom indbyde dem dertil - Men min Skjæbne vilde, at der i den Kreds, hvori jeg dengang dreyede mig, ikke var et eneste FruentimmerAnsigt, der selv ved al Kunstens Hjælp, kunde frembringe et af disse opmuntrende Smiil, der allene kan give en ung Begynder Dristighed nok til at sige: jeg elsker dig -Jeg vil her just ikke tale om deres Heslighed, som jeg da kjendte; endskjønt denne virkelig ikke var ubetydelig - En venskabelig Medusa - om man ellers kan forestille sig saadan en - - havde været nok til mine Hensigter - Men jeg taler blot om visse - jeg var tilfreds, at jeg kunde oversætte det Franske refroignées - om visse bizarre, fraskrækkende, truende, bidske Træk, hvormed enten Naturen, eller en særdeeles Omstændighed, i vor Mellem-Stands sædvanlige FruentimmerOpdragelse; havde udsmykket deres Ansigter; og som langtfra at komme min Blødhed til Hjælp; gjorde, at jeg med den ziirligste KjærlighedsErklæring paa Læberne, stoed og gabede, hvergang jeg saae dem - Man finder nemlig for got, i de fleeste Huuse af vor midlere Stand; saa tiilig, som mueligt, at indskjærpe de unge Piger - at Mand-Folkene ere en Art, af feige Crokodiler, der, ligesom Fabelen siger om Nilens Tyranner; klynke og græde, blot, for at bide - eller, det som vcrre er, at opluge de Fruentimmer, som vil høre paa dem - men, som der paa den anden Side, heller ikke behøves meer til at skrække, og at gjøre reent uskadelige, end et par uhøflige, xantippiske Ord, eller blot et sammensnerpet, grimassefuldt,

baragruinisk Ansigt - Iblant de Damer, 133

som jeg dengang kunde haabe at blive lykkelig hos - befandt sig, overst paa Listen, en Broderdatter af min Vert - af ham, som siden blev min Sted-Fader - Hun var Huus-Jomfrue hos ham, ikke over fire og tyve Aar, og af en gandske lidelig Skabning - Maaskee, at de to sidste Omstændigheder gjorde mig mit forehavende Frierie behageligere, eller i det mindste taaleligere - Men det er unegteligt, at den første baade var, og af sin Natur burde være, den mægtigste Tilløkkelse for mit forfængelige Hjerte - Havde jeg været heldig, skulde jeg kunde have seet alle mine Contubernaler over Skuldrene - Ingen Omstændighed kan smigre et forfængeligt ungt Menneske meer: end den, at være, eller i det mindste synes, at være i god Forstaaelse med Jomfruen i Huuset - Han nyder sin Triumpf daglig og hvert Øyeblik; da derimod de ligesaa forfængelige, som leve under et Tag med ham; og maae søge en Pige, hvormed de kan pryde sig, uden for Huuset; kun sjelden kan - - - - - være pyntede, kun sjelden fremviise deres Fortjenester hos det smukke Kjøen - Og det er uden at tale om de maaskee væsentligere Fordeele, som han har af sin Elskeliges Indflydelse paa den daglige Oeconomie; og hvori han - saa uegennyttig han i denne Fald og ellers kan være - dog altid finder den søde Fornøjelse, at ærgre og ydmyge dem, der tør sette sig i Lighed med ham - Da jeg nu, som sagt elskte, eller egentligere havde besluttet at elske af blot Forfængelighed; kan man ikke undre sig over, at jeg anstrængte, skjærpede, udpyntede og ved alle muelige Leyligheder fremviiste alle mine formeente Elskværdigheder, for at vinde, eller i det mindste synes at vinde denne føromtalt Huus-Jomfrue - Jeg har, som jeg tænker ikke nødvendig, at sige mine unge Landsmænd - at min Tale i hendes Nærværelse altid blev meer afveyet - peen - sødtisplende - afbrudt, end hos andre - og i forbigaaende sagt, dette sidste, som jeg vilde have at hun skulde troe det, af Mangel paa Udtryk og Aande; men virkelig oftest af Mangel paa Tanker - Heller har jeg ikke nødvendig at sige, at jeg ofte sukkede, naar jeg formodede, at hun kunde høre det; eller at jeg altid havde et 7/8 beundrende og 1/8 frygtsom-kjærligt Smil i Beredskab, til alt hvad hun sagde, enten det saa var slette VaskerKoner, eller hendes Faders Kjør, eller nymodige Sætter hun talte om - eller, at jeg altid vovede, at falde paa Næsen, for kun i Tide, at tage hendes Tørklæde, eller hendes Vifte, eller hendes UdGifts-Sedler op, naar jeg var saa lykkelig, at hun tabte dem - eller at jeg i Selskab af andre Fruentimmer, for at smigre hendes 134 Egenkjærlighed, altid affecterede at bukke mig dybest for hende - eller - - - eller - - - eller - - - at jeg bar mig ad som en hver Nar, der vil vinde - eller om man heller vil, som enhver Bedrager, der vil forføre et Fruentimmer, ved at angribe det fra den Side, som man, jeg veed ikke ret hvorfor, ligesom af Naturen anseer for at være deres svageste - Men da alle disse Approcher, saa nyttige, og umistelige, som de ellers kunde være, dog egentlig kun udgjorde Forspillet til en ordentlig Beleyring; saa forstaaer det sig, at jeg maatte vove noget meer, førend jeg kunde haabe at indtage min Dame - Jeg burde nemlig enten med rene Ord, eller i det mindste med ligesaa tydelige Miner sige hende, at jeg var dødelig forelskt, at Verden ufejlbarlig vilde tabe en meget haabefuld Student, om hun ikke af Medynk ville forelske sig i mig; og at jeg endelig, saasomt det behagede Himmelen og hende, var beredvillig, at overlevere mig til hende, paa Naade og Unaade, saaledes som jeg var, med alle mine Gloser, Phraser, Sententser, Syllogismer, Testimonier og Udsigter - Jeg vovede da dette Spring; og uden al Tvivl har jeg skjælvnet, da jeg vovede det - Thi endskjønt jeg naturligviis intet følte til det søde - - hellige - ubeskrivelige Zittrende, som er uadskilleligt fra den første sande Kjærlighed; saa gav mit forfængelige Hjerte mig Aarsag nok til at zittre for et haanligt Afslag, for intet at tale om den pedantiske Skoele-Frygt, som jeg endnu ikke aldeles havde rystet af mig - Jeg kunde desuden frygte, at hun vilde besvære sig over min Dristighed, hos min altid strænge Moder - Hvorledes det var, saa vovede jeg det - Og nu negter jeg ikke at jeg usigelig gjerne vilde give min Ode over Indføds-Retten for en Copie, af min daværende KjærlighedsErklæring; og det som man kan tænke, ikke fordi jeg skulde formode nogen indvortes Værd, hos den - Men af blot Nysgjerrighed - Dersom jeg ikke hellig havde foresatt mig, intet at skrive, uden det som i mine Tanker nøyagtig er sandt, saa var det mig en let Sag, at fornøye mine Læsere i denne Fald - Men nu kan jeg ikke sige andet herom, end hvad jeg formoder - Man kan nemlig i mine Tanker sætte ti mod et, at jeg har indrettet mine kjæle Udtryk nøyagtig efter Herr Professor Gottscheds Regler, og at jeg har udøst mit forelskte Hjerte efter den samme Methode, som han formodentlig har udøst det for sin Dame - Dette er meget begribeligt deraf, at jeg dengang endnu havde mit Hoved skumfuldt af alle hans Troper og Figurer; og at mit Hjerte var opfyldt af et stort - - Intet - Ligeledes beklager jeg overmaade, at jeg 135 ikke kan erindre de egentlige Udtryk, hvormed det behagede hende, at give mig Kurven - Vist er det, at de var meget tydelige, og krydede med al den bittre, ydmygende Foragt, hvormed den stolteste Prøde kan give den uselste Elsker sin Afskeed - Det ærgrer mig endnu i dette Øyeblik; og det ærgrede mig uden Tvivl meer dengang - Jeg skulde strax have hevnet mig, ved enten at viise mit Hjerte saa ligegyldigt, saa tomt for al Elskov, som det virkelig var - eller ved at lægge min Indsigt i den af Herr Gottscheds Troper for Dagen, som jeg hidindtil ikke havde anbragt, og som jeg dog maaskee forstoed best af dem alle - ved at sige hende det samme med Ironie, som jeg hidindtil havde sagt hende med Metaphorer, Synechdocher og Metonymier - Men deels den Frygt, som jeg oventil har talt om, deels et vist Haab hindrede mig i et saa pludseligt Frafald - Jeg kan her ingenlunde tale om det Haab, som jeg efter min nuværende Erfaring skulde have hos enhver Prude - Jeg kjendte disse gode Damer ikke dengang, og jeg haabede følgerig intet mindre, end at blive elsket af hende - men jeg haabede uskyldigviis at gjøre hende mistænkt derfor hos mine Selskabs-Brødre - Jeg stræbte følgerig, saa got som jeg kunde, at overtøye hende om, at jeg virkelig elskte hende - Jeg affecterede en stor Bedrøvelse, og en langt større Ærbødighed, end jeg hidindtil havde viist - Da jeg troede mit første Angreb nogenledes glemt, begyndte jeg Tid efter anden at vove nogle frygtsom kjærlige Øyekast, og jeg skulde uden Tvivl have vovet en nye Erklæring, dersom ikke hendes, besynderlige, bizarre, slipslappiske Grimasser, havde skrekket mig derfra, hvergang jeg lukte Munden op, for at gjøre den -

Jeg har efter den Tid, uroest meer end engang, med opreist Hoved, og ublinkende Øyne, gaaet imod korsviis plantede og hvert Øyeblik løsbrændte Kanoner - og den Tid, og ofte efter den Tid, sloeg jeg Øynene ned, og veeg bestyrtet tilbage, for en artig Piges vrede, eller kun suure Mine - Kan De sige mig, mine Herrer, hvorledes det kan komme sig; at et behjerted Mandfolk kan finde et Fruentimmers sammensnerpede Mund farligere, end Mundingen af en Karthau, hvoraf Døden lyner hvert Øyeblik? - - - Jeg knæler for Dem, mine elskværdige, dydige og ærefulde Damer; og bevidner ved alt, hvad jeg og enhver skylder Dem, at jeg ikke det mindste har at indvende, imod den strenge majestetiske Mine, hvormed Himlen selv har lært Dem, at fordrive enhver næsviis og uforskammet Vindmager saalangt, som Tobiaë Engel forstum fordriv Asmodeus - Men 136 jeg beraaber mig paa Dem selv, naar jeg paastaaer, at Dyden hverken er en Grimasse, eller behøver Grimasser til sin Prydelse, eller kan blive kjendelig bag ved Grimasser, eller gjøre sig elsket og æret og frygtet og sikker ved at gjøre Grimasser - Vel forstaaet, at vi gjerne kan lære for en Tidlang at frygte, og for evig at afskye Grimassemagersken selv - men det er da vist ikke hendes Dyd, der indprenter os Ærbødhighed - det er de Folder i hendes Ansigt, hvorved hun forgjæves vil forestille Dyden, der indjage os Skræk og Væmmelse - Og hun vil, da vi ingen sand Ære forudsætte hos hende, ingenlunde være sikker for vore dristigere Anslag, naar vi ellers ere liderlige nok, til at opoffre vor Samvittighed for nogle sandselige Fordeele, af et Fruentimmer, som vi foragte - Ved Grimasse forstaaer jeg enhver Mine, som umiddelbar og kjendeligt røber Kunst og Forsæt - Disse kan hos Coqvetten, eller hos et Fruentimmer, som Skjæbnen har hjemstøgt med Alexanders og med Carl den Tolvtes Tænkemaade - med en uimodstaaelig Lyst, at erobre blot for at erobre, og ikke for at beholde - Hos hende kan de i det mindste være tidsfordrivende, og for en Tidlang saa behagelige, som enten Die schöne Magdelone eller SchattenSpiel an der Vand - Men hos Pruden - - hos en Maintenon - hos en der viser, at hun gjerne vilde troes Lucretia, og være - - Phryne - hos saadan en ere og blive de altid afskyelige, uudstaaelige - Og langt fra at opvække den Ærefrygt, som Dydens høye Alvorlighed indprenter enhver, opvække de, som sagt kun Væmmelse, og alt for ofte det uædle Forsæt, at hævne sig over dem ved Beskjæmmelse og Ødeleggelse - Og har de ikke fortjent dette, ved at ville bedrage os? - ved at ville tilkjøbe sig vor Høyagtelse for falsk Mynt? - for intet gjældende Miner? -

Virkelig Himmels Datter, Dydens Datter kan ikke andet end foragte alt saadant Spidsbuberie; og selv afskye hvert Træk, som kunde gjøre hende mistænkt derfor - Hun vil føle i sit Hjerte, at hendes Øyne, at enhver af hendes Miner ikke kan fortolke andet, end den ædle Velvillighed - den Agt, eller den Medynk, som hun veed sig at skylde ethvert af hendes Med-Mennesker - Og hun vil ikke bekymre sig om at lære dem et andet Sprog - Men naar da, et hende fremmed, Dyden ulignende, skurrende Ord, en frek Mine, vover at fornerme hende - da vil af sig selv, og hende ubevidst en Engels Bedrøvelse sprede sig ud over hendes Ansigt - en venskabelig straffende Taare vil, halv mørkne hendes fromme Øyne - og hastig skal Himmelen 137 ved sin Morgen-Røde give sin beskjærmende Nærværelse tilkjende i ethvert af hendes Træk - Taus, forvirret, beskjæmmet, nedtrykt, skal da den lasterhafte selv tilbede den Allerhelligste, under hendes Billede - hemmelig ønske sig hende værdig - sætte sig for, at stræbe derefter - og vist langtfra at skrækkes for hende, kun skrækkes for nogentid, at fornærme den Dyd, der har sit Tempel i hendes ædle Hjerte -

Men skulde det være let, min Herr Moralist, altid at skjælne Dydens Alvor fra Prudens Kunst - Eller med andre Ord, skulde denne sidste ikke ved Vittighed og Øvelse, kunde lære fuldkommen at efterabe disse ukunstlede Træk af Uskyldigheden? -

Sandt at sige, min Herre, Deres Spørgsmaal - -

Dog min Skjæbne har mange Aar efter den Tid, hvis Historie jeg fortæller, bragt mig til at rende Panden i Stykker, imod en anden Prude, som jeg ikke skal forsømme, efter min Evne at forevige en Smule - og jeg haaber i Anledning af hende, at kunde bidrage meget til denne Materies fuldkomne Oplysning - Nu vil jeg kun sige en af mine Meeninger desangaaende - Jeg har nemlig det stadige Tillid til Forsynet, at det til Dydens Sikkerhed ikke har tilladt nogen, at efterabe den saaledes, at et Menneske uden Skjødesløshed, eller uden Lidenskabernes Forblindelse kunde blive bedraget derved - For en opmærksom Kjender, vil Lasteret uden Tvivl røbe sig strax - fordi vi ved en nogenledes flittig AgtpaaGivenhed paa Mennesket, langt bedre og fuldkomnere kan lære at forstaae det hieroglyphiske Sprog, hvormed endog de fiineste og mindst bevogtede Miner tale; end af de beste Grammatiker, det, der allene gaaer igjennem Læberne - da nemlig Affecten og Hjertet ulige oftere blander sig i hiint, end i dette - Og selv for den meest uerfarne, naar han kun tillige er saa frygtsom og forsigtig, som han bør være, og for Resten har de faae sunde Maximer, som den allerenfoldigste bør være udrustet med, kan det neppe skjule sig længer, end indtil det maae snappe efter Været - thi enhver Forstillelse er vist et udmattende Arbeide, og kan ikke udholdes uden Hvile - - - Nu vil jeg vende tilbage til den Nymfhe, som jeg her taler om -

Egentlig har jeg kun to Ting tilbage, at sige om hende - den ene, at hun kort efter den Tid, da jeg fortvivlede over hendes strænge Dyd, tilstødte en af min Verts Dreng, en Frihed, hvis Følger hver Dag blev kjendeligere paa hendes Person - Hun tvang sin Fader, pludselig 138 at lade denne Dreng gjøre til Karl, til Borger og til hendes Mand, som da af skyldig Taknemmelighed ligesaa pludselig gjorde ham til Grand-Papa - Hendes Skjæbne var siden meget uheldig, og hun er desuden død, saa at jeg havde Aarsager nok, at tilgive hende den Fortrydelse, som hun den Tid foraarsagede mig - dersom hun og ikke, endskjønt kun Hændelseviis, dog først havde tilveyebragt, mig den største, den meest himliske Lyksalighed, som jeg nogentid har nydt, og nogentid kan komme til at nyde herpaa Jorden - Og det er den anden Ting, som jeg har

at sige - Jeg har før fortalt, at jeg efter den Tid, da hun paa saa forhaanende en Maade havde givet mig Kurven, fandt for got at anstille mig endnu ærbødigere imod hende, end før - Hun syntes at være ret vel tilfreds dermed, og hun toeg imod min Opvartning uden alle Omstændigheder -

En Formiddag, den uforglemmeligste, den meest velsignede i min LeveTid, bad hun mig bringe nogle Kniplinger til et af hendes Sydskende-Børn, som jeg hidindtil ikke havde seet - Jeg fulgte hendes Anviisning, og spurgte efter den ældste Jomfrue H*** - Hun sad just til Bords med sine Forældre, og hun kom følgelig ud til mig i det Værelse, hvor man havde ladet mig gaae ind - Hun kom - o Himmel! - o salige Øyeblik, hvor gjerne vilde jeg kalde dig tilbage, og hefte min heele Sjæl fast til dig, og glemme alle mine Gjenvordigheder, al min Kummer for din Skyld - Hun kom - - - min Arendse - - Jeg har vovet et Forsøg paa at skildre hende - Men om jeg og besad al Raphaëls eller og al Petrarchs Kunst - og jeg saa anvendte min heele LeveTid, paa at skildre hendes Billede, saaledes som det strax - pludselig - ved første lynende Øyekast, indpræntede sig og efter saa mange Aar uforandret vedligeholder sig - i mit Hjerte; saa skulde jeg dog kun frembringe en mat, en meget ufuldkommen Copie deraf - Det var min Arendse, og hvem kan da see hende? - hvem kan føle hende som jeg? -

Elskov straaledede i hendes Øyne, Elskov skjærtsede paa hendes Læber, Elskov duftede af hendes svulmende Barm - Elsk, elsk, elsk raabte enhver af hendes Miner - Naturen, Himmel og Jord forsvandt, og mit svulmende, smeltede Hjerte sank i et bundløst saligt Svælg af unævnelig Kjærlighed - O min Arendse! - Du var mig vist tiltænkt af den der dannede os begge - Hvi har da nu en anden dig? - Maaskee dette er formasteligt - Gud tilgive mig, om det saa er - men det er vist, vist martrende -Jeg vil glemme det - - om jeg kan - -

139

Man kan, som jeg tænker aldrig kjølne sit Hjerte bedre, end ved at sige Meeninger - Jeg vil følgelig sige to som best kan siges i Anledning af denne Catastrophe, som jeg altid skal ansee for den vigtigste i min heele Leve-Tid - Den ene, at den første, sande Kjærlighed, beroer allene paa en Art af Sympathie eller en skjult Drift, som jeg ikke kan forklare; og kan aldeles ikke frembringes af blot Overlæg - Den anden - at Hjertet, om jeg tør udtrykke mig saaledes, har sin Jomfruedom, som umuelig kan tages af meer, end af en - Men jeg maae vende tilbage til min søde Marter -

Mine Kinder brændte - mine Knæ zittrede - jeg stammede mit Ærende ud, saa got som jeg kunde, uden at tænke paa andet, uden at see eller føle andet, end Arendse - Hun har ofte siden sagt mig, at hun meget vel mærkede min Forvirrelse - og jeg har sagt, at mit forelskte Hjerte slet ikke fandt det smigrende, at hun saa meget vel kunde mærke den -

Da jeg fornam af min Arendsens Taushed, at jeg maatte have forretted mit Ærinde, vovede jeg skjælvende at trykke hendes Haand, til mine Læber, og Guders Ild, salige Luer, foer af hendes Fingre i det inderste af min Sjæl - Jeg kjendte mig ikke meer - Jeg gik baglænds bort, og bukkede mig hvert Øyeblik, og da jeg tilsidst kom ud paa Kanten af en høy Trappe, uden at blive det vaer, saa skulde min Kjærlighed efter al Anseelse, uden hendes Raab, strax enten have begyndt at yttre, eller og paa engang have forekommet sin sørgelige, sin skrækkelige Indflydelse paa min Skjæbne - Men jeg var bestemt til fleer Lidelser, end det dybeste Fald kan foraarsage, og det var besluttet at jeg skulde tabe meer end Livet ved min Elskov -

Dersom De troe paa Advarsler, mine Herrer, saa kan De tage dette for et -

Jeg vaagner i dette Øyeblik op af en meget dyb Betragtning - Jeg har i en halv Time satt med Armene over Kors, for at eftertænke saa nøye, som mueligt, om jeg ville have undgaaet al den martrende Kummer, alle de nedtrykkende Gjenvordigheder, som denne min første Kjærlighed har været Aarsag i, paa det Vilkaar at jeg tillige skulde have undvært alle de Sødheder, alle de Lyksaligheder, som den har skjænket mig - Og jeg kan nu svare ved min Samvittighed - - - - Ney! - Jeg skulde følgelig være meget utaknemmelig, da jeg beklager mig over den, dersom den ikke havde kostet mig meer end Kummer og Gjenvordighed - Men den har været en af de første og 140

vigtigste Anledninger, til mine betydeligste Feyltrin, og det var en sand Følelse, af disses fulde Vægt, der før aftvang mig det just ikke aldeles ugrundede Udtryk, at den havde kostet mig meer end Livet - Men begaaer jeg ikke endda den afskyeligste Utaknemmelighed, naar jeg leder Feyl, hvorved jeg rødmer, fra den reeneste, den helligste, den saligste Lidenskab, ved Himmelen en Lidenskab, som den kun selv kunde opvække i mit Hjerte, og som altid usmitted, altid høy, aldrig har frembragt andet end de ædelste Følelser, de værdigste Forsæt i min Sjæl? - Og om jeg nu vil regne disse Følelser, disse Forsæt for Intet, eller i det mindste ikke troe, at de kan holde Lige Vægten imod de Feyl, som jeg taler om - bliver det desuagtet ikke altid en bitter Ubillighed, for ikke at sige en Urimelighed, at beskyldte denne hellige Flamme, dette Forsmag paa Himmelen, den Elskov, som af sin Natur var den største timelige Velgjerning, som en Dødelig kunde haabe af den Algode - bliver det ikke altid grusomt, at beskyldte den for, at have fordærvet eller i det mindste forværret et Hjerte, som den var bestemt til at forædle - at kalde den Aarsag i Feyl, hvis Erindring og hvis Følger altforofte gjøre mig Livet bittert? - Ak! - Den var det dog - endskjønt den kun var, og allene kunde være det Hændelsesviis - Jeg kan endnu legge til, at den neppe skulde have vært det hos nogen anden, end hos mig - neppe skulde have frembragt andet end den meest ophøuede Dyd, uden just i mit besynderlige,

romanske, altforvarme, altfor entusiastiske Hjerte, hvis Følelser, Tilbøyeligheder, og Ønsker, allerede den Tid deels maaskee af Naturen, deels ved Opdragelsen havde faaet en urigtig Flugt - Endskjønt jeg er overbeviist om, at jeg aldrig skulde have faldet i visse ødeleggende Feyl, dersom man ikke havde revet min Skyts-Engel, min Arendse fra mig - saa er jeg dog altforoprigtig, til at ville paastaae, at jeg i modsatte Fald skulde have blevet saa god og saa nyttig, som jeg kunde have blevet, og som man skulde formode det - Jeg er selv tilbøyelig til at troe det som er tvertimod - Saalænge jeg kunde haabe, opfyldte denne elskværdige denne vist ædle Lidenskab, mit Hjerte dog altformeget; og da jeg nu var nødt til at rive den ud deraf, fandt jeg intet som kunde oprette dens Tab - Dens Held gjorde mig ligesaa forvirred, som dens Uheld gjorde mig fortvivled - Ikke nok dermed, at min utaalmodige Længsel, efter at see min Kjærlighed kronet, indgav mig hundrede underlige, forvovne, og det, som maaskee var det verste, forskjællige Anslag; men den betoeg mig ikke 141 sjelden al Virksomhed; saa, at jeg med Hænderne i Skjødet, følte mit Øyemed saa stærk, at jeg tout de bon glemte alle de Midler derover, hvorved jeg kunde naae det - Med faae Ord, i min Lykke saae jeg sjelden nogen Vey, ligesom jeg endnu længe efter min Ulykke ey kunde see noget Maal meer - Dog dette kan altsammen best forklares ved min Historie -

Da jeg var kommet ud paa Gaden, gav jeg mig først Tid til at drage min Aande - Ney - jeg paastaaer at der ikke gaaer og ikke kan gaae saa stor en Revolution for sig i vor Sjæl, som den der frembringes af den første sande Kjærlighed - Det er ligesom vi pludselig blev henrykte i en anden Sphære - Et tykt Teppc falder fra vore Øyne - bestyrkede see vi Fornuftens og Himmelens fulde Glands, og blive, som ved en Omskabning paa engang af Børn til Mennsker - Saaledes gik det mig i det mindste - Eller, dersom det kan være mig tilladt endnu engang at betjene mig af en Lignelse, som jeg allerede før har brugt i en anden Begivenhed; saa var jeg ligesom et Skib, der nu løber af Stabelen - Knik, knik, knik sagde i nogle faae Øyeblik, enhver barnagtig Lyst, enhver krybende eller uædel Tilbøyelighed, og pludselig forandrede jeg mit Element, og svømmede stolt og roelig i et Hav af - - Vellyster - Hvad HovedSagen betraf allerede dannet, ventede jeg nu kun paa Mast og Tovværk og andre ubetydeligere Prydelser; for at kunde tiltræde min store Reyse, saa got og bedre end det ældste Skib - Det var Cupido selv som kappede Hoved-Tovet - Du skal have hende, du skal fortjene hende, du skal blive dydig, du skal blive stoer - det var ligesaamange Straaler af Himmelen, som Glimt i Glimt foer ind i min Sjæl, førend jeg endnu var ti Skrit fra det Huus, der skjulte alt hvad jeg ønskede mig af Jorden - Du er hende ikke værd, men du skal ikke lade af, førend du bliver det - Og det kan ikke feyle - Og saa faaer du hende - Og saa intet, intet, intet meer, af denne heele Planet! - Kun, kun min Arendse, sagde jeg, og følte ikke at mine Fødder rørte ved Steenene - Heller skal jeg ikke understaae mig at aabne mine Læber til en forvoven Bekjendelse af min Kjærlighed, eller at løfte Øynene op til Arendse, førend jeg er hende værd - men det kan ikke feyle mig - og snart - og saa - og saa skal jeg ikke ville bytte Skjæbne med Kayseren af Indostan - Alt dette var jeg blevet enig om med mig selv, førend jeg var kommet to Gader igjennem - Og nu bredede den sødeste, den roeligste, den stolteste Glæde sig ud over min heele Sjæl - Jeg følte mig selv en større, en 142 værdigere Gjenstand, end jeg nogentid havde følt mig før - jeg følte, jeg nød paa engang al min tilstundende Lyksalighed, uafbrudt i en lang Række af Aar - lige ind i den Grændseløse Evighed - Jeg smiilte til enhver som mødte mig, begjærlig efter at udbrede den Glæde til alle, som jeg ikke kunde romme i min altforfulde Sjæl - Drukken, ravende, af Kjærlighed og Vellyst og store Forsæt, kom jeg endelig hjem, uden at vide hvorledes - Man kan tænke at jeg glemte min Prude, og al min daarlige Forfængelighed - Jeg begyndte strax at studere, med en Iver, som skulde have bragt mig meget vit, om ikke andre Betragtninger snart havde svækket den -

Min Selv-Tillid har altid været saa overdreven stoer, at jeg slet ikke undrer mig over den Roelighed, hvormed jeg i Begyndelsen tænkte paa de Rivaler, som jeg naturlig nok formodede, og snart befandt at have - Leyligheden at tale om hende, tilbød sig af sig selv; og man kan tænke, at jeg ikke forsømte den; uagtet jeg meget omhyggelig stræbte efter at skjule min Kjærlighed - Saa klog havde den allerede gjort mig - Min Broder fortroede mig strax, at han var dødelig forelskt i min Arendse, og han viiste mig et Vers, som han havde skrevet til hende - Men jeg loe ham kun ud i mit Hjerte, og diverterede mig inderlig over hans forfængelige Indbildning - Er hun skabt for ham, tænkte jeg? - Men alt dette holdt ikke længe Stand - Min Broder var langtfra ikke min eneste Rival; og dette gav mig Tid efter anden Anledning til at anstille ydmygere Betragtninger -

Min Vert, som var Farbroder til Jomfrue H***, giftede sig kort derefter med min Moder - Hvilken Lykke for mig! - - Ikke nok, at jeg herved fik en fuldkommen frie Adgang til min Elskelige, men jeg fik det beste Paaskud, til at give hende tusinde smaae uskyldige Beviis, paa min inderlige Høyagtelse, og paa mit flammende Venskab - Den eneste Ret, at kalde min Arendse, med det søde, fortroelige Navn Søster, havde jeg ikke byttet bort, for alle min Sted-Faders Rigdomme - Jeg havde imidlertid, som jeg før har erindret, gjort et helligt Løfte, ikke at tillade mine Læber den mindste Tilstaaelse af min Kjærlighed - førend jeg troede, at kunde nogenledes gjøre det med Anstændighed, og uden at være alt for dumdrigtig - Jeg følte altforvel, at jeg ikke kunde det endnu - Hvad Læberne betraf, holdt jeg følgelig mit Løfte nøyagtigt - Men hvorledes kunde jeg hindre mine Øyne, min Aande, hver Mine, hver Bevægelse, at sige hvert Øyeblik - Jeg elskerjeg elskerjeg elsker dig, Arendse - Hvert Skrit, 143
hver Vending fortolkte mit flammende Hjerte - Min ømtfølede Pige kunde ikke andet end forstaae mig - Hendes Kinder farvede sig rødere, hendes Bryst af Snee hævede sig hurtigere naar hun talte med mig - Og hun talte gjerne med mig - I det mindste troede mit lyksalige Hjerte alt dette - Elskte hun mig da? - O

Himmel! - naar hun altid forsætlig valgte sit Sted ved Bordet, ved Siden af mig - naar jeg trykte min brændende Haand op til hendes og hun ikke trak den tilbage - naar hun lagde sin Haand oven paa min - og sukkede - hvor kunde jeg da andet end troe det - Aldrig har i det mindste siden den reeneste Tilstaaelse af et andet Fruentimmer, gjort mig halv saa lykkelig, som dette stumme Sprog af min Arendse - Og den der ikke føler, at jeg har Ret, den tør jeg sige, den har aldrig elsket - Tusinde Gange var jeg paa Veye, at bryde mit Løfte, og at tilstaae for hendes Fødder, den Forvovenhed jeg havde at elske hende, og at trygle en Dom til Liv eller Død af hendes Læber - Men tusinde Gange blev jeg hindret deri, ved min sande Ærbødighed for hende, ved Følelsen af min egen Uværdighed, som forøgedes daglig, jo meer jeg havde Leylighed, at sammenligne mig med min Arendse, og ved en uovervindelig Frygt for et Afslag, som jeg ikke troede, at kunde overleve - Jeg var desuden kun femten Aar, og hun var kun et halvt Aar ældre end jeg - Det haster følgelig ikke saa stort, sagde jeg - Men jeg havde, som sagt Rivaler, og saadanne, som var meget ældre, end jeg - Deres Bestræbelser kunde ikke være mig skjulte - Min Opmærksomhed voxte daglig, saavelsom min Kjærlighed, eller egentligere min Længsel efter at tilfredsstille den - Endelig, med et, som et Lynild, foer den martrende Frygt i mit Hjerte - Jeg fandt at et Fruentimmer paa femten Aar er ældre end et Mandfolk paa tyve - Jeg fandt at min Arendse var giftefærdig - At hendes Ja og Ney beroede meget paa Forældre, som hun elskte, og som vist vilde see meer paa det, som de holdt for hendes Vel, end paa al min Kjærlighed - Paa den anden Side, var jeg, endskjønt imod min Villie bestemt til at blive Præst - Jeg kunde først blive det naar jeg var femogtyve Aar, og jeg var kun femten - Hvilken Evighed! - Hvorledes turde jeg haabe, at hun kunde, eller engang vilde vente saalænge efter mig - Nu kjølnedes al min Iver for Muserne - Nu fattede jeg Afskye til dem, som de, der kun vilde skille mig ved min Arendse - Nu vaagnede min kun qualte, krigeriske Lyst - Min Selv-Tillid skee Tak, tvivlede jeg ingenlunde paa, at, naar jeg gik i fremmed Tjenneste, jeg i det mindste i tre Aar kunde bringe 144 det til at blive Ritmester - Saa kunde jeg med Anstændighed begjære hende, som jeg allene levede for - Ingen tvivler paa, at jeg jo vil angive denne Betragtning, som en af HovedAarsagerne til min Udflugt - Den var det virkelig - Jeg har før sagt, at jeg var behjerted nok, til at reyse bort, uden at give min Arendse det mindste Nys om mit Forsæt - Men min Klogskab og min Frygt havde meer Deel heri, end mit Mod - Da jeg nemlig ikke kunde haabe, at nogen, og af alle maaskee mindst hun vilde billige mit dristige Forsæt; saa kunde jeg tvertimod med Grund befrygte, at hun vilde legge mig uovervindelige Hindringer i Veyen, hvilket hun kunde have gjort ved et blot Forbud - Og jeg ansaae dette Forsæt dog baade for et ufeilbarligt og for det eneste Middel til at blive lykkelig - Om jeg og paa den anden Side vilde forudsætte et fuldkomment Bifald af hende, om jeg ved at tilstaae min Kjærlighed, vilde sætte mig i Fare for et reent Afslag; saa kunde mit yderste Haab dog kun strække sig til et Løfte af hende, som i sig selv intet kunde nytte mig - nemlig, at om jeg inden tre Aar blev Ritmester hun da vilde give mig sin Haand, ifald ellers hendes Forældre vilde tillade hende, at bie saalænge efter mig - og herpaa tvivlede jeg, sandt at sige, aldeeles ikke - Jeg fandt desuden en sød Fornøjelse i det visse Haab uformodentlig og paa engang at kunde vise hende baade mit Forsæts lykkelige Udfald, og dets eneste bevægende Aarsag - Alt dette overveyet, besluttede jeg, at lade alting komme an paa Lykken, og jeg reiste bort uden at tale til hende derom - Endskejnt jeg ikke var Ritmester, da jeg kom hjem, saa havde jeg dog den søde Glæde at høre, at hun af alle mine Venner havde viist sig meest bestyrted, meest bedrøved over min Flugt -

For nærværende Tid, har jeg endnu kun en Ting at sige om min Arendse - Og det er den, at hendes fra min Sjæl altid uadskillelige Billede, i al den Tid jeg var borte, altid sikkert og maaskee allene vogtede mig for et Laster, som Soldaten sjelden anseer for betydeligt, og hvoraf jeg daglig havde hundrede Exempler for Øynene, der for et Menneske af min Alder og af mit Temperament var meer end altfor fristende - Jeg havde ikke alleneste intet Hjerte, men selv ingen Sands for noget andet Fruentimmer, end for min Arendse - Og dette kunde være got nok - Men maaskee jeg kan have fortjent at tabe hende, just ved den Art af AfGuderie, hvormed jeg i al den Tid dyrkede hendes elskværdige Billede - Jeg vil intet tale om, at jeg ofte opsøgte de ensommeste Steder for ret at føle, at nyde de Skjønheder, 145 der var saa dybt indprentede i mit Hjerte - Intet derom, at jeg ofte og helst naar jeg var paa Piquet, benyttede mig af det, som jeg havde læst jeg veed ikke hvor, og stirrede heele Timer paa Maanen med den usigeligste Vellyst, blot i det Haab, at hun maaskee just nu betragtede den samme Gjenstand - Men det var som om jeg havde troet hende allestedsnærværende - Meer end engang, har jeg attrapered mig, naar jeg vilde indslutte hende i mine Morgen og AftenBonner, naar jeg vilde anraabe Himmelen om at udøse sine udsøgteste Velsignelser over hende, at jeg glemte Skaberen over Skabningen; og da jeg vilde tilbede den Algode, virkelig tilbad min Arendse -

De af mine Læsere, som indsee mit HovedØyemed ved disse Blade, nemlig det, at bidrage saameget til Kundskaben om det menneskelige Hjerte, som mueligt, og de der af andre Aarsager gjerne vil lære at kjende mig selv; de vil neppe finde denne Artikel for lang - Men de, som allene elske det eventyrlige, og som i al denne Tid har længtes efter at vide, hvorledes jeg bar mig ad, da jeg med Pistolen i Haanden gik ned af min Høy - de vil finde den evig - Og da jeg ønsker saavit som mueligt, at fornøye alle; saa er det nu høy Tid for mig, at tilfredsstille de sidste -

Det havde et langt bedre Udfald, end jeg havde haabet eller ønsket - Heri er intet overdrevet - Min Hukommelse, min Indbildnings-Kraft, mit Hjerte, min heele Sjæl var saa opfyldt, saa indtaget saa drukken af romanske Hændelser - at den allerulykkeligste, naar den kun havde været besynderlig, uden al Tvivl skulde have været mig kjærkomnere, end slet ingen - Men mit mindste Haab var at møde en eller anden stoer Herre, der var overfaldet af Mordere, at frelse hans Liv, at blive indbudet af ham paa hans Slot, og ved hans Recommendation strax at blive Officeer - Alle disse Drømme forsvandt, da jeg dreyede om ved ToldStedet - Her fandt jeg et andet Skib, hvis Eyermand spurgte mig om jeg var det unge Menniske, som foer med Captain***, og da jeg bejaede det, sagde, at han havde i Commission at tage mig med til Lentsen, ifald han fandt mig - Det var mørk Nat da vi kom til denne Bye - Min første Skipper havde gjort den Aftale med den sidste, at jeg skulde søge ham paa Post-Huuset - Jeg fandt 146 ham der, og fortalte ham min Hændelse uden Omsvøb - Han loe deraf, og fortalte mig, at han nu havde afgjort det med Postmesteren, paa GeheimeRaad von Hechts vegne, at han skulde befordre mig frit til Magdeborg, hvor den Major Voss opholdt sig, som jeg troer engang at have sagt, at mit RecommendationsBrev var stillet paa - Ingen kunde være artigere, end denne Postmester og hans heele Familie - De beværtede mig saa vel, at jeg hverken kunde savne Hamborg eller Kjøbenhavn - Da jeg var overmaade munter og snaksom, hørte de mig med Fornøyelse fortælle, alt hvad jeg vilde betroe dem af min Historie; og de var alle, selv Fruentimmerne ikke undtagne altforgode Brandenborger til, at de ikke skulde baade høylig billige mit Forsæt og opmuntre mig til at føre det ud - Mæt, og drukken af Smiger og sværmerisk Haab, sov jeg dengang tryggere og sødere, end jeg nogentid kunde have sovet i min Moders Huus - Den anden Dag reyste jeg under tusinde kjærlige og jeg tør sige velmeente Lykønskninger af denne retskafne Familie med Posten -

Det skulde ærgre mig om jeg intet kunde sige om de Landes Mærkværdigheder, som jeg kom igjennem - Jeg vil derfor sige alt, hvad jeg veed - Jeg er fortvivled over, at jeg har glemt, enten det var Alt eller Prignitzer, dog troer jeg det var Alt Mark, som jeg kom igjennem; og det første jeg lagde Mærke til, var, at alle de Agre som jeg kom forbie, var Sandjord, og at Sæden stoed overmaade tyndt - Fra den Tid af paastood jeg i mange Aar med den største Dristighed og Vished, at den heele Mark Brandenburg var det uselste Land paa Jorden - Lige til jeg ved en Hændelse læste om den Reysende, der, da han i en tydsk Rigs-Stad, havde maattet betale en stegt Due temmelig dyrt til en Vertinde, som just havde røde Haar, skrev i sin Journal - »Her er Duerne meget rare, og alle Fruentimmerne rødhaarede - Dette bragte mig paa de Tanker, at jeg af de faae Agre, som jeg havde seet, ikke kunde dømmes billigere end han, og fra den Tid af har jeg ikke talt et Ord om JordArterne i Mark Brandenburg - Det andet som faldt mig i Øynene, var, jeg veed ikke hvorfor, den Stendelske RetterPlads - Aldrig har jeg seet fleer Steyle paa en Plads - Det forskrækkede mig, og uden al Tvivl har jeg sluttet deraf, at hver tiende Menniske blev halshugget i Tydskland - Det tredie og sidste, som jeg lagde Mærke til, satte mig i en sød, og for enhveranden end mig selv uforstaaelig Henrykkelse - Jeg blev med et en stoer begsort Skye vaer, som trak op i Sønder - - Jeg spurgte Kudsken, hvad det 147 kunde være - Han loe mig ud, og sagde mig, at det var Bloks Bjerg - Den Forundring og den Glæde, som dette satte mig i, skal altid blive mig ubeskrivelig - Du - du farer til Bloksbjerg, sagde jeg og mit eventyrlige Hjerte loe i mit Bryst -

Magdeborg faldt mig meget skjønnere, endskjønt naturligviis mindre i Øynene, end Hamborg - Men det første Sted, som jeg søgte op deri, var den Kirke, som allene var blevet staaende i den Tillyske Beleyring - Jeg stirrede i nogle Minuter taus, med en høytidelig, væmodig Henrykkelse paa den, uden at kunde fortolke mine egne Følelser derved - Men ved det Sted, hvor de 200 Jomfruer siges, at være sprungne ud i Elven, fortolkte, tænker jeg, nogle Taarer dem - Jeg steeg af i det fornemste VertsHuus - Det første som jeg toeg mig for, var at spørge Verten, hvor en vis Major Voss boede, at vise ham mit Brev med det stoere Segl for, og at sige ham hvorledes jeg i en yderlig magtpaaliggende Affaire, var sendt som Estaffette, fra GeheimeRaad von Hecht til forbenævnte Major - Da jeg troede paa den Maade nogenledes at have satt mig i Credit; var mit andet Indfald, at fortælle ham, hvor træt jeg var, og hvor høylig jeg behøvede en ret god Aftensmad - Endskjønt jeg virkelig ikke eyedede en eneste Skilling, fortærte jeg derpaa dog tre vellavede Retter Mad og en god Flaske rød Viin med den største Kold-Sindighed, og sov derpaa i min Verts beste Seng, saa trygt, og saa ubekymret, som om jeg havde eyet alle Croesi Rigdomme - Jeg loed det ikke blive derved - Men da det havde smagt mig altforvel om Aftenen, anstillede jeg mig om Morgenen som en der var alt for fatvigert, til at kunde gaae ud, førend han havde drukket sin Coffee, og spiist et ret got MiddagsMaaltid - Og dersom ikke min Vert, som jeg troede at mærke, havde begyndt Tid efter anden, at skeele meer og meer mistroisk til mit storseglede Brev, som jeg havde havt den Forsigtighed at lægge paa Bordet, saa tvivler jeg ingenlunde paa, at jeg jo havde undt ham min Næring endnu længer - Det var imidlertid intet mindre end mit Forsæt, at bedrage ham - Jeg troede, som jeg har sagt, at have frie Reyse - og jeg var stadig overbeviist om, at den Major, som jeg var addresseret til, uden minste Indvending, vilde gjøre mig meer Forskud, end jeg behøvede til at betale min Regning - Og da det var en Konge, som loed mig reyse, saa tænkte jeg ikke at det kunde komme an paa noget meer eller mindre - At sige disse Omstændigheder til min Vert havde vist været ærligere - men jeg tænkte ikke at det gjordes nødigt og 148 min naturlige Stolthed gjorde mig det desuden reent umueligt - Dog da min Besøgelse hos Majoren havde et gandske andet Udfald, end jeg dengang formodede - og jeg desuden paa mine Reyser meer end engang, har taget mig den samme Friehed hos andre Verter, endskjønt paa den allertarveligste Maade, dog mindre ærligt; da jeg nemlig hverken havde en Konge, eller en Major, eller noget Menniske paa Jorden, at stoele paa - saa bliver jeg for Anstændighedens Skyld her nødt til, at sige et Par Ord, om

Min Ærlighed

Jeg har før engang, i en Art af Luune skrevet fire Ark fulde derom, og det seer næsten ud, som et Beviis derimod - Til Lykke ere de bortkomne; og jeg vil nu være saa kort, som mueligt; for at være desto troeværdigere - Hvad Hoved-Sagen betreffer, tænker jeg da i min Samvittighed; at jeg af Overbeviisning og Drift - at jeg af min heele Natur virkelig er ærlig - og selv meget ærlig - Men der er, som man veed, to Arter, eller egentligere to Grader af Ærlighed, af den Pligt, den Lyst at svare enhver sit - hvoraf den første, almindeligere, har sin Hensigt til alle Menniskets Forbindelser - til alle Livets Tilfælde - Den anden, den som vore smaae SkatteBorgere, og ikke sjelden vore store Spidsbuber, raabe idelig paa og allene paa, betreffer blot oeconomiske Ting, eller Penge-Sager - Der er ingen Tvivl paa, at man jo kan besidde denne sidste Grad af Ærlighed i den højeste Grad; og med alt det være den største Skjælm paa Jorden - Man kan fordærve unge Gemytter, man kan bagtale sin Næste, man kan fornægte sin Gud, uden at tilsnige sig en eneste Skilling derved, men man kan ikke gjøre det uden det nederdrægtigste Bedragerie - Men Spørgsmaalet bliver, om denne Sætning kan omvendes - saaledes at man kan fuldkommen besidde den føromtalte almindelige Ærlighed; og i alle Tilfælde behandle andre, ey allene som man selv ønsker at behandles, men som man troer, at de kan fordre det - uden derfor at gjøre sig de strængeste Begreb, om den Ærlighed, som jeg vil kalde den blot Oeconomiske, den, som allene betreffer vor Eyendom - Jeg beder, at man for alting ikke vil overiile sig, med at fælde min Dom, førend jeg har forklaret mig tydeligere - Dette kan best skee, naar jeg saa ærlig, som mueligt, stræber at udvikle mine egne 149 Grund-Sætninger i dette Fald, som man siden desto friere kan bedømme, da jeg langtfra ikke anfører dem, fordi jeg skulle paastaae dem at være de retteste; men blot fordi de har været mine -

Jeg forklarede den almindelige Ærlighed før, med meget Overlæg - Ved den Lyst, i alle Tilfælde at behandle andre, ey allene som man vil behandles selv, men som man troer, at de kan fordre - Thi jeg er overbeviist, at man kan efterleve den Gyldne Regel: Qvod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris, meget nøye, og derfor være skjælm nok - Der kan mange Ting være mig ligegyldige, som derfor ikke ere eller bør være andre det; og det skulde være den største Ubillighed, om jeg vilde paanøde dem min Tænkemaade - Det er følgelig ikke mine, men deres billige Fordringer, som bør være min Ærligheds Rette-Snoer - Hvorledes det er, saa troer jeg vist, at jeg fra Barns Been af fuldkommen har besiddet denne Egenskab, saaledes, som jeg forklarer den her - og at jeg aldrig forsætligviis har handlet derimod - Jeg kan bedrage mig selv, men jeg igjentager at jeg troer det - Jeg troer ydermeere, at den blotte Overbeviisning af min Pligt, har den mindste Deel heri; men at jeg skulde have været ærlig uden positiv Lov; blot fordi min Sjæl, mit Hjerte ikke kunde andet, end være det - Jeg tør endnu troe, at Hoved-Aarsagen til dette Grund-Træk i min Character, er en altid uovervindelig Drift hos os, at opløfte os saa høyt som vi kan over Jorden - op til den lyse Sphære - op til den Skaber, som vi inderlig føle, at være vort sande Udspring - og følgelig en meget naturlig Afskye for enhver Uretfærdighed, en hver Nederdrægtighed, som gjør denne Opløftelse saa reent umuelig - Jeg vil troe dette - men for nu at tilfredsstille de af mine Læsere, som maaskee længe har troet, at jeg troer altfor vel om mig selv, vil jeg legge til, at endskjønt jeg virkelig holder Hoved-Kilden til min Ærlighed for at være saa ædel - jeg dog er overbeviist, at ikke allene nogle af mine Svagheder ofte mægtig har understøttet den, men selv at den undertiden maaskee ikke kunde have undvært deres Under-Støttelse - Blant disse regner jeg i særdeleshed min naturlige Stolthed og min ligesaa naturlige Lyst til Modsigelse - Hvad den første betreffer, saa har den gjort mig det Ønske væsentligt, altid at kunde vise mig selv saaledes som jeg var, uden Frygt og uden Masque - Og da det ikke alleneste er enhver forhaanende og fortjent Bebrejdelse, men selv enhver Afhængighed som den har gjort mig yderlig frygtsom for, saa kan man formode, at den allene kunde gjøre mig til det 150

ærligste Menniske paa Jorden - Thi der er neppe nogen større Slave til, end en Skjælm - At min Lyst til Modsigelse paa den anden Side har havt stoer Indflydelse paa min Ærlighed; slutter jeg deraf; at jeg altid har følt mig ulige ærligere, der hvor jeg kunde tabe eller vove noget ved at være det - end der selv, hvor jeg kunde have øyensynlig Fordeel deraf - Saaledes havde jeg Mod nok, som det siden vitløftigere skal blive fortalt, da jeg i Prag laae for Døden, omringet af en Hoben grove og umenniskelige Catholiker, at bekjende og forsvare min Kirkes Troe, uagtet alle deres afskyelige Trudsler som dog kunde være skrækkende nok for et Menniske paa sexten Aar - Og endskjønt jeg temmelig vel var overbeviist om min Religions Sandhed, saa skulde jeg dog, om jeg ellers kjender mig selv, unegtelig have været ligesaa kjæk, ligesaa halsstarrig i at forsvare den, om jeg ikke havde vidst meer deraf, end Luthers Catechismus, og blot havde troet denne, fordi man havde sagt mig i min Barndom at jeg skulde troe den; saalænge jeg kun ikke var overbeviist om det modsatte - og det blot, fordi jeg holdt det for en nederdrægtig Falskhed, at fragaae en Meening af blot Nød eller af blot Frygt, som jeg hidindtil havde bekjendt mig til uden Tvang og uden Anger - Jeg skulde blot af denne Grund, som jeg tænker, virkelig have ladet mig brænde paa, at der kun var to Sacramenter, uagtet jeg sandt at sige ikke meget forstoed, hvad et Sacrament var - Men sæt den Fald, at jeg nu her i min Læne-Stoel præsiderede ved en Forsamling af vore heftigste Orthodoxer og nogle høflige Catholiker, og jeg var nødt til at sige min Meening - Ja jeg haaber, at jeg enddog af blot Ærlighed vilde sige den oprigtig, i alt det, som jeg virkelig var overbeviist om - Men neppe vilde jeg sige den med samme Iver, som i Prag - og min Lyst at holde med det svageste Partie, skulde i alle de Ting som kunde drages i Tvivl, gjøre mig saa syncretistisk,

som det var mueligt at være, uden at blive falsk - Dette udfordrer meget vitløftigere Betragtninger - Her vil jeg kun legge til, at en af de bitterste Bebrejdelser, som jeg nogetid kan gjøre mig, bestaaer deri, at høflige og vittige Fritænkere, har meer end engang bragt mig til, ved min Taushed, og selv undertiden ved min Latter, ligesom at samtykke deres Urimeligheder; og endskjønt dette, som jeg haaber altid er skeet uforsætlig og aldrig uden Anger - saa er det mig dog et Beviis paa at min Ærlighed i det mindste den Tid kunde have brugt min Lyst at sige imod, som en Modvægt imod min Lyst at behage - Men i Forbigaaende sagt taber min Modsigelse-Lyst 151

al sin Kraft, ved Høflighed, ved Eftergivenhed - ofte ved et vittigt Indfald - og oftere endnu ved en mægtigere Taare - Det er derfor, at jeg af Hjertets Grund vilde ønske, at vore Fritænkere og alle øvrige Antagonister, vilde være saa grove og pedantiske som en Deel af det forrige AarHundredes Orthodoxer! - ligesom man kan see heraf, det som jeg ingenlunde billiger; at jeg nemlig holder mig for bedre skikket til at forfægte den Augsborgske Confession i Lissabon, end i Kjøbenhavn - om jeg ellers har det Mod endnu, som jeg har havt - Og uden at glemme den Taksigelse, som vi skyldte det barmhjertigste Væsen, fordi han ikke leder os i Fristelse, er det et af de mange Beviis der overtyste mig om, at den stridende Kirke vist har sine Fordeele - Doch! wo gerathe ich hin? - Det er min Ærlighed, som jeg vil tale om, og jeg vil endnu anføre et eneste, skjønt gandske forskjælligt Exempel, paa den Indflydelse, som mit krigeriske Hæng har deri - Et Fruentimmer, hvorpaa den Tid vist den største Deel af min Lykke beroede, spurgte mig engang, om jeg ikke fandt hende skjønt; og jeg begik den grusomme Uuhøflighed, at sige piatud - Ney - Og det blot fordi jeg tildeels troede, at hun vilde tvinge mig til Smiger - deels formodede jeg, at denne Smiger kun vilde fordærve hende, og følgelig være hende et slet GjenGjeld for de Velgjerninger, som jeg kunde haabe af hende - Hun tilgav mig det virkelig aldrig, og jeg har tabt meget derved - Imidlertid har den samme jeg, aldrig kunde bragt det over mit Hjerte, i alle andre Tilfælde, at negte endog mindre skjønnede Fruentimmer end hun var, en lille LovTale over deres Udseende, saa snart deres Smil kun har bedet mig derom - Kun maatte jeg ingen Penge-Fordeel, og de intet Tab have deraf - Thi man maae mærke, at det ikke er Frygt og Nød, allene, men selv og maaskee i sær Haab, som Stolthed og Modsigelse-Lyst, om ikke en ædlere Drift har lært mig at trodse - Jeg troer at have saa naturlig en Væmmelse, for alt det, som kun lugter af Egennytte, at Frygten derfor, som jeg vist tænker, skulde bestyrke min Ærlighed ligesaameget, som Haabet derom kan svække andres - Og jeg er næsten overbeviist, at om jeg skulde blive en Skjælm, jeg da i det mindste ingen Fordeel maatte have deraf - Og dette maae være nok sagt om Ærlighed i Almindelighed betragtet - Hvad den Grad deraf betreffen, som egentlig har Hensigt til vore Eyendomme, vort Gods - saa seer man i det mindste, at alle de Grunde, som jeg har sagt at Stolthed kunde indgive mig til at være ærlig, ligesaa vel kan anvendes paa dette Fald, som paa ethvert andet - 152

Og jeg troer virkelig i mit Hjerte, at det i vor nu værende Forfatning er ligesaa vel utilladeligt, at tilsnige sig en Skilling, som en anden har faaet engang i sin Kiste, som det er, at berøve ham sin Ære, sin Roelighed, sin Dyd, sin Forstand eller sin Lyksalighed og Himmelen selv - og det af den gode Grund, at han kan fordre at beholde det ene saa vel som det andet; og ikke sjelden helst vil beholde Skillingen - Jeg troer alt dette - Men føler jeg det og? - Er det blot en kold Overbeviisning af min Pligt eller er det Tilbøyelighed, som gjør mig ærlig i dette Fald - Det er det jeg vil undersøge - Som en sand Søn af Naturen har jeg aldrig kundet kalde mit Begreb om Eyendom, enten meget helligt eller meget stort, og neppe troer jeg, at det er medfødt - Jeg selv har havt mange Slags Ting, men dog troer jeg at kunde sige med Sandhed, at jeg aldrig har havt nogen Eyendom - Neppe har en begjært noget af mig, uden at jeg strax med største Beredvillighed har givet ham det; og har det behaget ham at tage det selv, veed jeg aldrig at det har angret mig, uden maaskee naar Nøden har gjort mig det altforføleligt - og da har min heele Anger bestaaet i et Suk eller efter Omstændighederne, en Eed - Men jeg kan ikke ville paabyrde andre en Tænkemaade, som meer er en Virkning af min Natur, end af mit Overlæg - Med alt dette kan jeg ikke negte, at jeg altid blant alle Politiske Indretninger har tænkt med størst Fornøvelse paa den Spartanske Republik - eller paa de første Christnes Huusholdning, eller paa de Pensylvaniske Indbyggeres Levemaade - Dog alt dette er høyt skjønnede Drømme - Vi skal og bør have Eyendomme - Vor nuværende Forfatning fordrer det; og det bliver følgelig altid en Uretfærdighed, at berøve hinanden det mindste deraf - Dette er nu altsammen et Raisonnement, hvis Grundighed jeg selv er overbeviist om - Men mon ikke mine Læsere, saa vel som jeg kan mærke, at det er meer den kolde Fornuft, end mit Hjerte, som taler? - Er det ikke meer vor nuværende Forfatnings Nødvendighed, end dens Behagelighed, der gjør, at jeg underkaster mig den, og dens positive Love? - Virkelig, mit frie, mit stolte, mit lykkelige Hjerte kan tænke sig, kan føle Mueligheden af et Selskab enddog her paa Jorden, hvori man har alt for vigtige, alt for salige Betragtninger at sysselsætte sig med, til at kunde erindre Eyendommen af et Støv, og alle de usle lagttagelser, som den paanøder os - Og da det kan føle den, hvorledes er det da mueligt, at det ikke skulde føle, eller at det skulde elske de Baand, 153 som hindre det fra at komme deri? - Og kan det ikke være nok, naar det taaler, og ærer dem? - Naar jeg nu legger til disse Betragtninger den levende Følelse, som jeg virkelig har af Eyendommenes Misbrug, af deres altfor ulige Uddeeling, og af det slette Hævd, som de fleeste har derpaa - saa kan man slutte sig til, at jeg - dersom vor Forfatning og dens positive Love ikke havde Sted - eller med andre Ord - at jeg af Naturen ikke vilde have saa stoer Ærbødighed for Eyendoms Ret, at jeg, under alle Tilfælde, skulde troe at ethvert Gran af den Bunke, som enhver ruede over, var noget som han og jeg ikke kunde fordre, eller i det mindste noget, som han kunde fordre bedre end jeg - Og naar man nu sammenligner dette med mit Begreb om at være ærlig - nemlig at det bestaaer deri, at behandle enhver saaledes som han kan fordre det af os - saa vil man slutte, at det uden omtalte Positive Love, kun vilde være slet bestilt med min Ærlighed i Eyendoms Sager - Og nu fattes der kun en eneste Slutning, saa har jeg demonstrert mig reent til en Skjælm - Og til al Fortred,

er denne endda intet mindre, end ugrundet - Thi hvem siger, at det ikke er et Axioma: Det Menniske, som skulde gjøre en Ting, dersom den ikke var forbudt, han skal tilig eller sildig vove at overtræde, eller i det mindste stræbe at eludere dette Forbud - Og naar jeg nu gjør dette til min Propositio Maior, og slutter - atqvi ita ergo? - N.ey det var for grovt - Jeg føler i mit Hjerte, at dersom og det syvende Bud ikke var, jeg derfor dog hverken vilde eller kunde eller engang turde bedrage, naar ikke den yderste Nød tvang mig dertil - Dersom jeg og i mine gyldne Drømme kan ønske en Art af FælleSkab, eller større Lighed i Eyendomme, saa kan jeg ikke andet end forudsætte, at det skulde være frivilligt - Jeg skulde tænker jeg baade være for magelig og for uegennyttig, og om jeg tør sige det for høymodig til at ville paatvinge nogen den, uden en yderlig Nød - Der er som man veed, tre Slags Eyendomme - de overflødige, de nyttige, og de nødvendige - Hvad de to første Arter betrefter, skulde mit første Spørgsmaal vist ikke være; om han kunde fordre dem, men om han behøvede dem bedre end jeg; og min Magelighed, min Afskye for Egennytte, og som jeg haaber min Menniskekjærlighed skulde alle være paa hans Partie - Jeg haaber dette sidste, thi jeg veed vist, at jeg altid har været nærmere ved at græde, end ved at lee, naar jeg endog kun i Comoedien har seet Harpax jamre sig over sit tabte Skriin - Ney jeg kan 154

ikke troe, at jeg uden den yderste Nød kunde berøve min Næste noget, hvis Tab kunde bedrøve eller kun ærgre ham - En anden For-Muur for min Ærlighed i dette Fald, skulde min naturlige Stolthed være - Den skulde vist gjøre mig overmaade delicat ved Valget af den Maade, som jeg vilde tilegne mig det paa, som en anden besad - Og kunde dette kun skee enten ved Ydmygelse, eller ved Forstillelse, saa er jeg vis paa, at jeg loed ham beholde det, saalænge det gik an, uden min Død - Herom er jeg overbeviist selv af Erfarenhed - Endelig har jeg et Hjerte, som elsker sin Roelighed meer, end al Verdens Rigdomme, og som desuden har et fuldkomment Herredømme over mine Handlinger - saa at, min Forstand maatte raisonnere saa frit som den vilde - saasart det kun fandt mindste Nag, mindste Skrupel, saa loed det Forstanden løbe sin egen Vey, og tvang mig til at følge den snevre Stie, hvorpaa det fandt sin Beroeligelse - Men alt dette kan egentlig kun anvendes paa de overflødige og nyttige Eyendomme - Hvad de nødvendige betrefter, saa vilde jeg vel holde mig forbundet til at spørge, om deres Besiddere behøvede dem bedre, end jeg - og jeg er igjen vis paa at mit Hjerte vilde være paa hans Side, naar det ikke faldt i Øynene at han havde Uret - Var det saa, som det tiest er, da jeg ved nødvendige Ting, blot forstaaer dem, som man ikke kan undvære til sit Livs Conservation, og det sjelden treffer sig at to Mennisker samles, som er lige nær ved at døe af Sult - da skulde jeg uden al videre Omsvøb fordre det af ham - og kunde jeg ikke faae det paa andre Maader, end ved at bedrage ham - da skulde jeg med al Ærbødighed for det syvende Bud, gjøre det, om dette og stoed prænted for mine Øyne - Thi jeg holdt vist for, at min Tilstand ophævede det, eller at mit Livs Conservation i det mindste da var mig en helligere Lov - Men kan det da nogentid blive en Nødvendighed at bedrage? - Ja mine Herrer, heri stikker just Knuden - Saameget er vist, at man i Mangel af Brød, enten maae døe, eller fortjene det, eller røve, eller tigge, eller, bedrage sig det til - Hvad mig betrefter paa min daværende Udflugt, saa havde jeg hverken Lyst til at døe, eller jeg holdt mig forbundet dertil - selv uagtet man kan sige at jeg kunde have blevet hjemme, holder jeg mig dog ikke for overbeviist om denne Pligt - At jeg intet dengang kunde fortjene, vil blive tydeligt af min Historie - Røve, havde jeg ingen Kræfter til - Der blev mig følgelig, naar jeg ikke vilde døe af Sult, intet tilbage uden enten 155 at tigge eller bedrage mig et Maaltid Mad til i de fem eller sex Verts-Huuse, hvori jeg valgte det sidste. Hvorfor jeg valgte det, og hvorledes jeg bar mig ad dermed, vil jeg fortælle i min næste Artikel; og derved fortjene, om ikke hans Bifald, saa dog hans Undskyldning - Og naar det er forbi, saa vil vi gaae til Majoren - -

156

157

Efterskrift og noter

158

159

Efterskrift

1. Johannes Ewalds debut

Der var ingen grund til at tro, at det var en moderne ånd, som i 1764 debuterede med prosafortællingen *Lykkens Tempel*. Fortællingen, der blev offentliggjort i skriftrækken Forsøg i de skønne og nyttige Videnskaber, er en from allegori om valget mellem jordisk og evig lyksalighed. Inden for rammerne af en komposition, hvis linier er som trukket efter en lineal, færdes Fromheden, Dyden, Affekterne, Tilfældet, Frygten og Misundelsen i skikkelse af kvinder så kølige og højbarmede, som man kender dem fra stik efter den samtidige maler Nicolai Abildgaard. Fortællingen munder ud i en fornuftig hyldest til den evige lyksalighed, og den indbragte sin forfatter en pris på 20 rigsdaler fra Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse, i daglig tale kaldet Det smagende Selskab. Han gik straks efter i gang med at skrive et drama om Guds algodhed.

Den tyveårige Ewalds arbejde er et produkt af vedtagen smag og moral. Han synes helt igennem rede til at bekræfte den humane oplysningstid i dennes tro på borgerdyd, fremskridt og altings viselige orden, synlig for den der blot ser ordentligt efter.

Men denne optimisme stod for fald, både i Ewalds eget liv og i et større historisk perspektiv. Som det snart skal ses, havde Ewald allerede selv gjort erfaringer, der kun svært lod sig føje ind i kompositionen fra *Lykkens Tempel*, og han skulle komme til at gøre flere. Han havde formentlig også hørt om, ja måske allerede læst den bog, der mere end nogen anden skulle lægge sprængstof under optimismen: Voltaires *Candide*. Bogen var udkommet i Genève fem år før *Lykkens Tempel* - og syv år efter finder man den som ferment, anstødssten og diskussionspartner i en anden af Ewalds prosafortællinger: *Herr Panthakaks Historie*. Her viser det pæne unge menneske sig at være blevet til et anfægtet og forvirret hoved.

160

2. Den bedste verden

Den optimistiske rationalisme fik sin geniale talsmand i den tyske filosof Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) - og sin myreflittige systematiker i hans discipel Christian Wolff (1679-1754). Leibniz, der var en af de sidste universelle ånder: jurist, fysiker, matematiker, teolog, historiker, diplomat, hofmand, og altså filosof, havde i 1710 sammenfattet sin og tidens visdom i værket *Essais de Théodicée*, Forsøg på en Retfærdiggørelse af Gud.

At Gud skulle retfærdiggøres, beroede på den gamle, men evigt aktuelle konflikt mellem teologernes påstand om, at han er algod og almægtig, og ethvert menneskes erfaring af, at den verden, Gud har skabt, rummer både ondskab og lidelse.

Leibniz' spekulative udgangspunkt er, at denne verden består af uoverskueligt mange, indbyrdes forskellige væsener, de såkaldte monader. De findes på alle udviklingstrin, og overgangene imellem dem er uendeligt små. De laveste monader ligger i det rå stof, mens de højeste udgør menneskelige sjæle, og enhver højerestående monade organiserer et større eller mindre hierarki af lavere monader omkring sig. Den højeste, urmonaden, hvoraf alle de andre er fremgået, er Gud.

Hvorfor har Gud nu ikke i sin algodhed valgt at skabe en kombination af monader, som var fuldkommen, dvs. uden ondt? Almægtig som han også er, kunne han jo, på trods af menneskenes frie vilje, overskue verdens fremtid, og så kunne han vel også have skabt den anderledes, bedre? Omtrent således havde den franske filosof Pierre Bayle (1647-1706) spurgt, og det var ikke mindst foranlediget af ham, Leibniz udformede sin theodicé.

Leibniz besvarer Bayles spørgsmål ved at minde om, at Gud selv er fuldkommen, og skulle han have skabt en fuldkommen verden, ville den blot være blevet en gentagelse af ham selv. En verden forskellig fra Gud, en skabt verden, måtte nødvendigvis blive ufuldkommen. Eller m.a.o.: den måtte hvile på selve dét metafysiske onde, at den ikke kunne optage hele Guds væsen i sig. Det metafysiske onde blev igen udgangspunktet for det moralske onde, som er skabningens mulighed for at begå onde eller syndige handlinger. Og som en konsekvens af det moralske onde - som syndens nødvendige straf - fulgte 161 endelig det fysiske onde, hvorved forstås de lidelser, som skabningen er underkastet. Så vidt så godt. Leibniz hævder nu, at Gud, fordi han er algod, har valgt at skabe den kombination af monader, som uden at være ét med hans eget væsen ligner det mest muligt. En verden, som kun indeholder det nødtørftigste onde, - den bedste af de verdener, som det var muligt at skabe på de nævnte metafysiske betingelser.

Reduceret til det mindst mulige viser Leibniz' tænkning sig at hvile på en cirkelslutning: Eftersom Gud er algod og almægtig, må han have skabt den optimale verden. Men væsentligere end denne logiske

spinkelhed er selve den tilgrundliggende vision: anskuelsen af verden som et kæmpemæssigt, kompliceret urværk, hvis dele alle er indbyrdes forskellige og dog organiseret til et harmonisk hele. Ser man især disharmonien, det onde, beror det på, at éns udsyn er begrænset.

Leibniz' discipel Christian Wolff satte sig for at udmønte denne vision i solide værker, der led for led demonstrerede det hensigtsmæssige og fornuftige i verdens indretning. Det var især gennem Wolff, der i 1745 blev baroniseret af preusserkongen Frederik den Store, at tankerne vandt indpas i Danmark.

3. Voltaires *Candide*

Wolffs og filosofiens velynder Frederik den Store var også en ven af Voltaire; men ironisk nok såede kongen samtidig ved sine handlinger tvivl i Voltaires sind om rigtigheden af den livsanskuelse, som Leibniz og Wolff repræsenterede. Voltaire, hvis filosofiske standpunkt hidtil ikke havde været fjernt fra optimismen, begyndte ikke mindst under indtryk af den preussiske Syvårskrig (1756-63), som Frederik var ansvarlig for, at finde Wolff utilstrækkelig og fladbundet. Også det voldsomme jordskælv i Lissabon 1755, hvor 30.000 mennesker med ét slag omkom, udfordrede hans skepsis. Den skepsis, som mest koncentreret kom til orde i hans lille filosofiske roman fra 1759 *Candide ou l'optimisme*.

Candide er en ung mand, troskyldigheden selv som navnet siger, der får sin opdragelse af en optimistisk filosof. Gudhengivent indsuger han læren om, at alt i denne verden er så godt som det kan blive, 162 og derpå sendes han af forfatteren ud i verden, for at doktrinen kan blive prøvet af. Han bliver tvangshvervet som soldat, deltager i en let maskeret udgave af Syvårskrigen, oplever jordskælvet i Lissabon og bliver pisket af inkquisitionen. Efter at være flygtet til Sydamerika undgår han med nød og næppe at blive ædt af kannibaler, oplever negerslaveriet i de hollandske kolonier, bestjæles, bedrages - og begynder at tvivle på optimismen.

Hvad der giver Voltaires roman liv og kraft til at overbevise, er, at den ikke besvarer den optimistiske doktrin med filosofiske ræsonnementer, men alene med kendsgerninger. Foruden de allerede nævnte: syfilis, fattigdom, prostitution, pest, voldtægt, skibbrud, mishandling, justitsmord, religiøs fanatisme, hovmod og dumhed.

Candide ender under vægten af alt dette med at lade optimismen fare, dog uden derfor at blive pessimist. Han vender i stedet filosofien ryggen og lægger sig efter livskunst. Et stilfærdigt arbejde uden for megen spekulation - »vi må dyrke vor have« - det er det enkle bud, han til slut giver på en mulig lyksalighed.

4. Ewalds barndom og ungdom

Johannes Ewald (1743-81) havde allerede i sin pure ungdom gjort en række erfaringer om denne verden, som skulle sætte ham i stand til at forstå *Candide* med hjertet. Han var søn af en af pietismens pionerer i Danmark, præsten ved Det kongelige Vajsenhus, dr. theol. Enevold Ewald (1696-1754), og hans nitten år yngre kone Marie (1715-91). Der har verseret rygter om, at denne kone, som ejede letsindighedens gave, bedrog sin ægtemand, således at Johannes i virkeligheden skulle være et uægte barn. Og hvad enten det er sandt eller ej, har rygterne ikke været ukendte for ham selv.

Endnu samme dag som Enevold Ewald døde, blev Johannes, der dagen efter fyldte elleve år, sendt ud af huset. Han kom til Slesvig, hvor han blev sat i latinskole og i kost hos skolens rektor, J.F. Licht. Knap fire år efter vendte han tilbage til København for at tage studentereksamen.

Her kom han lige i rette tid til at få en stedfader. Moderen var i mellemtiden flyttet ind som lejer hos den velhavende hørkræmmer Peder Huulegaard (1711-69), og i januar 1759 giftede de sig. 163 Huulegaards kone var død nogle få måneder forinden, og der måtte en kongelig tilladelse til for at få et nyt giftermål i stand så hastigt.

Forholdet mellem Johannes og hans stedfader var dårligt, og et halvt års tid efter brylluppet stak drengen af hjemmefra. I selskab med sin storebroder Mathias drog han sydpå, idet de havde fattet en plan

om at begive sig i Frederik den Stores tjeneste og deltage i Syvårskrigen, som da havde varet i tre år.

I Hamburg fortrød Mathias og vendte om, men Johannes lod sig hverve som livtjener hos generalløjtnant von Mauteuffel, der havde kvarter i Pommern. Af grunde, som ikke er kendt, nåede han imidlertid aldrig frem til Manteuffels regiment. Nogle kilder hævder, at han i stedet blev stukket ind som menig i infanteriet og hurtigt blev træt af dét; andre mener, at preusserne slet ikke ville have ham, da det kom til stykket. Hvorom alting er, lod Ewald sig i stedet hverve af fjenden, den østrigske kejserinde Maria Theresias armé. Han begyndte som trommeslager, men blev siden underofficer. Den femtenårige dreng deltog i et felttog i Böhmen og i adskillige træfninger, var med ved Dresdens belejring og bombardement i sommeren 1760 og endte, dødssyg, i Prag. Herfra måtte han ud på efteråret hentes hjem ved hjælp af stedfaderens penge.

Medvirkende til Ewalds krigseventyr var også en kærlighedshistorie. I 1758 havde han forelsket sig hovedkuls og aldeles i sin stedfaders niece, Arendse Huulegaard (1743-94). Skønt de var jævnaldrende, var hun allerede giftefærdig og han kun en dreng, så krigen skulle også være en hurtig genvej til ære og manddom. Det blev den altså ikke, og da Ewald atter var i København, gav han sig til at studere teologi i håb om, at hun ville vente på ham. Men heller ikke dette håb holdt. Ganske vist blev Ewald kandidat allerede i 1762, hvilket var meget hurtigt selv efter datidens forhold, men ifølge en bestemmelse i Christian V's Danske Lov kunne han først søge præstekald, når han var fyldt de 25 år. Så lang tålmodighed havde Arendse (eller hendes fader) imidlertid ikke; formentlig i samme år som Ewald tog sin eksamen, blev hun forlovet, og i 1764 giftede hun sig med en hørkræmmer, der var tolv år ældre.

Kort tid efter udkom *Lykkens Tempel*.

Da Ewald havde mistet sin elskede og vundet Det smagende Selskabs pris, besluttede han at blive digter i stedet for præst. Han syntes også at have heldet med sig, for i slutningen af 1760'erne finder vi 164 ham i den toneangivende litterære kreds omkring tyskeren F.G. Klopstock (1724-1803). Klopstock, der var ophavsmand til det episke digt *Messias*, repræsenterede den frembrydende følsomhed inden for digtekunsten, og i samtiden var han genstand for enestående beundring. Siden 1751 boede han i København og nød understøttelse af den danske stat på foranledning af udenrigsministeren, den mægtige J.H.E. Bernstorff. At være Klopstocks ven betød imidlertid også at være Bernstorffs protegé; og snart var der planer om, at Ewald på statens regning skulle sendes til Skotland, Island m.v. for at indsamle folkepoesi. Kun lidt længere ude i horisonten vinkede den faste digtergange.

Men grunden under denne gyldne fremtid var allerede undermineret, da den viste sig for Ewald. Med Frederik V's død i 1766 var Bernstorffs position blevet usikker, og da Struensee kom til hoffet tre år senere, blev der arbejdet målbevidst for at få ham fjernet. Det lykkedes i 1770; Bernstorff fik sin afsked og trak sig tilbage til sit gods i Holsten. Med ham rejste også Klopstock fra København, og Ewald sad alene tilbage, pludselig uden anden udsigt end hvad han kunne tjene som lejlighedsdigter.

Hertil kom sygdom. Formentlig under sit krigseventyr havde Ewald pådraget sig en leddegigt, som skulle følge ham resten af livet og lidt efter lidt deformere hans krop. Det første store udbrud af gigten kom i 1769, og året efter måtte han indlægges i tre måneder på Frederiks Hospital. Da han kom ud igen, blev han opsøgt af sin ven Torkel Baden, der fandt ham på et loftskammer, nøgen, forkommen - og nedbrudt af druk. For på dette tidspunkt var Ewalds tidlige vakte hang til spiritus blevet så stærk, at den var ved at gøre ham til dranker. Så vidt man kan forstå af hans selvbiografi, var det tabet af Arendse, der fik ham til for alvor at drikke, men gigtsmerterne har også krævet bedøvende midler.

Torkel Baden var ejer af en gård, Rygaard i Gentoft. Her fik han installeret Ewald som rekonvalescent, og her - i 1771 - blev *Hen Panthakaks Historie* formodentlig skrevet.

5. Herr Panthakaks Historie

Formen til sin roman har Ewald fået fra den bog, han ville diskutere med, *Candide*. Men i øvrigt var den filosofiske rejseroman en yndet genre i det 18. århundrede. Montesquieu havde slået tonen an i 1721 med *Lettres persanes*, og et kor af oplysningens bedste hoveder fulgte: Swift (*Gulliver's Travels* 1726), Holberg (*Niels Klim* 1741), Samuel Johnson (*Prince Rasselas* 1759), Diderot (*Jacques le Fataliste* o. 1773) og Voltaire, der skrev adskillige værker i genren.

Den filosofiske rejseroman er inspireret af opdagelsesrejserne og det deraf flydende kendskab til

fremmede kulturer. Den former sig i alt væsentligt efter én af to skabeloner: enten er hovedpersonen en fremmed rejsende, der med undrende øjne betragter de europæiske sæder (*Lettres persanes*), eller det er en europæer, der i det fremmede ser groteske tilstande, som imidlertid ved nærmere eftersyn blot er forstørrelser af hjemlige uvaner (*Gulliver's Travels*). Formålet er i begge tilfælde at gøre det tilvante relativt og diskutabelt.

I sit anlæg er *Herr Panthakaks Historie* et modstykke, en antitese til *Candide*. Vi har i begge fortællinger at gøre med en ung, troskyldig europæer, der opdrages i en færdig, altomfattende anskuelse af verden. Og begge sendes de af en ironisk fortæller ud i verden for at få realiteterne at mærke. Men i modsætning til den unge westfaler er sønderjyden blevet præpareret med pessimisme. Af sin skinhellige, pietistiske moder har han først lært, at verden er ond, og at menneskene handler ondt mod hinanden, ikke fordi de ikke kan indse, hvad der er godt, men fordi de vil det onde. Moderen, der til trods for sin fromhed omgiver sig med hellige elskere, er selv et levende argument for teorien.

Det lille positive hul, som dog findes i moderens verdensanskuelse, tilstopper dernæst Panthakaks lærer med det sigende navn Misocosmus, Verdenshaderen. Misocosmus mener, at menneskene er ude af stand til overhovedet at indse, hvad det gode er, og at denne forstandens fordærvelse er årsag til verdens ondskab.

Som Ewald selv omhyggeligt gør rede for, må en sådan opdragelse udvikle barnet til en knarvorn og klynkende menneskefjende. Det bliver Panthakak da også; men ikke blot. Da han fra naturens hånd er udstyret med et godt hjerte, og da selv de tåbeligste handlinger åbenbart kan få utilsigtet gunstige følger, udvikler han også egenskaber 166 som videlyst, arbejdsomhed, tålmodighed og - mærkeligere endnu - medlidende kærlighed til denne verdens elendige børn. Alt i alt tør fortælleren konkludere, at Panthakak vandt mere end han tabte, ved at tilbringe atten år blandt forrykte opdragere.

Allerede her begynder Ewalds fortælling imidlertid at dreje i en anden retning end Voltaires - og ud af sin egen genre. Det 18. århundredes filosofiske roman er netop ikke psykologisk. Dens figurer er flade og uselvstændige, marionetter i en ferm fortællers hånd. Det er næppe tilfældigt, at genren trivedes i en tid, hvor *laterna magica*, skyggespil og dukketeater hørte til blandt de selskabelige fornøjelser.

Candide er også i attenårsalderen, da han forlader sine opdragere, men det sker på en af romanens første sider. Voltaire interesserer sig ikke som Ewald for selve opdragelsen og underkaster ikke dens konsekvenser nogen analyse. Tilsvarende finder man ikke hos Voltaire nogen udredning af forholdet mellem *Candides* person og de hændelser, han kommer ud for. Ikke ud over det rent logiske forhold, at han omsider opgiver sin optimisme. Men hos Ewald er der en psykologisk sammenhæng.

Da Panthakak under sit selvvalgte navn - Alt er ondt, betyder det - rejser ud i verden for at finde sin ukendte fader, oplever han at blive bestjålet af en ung mand, som han af lutter frygt for landevejsrøvere har slået følge med. Og han forbander naturligvis verden for dens falskhed. Men hvad han ikke tænker på, er, at han kun blev røverens offer, fordi hans egen frygt og mistro havde flet ham til at fortælle højlydt i en landevejskro, hvor mange penge han stod i fare for at miste. Hans åbenlyse angst havde udfordret den unge mands dristighed og gjort ham til røver, hvad han ikke var i forvejen. Det er Ewald selv, der i en fortællerkommentar blotlægger denne sammenhæng.

Panthakak bliver derpå samlet op af et selskab bestående af to damer og en pietistisk herre. Denne herre, hvori Panthakak mener at se sin egen fader, bedrager ham for hans sidste ejendele, bortset fra det tøj han går i. Panthakak forbander menneskene for deres ondskab, og han har ret. Men han glemmer, at en medvirkende årsag til bedrageriet var den mistanke, som han selv nærrede til selskabet, og som fik ham til at hale sit guldur og en veksler frem for dets øjne - nemlig mistanken om, at *det* skulle betragte *ham* som en økonomisk byrde.

Fra Frankfurt, hvor pietisten har gjort sig usynlig, fortsætter 167 Panthakak til fods mod Genève. På vejen opholdes han af en pikant brunette, som øjensynlig er ved at begå selvmord af fortvivelse over en bedragerisk ægtemand. Panthakak iler hende til hjælp - og opdager for sent, at hun er medlem af en røverbande. Under damens rå latter ribber hendes kumpaner Panthakak for den sidste trævl, slår ham ned og efterlader ham bevidstløs i skovbunden. Nu har han virkelig grund til at forbande verden. Ganske vist var røverne måske ikke blevet opmærksomme på ham, hvis han ikke havde talt højt med sig selv på vejen, og måske havde de heller ikke haft så let ved at narre ham, hvis han ikke var blevet fascineret af damens bryster; men dette er dog biomstændigheder.

Ved således at udsætte Panthakak for tre udplyndringer, hvori han selv har henholdsvis megen, nogen og liden eller slet ingen skyld, leverer Ewald et nuanceret materiale til diskussion af det spørgsmål: hvorvidt vore fordomme om verden selv hidkalder de begivenheder, som bekræfter dem. Dermed fører han debatten om optimisme og pessimisme ind på det individuelle sjælelivs område - og gør den filosofisk meningsløs. Intet under, at en af de litteraturhistorikere, der siden har prøvet at udlægge fortællingen som et filosofisk udsagn for eller imod Leibniz, for eller imod Voltaire, er blevet uenig med sig selv om meningen (Hans Brix: *Johannes Ewald* s. 55 og 59).

Psykologiseringen føres videre, omend på et mere lavkomisk niveau, da Panthakak atter kommer til bevidsthed. Nøgen og forslået finder han vej til et ensomt slot og bliver indladt hos marquis'en af V***, der her lever i landflygtighed formedelst sin ubændige lyst til at skrive satirer mod den bedste af alle verdener. Ewald kan ikke have tænkt på andre end selveste Voltaire, der i 1754 havde købt lystslottet Les Délices uden for Genève og fire år senere slottene Tournay og Ferney på grænsen mellem Frankrig og Schweiz, netop for at kunne undslippe de franske myndigheder. Man ser altså nu *Candide's* forfatter, ivrigt lyttende til Panthakaks historie, som han straks efter omsætter i en pessimistisk satire med titlen *Panthakak eller den reysende Jyde*.

Ewald er ikke fri for at ironisere over denne marquis, der ved sine skrifter har erhvervet sig både rigdom og berømmelse, goder af denne verden, som han dog holder for helt igennem slet. Filosofisk er der ikke meget ved denne argumentation, som tager sigte på manden frem for hans tanker. Men rent galt bliver det, da Ewald skal forklare, 168 hvorfor marquis'en er blevet pessimist. Det kommer sig angiveligt af, at han, der i sin ungdom var en svoren discipel af Leibniz, blev uenig med denne om en hund! Den personlige uoverensstemmelse blev øjeblikkelig pustet op til en filosofisk, og marquis'en viede sit liv til at gennemhulle theodicéen.

Kort efter at Ewald således har reduceret striden mellem optimisme og pessimisme til et uværdigt hundeslagsmål, ender hans fortælling, ufuldendt. Det er ikke noget særsyn; fragmentet er, som Ernst Frandsen har sagt, typen i Ewalds produktion i hans forvirrede år 1770-73 (*Johannes Ewald*, 2. udg., s. 55).

Det er altid risikabelt at gætte på, hvordan et fragment skulle have været fortsat. Særlig farligt bliver det, når man har at gøre med det 18. århundredes litteratur, hvor fragmentet er en yndet kunstform (jf. nedenfor s. 175). Men i dette tilfælde er det næsten sikkert, både at og hvordan Ewald oprindeligt havde tænkt sig en fortsættelse. *Herr Panthakaks Historie* begynder *in medias res*: Vi ser hovedpersonen på vej til at drukne sig selv i kanalen ved Christiansborg en oktoberaften i 1728. Derefter bryder fortælleren af og giver os Panthakaks levned fra begyndelsen, men han når aldrig frem til indledningsscenen igen. Så vidt ligger det fast, at hovedpersonen efter sit besøg hos marquis'en (men uvist ad hvor mange omveje) skulle have været ført til København. Det er ydermere sandsynligt, at han skulle have oplevet Københavns brand, som netop brød ud om aftenen den 20. oktober 1728. Denne katastrofe, der lagde størstedelen af byen i ruiner, er øjensynlig Ewalds eneste begrundelse for at henlægge en historie, skrevet i 1771, til 1728. Hans Brix har gættet på, at branden skulle indtage samme plads i *Hen Panthakaks Historie*, som jordskælvet i Lissabon indtager i *Candide* (*Johannes Ewald* s. 54). Det lyder rigtigt. Men derudover at gisne, fx om hvilken virkning branden skulle have øvet på Panthakaks sjæl, er omsonst.

Hvad der ligger fast, er, at Ewald i Panthakaks historie, anfægtet af Voltaires *Candide*, har taget livtag med skepticismen. I en periode, hvor hans udsigter menneskeligt og borgerligt var elendige, har han spurgt sig selv, om ikke troen på den bedste verden var en naragtighed, om ikke det onde var massivt nok til, at man burde fortvivle. Han når ikke frem til noget klart svar, for i fortællingens løb viser det sig, at spørgsmålet er meningsløst eller i hvert fald forkert stillet. Det 169 gode så vel som det onde er for en stor del afhængigt af øjnene, der ser, og hvad der faktisk hænder os, er langthen en funktion af vor egen indstilling til verden. Spørgsmålet om verdens indretning må da omformes til et spørgsmål om sjælsforfatning, om individualitet.

6. Digteren og borgeren

Da Ewald fra rekonvalescensen på Rygaard flyttede tilbage til København, tog han meget betegnende ophold i Vingårdsstræde, oven i købet i et hus, der tilhørte en brændevinsbrænder. Hans drikkeri tog her et voldsomt opsving, han færdedes mellem døgenigte og prostituerede og var i enhver borgerlig henseende at regne for et subjekt. Men samtidig med, at han således trak sig ud af samfundet og gled til bunds, foregik der i hans indre en modsat bevægelse. I en række personlige digte fra 1771-73 afskriver han det omgivende samfund som uvæsentligt og koncentrerer sig om sin egen sjæls muligheder for at hæve sig over det. Disse muligheder er forbundet med hans digterevne, hvis sande omfang og rækkevidde han først nu bliver sig bevidst. Som digter-subjekt (nu med en anden betoning) formår han at omspænde kosmiske vidder, sole og himle udbreder sig i hans bryst. Den verdensorden, som han før har forsøgt at udgrunde, er han nu på nippet til at kunne skabe i sit eget indre (jf. fx digtet *Natte-Tanker*).

Det er på én gang ironisk og dybt vemodigt at iagttage dette sammenstød i Ewalds liv mellem en voldsomt potenseret selvfølelse og et borgerligt eller menneskeligt forfald. Eftersom Ewald med denne disharmoni foregriber, hvad der bliver en almindelig erfaring for digtere i det 19. og 20. århundrede, er det berettiget at kalde ham en moderne skæbne.

Disharmonien når sit foreløbige højdepunkt, da Ewald i foråret 1773 bliver sat under administration - vel ikke juridisk, men praktisk. Hans moder, nu enkemadam Huulegaard, og hendes sjælesørger, præsten ved Trinitatis kirke J.C. Schönheyder (1742-1803), indgår et arrangement, hvorefter Ewald fjernes fra hovedstaden og sættes i kost hos en brav familie i fiskerlejet Rungsted. Moderen betaler, hvad hans ophold koster i de første seks uger, og hjælper derefter, når det behøves. Til gengæld må Ewald lade sin økonomi administrere af Schönheyder. 170 Denne Schönheyder, hvis indflydelse herefter gør sig stærkt gældende i Ewalds liv, er kun et år ældre end digteren selv. Men han ejer al den sikkerhed, som et godt embede, medborgeres agtelse, grundfæstet tro og en vis mangel på fantasi kan give et menneske. Derfor kan man i breve høre ham formane og irettesætte den jævnaldrende Ewald, som om denne var et uvornt barn. I øvrigt er Schönheyder velvillig. Han hjælper Ewald, hvor han kan, og han betragter det som sin opgave at vejlede digteren til det, der for ham selv står som de dyreste goder: et ærbart levned og en ydmyg tro på Gud.

Under disse omstændigheder oplever Ewald i Rungsted - sin lykkeligste tid. Hans følelse af digterisk styrke slår ud i genial selvtilid. Verdens vidunderlighed blomstrer i hans indre, og han ved sig i stand til både at rumme og fortolke den.

I Rungsted - i slutningen af 1774 - begynder Ewald også at skrive sin selvbiografi, *Levnet og Meeninger*.

7. Den selvbiografiske genre

Den genre, som Ewald hermed bevæger sig ind i, er dybt rodfæstet i europæisk kultur. Den har sit udspring i den kristne tradition for samvittighedsprøvelse, en tradition der i de første århundreder efter vor tidsregning dels afsatte skriftemålets sakramente, dels førte til en egentlig konfessionslitteratur. Historiens første selvbiografi, der skyldes kirkefaderen Augustin (354-430), bærer netop titlen *Confessiones (Bekendelser)*. Den fortæller om det syndige levned, som Augustin førte frem til sit 32. år, da han pludselig fik en religiøs oplevelse og lod sig omvende til kristendommen. I erindringens perspektiv fordømmer han sin egen ungdom, men ser dog samtidig i begivenhederne Guds finger, der ubevidst for ham selv ledte frem mod omvendelsen. Selvbiografien bliver til i et spændingsfelt mellem det levede liv og forsynets plan, mellem et menneskeligt og et guddommeligt perspektiv; men der råder ingen tvivl om styrkeforholdet. Augustins liv tilhører i dybeste forstand ikke ham selv, men Gud; og her ligger det, der adskiller ikke bare hans bekendelser, men hele den middelalderlige selvbiografi fra genrens senere historie.

At Ewald har kendt Augustin, da han skrev sit eget levned, ses allerede af det faktum, at han citerer ham i teksten (s. 101). Vigtigere er 171 imidlertid, at *Levnet og Meeninger* til dels er opbygget som en bekendelse, »en authentiqve Tilstaaelse af mine Daarligheder« (s. 76), oven i købet rettet til den pietistiske formynder og skriftefader J.C. Schönheyder.

Men indgår Augustin således som en inspirationskilde for Ewald, da er det også værd at bemærke, at hans moderne efterfølger i en vis forstand vender op og ned på ham. I Ewalds selvbiografi oplades det levede liv, så uregelmæssigt og syndigt det tager sig ud for andre, med en indre styrke, der gør det muligt for den skrivende at overtage det som sit. Og styrken beror på, at livet tilhører et geni, et individ som netop gennem det har formået at hæve sig til Guds niveau. Herom mere i det følgende.

Mange linier eller tendenser i oldtiden løber sammen i Augustins værk og gør det rimeligt at sige, at den selvbiografiske form er frugten, det koncentrerede udtræk af en tidsalder, som ellers er ved at gå under. Da en ny tid opstår, er formen til rådighed, men indholdet må skabes forfra. Mennesket må, fra renæssancen at regne, opdage sig selv påny, lære at anskue sig selv med øjne, som ikke først og fremmest er Guds - eller kirkens. Selvbiografien bliver på én gang et redskab og et udtryk for denne proces.

Renæssancens humanister brugte ganske bevidst deres selvbiografier som en art psykologiske laboratorier, idet de her lagde deres egne handlinger til grund for en intellektuel afsøgning og kortlægning af den menneskelige personlighed (se fx Girolamo Cardanos *De vita propria*, Om hans eget liv, 1574-76; findes i en moderne tysk udgave fra 1969). Når Johannes Ewald taler om sin selvbiografis »Hovedøyemed [...] nemlig det, at bidrage saameget til Kundskaben om det menniskelige Hjerte, som mueligt« (s. 145), og når han omtaler sin egen livshistorie som »Anledning« til at lære selve mennesket at kende (s. 91), så synes man at høre et ekko fra disse humanister. Eller rettere: man hører et i tiden udbredt motiv, som blev anslået to-tre århundreder forinden. Det klinger også hos Rousseau.

Den egenskab, som man i første omgang måtte anse for personlighedens bærende, var fornuften. Den rationelle tænkning sikrede identiteten og livets sammenhæng. Dette var et synspunkt, som den franske filosof René Descartes gennemførte konsekvent i sin filosofiske selvbiografi *Discours de la Méthode*, *Om*

metoden, fra 1637. Bogen beskriver, hvordan han led for led har arbejdet sig frem til en række 172 principper for sikker erkendelse, og omdrejningspunktet er de berømte ord: Jeg tænker, altså er jeg til.

Men i løbet af det følgende århundrede træder personlighedens irrationelle områder med stigende intensitet ind i menneskebilledet. Hos Holberg, der godt en generation før Ewald skriver sine latinske levnedsbreve (1728-43), udgør de et kaotisk stemningsrige, som fornuften har stort besvær med at holde i skak. Med gysen kaster Holberg blikket ned i de evigt vekslende stemningers heksekedel, men øjner ingen orden i omvekslingerne og bruger betegnelsen uhelbredelig sygdom for, hvad han har set.

Andre følte sig imidlertid tiltrukket af synet. Det 17. og 18. århundredes kultur rummede en betydelig understrøm af religiøs mystik. Den fandt bl.a. udtryk i en autobiografisk litteratur, der gjorde sig til medium for skildringen af det subtile stemnings- og lidenskabsliv hos mystikeren, som dannede basis for (eller blev affødt af) hans særlige erfaringer. Et hovedværk er Jeanne-Marie Guyons *Vie écrite par elle même*, Levned skrevet af hende selv (1688-1709); hun fik i øvrigt stor betydning for Rousseau.

Et særegent udslag af den mystiske strømning var pietismen. Denne fromhedsretning, der jo beherskede Johannes Ewalds barndomsmiljø, appellerede i særlig grad til det subjektive, både til følelsen og selvransagelsen, hos sine tilhængere. Den fik også udtryk i en omfangsrig selvbiografisk litteratur, specielt i Tyskland. Det er dog en litteratur der i sin bestandige pointering af Guds forsyn kan minde om de middelalderlige bekendelser. Intet tyder på, at Ewald har modtaget nogen direkte inspiration herfra.

Det har han heller ikke fra det 18. århundredes betydeligste autobiografi, Jean-Jacques Rousseaus *Les Confessions, Bekendelser*. Den blev ganske vist skrevet i årene 1765-70, altså lige inden Ewald begyndte på sit levned, men henlå i manuskript til 1782, da både Rousseau og Ewald var døde.

Hos Rousseau erkendes de irrationelle egne af personligheden på et rent verdsligt grundlag. Og den erkendende fornuft tildeler sig selv en underordnet rolle i forhold til det kaotiske følelsesliv. Når dette imidlertid ikke indebærer, at Rousseau i selvbiografien opfatter sit liv som et kaos, skyldes det, at følelseslivet netop i erindringens perspektiv viser sig at have sin egen, dybere eller mere omfattende logik (som identificeres med begrebet natur). At Rousseau tør 173 anerkende følelseslivet som bærende for personligheden, hænger sammen med, at han retrospektivt kan afvinde dets bevægelser en mening og retning, som førhen var ubevidst. Følelse og identitet viser sig at falde sammen i den individuelle dannelseshistorie, og selvbiografien står som det eneste rigtige middel til erkendelse af dette sammenfald. Eller sagt med andre ord: I Rousseaus *Bekendelser* møder man for første gang den på følelsessammenhæng grundede dannelseshistorie, og værket markerer derved et foreløbigt højdepunkt i genrens historie.

Har Johannes Ewald ikke kunnet læse Rousseaus *Bekendelser*, så har han dog ikke af den grund været afskåret fra at påvirkes af de ideer, som bærer værket. I 1762 havde Rousseau udgivet sin pædagogiske afhandling *Émile*, hvori de samme ideer fandt udtryk, og netop til *Émile* hentyder Ewald i *Levnet og Meeninger* (s. 89, noten til »Rousseaus Afgud«).

Når Ewald i sin selvbiografi tillægger barndommen - den periode hvor fornuften sover - så stor betydning for sit senere liv, at han næsten alene skildrer den, da er det usædvanligt og nyt i genrens sammenhæng, men det er i pagt med Rousseaus forestillinger. Ligeledes, når Ewald taler om den nødvendige dannelse, som barnets natur må gennemgå, dvs. den gunstige påvirkning, som dets opdragere må udøve, for at de barnlige anlæg kan folde sig harmonisk ud. Når han omvendt bebrejder sine lærere, at visse af hans egne anlæg, som i sig selv var gode, blev fejludviklet, fordi man proppede ham med unyttig lærdom, gloser og bibelsprog, i stedet for at lære ham at leve, ja så er det som skrevet ud af *Émile*.

Rousseausk er også den adskillelse, som Ewald stedvis foretager mellem den menneskelige natur og det borgerlige samfund - og hans dertil hørende tro på, at mennesket af naturen er ædelt i sin stræben, afskyr uret og ikke kender til ejendomsret. Til den ædle natur svarer den varme følelse, mens det borgerlige samfund må nøjes med den kolde forstand - såvel hos Rousseau som hos Ewald.

Endelig kan man mene at høre en genklang af Rousseau i Ewalds utallige henvisninger til sit hjerte; dette ømme, følsomme, svulmende, kærlige, entusiastiske, dristige, flammende hjerte, som banker på hver side af *Levnet og Meeninger*. Med gustent overlæg siger jeg »kan«, for der findes naturligvis også det fænomen, man kalder tidsånd.

8. Tristram Shandys Levned og Meninger

Taler man om selvbiografiens stilling i det 18. århundrede, kan man ikke komme uden om også at beskæftige sig med romanen. En af de vigtige begivenheder i genrens historie er, at den ved århundredets midte indtræder i et intimt forhold til romangenren, som den bl.a. låner sin jeg-form. Den autobiografiske roman opstår; typeeksemplet er Laurence Sternes *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman*, 1760-67.

Der består også et intimt forhold netop mellem *Tristram Shandy* og Ewalds selvbiografi. Alene titlen: *Johannes Ewalds Levnet og Meeninger* udpeger Sternes roman som inspirationskilde. Det samme gør den lunefulde, springske og fragmentariske fremstilling. Tristram Shandys levned og meninger er et værk, hvis kronologi bestandig brydes op; fx slutter det fem år før sin egen begyndelse (1718-1713), og hovedpersonen forsvinder praktisk talt ud af sin selvbiografi i femårsalderen. Johannes Ewald, der er mindre radikal, lader dog tiden bevæge sig en lille uge i den rigtige retning (Hamborg - Magdeborg), og han er næsten seksten år gammel, da fortællingens mørke lukker sig over ham.

Mellem de sparsomme brokker af Tristram Shandys levned, for mere bliver det ikke til, vokser da et vildnis af meninger frem, bestående af selvbiografens tanker om sin egen historie, hans besvær med at rekonstruere og fortolke den, og hans kvaler med at formidle den til genstridige læsere. Systemet i disse meninger er afvejens, digressionens, og deres bevægende årsag er den skrivendes egne associationer. - Også Ewalds tekst er fuld af digressioner; han kan alt for ofte ikke undlade med et par ord at berøre dette eller hint, dels for at kaste lys over det sagte, men også for at tage afstand fra sin egen fremstillingsform eller for at diskutere sin egen fortolkning af sine egne handlinger ... (se fx s. 78, 113, 139, 148). Om det så er de genstridige læsere, har Ewald taget hensyn til dem, ja indlagt dem i selve teksten. Han diskuterer længe med fyldebøtten ThundernTrunk og puritaneren WaterSous, der fra hver sit udgangspunkt har det til fælles, at de ikke forstår sig på vin eller fantasi (s. 99-105). Han besvarer hr. Quæstioturius' ligegyldige spørgsmål (s. 116) og tøver over for anti-moralistens berettigede (s. 137); begge dele i øvrigt med samme syrlige tonefald.

Men den væsentligste overensstemmelse mellem Sterne og Ewald 175 ligger selvfølgelig på det plan, hvor tekstens kapriciøse overflade, fortolket, bliver til livsanskuelse. Hvor anstrengende denne overflade end kan virke på læseren (især hos Sterne), må man anerkende den som det passende udtryk for en vidt dreven subjektivitet. Bag disse ironisk-følsomme levned og meninger sidder et forfatter-jeg, der ganske efter eget forgodtbefindende fortæller eller lader være, oplyser eller tilslører, skåler med læseren (s. 111) eller vender ham ryggen for at gå i seng og læse - naturligvis i romanen om Tristram Shandys levned (s. 114). Men med en sådan digterisk selvfølelse er vi henne i nærheden af den romantiske ironi, hvis hovedtese netop er, at digterens vilkårlighed ikke bør tillade andre love end sig selv. Filosofisk set er indholdet i den romantiske ironi en potensering af jeg-fornemmelsen til en mystisk følelse af kosmos. Når man vil tage strukturen i Ewalds selvbiografi som udtryk for dette fænomen, kan man støtte sig til det første lille kapitel om Høyen, som netop besynger den digteriske følelse. Rask som ørnen river digteren sig løs, fra sit tungere støv, fra sin snævrere kreds, stiger op mod de højeste, hellige tinder. I en skildring, der foregriber den store ode Til Sielen (1777), spørger Ewald sig selv, om han som digter kan omfatte kosmos, om hans tanke og følelse kan spænde fra jord til himmel - og svarer ja (s. 98 f).

Om det så også er et udtryk for denne præ-romantiske ironi, at *Levnet og Meeninger* har fragmentets form - er et åbent spørgsmål. Sternes roman om Tristram Shandy er et fragment, og det samme gælder dens efterfølger, *A Sentimental Journey through France and Italy* (1768), der også har betydet en del for Ewald. Det er ingenlunde givet, at Sterne mente noget særligt med formen; muligvis duede han bare ikke til at fa en ende på sine bøger. Men sikkert er det, at den tidlige romantik i fragmentet fandt en kunstform, som i særlig grad var kongruent med dens egne bærende ideer. Den tyske romantiks teoretiker, Friedrich Schlegel (1772-1829), der kendte og satte pris på Sternes romaner, brugte fragmentet som form, da han selv udkastede den romantiske doktrin. Ikke mærkeligt, for han definerede romantikken som en »progressiv universalpoesi«, dvs. en poesi hvis søgen er uendelig, evigt uafsluttet, og som derfor aldrig må lade sig indsnævre af nogen definitiv form. Netop fragmentet er en af de få litterære former, hvori denne uendelige åbenhed kan tage konkret skikkelse.

En mindre filosofisk forklaring på det afbrudte i Ewalds selvbiografi kan være, at den faktisk er færdig, hvad det væsentlige angår. At 176 alt, hvad der er nødvendigt til forståelse af Ewalds liv og person, ret beset er indeholdt i fortællingen om krigseventyrets begyndelse og dets forudsætninger. Denne forklaring vil der blive argumenteret nærmere for i det følgende afsnit. Endelig står den mulighed åben, at Ewald med tiden er blevet træt eller ked af sin selvbiografi og har opgivet at føre den til ende. Denne forklaring, som ikke behøver at stride imod den foregående, støttes af manuskriptet og dets tilblivelseshistorie, som vi derfor også må ofre nogen opmærksomhed i det følgende.

9. Johannes Ewalds Levnet og Meeninger

Levnet og Meeninger har fra Ewalds hånd form af en række breve. Hvert brev er omhyggeligt syet sammen af flere ark foliopapir til et lille hæfte. I alt foreligger der fem sådanne hæfter, nummereret fra 1 til 5; dog er kun det sidste nummer påført af Ewald selv. I nærværende udgave er overgangen fra ét hæfte til et andet markeret med skift til ny side og nedrykning (s. 84, 98, 112,132).

Hvert hæfte indeholder et eller flere kapitler under forskellige overskrifter, hvoraf nogle dog optræder både to og tre gange. Et overblik over dispositionen giver følgende opstilling:

Hæfte 1: Hamborg

Hæfte 2: Viinflasken (I)

Hæfte 3: Høyen(I)

Viin-Flasken (II)

Hæfte 4: Høyen (II)

Høyen (III)

Arendse (I)

Arendse (II)

Elskov (I)

Elskov (II)

Hæfte 5: Arendse (III)

Magdeborg

Min Ærlighed 177 Det første af brevene rummer en tilskrift til pastor Schönheyder, hvoraf det fremgår, at de er tænkt som en fortrolig bekendelse af forfatterens dårligheder, foreløbig kun beregnet til at læses af tre personer: præsten, hans hustru og Ewalds litterære rådgiver, konferensråd A.G. Carstens. Som vi imidlertid allerede har set, udvides både formålet og den påtænkte læserkreds i værkets løb. Ewald vil som nævnt bidrage til den almindelige kundskab om menneskehjertet, og han vil samtidig, ved at fremstille sine laster ubesmykket, hjælpe andre til at holde sig på dydens vej (-»gjøre dem de Feyl, som man har begaaet, og som man kun kan angre, saa uskadelige som mueligt«, s. 106). *Levnet og Meeninger* har altså et indbygget forhold til almen psykologi og moral.

Men det overordnede og egentlige formål, ikke blot for Ewalds værk, men for selvbiografien som sådan, er et andet. Muligvis kommer det til orde i omtalen af de læsere, »der af andre Aarsager gjerne vil lære at kjende mig selv« (s. 145). Under alle omstændigheder er det et konstituerende træk ved enhver selvbiografi - også ved Ewalds - at den skrives for at afdække et selv, en personlighed, idet den skrivende gennemlyser sit eget livs begivenheder med erindringens fortolkende evne. Modsætningen til denne bestræbelse møder man i memoireværket, hvor den skrivende ganske vist også fremviser begivenheder fra sit eget liv, men kun for at lade dem stå som polerede minder om en svunden tid, kun for at bevidne, hvordan verden så ud så langt tilbage han kan huske. Memoireværket hviler ikke på erindringen, men på hukommelsen; og når mange memoireforfattere alligevel kalder deres værker erindringer, udtrykker det en begrebsforvirring, som Søren Kierkegaard ironiserede over ved at sige, at der så vist er mangen mand, som har skrevet Erindringer af sit Liv, hvori der ikke er spor af erindring...

»At erindre er ingenlunde identisk med at huske. Man kan saaledes godt huske en Begivenhed til Punkt og Prikke uden derfor at erindre den. Hukommelsen er kun en forsvindende Betingelse. Ved Hukommelsen stiller det Oplevede sig frem for at modtage Erindringens Indvielse. [...] Erindringen er nemlig Idealiteten [...] Erindringen vil hævde et Menneske den evige Continuitet i Livet og sikkre ham, at hans jordiske Tilværelse bliver *uno tenore*, 178 eet Aandedrag, og udsigeligt i Eet. Derfor frabeder den sig, at Tungen skal nødsages til atter og atter at slaae Sladder for at eftergjøre Livs-Indholdets Sladder.« (*Stadier paa Livets Vej* bd. I, afsnittet Forerindring).

Når selvbiografiens fornemste ærinde således er at fremstille den livssammenhæng, som vi også benævner med ordet identitet, er det så meget desto mere frapperende, at *Levnet og Meeninger* i hvert fald umiddelbart præsenterer os for alt andet end netop sammenhæng. Værket begynder ikke, som selvbiografier plejer, ved forfatterens fødsel, men midt i hans hidtidige liv, da han femten år gammel er på flugt hjemmefra. Flugtfortællingen afbrydes imidlertid snart af tilbageblik på de tidligere barndomsår, genoptages, men kun for påny at afbrydes af flere tilbageblik, af diskussioner om vin eller ærlighed og af situationsbilleder fra »nutiden«, dvs. af Ewald i Rungsted, bl.a. optaget af at skrive sit levned ...

Bruger man en lidt mere objektiv, ordnende hånd end Ewald, grupperer værkets begivenheder sig i tre tidsplaner. Det første vedrører flugthistorien og omfatter følgende afsnit: Hamborg, til dels Viinflasken I og Høyen I samt Høyen II-III og Magdeborg. Kronologisk spænder det over en lille uge midt i forfatterens liv. Det andet plan vedrører tiden før flugten, nærmere bestemt dens forudsætninger, og omfatter en del af afsnittet Viinflasken I samt Elskov II og Arendse III. Kronologisk er det svært at sige, hvor meget det spænder over, men da Ewald bruger udtryk som »fra det første, jeg kunde skjønne« og »fra BarnsBeen af« (s. 87), kan der være mening i at tale om barndommen som helhed. Det tredje tidsplan endelig, vedrører den nutid, hvori Ewald skriver. Det omfatter til dels Høyen I samt Arendse I-II og Elskov I. Uden for tidsplanerne falder det diskuterende afsnit Viin-Flasken II og det reflekterende Min Ærlighed.

Efter en sådan let ordning ses det, at planerne I og 2 tilsammen dækker den første halvdel af Ewalds liv,

barndommen der kulminerede i flugten og krigseventyret, mens anden halvdel, livet som digter og dranker, henligger i mørke - bortset fra øjebliksbillederne i plan 3. Med Jens Aage Doctor kan man sige, at disse øjebliksbilleder slutter den parentes, som Ewald sætter om sit digterliv, og derved giver det en slags eksistens i fremstillingen, omend som tomrum (*Guldalderstudier, Festskrift til Gustav Albeck*, 1966, s. 51). 179 Som omdrejningsakse mellem den beskrevne og den ubeskrevne livshalvdel står det korte, mislykkede krigseventyr, ja den ene højspændte uge i 1759, da Ewald var på vej ud for at vinde lykken og sin elskedes hånd. I denne uge blomstrede hans sjæl. (Allerede i Magdeburg begyndte skuffelserne, da mødet med majoren havde et andet udfald end forventet, jf. s. 148). Alle hans tilbøjeligheder foldede sig ud - og derom handler selvbiografien, hvis man skifter briller og læser den skematisk. Ernst Frandsen har påvist (*Johannes Ewald*, 2. udg., s. 98), at de tre første afsnit af *Levnet og Meeninger* handler om Ewalds dragning mod det eventyrlige (Hamborg, Viinflasken I, Høyen I), de tre næste om hans tilbøjelighed for vin (Viin-Flasken II, Høyen II-III), og de følgende fem om hans kærlighed (Arendse I-II, Elskov I-II, Arendse III). Måske virker det lovlig hårdhændet at trække sådanne grænser mellem de enkelte afsnit, men sandt er det i hvert fald, at eventyr, vin og kærlighed udgør de tre »Hæng«, som har styret forfatterens liv. I hin uge, da han var på vej for at blive preussisk husar, for at vinde Arendse, og i en beruset vision på højen tog forskud på sin lykke, forenede de sig saligt til én brusende bølge.

Hinsides dette midt- og kulminationspunkt knækker imidlertid bølgen under ham; de tre hæng kammer hver for sig over i desillusion eller tragedie. Eventyrtrangen skuffes, og Ewald må vende hjem som en våd hund. Glæden ved vinen slår over i misbrug og afhængighed. Og kærligheden bereder ham det dybeste tab, da Arendse forlover sig med en hørkræmmer.

For så vidt er der altså nok sammenhæng i Ewalds skildring af sit liv. Der er også mening i, at anden livshalvdel får lov at henligge i mørke, som det tomrum, den i en vis forstand er. Tabets tid, erindringens tid, der står i så skærende kontrast til den håbefulde ungdom (man burde måske sige barndom, men kan ikke få sig til det).

Af dette tomrum rejser sig kun én tilbøjelighed, den digteriske, som da til gengæld får en hovedpart af sin kraft fra de øvrige tilbøjeligheders forlis. De helte, som Ewald tidligere drømte om at ligne, følger han nu »med svulmende Sang«, og hans sjæl smelter »i fortryllende Følelser« derved (s. 99). Den elskede, som han ikke fik, vedligeholder sig endnu uforandret i hans hjerte (s. 138) og fremstår i dugfrisk yndighed på bogens blade, skønt hun i virkeligheden er udtæret af kummer, syg og døden nær (s. 121 f). Den kærlighed, som kaldes »en ulmende Gnist af [en] Levning af Paradiis« (s. 122), 180 korresponderer meget sigende med den »Gnist [af] den himmelske Ild«, som er Ewalds digterevene (s. 98).

Ewald som digter beskrives ikke udefra - ved en opregning af arbejder og æresbevisninger - men indefra, hvad der jo er forståeligt nok i en selvbiografi. Hovedstykket er det allerede nævnte kapitel i tredje hæfte om Høyen (I). En lovsang til det sted, hvor han oplevede en første digterisk løftelse, og til vinen, som var dens umiddelbare årsag, men frem for alt til digtereven selv, som nu helt har erobret hans indre. Dengang vidste han ikke, at hans lod var at blive snydt for en lynende skæbne, og han ville næppe have accepteret en sådan viden. Men nu er han indviet af tragediens muse og fuldt bevidst om sin undtagelsesposition. Med geniets ret hæver han sig over de mennesker, som blot følger det almindelige livs regler, og digter sig bogstavelig talt ind i himlen.

Det var først og fremmest tabet af Arendse, der gjorde Ewald bevidst som digter, og han spørger på et tidspunkt sig selv, om han hellere ville have undværet det hele - »denne hellige Flamme, dette Forsmag paa Himmelen« (s. 139f), som altså både er elskov og digt, tab og erindring, smerte og smeltende fryd i én uløselig knude. Svaret er nej.

Samtidig gør han opmærksom på, at denne forsmag på himlen er den væsentligste årsag til alle de moralske fejltrin, han har begået. Den har »fordærvet eller i det mindste forværret« hans hjerte (s. 140), og det hører med i ovennævnte kompleks af alt det, som Ewald ikke fortryder. Ganske vist skynder han sig at forsikre, at hvad der er sket for ham, næppe ville ske for andre, som kom i berøring med de samme grundkræfter i tilværelsen. I alle andre hjerter end hans »besynderlige, romanske, altforvarme, alt for entusiastiske« ville disse kræfter givetvis kun befordre meget respektable dyder (sst). Men idet han derved yder moralen en teoretisk reverens, pointerer han blot yderligere sin egen særstilling. Vel anbragt i sin flammende digterhimmel trækker han stigen op efter sig. Nede på jorden står pastor Schönheyder.

10. Efter Rungsted

Således er da egentlig alt til stede i *Levnet og Meeninger*, som behøves for at forstå Johannes Ewald: eventyret, vinen, kærligheden, tabet, tomheden og geniets selvherlighed. Foruden naturligtvis de egenskaber, som direkte lyser ud af teksten: humoren, følsomheden, det lyrisk bevægede og vidtåbne sind.

Dog fremtræder netop disse egenskaber med en noget mattere glans i de sidste afsnit af selvbiografien (Magdeborg, Min Ærlighed), som der heller ikke blev taget hensyn til i ovenstående tematiske leddeling. Forklaringen er givetvis, at de er skrevet på et senere tidspunkt end de øvrige. Alt tyder på, at Ewald fra efteråret 1774 til sommeren 1775 har skrevet de fire første hæfter af sin selvbiografi (Hamborg - Elskov II) samt et udkast til det første afsnit i hæfte 5 (Arendse III). En del af dette udkast er stadig bevaret på et løst ark, hvoraf man kan se, at Ewald har ind- og omarbejdet det, da han nogle år senere skrev femte hæfte. Dette hæfte er af et lidt mindre format end de øvrige, og papiret bærer et andet vandmærke. Formentlig er det blevet til i 1778, hvorfra da kapitlerne Magdeborg og Min Ærlighed skriver sig.

Men fra 1775 til -78 var der sket store omvæltninger i Ewalds liv. I efteråret 1774 var han begyndt at nære ambitioner om at blive professor (dog kun titulær), og han lagde pres på sine venner for at få udnævnelsen igennem hos geheimekabinetssekretær Ove Høegh-Guldberg. Det lyder sært, at Ewald i sin mest genielsk-selvtillstrækkelige periode skulle have været ivrig for at få en borgerlig titel; men noget tyder på, at en kvinde stod bag. Hvem hun var, er usikkert; måske en søsterdatter til hans værtinde i Rungsted ved navn Hedevig Roers. I selvbiografien optræder hun forbigående under navnet Juliane (s. 111). Hvorom alting er, blev Ewald forelsket og ville - til stor opstandelse for sine omgivelser - giftes. Planerne om ægteskab kan først dokumenteres fra 1775, hvad der jo på ingen måde udelukker, at de kan have været der forinden. Måske har Ewald ønsket sig professortitlen som et led i planerne, for bedre at overbevise sig selv og verden (og pigen?) om, at han var solid nok til at gifte sig.

Pastor Schönheyder og enkemadam Huulgaard blev dybt rystede, og da det ikke umiddelbart lykkedes dem at tale digteren til fornuft, 182 valgte de at flytte ham endnu længere nordpå, til det ensomt beliggende Søbækshus i nærheden af Humlebæk. Her boede Ewald fra efteråret 1775 til efteråret 1777, den hårdeste og mørkeste periode af hans liv. Da han stadig ikke ville opgive sin ondskab og afsindighed, som pastor Schönheyder kaldte det, satte man ham stolen for døren og truede med også juridisk at gøre ham umyndig. Dette, i forening med en ydmygende fattigdom og en gift, der efterhånden havde gjort ham så krumbøjet, at han knap kunne gå, endte med at nedbryde hans modstandskraft. Muligvis har en følelse af digterisk udbrændthed også været medvirkende. I sommeren 1777 erklærede Ewald sig villig til at angre, ikke blot sin forelskelse, men sit hele egensindige levned, og omvende sig til Jesus. Schönheyder havde sejret, og som en art belønning lod han i efteråret Ewald vende tilbage til København.

Da digteren i 1778 tog sin selvbiografi for sig påny, var hans situation altså en ganske anden, end da han begyndte på den, og følgelig også hans syn på sit eget liv. Hans betænkeligheder ved at forbinde sig med sit gamle, uomvendte jeg har gjort det svært for ham at genfinde den rette tone, så kapitlet Magdeborg er ikke frit for at minde om de postkort, man pligtskyldigst sender hjem fra en udenlandsrejse. Tilsvarende er Min Ærlighed, med al respekt, blevet en temmelig træg argumenteren. Trods den subtile logik, som her bringes i anvendelse til forsvar for uærligheden - også den selvbiografiske slags! - undgår man ikke en fornemmelse af træthed, mens argumenterne rasler imod hinanden.

Ewald, der var sin egen strengeste kritiker, har næppe kunnet undgå at mærke det selv. Formentlig har han snart indset umuligheden af at fortsætte værket og lagt det til side igen, denne gang definitivt.

11. Manuskripter og udgaver

Hverken *Herr Panthakaks Historie* eller *Levnet og Meeninger* blev offentliggjort i Ewalds egen levetid. Heller ikke den firebindsudgave af *Samtlige Skrifter* (1780-91), som begyndte at udkomme året før digterens død, omfatter de to fragmentariske værker.

Ewalds rettede renskrifter til værkerne findes på Det kongelige Bibliotek, i Ny kgl. Samling 489e, fol. *Hen Panthakaks Historie* har nr. 183 XI, *Levnet og Meeninger* nr. XIIa. Desuden findes, nummereret som XIIb, det omtalte løse ark med udkast til en del af *Levnet og Meeninger*, som imidlertid også indgår i nr. XIIa.

Manuskriptet til *Herr Panthakaks Historie* består af et hæfte på 70 sider, sammensyet af 17 1/2 folioark. Manuskriptet blev første gang offentliggjort i 1805. Det skete i Knud Lyne Rahbeks månedsskrift *Minerva* (s. 1-44, 129-162 og 233-274).

Derefter blev *Panthakaks historie* optaget i Jens Kragh Høsts udgave af Ewalds *Efterladte prosaiske*

Skrifter 1837, annonceret som et supplement til *Samtlige Skrifter*,

I 1850-55 udsendte Samfundet for den danske Litteraturs Fremme en ottebindsudgave af Ewalds *Samtlige Skrifter*. Udgaven blev besørget af F.L. Liebenberg, men var baseret på forarbejder af brødrene E. L. og Christen Thaarup. I sjette bind (1853) indgik *Herr Panthakaks Historie*.

Liebenbergs udgave var den første kritiske, men ikke desto mindre højst upålidelig. En nøjagtig udgave kom først, da Det danske Sprogog Litteraturselskab i 1914-24 udsendte Ewalds *Samlede Skrifter* bd. I-VI ved Victor Kuhr, Sv. Aa. Pallis og Niels Møller. *Herr Panthakaks Historie* indgik i bd IV, 1919. Alle seks bind blev fotografisk optrykt i 1969, men i øvrigt er Panthakaks historie ikke blevet udgivet siden.

Manuskriptet til *Levnet og Meeninger* består som tidligere nævnt af fem hæfter, sammensyede af folioark. De er på henholdsvis 8, 12, 12, 16 og 16 sider. Vi ved fra indledningen i første hæfte og fra samtidige breve, at i hvert fald hæfterne 1-4 blev sendt til pastor Schönheyder og hans hustru samt konferensråd Carstens. Endvidere har kammerjunker Frederik von Mokke (1754-1836) haft dem til gennemlæsning, og han har igen lånt dem ud til teaterdirektør og sekretær i Videnskabernes Selskab C.F. Jacobi (1739-1810).

I Ewalds dødsår 1781 offentliggjorde hans ven, teologen Friederich Münter (1761-1830), en artikel om hans liv og værk i tidsskriftet *Deutsches Museum*. Münter støttede sig heri på manuskriptet til *Levnet og Meeninger*, som han også citerede i korte udpluk i egen oversættelse. Året efter blev artiklen offentliggjort på dansk i tidsskriftet *Dansk Museum* (siderne 680-700), inklusive citaterne fra *Levnet og 184 Meeninger*, der imidlertid blev oversat fra Münters tysk og således fremtræder forvansket i forhold til Ewalds original.

Til en egentlig (omend stadig ufuldstændig) offentliggørelse af *Levnet og Meeninger* kom det først i årene 1804-08. Da bragte Knud Lyne Rahbek en række uddrag i sit ugeskrift *Den danske Tilskuer* og i sit kvartalsskrift *Ny Minerva* (Tilskuerens 14. årgang bd. II s. 809-824 samt 15. årgang bd. I s. 1-8 og 121-136. *Ny Minerva* 1808 s. 151-168). Tilsammen omfatter Rahbeks uddrag lidt mere end en trediedel af hele selvbiografiens tekst.

Som helhed offentliggjordes *Levnet og Meeninger* første gang af F.L. Liebenberg i ottende bind af den før nævnte udgave af *Samtlige Skrifter*, 1855.

Samme år udsendte Liebenberg for universitetsboghandler Høst et kompakt bind *Udvalgte Skrifter* af Ewald. Også heri optog han selvbiografien.

I 1856 lod *Samtlige Skrifter*s forlægger, E.L. Thaarup, trykke en tobinds udgave af Ewalds *Digte og dramatiske Arbejder samt Levnet og Meninger*.

Dermed var autobiografiens centrale plads i Ewalds forfatterskab grundigt slået fast. Siden da har den oplevet følgende genudgivelser, der - hvor intet andet oplyses - omfatter hele teksten. Privattryk er ikke medtaget. Nummereringen forudsætter, at Rahbeks uddrag regnes for første udgave:

(5)

Samtlige Skrifter (I-IV, 1881), udgivet af Nyt dansk Forlagskonsortium. Bd IV.

(6)

Udvalgte Stykker af Wessel og Ewald, udgivet for Foreningen Fremtiden af H. Schwanenflügel, 1892. Uddrag svarende til knap halvdelen af teksten.

(7)

Levnet og Meninger, udgivet af Erling Rørdam for Wilhelm Priors Hofboghandel, 1899. Første selvstændige udgave af selvbiografien!

(8)

Udvalgte Skrifter. Gyldendals Bibliothek for Hjemmet, redigeret af Vilhelm Østergaard, 1904.(9) *Levnet og Meninger*. Kunstforlaget Danmark, 1909.

(10)

Levnet og Meninger. Selvbiografiske Brudstykker og Breve, udgivet af Louis Bobé med en fyldig biografisk efterskrift og solide noter. J.L. Lybeckers Forlag, 1911. (Delvis optrykt i 1942 og 1960, se nedenfor).

(11)

Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs udgave af *Samlede Skrifter* (I-VI, 1914-24). Bd. IV, 1919. (2. oplag 1969).

(12)

Danske Levnedsbøger. Leonora Christina. Johannes Ewald. H.C. Andersen, 185 udgivet af Verner Seemann. Gyldendals Bibliotek bd. XVI, 1928-30. Hele teksten minus nogle få sider af sidste kapitel(!).

(13)

Af Levned og Meninger. Hasselbalchs Kulturbibliotek, redigeret af Jacob Paludan, bd. VIII, 1941. Forord af Magnus Stevns. Udvalg svarende til halvdelen af teksten.

(14)

Levnet og Meninger. Selvbiografiske Brudstykker, udgivet af Louis Bobé. Forening for Boghaandværk, H. Hagerups Forlag, 1942. Optryk af Bobés udgave fra 1911, dog mangler Ewalds breve, og Bobés efterskrift er stærkt forkortet. Noterne er revideret.

(15)

Levnet og Meninger. Selvbiografiske brudstykker. Louis Bobés udgave. Hans Reitzels serie, 1960. Indhold som foregående nr.

(16)

Philets Forslag og Levnet og Meeninger (på omslaget dog kun: *Levnet og Meeninger*), udgivet med ordforklaringer og efterskrift af Erik M. Christensen. Gyldendals bibliotek bd. III, 1964. (2. oplag 1971, 3. oplag 1980).

(17)

Ungdom og Dårskab. Digtere fortæller om deres barndom, bd. IV, udgivet af Daneklærerforeningen ved Jørgen Andersen. Gyldendal 1964. Uddrag svarende til knap en syvendedel af teksten.

(18)

Levnet og Meeninger, udgivet af Daneklærerforeningen ved Jens Aage Doctor. Gyldendal 1969. En udgave med fyldig efterskrift om autobiografien som genre og om teksten som litteratur, samt grundige noter. (2. oplag 1973).

(19)

Levnet og Meeninger. Gyldendals klassikere, 1986. Med en essayistisk efterskrift af Keld Zeruneith samt ordforklaringer fra Erik M. Christensens udgave (nr. 16). Også selve teksten er et fotografisk optryk af Erik M. Christensens udgave.

12. Tekstrettelser

Grundlaget for nærværende tekst er Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs udgave af *Samlede Skrifter*, bd IV 1919. Både *Hen Panthakaks Historie* og *Levnet og Meeninger* blev i denne udgave besørget af Victor Kuhr. Jeg har sammenholdt Kuhrs tekst med Ewalds manuskripter og fundet den pålidelig. Ganske vist rummer den enkelte mindre rettelse i forhold til manuskripterne, men dels er de som regel velbegrundede, dels gør udgaven selv opmærksom på dem (nemlig i variantfortegneisen i bd VI).

I de fleste tilfælde har jeg stiltiende overtaget Kuhrs rettelse. Dog har jeg i enkelte tilfælde, hvor det kunne ske uden at forstyrre meningen, rettet tilbage, således at nærværende udgave på nogle punkter 186 er i større overensstemmelse med håndskrifterne. Intetsteds har jeg fundet det nødvendigt at rette imod både Kuhr og håndskrifterne. En enkelt frihed har jeg dog tilladt mig. Kuhr aftrykker loyalt Ewalds anførselstegn foran hver ny linie i en længere replik, selv om hans liniedeling ikke følger manuskriptets; men jeg har konsekvent strøget dem. Kun ved en repliks begyndelse og slutning har jeg beholdt anførselstegn, hvis Ewald har sat dem.

Nedenstående liste rummer (foruden en enkelt variant, som Kuhr har glemt at notere) kun mine rettelser imod Kuhrs udgave. For rettelser imod Ewald, men med Kuhr, henvises til førnævnte variantfortegnelse i *Samlede Skrifter* bd. VI.

11,2

især < især

14,2

Moders Liv, < Moders Liv

14,38-15,1

saa skulde < saa, skulde *DSLs udgave har rettet, men ikke noteret rettelser.*

36,21

Saxenhausen < Saxsenhausen

41,35

»Panthakak < "Panthakak

74,8-10

DSLs udgave har en symmetrisk indrykning af liniernes for- og bagkant, som ikke findes i manuskriptet.

76,1-15

DSLs udgave trykker indledningen med petit, men manuskriptet har normal skriftstørrelse.

76,16

De syv skilletegn mangler i DSLs udgave, men findes i manus, dog i form af dobbelte krydser.

122,4

Det tegnede dødningshoved mangler i DSLs udgave, men findes i ma nus.

128,33

steeg kun til, at ville < steeg kun til at ville

139,17-18

hendes Haand, til mine Læber < hendes Haand til mine Læber

155,3-5

som 74,8-10.

187

13. Litteraturliste

Bøgerne er udgivet i København, hvis ikke andet anføres.

Billeskov Jansen, F.J.: *Oplysningstiden (Verdens Litteratur Historie* bd. V), 1972.

Bobé, Louis: Efterskrift til Johannes Ewalds *Levnet og Meninger*, 1911 og 1942 (jf.ovf.nr. 10 og 14).

Bobé, Louis: *Johannes Ewald. Biografiske Studier*, 1943.

Ewald, Johannes, *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, cop. 1988

Brix, Hans: *Johannes Ewald. En Række kritiske Undersøgelser*, 1913.

Brix, Hans: Til Johannes Ewalds Levned og Meninger, i: *Analyser og Problemer* bd.IV, 1938,s. 107-161.

Christensen, Erik M.: Efterskrift til Johannes Ewald: *Philets Forslag og Levnet og Meeninger*, 1964 (jf. ovf. nr. 16).

Doctor, Jens Aage: Efterskrift til Johannes Ewald: *Levnet og Meeninger*, 1969 (jf.ovf.nr. 18).

Doctor, Jens Aage: Ewalds Levnedsbog, i: *Guldalderstudier. Festskrift til Gustav Albeck*, Aarhus 1966, s. 47-71.

Frandsen, Ernst: *Johannes Ewald. Et stykke dansk åndshistorie*, 2. udgave, 1968.

Grandjean, Louis E.: *Johannes Ewald og Birthe i Rungsted*, 1960.

Hammerich, Martin: *Ewalds Levnet, mest efter hans egne Meddelelser*, 1860.

Jørgensen, A.D.: *Johannes Ewald*, 1888.

Kondrup, Johnny: *Levned og tolkninger. Studier i nordisk selvbiografi*, Odense 1982.

Lukács, Georg: Rigdom, kaos og form: En samtale om Lawrence Sterne, i: *Sjælen og formerne. Essays*, 1979.

Molbech, Christian: *Johannes Ewalds Levnet, med Bidrag til hans Digterværkers Historie og Charakteristik*, 1831.

Münter, Friederich: Efterretninger om Johannes Ewalds Levnet, i: *Dansk Museum* 1782, bd. I s. 680-700.

Møller, Bente Ahlers: Efterskrift til Laurence Sterne: *Tristram Shandys Levned og Meninger*, 1976.

Nedergaard, Leif: Introduktion og kommentar til Voltaire: *Candide eller Optimismen*, 1959.

Nedergaard-Hansen, Leif: *Bayle's og Leibniz' drøftelse af Theodicéproblemet* bd. I-II, 1965.

Olsen, Frederik Christian: *Digteren Johannes Ewalds Liv og Forholde i Aarene 1774-77,1835*.

Plesner, K.F.: *Det smagende Selskab*, 1959.

Plesner, K.F.: *Voltaire*, 1965.

Zeruneith, Keld: *Soldigteren. En biografi om Johannes Ewald*, 1985.

188

189

Noter

Herr Panthakaks Historie

9

navnlig: ved navn. - *Panthakak*: af græsk: pânta kakâ, alt er ondt; jf Ewalds egen forklaring s. 33. - *Canalen*: kanalen omkring Christiansborg Slot. - *Spanske-Kappe(r)*: et strafferedskab bestående af en trætønde, der blev sat ned over synderens overkrop, idet hovedet stak ud gennem et hul foroven. Synderen måtte derefter vandre rundt i byens gader under opsyn. - *Lectier*: forelæsninger. - *Jøde*: ofte pengeudlåner eller ågerkarl. - *Bi-Ord*: her adjektiver (tysk: Beiworter).

10

Epicuræer: tilhænger af den græske filosof Epikur (341-270 f.Kr.), hvis tænkning kredsede om betingelserne for sjælelig lykke. I banaliseret betydning (som her): livsnyder. - F***: Ewald har oprindeligt skrevet Friderichsstadt, navnet på en by ved Ejderen, men siden retoucheret det. - *Halv-Ermer*: ærmer af fint lærred, som kun dækkede underarmene. - *et andet Menneske*: et normalt, sundt menneske.

11

paatvang sig hende: trængte sig ind på hende. - *rette Kùchleins*: gode kyllinger (nemlig under Guds vinger). - *de sidste Tider*: tiden umiddelbart før verdens undergang. - *kyste*: kyssede. - *Marschlandene(s)*: marsklandene, den sydvestjyske Vadehavskyst.

12

billig: rimelig. - *taugt*: tiet.

13

Perioder: sætningskæder. - *laconisk*: kortfattet, -*fortryder*: ærgrer. - *Vittighed*: intelligens. - *Speckhøker*: spækhøker, viktualiehandler. - *deponerer*: bliver student, -*finde vi vel Raad hertil*: får vi nok lejlighed dertil (nemlig til selv at træde frem i teksten).

14

Væklager og Herzens Seufzerlein: Jammerklager og Små Hjertesuk, titler på datidens vidt udbredte andagtsvers og rimede bønner. - *et Sodoma*: en syndig by. Iflg. 1. Mosebog kap. 19 besluttede Gud at udlette byerne Sodoma og Gomorra som straf for indbyggernes syndighed. Den gudfrygtige mand Lot og hans familie, som boede i Sodoma, fik dog lov til at forlade byen før katastrofen. - *Lucifers Døttre*: djævelens døtre, -*forvendte*: abnorme. - *Zoar... paa Lots Forbøn*: Da den gudfrygtige Lot forlod Sodoma (jf ovenfor), havde han svært ved at gå og kunne kun nå til en lille by i nærheden. Denne by, som siden kaldtes Zoar, skånedes Gud på Lots forbøn. - *som Korah og Datan*: Iflg. 4. Mosebog kap. 16 blev Kora og Da-tan opslugt af jorden, fordi de gjorde oprør mod Moses under israelitternes ørkenvandring. - (Silke-) *Adriener*: egentlig andriener, vide, fodlange damekjoler. - *Peccadill*: lille synd. - *soeret*: svoret. - *Sententser*: sætninger, også bibelsteder. - *en fuldkommen Job*: en uheldig sortseer. Job (i Jobs Bog, Gamle Testamente) er en from og lykkelig mand, som Gud 190 imidlertid sætter på prøve ved at lade alle tænkelige ulykker hjemsege ham. Job bliver først bitter over den grusomhed og ondskab, som han nu ser omkring sig, men opgiver siden at gå i rette med Guds vilje og genvinder da sin lykke.

15

en ubequem Materie: et uegnet stof - *vittig*: intelligent, forstandsklar. - *Sions ... Aarvaagenhed*: det stridende Jerusalems årvågenhed (Sions datter er bibelsk billedtale for Jerusalem), omtrent: Guds børns vågne beredskab mod det onde. - *Salomo*: Davids søn og efterfølger som konge over Israel, død ca. 930 f Kr. Berømt for sin visdom. Iflg. overleveringen forfatter til blå. Prædikerens bog i Gamle Testamente, hvor altids forfængelighed udpensles.

16

Hoved-Tøj: hovedtøj, hovedpynt. - *det femte Bud*: Du må ikke slå ihjel, jf 2. Mosebog kap. 20. - *Cananiteme*: kana'anæerne, et folk som Gud iflg. 5. Mosebog kap. 7 påbød israelitterne at udrydde. Han advarede dem samtidig mod at overtage k.s falske gudsyndelse. - *Cartousche*: Louis Domini-que C. (1693-1721), fransk røverhøvding. - *Aretin*: Pietro Aretino (1492-1556), italiensk forfatter, bl.a. af de pornografiske *Ragionamenti (Hetæresamtaler)*, 1534-36. - *Edelmann*: Johann Christian E. (1698-1767), tysk forfatter af rationalistisk prægede, antikirkelige skrifter.

17

Jomfrue Slip-slop: figur i Henry Fieldings (1707-54) roman *Joseph Andrews* (1742). En næsvis og hyklerisk kammerjomfru. - *den Veder-Styggelighed*, --- *som Lots Døttre begik*: blodskam. Iflg. 1. Mosebog kap. 19 var Lot alene med sine to døtre efter ødelæggelsen af Sodoma og Gomorra (se n.t. s. 14). Døtrene drak da Lot fuld og sov hos ham på skift for at blive be-svangret.

18

klæde sit Barn ud i Fandens Lignelse: I folkelige fremstillinger optræder Fanden tit som junker, iført baret med vajende hanefer, jf Goethes *Faust*, 1. del vers 1538. - *Hanrey*: hanrej, bedragen ægtemand - *Beelzebub*: Beelze-bul, djævelen. - *StaaVær*: stavvær, en høj og stiv genstand, her åbenbart et hovedtøj. - *Vi vil... tilbage*: hentydning til Lots historie i 1. Mosebog kap. 19 (se n.t. s. 14). På trods af Guds forbud vendte Lots hustru sig om for at se Sodomias ødelæggelse. Som straf blev hun forvandlet til en saltstøtte. - *Sæt(tet)*:

hovedtøj, som blev sat op med nåle.

19

Til Pølen og Puten: til pølen og hullet, dvs. helvede. - *betænksom i*: tøvende med hensyn til. - *kjærlingagtig*: kællingeagtig.

20

Madame Kuchleins Haand ...: hentydning til 1. Mosebog kap. 16, hvor Gud siger om Ismael, at hans hånd skal være imod alle og alles hånd imod ham.

21

et Aftryk, af den store Menniske-Ven: et træk i Panthakaks sjæl, som genspejler Jesu sindelag. - *Philantroper*: godgørende mennesker.

22

nedstreifet: strøget ned. - *Korteer*: kvarter. - *Tabus*: latin: rør, her stjerneikkert. - *runde Taarn*: Rundetårn i København rummede på Ewalds tid, som i dag, et astronomisk observatorium. - *altfor hellige,...*: for hellige til at bryde sig om lærdom.

23

Betjentere: embedsmænd. - *talte af Fornuften*: var rationalister, altså 191 ugudelige. - *sex Miile*: godt 45 km. - *Conrector*: medforstander, vice-rector. - *Misocosmus*: græsk: Verdenshader. - *afsagtere*: mere svoren. - *ventelig*: sandsynligvis. - *hypochondriske*: præget af indbildt sygdom og pirrelighed. - *nymodigt*: nymodens.

24

Dette har al Anseelse af en mørk Tale: Dette ser helt uforståeligt ud.

25

en Virkning ... Aarsag: Hentydning til et hovedpunkt i G.W. Leibniz' (1646-1716) og hans elev Chr. Wolffs (1679-1754) filosofi, nemlig læren om, at alt eksisterende udøver en virkning, hvorfor også alt har en årsag. Et givet fænomens årsag er den »nødvendige og tilstrækkelige« forklaring på fænomenet. Den første og tilstrækkelige årsag til verden er Gud Se i øvrigt s. 63 f

26

Q.E.D.: Quod Erat Demonstrandum: latin: hvilket var at bevise; slutfor-mel i logisk bevisførelse. Oprindeligt fra den græske matematiker Euklids Geometriens begyndelsesgrunde, ca. 300 fKr. - *rimeligt*: sandsynligvis. - *Vid. supra*: Vide supra (latin): se ovenfor. - *Men Gudforstaaer os, sagde Fader P anså*: let tillempet citat fra forordet til G.W. Rabeners (1714-71) satire *Antons Panssa von Mancha Abhandlung von Spruchwörtem (Satiren, 1764, IV s. 26)*. - *a priori og posteriori*: latin: ud fra det forudgående og det efterfølgende, dvs. ud fra logikken og ud fra erfaringen. - *dersom ikke Vanen ... blev jaget ud*: hentydning til et berømt sted hos den romerske digter Horats (65-8 f.Kr.): *Naturam expellas furca, tamen usque recurret (Epistola I, 10,24)*, oversat: Jag naturen ud med forken, den kommer dog altid igen. - *uefterrettelig*: utilregnelig.

27

Machine: maskine. - *Den ærgerlige Krønike af H***: H**s skandalekrønike. - *Primaner*: elev i øverste klasse, Prima, i en lærd skole. - *Præceptorer*: lærere. - *Commentatores*: latin: egentlig personer der kommenterer, her kommentarbind til de klassiske tekster. - *hypochondrisk Blod*: pirreligt sind. - *Baccalaureus*: latin: ældre studerende, akademiker af laveste grad. - *i den ziirligste Chrie*: i den nydeligste lille tale. - *paastod Rang og Sæde over ham*: hævdede at have højere rang og dermed ret til at sidde på en finere plads end han. - *Academiet*: universitetet. - *recensere*: anmelde. - *Dissertation ... H**anis*: latin: Afhandling om H**s lærde mænd. - *Fidibuser*: papirstrimler til optænding.

28

gabede ... paa: gloede på, her lyttede til med åben mund. - *Jøderne... Egypterne*: Iflg. 2. Mosebog kap. 12 stemte Gud ægypternes sind gunstigt mod israelitterne, da disse skulle forlade landet. Af deres tidligere fjender fik israelitterne således både sølv- og guldsmykker og klæder.

29

libri memoriales: latin: huskebøger, formentlig indeholdende remser. Manuskriptet har oprindeligt Grammatiker. - *Thesaurer* (af græsk thesauros: skatkammer): ordbøger eller koncentrerede håndbøger. - *Vestibuler*: (af latin vestibulum: indgang): begynderbøger, -*per Accidens*: latin: tilfældigvis. - *de Ciceronianske Skjønheder*: Marcus Tullius Cicero (106-43 f.Kr.), romersk politiker, forfatter og advokat, efterlod en række tekster, som i formel henseende regnes for de mest fuldendte i den latinske litteratur. -*gjøre sig saa forstaaelig* [i Latinen] *som en Polack*: sigter måske til det faktum, 192 at polsk er stærkt influeret af latin, som langt op i nyere tid var Polens officielle sprog. Især det 17. århundredes poetiske blanding af polsk og latin («maccaronismen») var berygtet. - *Authorer*: forfattere. - *Sallustius*: Gaius Sallustius Crispus (86-35 f.Kr.), romersk embedsmand og historiker. - *en ajectert Nar i Preusisk Uniform*: Sallustius deltog i den romerske borgerkrig på Cæsars side og blev senere statholder i provinsen Nordafrika, hvor han groft udplyndrede befolkningen. - *Cicero en efter det Pariser Til-Snit*: Cicero en elegant og overfladisk nar. Sigter vel til det faktum, at Ciceros værker mindre udmærker sig ved dybsindighed end ved formel elegance. - *Plimus*: P. den yngre (62-114), romersk forfatter, især kendt for sine breve, -*for fuld af Blomster*: for blomstrende, dvs. farverig i sin stil. - *Curtius*: Quintus C. (1. årh. e.Kr.), romersk historiker. - *Geb-Recht*: tysk, ordret oversat: Giv ret. - *Homer*: græsk digter fra det 8. årh. f.Kr. Antages at være ophavsmand til *Hiaden* og *Odyseen*.

30

Bemærkelse: betydning. - *Perrault*: Charles P. (1628-1703), fransk forfatter. Deltog i det 17. årh.s litterære fejde mellem »klassicister« og »modernister« med bl.a. digtet *Le Siede de Louis le Grand*, 1687, hvori de antike digtere, deriblandt Homer, blev stærkt nedvurderet til fordel for de samtidige. - *Boileau Despreaux*: Nicolas B.D. (1636-1711), fransk kritiker og satirisk digter. Klassicist og modstander af Perrault i ovennævnte litterære fejde. - *Terrasson*: Jean T. (1670-1750), fransk litterat. Tog del i ovennævnte litterære fejde på modernisternes side. Placerede renaissancedigteren Tasso over Homer og Vergil. Fra 1721 professor i græsk og latinsk filosofi. - *Chapelain*: Jean C. (1595-1674), fransk digter og medstifter af Det franske Akademi. Skrev bl.a. eposfragmentet *La Pucelle*, 1656. - *Sentiments*: fransk: følelser. - *Boetier*: mand fra landskabet Bøotien, der sydøstlige hjørne af det græske fastland. Befolkningen her havde ry for bondskhed. Homer var iflg. overleveringen fra øen Chios. - *de danske Mikkler... de latinske Jurgener*: første led dannet over talemåden: den tyske Mikkler, som betyder den brave, indskrænkede tysker.

31

Tampen: prygleredskab af tov. - *beskjæret*: beskåret. - *den beste Verden*: hentydning til det 18. årh.s theodicédiskussion, jf s. 160f - *det glimrende*: det som blot glimrer, uden at være guld. - *en Enthusiast*: en begejstret person, her nærmest en sværmer. - *Sybaritiske Lyster*: lyst til luksus og vellevned (Den syditalienske by Sybaris var i oldtiden berygtet for indbyggernes vellevned).

32

blindlings: blindt. - *Sclaver*: slaver, her tilhængere. - *brystfældig*: brystfældig, faldefærdig. - *Pyrrhonismus*: skepticisme, altomfattende tvivl (efter den græske filosof Pyrrhon (død 288 f.Kr.), hvis grundsætning var, at man måtte tvivle om alt for at finde sandheden). - *Misocosmi*: latinsk genitiv, altså 'Misocosmos'. - *Præcepta*: latin: regler.

33

employert: ansat. - *Vaysen-Huuset*: vaysenhuset, en stiftelse hvor forældreløse børn bor og undervises (tysk: Waisen = forældreløse). - *Halle*: universitetsby ved floden Saale, ca. 30 km nordvest for Leipzig. Byen var en pietistisk højborg. - *et lovligt Kald*: en gyldig grund. - *Ethymologie*: 193 videnskaben om ords oprindelse. - *Avlede Kiødet AfKiød*: frembragte det syndige (nutids-)menneske ud af deres egen syndige menneskenatur. - *Algodhed Klædes Af Knur*: Her er to læsemåder mulige. 1) Altomfattende godhed kædes sammen af genvordigheder eller knuder, dvs. livets trængsler fjører sig sammen til et godt resultat. 2) Den algode Gud kedes af (menneskets) knurren. Under alle omstændigheder repræsenterer denne anden »etymologi« et optimistisk modstykke til den foregående, der rent fordømmer menneskelivet. - *deriuere*: derivere, aflede. - *det Aegyptiske Fængsel*: hentydning til jødernes 430-årige fangenskab i Ægypten, jf 2. Mosebog kap. 1-14. Her: jordelivet.

34

Begjærlighed: lyst. - *intet mindre end*: slet intet. - *Marktskrigere*: højtråbende reklamemagere. - *Viintappere*: værtshusholdere. - *Bullenbidere*: bulbidere, bidske hunde. - *Sumimus ... in patriam*: latin: Vi tager pengene og sender æslet tilbage, hvor det kom fra. Sætningen har ikke kunnet lokaliseres, men har muligvis forbindelse med den udtalelse, som tillægges Philip af Makedonien (4. årh. f. Kr.): at ingen fæstning er uindtagelig, hvis blot den har et hul så stort, at et æsel belæsset med penge kan komme ind. - *Re-nommister*: studenter med hang til at prale og slå, gøre sig omtalte. - *Pen-nalister*: ældre studenter, som tyranniserer de yngre. - *Philister*: filistre, åndløse spidsborgere. - *Granadeer*: grenadér, soldat i en særlig

eliteafdeling inden for infanteriet. - *Medicus*: mediciner. - *dux gregis ipse caper*: latin: hjordens fører, selv en buk. Unøjagtigt citat fra den romerske digter Ver-gils (70-19 fKr.) *Bucolica*, 7. ekloge vers 7.

35

Pietister: tilhængere af den lutherske fromhedsbevægelse, der gik over Tyskland efter ca. 1650. Til Danmark kom pietismen under Frederik IV, og Ewalds forældre tilhørte bevægelsen (jf s. 162). - *herculisk*: uhyre anstrengende (efter den romerske sagnhelt Hercules, grækernes Herakles, der af Mykenes konge fik pålagt tolv eventyrlige kraftprøver). - *imellem Hirschfeld og Frankfurt*: Frankfurt am Main ligger nær Mainflodens udløb i Rhinen ca. 300 km sydvest for Halle. Hersfeld ligger omtrent midtvejs mellem Halle og Frankfurt. - *af takkede*: forhenværende, også afdankede. - *equiperede*: påklædte, -*paa et Haar*: fuldstændigt.

36

har De got min Herre: er De vel udrustet, min Herre. - *Haand-Værks-Burs*: håndværkssvend (af tysk: Bursche). - *sagte*: sagtens, nemt. - *Physiognomie*: ansigtstræk. - *skildret*: malet. - *Saxenhausen*: Sachsenhausen, forstad til Frankfurt på den anden side af Main.

37

Guld-Børs: pung indeholdende guldmønter. - *med de Dristigste*: blandt de dristigste.

38

oppebie: vente på. - *den nedbryder en af den Dydiges ...*: Meningen er, at mistanken, som rettes mod den dydige, nedbryder en af de sikreste forskansninger mod lastens indtrængen i hans sjæl, nemlig det naturlige ønske om at gælde for et godt menneske. - *den uvittige*: den uintelligente. - *erindre*: minde om.

39

en Pasquill: et smædeskrift. - *noget som Gallien stod paa*: noget som han risikerede at komme i galgen for. - *sin Haarskjærer og sin Balberer*: sin frisør og 194 sin barbér. - *tage i Betænkning*: betænke sig på, tøve med. - *Bresche* (fransk, militært): hul - *betænkt*: tænkt på. - *400 Gylden*: En gylden var oprindeligt en guldmønt, siden ca. 1650 også en sølvmønt og en regningsenhed, som brugtes i Tyskland og omliggende stater. Værdien var vekslende fra stat til stat jævnlige også fra by til by.

40

devot: from, også skinhellig. - *Lintøy*: skjortebryst og manchetter. - *den ene Gang over den anden*: gang på gang. - *Fahr zu Kutscher!*: tysk: Kør til, kusk!

41

under Contribution: under skat (meningen er, at han via damens sjæl havde adgang til hendes pengepung). - *Lineamenter*: ansigtstræk. - *Christlieb Vogellein*: tysk, ordret oversat: Kristkær Lillefugl. - *bede*: holde hvil.

42

logement: fransk: bolig. - *satt Vittighed*: moden forstand. - *den langørede Pus*: haren. - *skjærtsende*: muntert legende. - *Agerrenden*: agerfuren, den rende som adskiller to agre. - *Cabrioler*: krumspring.

43

Polarer: poularder. - *standse*: studse, -*forekomme*: komme i forkøbet, undgå. - *Søvnens Forbud*: søvnens forvarsel, dvs. trætheden.

44

vogte Kammeret: holde sig hjemme. - *sidste Løbedag*: sidste gyldighedsdag, udløbsdag.

45

en Priis Tobak: en lille portion snustobak. - *bestride*: bekæmpe. - *1000 Rixdaler*: Rigsdaleren var dansk mønt fra 1713 til 1875, da den blev afløst af kronen (1 daler = 2 kroner). Der er hos Ewald tale om Courantdaleren, som gjaldt indtil 1813. Værdien vekslede med tiden, men det kan nævnes, at rektor Licht i Slesvig fik 100 rigsdaler for at have den unge Ewald i kost og logi i et år (1755). En typisk pris for et lejlighedsdigt af Ewald var 3 rigsdaler (1776). En rigsdaler underinddeltes i 6 mark og en mark igen i seksten skilling. Klokkeren ved Trinitatis Kirke fik i 1781 6 rigsdaler 5 mark og 4 skilling for at ringe over Ewalds lig. -

Geneve: by i det sydvestlige Schweiz, lige på grænsen til Frankrig. Blev i det 16. årh. gennem-trængt af den religiøse reformator Johan Calvins lære og erhvervede status som centrum for protestantismen i de fransktalende lande, *sætte ud*: anbringe fordelagtigt, fx på rente.

46

Snauserie: skidt. - *600 Gylden*: se n.t. s. 39. - *Tøyet*: tingene. - *honet*: honnet, hæderlig. - *emphatiske*: eftertrykkelige. - *hen og her tænkende*: tænke frem og tilbage.

47

i en ... Franzoises Lignelse: i skikkelse af en [...] fransk kvinde. - *piquant*: fransk: pikant, tiltrækkende. - *fire Skilling*: fast udtryk for næsten ingenting, svarende til vor tids »fem øre«; jf n.t. s. 45. - *Coeffure* (egentlig *coiffure*, fransk): hovedbeklædning. - *Skæfer-Hat* (egentlig *Schåfer*-): hyrdehat. - *Jladdrede*: flagrede. - *viideste*: her = hvideste. - *skjærere*: finere. - *Ala-baster*: alabast, marmorlignende gipsart anvendt til kunstgenstande. - *smagtende*: smægtende, lidende.

48

Basilisk: fabeldyr, hvis blik mentes at være dødbringende. Ofte symbol for djævelen. - *opvarmede i min Barm*: nærrede ved min barm. - *have skilt Jorden ved*: have berøvet jorden. - *det mordiske Gevær*: det morderiske våben.

49

de la Chicaniere: fransk, omtrent: von Krakiler. - *Han gav os an*: Han angav 195 os. I 1685 havde Louis XIV ophævet det næsten 90 år gamle nantiske edikt, der sikrede de franske reformerte (huguenotterne) trosfrihed Helt frem til 1791 var huguenotterne nu uden borgerlige rettigheder i Frankrig. - *Det fortrød dem*: Det gjorde dem vrede.

50

Frontin mon cher: fransk: Frontin, min kære. - *Patagoner*: indianerne i Patagonien i det sydligste Sydamerika; af betydelig legemshøjde. - *Ribbe-Stød*: stød i ribbenene. - *sankede*: samlede. - *til Anseelse*: tilsyneladende.

51

standsede: studsede. - *over den anden*: [den ene] efter den anden. - *toede*: tørrede.

52

Løberen: lakajen. - *Gouvemanten*: huslærerinden. - *Marquien afV****: En marquis er en fransk adelsmand i rang mellem hertug og greve. V*** står uden tvivl for Voltaire, forfatteren af *Candide*, der siden 1755 ejede lystslottet Les Délices uden for Genève og siden 1758 tillige slottene Ferney og Tournay på grænsen mellem Frankrig og Schweiz (jf s. 167). - *artig*: ordentlig, anstændig. - *Eremitage*: fransk: ensom bolig.

53

Blessurer: sår. - *Contusioner*: kvæstelser som følge afslag. - *Spiritus vini*: latin: vinsprit. - *Alteration(s-Pulver)*: sindsbevægelse, -*galant homme*: fransk: gentleman. - (de folkerigste) *Steder*, her: stæder, byer. - *Formaal*, her: offer. - *Zirkel*: cirkel, dvs. omgangskreds. - *Maitressen*: elskerinden. - *Favoriten*: tyrannens mandlige yndling.

54

Procuratorer: sagførere. - *det menneskelige Kjøen*: menneskearten. - *Rulle*: rolle. - *Saturnus*: planeten Saturn; den yderste planet som kan ses med det blotte øje, og den yderste kendte i Ewalds levetid. Uranus opdagedes i 1781. - *Slag*: slags.

55

Mopse(s): moppe, en skødehund - *Bemærkelse*: betydning.

56

Milt-Syge: sygelig melankoli, der tidligere mentes at stamme fra milten. - *tykt Blod*: trægflydende blod, der tidligere mentes at forårsage enten tungsind (som her) eller sanselighed. - *Prakkere*: tiggere, stoddere. - *Arca-dien*: landskab midt på øen Peloponnes i Grækenland Blev både i oldtiden og senere besunget som et

idyllisk hyrdelandskab, lykkens sted på jorden. - *Vraaer*: afkroge. - *Ekkel*: afsky. - *Schadenfroh*: tysk: en skadefro person. - *Misanthrop*: menneskehadere. - *æquivoque*: ekvivokke, tvetydige.

57

Intet mindre: slet ikke. - *for Tiden*: før tiden. - *zierligste*: fineste.

58

altforheftig: alt for stærk. - *Krig med Algier*: I 1769 havde sørøverstaten Algeriet erklæret krig mod Danmark for at presse Danmarks traktatlige ydelser i vejret. Som svar sendtes i 1770 en dansk flådeafdeling ned for at indtage byen Algier, hvilket dog mislykkedes. En følge af fiaskoen var det i øvrigt, at Ewalds beskytter, J.H.E. Bernstorff, mistede sin post som udenrigsminister (jf s. 169). - *Freden imellem Russen og Tyrken*: Rusland og Tyrkiet førte en af deres mange indbyrdes krige 1768-74. Danmark var traktatligt forbundet med Rusland - *Aabenbaringen*: Johannes' Åbenbaring, det sidste skrift i Det nye Testamente. Skildrer i en række syner de sidste tider før verdens undergang og Kristi genkomst. - *staae tiere Fare*: står oftere i fare. - *Phænomenon*: græsk: fænomen.

59

Ewa havde Lyst at spise Æbler: syndefaldet, jf 1. Mosebog kap. 3. - *Et Æble*¹⁹⁶ ... *Troias Ødelæggelse*: Den trojanske krig, som Homers Iliade beretter om, begyndte med, at gudinderne Afrodite, Pallas Athene og Hera stredes om et æble, der bar påskriften »Til den skønneste«. - *Rom ... en Gaas*: År 387 fKr. trængte gallerne nordfra ind i Rom og belejrede byens sidste forsvarere på byhøjen Capitolium. En nat forsøgte de at indtage Capitolium ved én for én at klatre op ad en stejl, ubevogtet klippevæg, men gudinden Junos hellige gæs begyndte at skræppe, så romerne vågnede og drev gallerne bort. Derved undgik Rom udslettelsen. - *Frankerigs store Henrick ...*: Henri IV (1553-1610) rustede i sine sidste år til en storstilet krig mod huset Habsburg, specielt i Østrig og Spanien. Ewalds forklaring på krigsplanerne - den skønne dame - er imidlertid uklar og næppe historisk. - *en anden stor Prinds ... et Ørffigen*: Kurfyrst Johann Sigismund af Brandenburg og hertug Philip Ludwig af Pfalz-Neuburg var o. 1609 blevet enige om at sikre sig det herreløse hertugdømme Julich og Kleve (i det nuværende Vesttyskland, på grænsen til Holland) ved et ægteskab mellem kurfyrstens datter og hertugens søn. Men ved bryllupstaflet kom det til en ordstrid, og kurfyrsten gav hertugen en ørffigen. Det deraf følgende brud skal have været en forberedende faktor til Tredivårskrigen. - *Tycho Brahe...*: Tyge Brahe (1546-1601), dansk astronom, der på Hven i Øresund byggede observatorierne Uraniborg og Stjerneborg. Han forlod Danmark i 1597 pga. uoverensstemmelser med kongen, Christian IV. Ewald refererer til et sent optegnet og tvivlsomt sagn om, at T.B. skulle være blevet uenig med rigshovmester Christoffer Valken-dorff om en hund. - *Christian den Ilden*: Chr. II (1481-1526), konge af Danmark og Norge 1513, af Sverige 1520, blev forjaget i 1523. Han traf på et bal i Bergen i 1509 borgerpigen Dyveke, som han dansede med og samme nat tog til sin elskerinde. Hans årelange forhold til Dyveke (og til hendes mor, Sigbrit Villoms) vakte megen forargelse, især blandt adelen, og forøgede hans upopularitet. - *Hiame ... en maadelig Poet*: Iflg. Saxos Danmarkskrønike besluttede danskerne efter Frode Fredegods død, at kongemagten skulle overgå til den mand, som kunne digte det bedste lokvad over den afdøde. En bonde ved navn Hjarne digtede et for-dringsløst vers og vandt dermed Froles udstrakte rige (6. bog kap. 1).

60

Nadvere: aftensmad. - *Panthakak skrabe*: at skrabe eller gøre skrabad med foden gjaldt tidligere som et høflighedstegn på linie med et buk. Jf udtrykket samme side: skrabende og bukkende.

61

Cathecet: hjælpepræst; person der katekiserer, dvs. underviser menigheden i religion gennem spørgsmål og svar. - *Stoele-Kone*: den kone, som sørgede for at holde kirkestolene rene. - *Brochmand*: professor, siden biskop Jesper Brochmands huspostil, en folkelig evangelieforklaring, der første gang udkom 1635-36 og siden i to århundreder hævdede sig som hjørnesteinen i den dansk-norske andagtslitteratur. - *den Kielske Gros-Fyrste*: hertug Karl Frederik af Holstein-Gottorp (1700-1739), der efter afslutningen af Den store nordiske Krig 1720 blev drevet ud af Slesvig og måtte aflevere sine besiddelser dér til den danske konge Frederik IV.

197

62

Accissen: indenlandsk afgift på forbrugsvarer, gerne opkrævet når varerne blev ført fra landet ind i byen. - *holdtfor*: holdt for, mente. - *et Haarbredt*: en hårsbred, en smule. - *Satyre*: satire. - *bandende som en Gascogner*: indbyggerne i den sydvestfranske provins Gascogne havde ord for at være stortalende.

63

Sand paa Gulved ... Sand-Huuset: Det var førhen skik at bestrø de hvidskurede plankegulve med sand - og at drysse sand fra et såkaldt sandhus over frisk beskrevet papir for at undgå udtværing af blækket, - *glemte alle sine Conceptor*: glemte planerne til sin historie, overført: mistede fatningen, - *første virkende Aarsag*: hentydning til Leibniz' og Wolffs filosofi, jf n.t. s. 25. - *Leibnitz*: Gottfried Wilhelm L. (1646-1716), tysk universalbegavelse, jf. s. 160. - *Triumvir*: triumvir (latin), den ene af tre stormænd. - *Wolff*: Christian W. (1679-1754), tysk matematiker og filosof, der populariserede og systematiserede Leibniz' optimisme. - *Pope*: Alexander P. (1688-1744), engelsk digter og kritiker, hvis hovedværk *An Essay on Man* (1732-34) udtrykker den optimistiske filosofi, omend det mindre er inspireret af Leibniz end af filosoffer som Shaftesbury og Bolingbroke.

64

Collegier: universitetsforelæsninger. - *Ride-Skoelen, Fegte-Boden*: Siden renæssancen indgik ridning og fægtning sammen med en række universitetsstudier i en ung adelsmands dannelsesprogram. - *afsee*: undvære. - *Bur-mann*: formentlig en hentydning til Pieter Burmann den ældre (1668-1741), professor i Leyden, som i 1726 havde udtalt sig uheldigt om de lærdes standard i Danmark, og som blev tilrettevist pseudonymt af Ludvig Holberg i et latinsk åbent brev: Holgeri Dani ad P. Burmannum Epistola (Brev fra Holger Danske til P. Burmann). Holbergs valg af pseudonym rummer igen en hentydning, som Ewald naturligvis også spiller på, til folkevisen Holger Danske og Burmand (*Danm. gi Folkeviser* nr. 30), hvori Burmand er en grim kæmpe, der besejres af Holger. - *Defendens*: defensor, som skal forsvare en påstand eller en disputats. - *for ved*: foran. - *Opponenten*: defensors modstander, hvis opgave er at kritisere den fremførte påstand, - *den store Verdslig-Viise(s* mindste Ord): hentydning til Chr. Wolffs betegnelse for sin og Leibniz' filosofi: Weltweisheit, verdslig visdom. - *det almindelige Sprog*: det sprog, som forstås af alle verdens indbyggere. Tanken om et sådant beskæftigede oplysningstiden, men blev først realiseret med kunstsprogene Volapiik 1880 og Esperanto 1887. - *at deducere ham til absurdum*: at pille hans argumenter fra hinanden.

65

refutered: gendrevet. - *burlesque*: fransk: burleske, lavkomiske. - *scaramutzi-ske*: adjektiv dannet af Scaramuccio, en fej, storpralende tjenerfigur i den italienske commedia dell'arte; slyngelagtige.

66

foretrække ham en anden: foretrække en anden frem for ham.

67

Plump-Køller: tunge, klodsede våben. - *Alexander*: A. den Store (356-323 f.Kr.), konge af Makedonien. Skabte et hellensk imperium ved at erobre hele Perserriket incl. Babylonien og Ægypten under sit store felttog 334-323. - *som Alexander ... Jorden for snever*: refererer muligvis til de rygter, der kort før Alexanders død gik om, at han ville genopbygge 198 Babelstårnet, jf historien om dette tårn i 1. Mosebog kap. 11. - *Ammons Søn*: en titel, som Alexander modtog af ypperstepræsten, da han under sit felttog besøgte templet for den ægyptiske gud Amon. Grækerne identificerede Amon med Zeus. - *Phalanx*: falanks, slagorden. Den makedonske falanks, skabt af Alexanders fader Philip, var særegen ved at bestå af en offensiv rytterifløj og en defensiv infanterifløj. - *Titan*: kæmpe. Titanerne var i græsk mytologi de tolv uregerlige børn, som Uranos og Gaia, Himlen og Jorden, fik med hinanden ved verdens begyndelse. - *Sacer*: indbyggerne i Saqqara, en oldtidsby i Ægypten, beliggende ved Nilen syd for det nuværende Cairo. - *Sogdianer*: indbyggerne i Sogdiana, den nordøstlige provins i det gamle Perserrike, nu i Sovjetunionen sydøst for Aralsøen. Alexander brugte flere år på at besejre sogdianerne. - *besynderlige*: usædvanlige (i positiv forstand).

68

par honneur: fransk: for ærens skyld, dvs. uden at tjene på det. - *forskudt*: opbrugt.

70

resoluere til: beslutte sig til. - *galonnerie*: besat med guld- eller sølvvindhæve-de bånd (tresser). - *Pjlegma*: flegma, besindighed.

71

Forbindligheder: forbindtligheder, høfligheder. - *udbetinget sig*: kræver. - *den Vestphaliske, den Kjøbenhavnske, og den Fontainebleauske Fred*: Den westfalske fred 1648 afsluttede Trediveårskrigen, hvori Christian IV havde deltaget, og styrkede Sverige på Danmarks bekostning. Den københavnske fred 1660 afsluttede tre års krig mellem Danmark (Frederik III) og Sverige (Carl X Gustav); Danmark mistede ved freden Skåne, Halland, Blekinge, Hven og Bohuslén. Freden i Fontainebleau 1679 afsluttede Den skånske Krig 1675-79 mellem Danmark (Frederik V) og Sverige (Carl XI) og konfirmerede den for Danmark

ydmygende københavner-fred.

72

enckelte: enkle. - *Over-Last*: ulejlighed. - *Denfranskeste*: den frankeste. - *af-fectere*: efterligne.

73

Liberie: tjener- eller kuskeuniform. - *Timon*: T. fra Athen (5. årh. f.Kr.) skildres af Plutark og Lukian som en stor misantrop. Shakespeare skrev i 1607-08 et drama om ham (*Timon of Athens*). - *quækeriske*, omtrent: verdensfjerne; adjektiv dannet af substantivet kvæker, d.e. et medlem af et kristent trossamfund, som blev grundlagt 1650 i England men siden skabte kolonier i Nordamerika. Kvækerne var modstandere af militærtjeneste og privat ejendomsret.

Levnet og Meeninger

76

De min beste Ven: Selvbiografiens indledning er stilet til dr.theol. Johan Christian Schonheyder (1742-1803), der siden 1773 fungerede som en mellemting mellem formynder og rådgiver for Ewald; jf s. 169. - *Deres Kjæreste*: Deres hustru. - *ConferentsRaad Carstens*: Adolph Gotthard Carstens (1713-95), jurist og embedsmand i Tyske Kancelli (hvorfra 199 hertugdømmerne administreredes). Medlem af Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse (kaldet Det smagende Selskab) og rådgiver for Ewald i litterære spørgsmål. - *authentiqve*: fransk: autentisk, sandfærdig. - i *Hensigt til*: af hensyn til

77

min Broder: Ewalds storebroder Mathias (1739-65). Endte som soldat i Dansk Vestindien, hvor han omkom under et forsøg på at desertere. Se s. 86. - *Husarer*: letbevæbnede soldater til hest. - *den Preussiske Resident*: kongeriget Preussens fastboende repræsentant i Hamburg. Residenten tager sig af mindre sager end ambassadøren og gesandten. - *Kjærling*: kælling. - *uskikket til alt Overlæg*: ude afstand til at tænke mig om. - *denne mig saafortrædne Efterretning*: denne efterretning, som gjorde mig fortrydelig, dvs. ærgerlig. - *vore Kaarder*: kården var dengang en del af studenternes påklædning. - *vore academiske Vidnesbyrd*: attester på, at vi var studenter.

78

Ringe-Kunst: brydekunst. - *i denne Fald*: i denne henseende. - *der er bleven deducert til absurdum*: hvis argumenter er blevet pillet i stykker. - *i Hensigt til*: med hensyn til. - *de umechaniske Forsvars- eller AngribelsesVaaben*: dvs. åndsevnerne. - (stod han) *blot*: forsvarsløs. - *romanske*: eventyrlige, romantiske, - *gordisk*: uløselig. Den gordiske knude var bundet af den fry giske konge Gordios. Iflg. sagnet skulle den, der kunne løse knuden, blive herre over Asien. Alexander den Store (se n.t. s. 88) løste den ved at hugge den over med sit sværd.

79

tilig nok for: tids nok til. - *Vittighed*: intelligens. - *Presence d'esprit*: fransk: åndsnærværelse. - *stifmoderlig*: stedmoderligt. - *vor Quixottiske Reyse*: Romanen om Don Quijote, af Miguel de Cervantes (1547-1616), handler om en fattig adelsmand, som har læst for mange ridderromaner og selv drager ud på en tragikomisk ridderfærd til ære for en bondepige, som han har forelsket sig i. Han sammenblander på sørgmunter vis fantasi og virkelighed og er blevet prototypen på en fantast. - *Elven*: Elben, flod i Nordtyskland ved det daværende Danmarks (:Holstens) sydgrænse.

80

von Hecht: Johan Julius von H. (1719-92), preussisk resident (se n.t. s. 77) i Hamburg 1752-92. - *han bar et rødt Baand*: von Hecht var dekoreret med den russiske St. Anna-orden. - *Cadet-Academiet*: officersskolen. - *Kongen af Preüsens Bedrifter*: Frederik den Store (1712-86), konge af Preussen fra 1740. Viste sine store feltherreevner i Syvårskrigen (1756-63), som Preussen førte stort set alene imod det halve Europa. Hovedmodstanderne var Frankrig, Østrig og Rusland. Ved krigen afslutning stod Preussen som en førsterangs militærmagt og F. selv som den betydeligste europæiske statsmand. I tiden før krigen havde kongen desuden vist sig som en varm dyrker af kunst og videnskab; bedst kendt er hans venskab med

Voltaire. - *Harangue*: fransk: højtidelig tale. - *FriPostighed*: frimodighed - *to Alen*: godt 125 cm. - *recolligerte... mig*: genvandt fatningen.

81

Granadeer: grenadér, soldat i en særlig eliteafdeling indenfor infanteriet. - *Manteüfel*: Heinrich von M. (født 1696), kommandant for de preussiske soldater i Pommern 1757-60. - *i Commission*: til opgave. - *KammerHusar*: livtjener, altså en civil lakaj i husaruniform. - *Har du vel Lyst*: Har du 200 måske lyst. - *Pommern*: tidligere hertugdømme ved Østersøen, i dag indlemmet i Polen og DDR. - *Magdeburg*: fæstningsby ved Elben, ca. 130 km vest for Berlin. - *Ham kunde jeg maaske skaffe Dem*: Unge mænd, især bønderkarle, blev dengang ofte lokket eller tvunget i soldatertjeneste; se fx Holbergs *Erasmus Montanus*, 5. akt scene 2-5.

82

Overalt: hvorom alting er. - *Staldbroder*: staldbroder, kammerat. - *mit i*: midt i.

83

efter al Anseelse: efter al sandsynlighed. - *min Stiffader*: min stedfader, dvs. Peder Huulegaard (1711-69), hørkræmmer og overformynder i København. Enkemand 1758, året efter gift med Ewalds moder Marie, f Wulff (1715-91), som havde været enke siden 1754. Forholdet mellem Ewald og stedfaderen var meget spændt. - *Lentsen*: Lenzen, en by ved Elben, ca. 100 km sydøst for Hamburg.

84

Caresser: kærtegn. - *Froekost*: dagens første måltid, morgenmad. - *politisk*: taktisk.

85

paa en Omstændighed nær: Ewald vender aldrig tilbage til denne omstændighed, men det har utvivlsomt været en hilsen til Arendse. - *en Expresser*: et ilbud. - *12 Miil*: godt 90 km.

86

Rendsburg: dansk fæstningsby på grænsen mellem Slesvig og Holsten. - *Leening*: soldaterløn. - *Credit*: anseelse. - *Vestindien*: De vestindiske Øer i Det caraimske Hav ud for Centralamerikas østkyst. Tre af øerne var danske indtil 1917 og rummede især sukkerrørsplantager, som blev drevet med negerslaver. De danske embedsmænd på øerne (ofte udskud, som man ikke ville have i selve Danmark) døde i stort tal af tropesygdomme. - *med god Betænkksomhed*: med fuldt overlæg, - *forekom Climaet*: kom klimaet i forkøbet. - *den Art afdebauche*: den last (nemlig drikkeri). - *laster-hafte*: tysk: lastefulde, umoralske. - *Ubillighed*: urimelighed. - *A la bonne heure!*: fransk: Godt! Lad gå!

87

Eylande: øer. - *dronet*: druknet. - *Enthusiasme*: begejstring. - *soeren*: svoren. - *det Besynderlige*: det særlige (uden negativ klang). - *Sententser*: sætninger, her bibelsteder. - *Troens Artikler*: grundsætninger i en trosbekendelse.

88

Espen AskeFiis: eventyrfigur i slægt med Klods-Hans. Esben er den yngste af tre sønner, en drømmer der ligger hjemme og roder i asken fra ildstedet, men i tidens fylde viser han sig alligevel kvik nok til at vinde prinsessen (se fx Svend Grundtvig: *Danske Folkeeventyr*, Ny Samling, 1878, s. 19 ff). - *Alexander den Store*: (356-323 fKr.), konge af Makedonien. Skabte et hellensk imperium ved at erobre hele Perserriket incl. Babylo-nien og Ægypten under sit store felttog 334-323. - *umistelige*: nødvendige. - *Stiile-Bøger*: bøger, hvoraf man kan lære skriftlig fremstilling. - *Philo-log(s)*: sprogforsker, her klassisk filolog. - *purus putus*: latin: ren og ublandet. Der sigtes til rektor JP. Licht ved domskolen i Slesvig, hvor Ewald var elev 1754-58. Licht var en lærd kender af græsk og romersk oldtids-litteratur.

89

Tomjones: egentlig *The History of Tom Jones, a Foundling*, roman af Henry Fielding (1707-54). Romanen, der udkom 1749, er en broget historie om 201 talrige eventyr, især med kvinder. - *Robinson Crusoe*: egentlig *The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe*, roman af Daniel De-foe (1660-1731). Udkom 1719 og blev forbillede for utallige robinsonader. - *Rousseaus Afgud*: Den franske filosof Jean-Jacques Rousseau (1712-78) anbefaler i sit værk *Émile ou de l'éducation* (1762) varmt *Robinson Crusoe* som læsning for børn, dog i bearbejdede udgaver. - *Ostindien*: ældre betegnelse for Indien og Bagindien (Burma, Thailand, Laos, Cambodia og Vietnam) samt Indonesien og Filippinerne. - *den tydske Krig*: den preussiske Syvårskrig

1756-63. - *in effigie*: latin: i billedet, billedligt. Fx kunne forbrydere henrettes in effigie, hvis de ikke lod sig fange. - *en miniature*: fransk: i lille målestok. - *til en Advarsel* etc.: som et varsel... Ewald blev senere optaget i den østrigske hær som trommeslager. - *or-dentligyiis*: sædvanligvis, normalt. - *Gevær*: våben. - *sloeg haandløst*: slog uden at slå direkte med hænderne, dvs. kastede. - *et Chor*: en flok. - *Cur-render* (af latin: curro, jeg løber): Fattige latinskoleelever, som på bestemte dage løb om i byen og sang sig til almisser ved folks døre. - *Corinther*: indbyggerne i Korinth, det antikke Grækenlands førende havne- og handelsby, siden en af de kristne menigheder, som apostlen Paulus skrev breve til. - *Cabaler*: intriger.

90

en god Product: en dragt prygl. - *Knollii Vocabularium*: Johann Knolls *Vocabularium Biblicum* (1717 og oftere siden), en glosebog til Det nye Testamente. - *Hørkrammets*: person, der handler med spegesild, klipfisk, lertøj m.v. (oprindeligt med hør). - *det danske Academie*: Københavns Universitet. - *de Danskes Kandestøberiske Krig*: hentydning til Holbergs komedie *Den politiske Kandstøber* (1723), hvis hovedperson er kandestøber i Hamborg, men interesserer sig mere for de politiske begivenheder, som han ikke har forstand på. Se specielt 2. akt scene 1. - *næst*: næst efter, bortset fra. - *Cosakker*: folkestammer fra det sydlige Rusland, fungerede som ridende soldater. - *Calmukker*: sydøstrussisk befolkningsgruppe af mongolsk oprindelse. - *Pandurer*: en ungarsk fodmilits, uregelmæssigt organiseret og vild. - *Knebelbarter*: store overskæg. - *bizarr*: underligt. - *Subordinationens*: lydighedens. - *Infanterist*: soldat af fodfolket.

91

vor ordentlige Sphcere: vort normale menneskelige niveau. - *ved en ordentlig Følge*: i overensstemmelse med normal fremgangsmåde. - *hildet*: dannet. - *besynderlig*: noget særligt (i positiv forstand). - *Avanturier*: fransk: lykkeridder.

92

f. E:for eksempel. - *Guarnison*: garnison, fast militært kvarter.

93

Precautioner: forholdsregler. - *Diogenes... Alexander*: Diogenes (403-323), græsk filosof af den såkaldt kyniske skole, der prædikede foragt for verdens nydelser. Siges at have været bosat i en tønde. Blev opsøgt af Alexander den Store (se n.t. s. 88) kort efter dennes tronbestigelse i 336; men da Alexander spurgte, om han kunne opfylde et ønske for Diogenes, svarede denne blot, at A. kunne gå til side og lade være med at skygge for solen. - *Hæng*: hang, tilbøjelighed.

94

Aesopus: Æsop, græsk fabeldigter fra midten af 6. årh. fKr. - *Hercules*: 202 romersk sagnhelt, svarende til grækernes Herakles (se n.t. s. 113 om Aleme-nes Søn). - *Amadis*: helten i en anonym spansk ridderroman, *Amadis de Gaula*, der kan spores tilbage til det 14. årh. A. er ædel, stærk, modig og tapper. - *Zopyros*: fornem perser, der 516 f Kr. hjalp kong Dareios I med at indtage Babylon ved list. Z. lemlæstede sig selv for at narre babyionerne. - *Scævola*: latin: den kejthåndede. Tilnavn til romeren Gaius Mucius, der var fange hos etruskerkongen Porsena i år 507 f Kr. Da Porsena truede med at brænde M. levende, viste denne sit mod ved at stikke højre hånd ind i ilden og lade den forkulle. Porsena skænkede ham derpå friheden. - *Curtius*: Marcus C., romersk sagnhelt, der 362 fKr. skal have kastet sig i afgrunden for at frelse sin hjemby. - *Aristoteles*: græsk filosof og naturforsker (384-322 fKr.) - *Scotus*: Johannes Duns S. (1265-1308), engelsk skolastisk filosof, medlem af Franciskanerordenen. - *du Guesclin*: Bertrand du G. (1320-80), marskal af Normandiet, fransk hærfører. - *Cartouche*: Louis Dominique C (1693-1721), fransk røverhøvding. - *Col-/?ert*: Jean Baptiste C. (1619-83), fransk finansminister under Louis XIV. - *Sejan*: Lucius Ælius Sejanus, henrettet 31 e.Kr. Chef for den romerske prætorianergarde under kejser Tiberius. - *Olim meminisse juvabit*: latin: engang vil mindet os fryde. Ufuldstændigt citat fra Vergils heltedigt *Æneiden* (29-19 fKr.), 1. sang vers 203.

95

paa den Tydske Bund: ind på tysk territorium. - *et Par Rigsdaler*: se n.t. s. 45.

96

tre Miile: knap 23 km. Angivelsen passer på byen Hitzacker vest for Lent-zen. Rejsen fra Hamborg til Lentzen varede i virkeligheden tre dage, men Ewald har i selvbiografien trukket dem sammen til én. - *Cajtiten*: kahytten.

97

overalt: desuden.

98

Uafseelige: uoverskuelige. - *skjærtsende*: muntert legende. - *Barde*: sanger, digter. - *Amor(s)*: romersk kærlighedsgud, svarer til grækernes Eros. - *Hymen(s)*: græsk gud for bryllup og ægteskab. - *Bacchi*: latinsk genitiv af Bacchus, den romerske gud for vin (svarende til grækernes Dionysos). - *Cimbreme(s)*: nordisk-germansk folkestamme, hjemmehørende i Jylland. Her dog blot danskerne. - *spiirende Barde*: vordende digter (:Ewald). - *store Drik*: store drag. - *Melpomene*: tragediens muse. En af grækernes ni muser, dvs. gudinder for kunst og videnskab.

99

venskabelig skuffende: som indgiver behagelige illusioner. - *hilde*: fastholde. - (*Salige*) *Formad*: forbillede, her Gud. - *mein Herr von ThundernTrunk* (tysk klingende): min herre von Tønder-Slurk, typen på en frådser og fyldebøtte, som formodes at være blandt Ewalds læsere. Navnet er lånt fra Voltaires roman *Candide* (1759), i hvis første kapitel der optræder en westfalsk baron von Thunder-ten-tronckh. Modsætning til hr. van WaterSous(s. 104).

100

Halv-Potte (Flaske): 1/2 pot = ca. 1/2 liter. - *Muskateller*: sød og krydret vin, muskatvin, -*femten Aar*: Ewald har først skrevet femten, men siden tilføjet tallet 16 over linien. - *Tokayer*: en vin fra egnen omkring Tokay i Ungarn. - *Madera*: madeira, en hedvin fra Atlanterhavets M. - *203Styk-Fad*: et stort vinfad, rummer 1000-1200 liter, -*proh Phoebel*: græsk: ved Phoibos! dvs. Apollon. - *aerohydrogasteriske*, ordret oversat: luft-vandbugede. Hjemmestrikket adjektiv sammensat af de græske ord aér (luft), hydor (vand) og gaster (bug). - *Loths forsaltstyttede Husfrue*: Iflg. 1. Mosebog kap. 19 fik den gudfrygtige Lot og hans familie lov til at forlade byen Sodoma, som Gud havde besluttet at udslette. Familien måtte ikke se sig tilbage, når den gik ud af byen, men Lots hustru kunne ikke styre sin nysgerrighed og blev som straf forvandlet til en saltstøtte. - *dit Hochlandiske OxseHoved*: Et oksehoved er et vinfad, der rummer ca. 250 liter. Hochland betegner distriktet Saint-Macaire ved Bordeaux. - *MaelStrømmen*: malstrømmen, hvirvelstrøm i havet. - *Kold-Fyr*: koldbrand. - *Vim inertia*: latin: inertiens kraft, træghedens magt. - *bombogranotympo-taratandiniske Gaspar MaurenBrecher*: Maurenbrecher er en pralende soldat i farce- og anekdoter-samlingen *Rollwagenbuchlein* af Jorg Wickram (ca. 1505-60). Adjektivet har Ewald dannet af ordene bombe, granat, tympanon (:pauke) og hornsignalet tarantara. - *corpulente*: tykke.

101

den Hellige Augustin: katolsk kirkefader (354-430) og helgen. Forfatter af *Confessiones* (*Bekendelser*), det første værk i den selvbiografiske genre, jf s. 170. - *crapula ... servo tuo*: latin: en rus påkommer undertiden din tjener. Omtrentligt citat fra *Confessiones*, X. bog kap. 31. - *Pjlegma*: flegma, sindsro. - *et vandagtigt Legeme...*: Iflg. den såkaldt humoral-patologiske tradition, der går tilbage til den græske læge Hippokrates (o. 400 fKr.), er verdens fire elementer: ild, vand, luft og jord, knyttet til menneskets fire temperamenter: det koleriske, det flegmatiske, det sangvinske og det melankolske. - *SexpotteBimpler*: trætønder, som rummer hver seks potter = ca. seks liter. - *mit Dilemma*: min dobbeltsætning, mit enten-eller. - *Phlegeton*: iflg. græsk mytologi en flod i underverdenen med brændende bølger. - *Ege-Knub*: egetræsklods.

102

purusputus Pflugmaticus: latin: ren og skær flegmatiker. - *Krud*: krudt. - *si-mile claudicans*: latin: med en haltende sammenligning. - *uroest*: uden at rose mig selv. - *mine Concepter uskadte*: uden at miste fatningen. - *Mayn-Strømmens Bredde*: floden Mains bred. - *tout de bon*: fransk: alvorlig talt. - *qvibus ... obrepit*: latin: hvem en rus undertiden påkommer, jf n.t. s. 101. - *Physiolog*: person med viden om organismens livsfunktioner. - *Oino-koiliolog*, ordret oversat: vin-bug-kyndig. Substantiv sammensat af de græske ord oinos (:vin), koilia (:bug) og logos (:tale). - *Kampschatka*: halvø i det østlige Sibirien. - *Autor dassicus*: latin: klassisk forfatter.

103

F.E.: for eksempel. - *Cerebello*: lillehjernen. - *undtagen*: med mindre. - *Fil*: fedt. - *7.Q.ED.*: forkortelse af *Id Qvod Erat Demonstrandum* (latin): det som skulle bevises. Slutform el i logisk bevisførelse, oprindeligt fra den græske matematiker Euklids Geometriens begyndelsesgrunde, ca. 300 fKr. - *Tintamarre*: larm, forvirring. - *arqvebuseert*: arkebuseret, hen-rettet ved skydning.

104

Umaadelighed: umådehold. - *myn Heer van WaterSaus* (egentlig Water-Sous, hollandsk): min herre von Vandsovs. Tænkt afholdsmand blandt 204 Ewalds læsere, modsætningen til hr. von ThundernTrunk s. 99 E - *raisonnere*: tænke, argumentere. - *Knaster*: kanaster, en tobak til lang pibe. - *Christal*: krystal. - *balsamiske*:

vellugtende. - *Heltes og Englers Formad*: heltes og engles forbillede, dvs. Gud. - *et Slags Sæd*: en slags frø eller anlæg. - *Schiras*: persisk by, hvis omegn er rig på roser og vin.

105

Schah Sejt: en persisk fyrste, næppe historisk. Ewald har muligvis lånt navnet fra den tyske forfatter Andreas Gryphius' komedie *Horribilicriifax* (1663), hvor det forekommer i en replik. - *Brasilien* brasiliansk tobak. - *Vater-Suppe*: vandsuppe. - *Bratchen og ... Sallatchen*: tysk: lille steg og lille salat. Diminutiv-endelsen er nedsættende ment. - *hypochondnske*: præget af indbildt sygdom og pirrelighed. - *baraguiniske*, egentlig bara-guiniske (af fransk baragouin: kaudervælsk): uforståelige. - *Hollah*: halløj. - *recommanderer mig*: anbefaler mig. - *Leddiker*: aflukker, gemmesteder. - *Homer*: græsk digter fra det 8. årh. fKr. Antages at være ophavsmand til *Hiaden* og *Odysseen*.

106

Clarices Lovelace: Clarissa, or the History of a Young Lady er en roman fra 1748 af Samuel Richardson (1698-1761). Lovelace er romanens mandlige skurk, der bl.a. voldtager hovedpersonen Clarissa for siden at angre og tilbyde hende ægteskab. - *toe*: vaske. - *vort store Mynster*: vort store mønster, dvs. Jesus. - *determinert*: afgjort. - *cholericke*: koleriske, ildfulde. - (tørre og heede) *Complexion*: sammensætning, her legemsbeskaffenhed, jf n.t. s. 101 om et vandagtigt Legeme. - *Kilder*: kildren, lystfølelse. - *epanchement*: fransk: udgydelse.

107

vant: vænnet. - *mærke*: bemærke.

108

Paragraph: afsnit. - *Hypochondrien*: se n.t. s. 105. - *underligge, under*: ligge under for, lide under.

109

skjertse: lege muntert. - *Skrinter*: skrænter. - *en underdyrisk Maade*: en måde, som ligger under dyrenes niveau. - *Vin de Rhone*: fransk: vin fra Rhone-dalen. - *Burgunder*: bourgogne. - *tilforladelig*: oprigtig talt.

110

Rhabarbera: rabarber. - *Decoctum*: dekokt, afkog. - *Sort*: slags. - *Genever*: hollandsk enebærbrændevin, - *flire Skilling*: fast udtryk for næsten ingen penge. En skilling var 1/96 af en rigsdaler, jf n.t. s. 45. - *forelskt som en Rotte*: del aftalemåden »så forliebt som en rotte i en gammel ost«, der bl.a. bruges af Holberg i *Den politiske Kandstøber*, 5. akt scene 8, og i *Jean de France*, 4. akt scene 1. - *Ørnene*: ørene, ører. - *Tracasserier*: bryderier.

111

Und der Oberste Trumpf...: tysk: Og oberst Trumpf sad højt i den elastiske lænestol, / Tænkte på sine ungdomssynder osv. Unøjagtigt citat fra F.W. Zacharias (1726-77) skæmtsomme heltedigt *Der Phaeton (Poetische Schriften, 1767, 1 s. 228)*. Desuden påvirket af Davids salme nr. 25 vers 7: Mine ungdomssynder og overtrædelser kommer du ikke i hu. - *Æp*: forkortelse af praeter plura (latin): med mere, osv. - *Hebe*: datter af de græske guder Zeus og Hera, selv gudinde for den evige ungdom. Har til opgave at skænke nektar (se ndf) for Olympens guder. - *Juliane*: formentlig et navneskjul for Hedevig Roers, en søsterdatter til Ewalds værtinde i Rungsted kro, Katrine Jacobsen. Hedevig var ca. 35 år 205 garmmel, da Ewald i 1775 fattede planer om at gifte sig med hende, jf s. 181. (Et alternativt tydningsforslag gives i Louis E. Grandjean - *Johannes Ewald og Birthe i Rungsted*, 1961). - *Nectar*: den saft, som de græske guder levede af, og som sikrede dem udodelighed. - *det gjorde got!*: citat fra Holbergs komedie *Jeppe paa Bierget* (1723), 1. akt scene 6, hvor Jeppe udbryder således efter at have drukket en snaps. - *Alas poor Yorrick!*: engelsk: Ak, stakkels Yorrick; citat fra Shakespeares tragedie *Hamlet* (1603), 5. akt scene I, hvor hovedpersonen finder kraniet af sin barndoms ven, hoffets tidligere nar, og udbryder således i klage. Yorrick er også en person hos Laurence Sterne, jf n.t. s. 123.

112

lykkeligere, end den Persiske Monark: hentydning til den romerske digter Horats (65-8 fKr.), der i en af sine oder skriver: Persarum vigui rege beator, Jeg var lykkeligere ved livet end persernes konge (*Carminum* III, 9). - *Sapphir*: safir, blå ædelsten. - *Zephyrer*: græsk: vestenvinde. - *min Arendse(s)*: Arendse Huulegaard (1743-94), se s. 163. - *Semele*: en prinsesse fra Theben, som Zeus forelskede sig i. De fik sønnen Dionysos (latin: Bacchus), vinguden. - *Phoebus*: Phoibos Apollon, søn af Zeus og Leto. Gud for blå. sol og sommer. - *dølge*: skjule. - *Sancho Pansa*: Don Quijotes følgesvend og væbner, jf n.t. s. 79. - (mit store) *Mynster*:

mønster, forbillede, her Don Quijote.

113

Pinsel: pensel. - *Alcmenes Søn ... den Lernæiske Slange*: Zeus og den mykeneske prinsesse Alkmene avlede helten Herakles (latin: Hercules), som af Mykenes senere konge fik pålagt tolv eventyrlige prøver. En af disse var et dræbe den lernæiske hydra, som var et nihovedet slangeuhyre. - *Blut und TrauerBiihnen*: tysk: blod- og sørgescener. Hentydning til datidens bloddryppende sørgespil. - *Cluninstaridosarchidiske Lignelse*: dvs. sammenligningen mellem den lernæiske slange og vinflasken. Det hjemmelavede adjektiv synes sammensat af de latinske ord clunis (:bagdel) og instar (:sidestykke) samt de græske eidos (:skikkelse) og sarx (:kød). Vigtigere er imidlertid, at Ewald nok har lånt ordet fra den romerske dramatiker Plautus' (ca. 250-184) komedie *Miles gloriosus*, hvor hovedpersonen, den storpralende soldat Pyrgopolinices, opfinder en feltherre ved navn Clutumistharidysarchides (1. akt). Ordet skulle da snarest betyde pralende, hovmodig - eller simpelt hen skrupskør. - *Mester Gotskalk*: bøddelen (mestermanen) i datidens København hed Got-skalk Miihlhausen. Han henrettede bl.a. greverne Struensee og Brandt i 1772. - *Martyrolog*: en lærd, der beskæftiger sig med de kristne martyrs liv og død. - *Judas*: den discipel, som forråbte Jesus ved et kys.

114

Tobby og ... Trim: personer i romanen *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* (1760-67) af Laurence Sterne (1713-68). Sætningen som helhed betyder, at Ewald vil læse et par kapitler i romanen. - *overalt ingen Materie: frem for alt intet stof*

115

Ritmester: kaptajn i rytteriet. - *Turenne*: Henri d'Auvergne, Vicomte de T. (1611-75), marskal af Frankrig og berømt som hærfører. - *hundrede206Ducater*: ca. 200 rigsdaler, jf n.t. s. 45. En dukat var en guldmønt af meget fint guld - *Execution*: udførelse (afstraf). - *bravoure*: fransk: tapperhed. - *habilité*: fransk: dygtighed, - *skjø n nende*: taknemmelige.

116

Herr Quæstioturius (af latin quaestio = spørgsmål): hr. Spørgejörgen. - *trænge til mig*, også: trænges omkring mig.

117

paa Østerrigernes Bekostning: se n.t. s. 80 om Kongen af Preiisens Bedrifter. - *Afbræk*: skade. - *VdenVærker*: u væsentligheder, biomstændigheder. - *Forødere*: ødelande. - *Fordeelbringendejøder*: jødiske ågerkarle.

118

Kopperne: sygdommen kopper var almindelig på Ewalds tid Overlevende havde varige ar efter sygdommen, de såkaldte kopar. - *et Dørslag*: en si. - *finned*: filipenset. - *Taille*: fransk: talje. - *Ræddike*: en rodfrugt i slægt med radisen.

119

de Berlingske Tidender: Kiøbenhavnske Danske Post-Tidender, grundlagt 1749 af E.H. Berling (1708-50); forløberen for vore dages Berlingske Tidende. - *Bataille*: fransk: slag. - *blessered*: såret. - *Standart*: rytterfane. - *Cornet*: yngste officer ved en rytterskadron, - *for ved*: foran. - *Esqvadron*: afdeling af rytteriet. - *Permission*: orlov. - *Lorbær*: laurbær. - *Udenværkerne af Commendantens Frue*: kommandantfruens smykker. - *Potz tausendl*: tysk: død og kritte!

120

erindre Deres Velgaaende: drikke Deres skål. - *Calif*: muhammedanernes gejstlige og verdslige overhoved. Kilden til Ewalds anekdote er D.D. Cardonnes værk *Mélange de littérature orientale*, Paris 1770,1,195. - *beherberge*: huse. - *Mahomets Forbud*: Muhammeds lære forbyder nydelsen af vin. - *(Viin)Mandat*: befaling, her forbud. - *Al-Mauni*: skal være Mahdi, den tredje kalif af Abbasidernes dynasti; levede i det 8. årh. - *Potentat*: fyrste.

121

Dulcinea: navnet på Don Quijotes elskede, jf n.t. s. 79. - *ved Cupido*: ved Amor (den romerske elskovsgud). - *Vink*: blik. - *Gratierne*: romernes tre gudinder for ungdom og ynde. - *vittig*: intelligent. - *satt*: moden. - *Snørliv*: livstykke af stift lærred, afstivet med fiskeben, som snøredes om kvindens talje for at gøre den smallere, - *forslaae din Kummer*: fordrive din sorg. - *og nu har en anden hende*: Arendse giftede sig i

1764 med hørkræmmeren Rasmus Riber i København, *-fortørres: tørres ud -forsmertet:* forvundet.

122

[*vignet af et dødningshoved*]: reproduceret efter Ewalds manuskript. - *neppe to Aar siden ...*: Arendses besøg hos Ewald har sandsynligvis fundet sted i sommeren 1773, kort efter at han var flyttet til Rungsted. Hun havde familie i nærheden. - *skimrede*: skinnede svagt. - *Arria*: romerinde, gift med Caesina Pætus, der for sin deltagelse i et komplot mod kejser Claudius blev dømt til døden i år 42. Pætus, der selv ønskede at støde dolken i sit bryst, turde alligevel ikke. Da tog Arria dolken, stødte den i sit eget hjerte og rakte den tilbage til Pætus med de ord, som Ewald citerer. - *Clementina(s)*: heltinden i romanen *Sir Charles Grandison* (1753-54) af Samuel Richardson (1689-1761).

123

Yorik: Yorick er en person i Laurence Sternes roman *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* (1760-67) og desuden hovedpersonen i samme forfatters roman *A Sentimental Journey through France and Italy, by Mr. Yorick* (1768), jf. n.t. s. 111. - *Garonne*: flod i det sydvestlige Frankrig. Sætningen som helhed refererer til 7. bog af *Tristram Shandy*, hvor Tristram (ikke Yorick) flygter for døden til Garonnes bredder. - *mordiske*: morderiske. - *Har jeg ikke mit Udkomme paa meer, end et Aar?*: Har jeg ikke haft mit udkomme i mere end et år? - *Si* (Rector Licht): salig; rektor Licht døde 1764. - *den lange Gade*: Lange Strasse i Slesvig. - *en middel-aldrende Regimentskorteermester-Fru*: en midaldrende regimentskvartermesterfrue. - *EnterHager*: entrehager, redskaber til entring af et fremmed skib. - *bilder*: danner.

124

Platoniker: tilhænger af den græske filosof Platon (427-343 f.Kr.). Platonisk kærlighed bruges som betegnelse for åndelig elskov. - *for* (Christi Fødsel): før. - *Halv-Ermer*: ærmer af fint lærred, som kun dækkede underarmene. - *Kalve-Kryds*: kalvekrøs, et kruset skjortebryst. - *uforvendt*: ufravendt, stift.

125

spilte min Roman: spillede rollen i den tænkte kærlighedsroman. - *Paille*: fransk: strågult, *-forekom mig*: kom mig i møde. - *sarkophagiske*: kødædende, *-fregnet*: fregnet. - *Cramer*: Peter C. (1697-1777), præst ved domkirken i Slesvig. - *Tynder*: tøn timer, tændstof - *hvilket jeg dog ikke erindrer*: men det kan jeg ikke huske (nemlig om han dengang mente at elske den fregnede jomfru).

126

DriveFjære: drivfjeder, *-je ne sçai quoi* (nufransk: je ne sais quoi): jeg ved ej hvad. Udtrykket bruges hyppigt af den franske dramatiker Pierre Corneille (1606-84) i forbindelse med vågnende kærlighed. I det 17. og 18. årh. endvidere almindelig brugt som betegnelse for et kunstværks uforklarlige skønhedsværdi. - *Vinetti*: Nicolas Venette (1633-98), fransk læge, forfatter til det pseudonyme, dristige værk *Tableau de l'amour*, 1686. - *Aretin*: Pietro Aretino (1492-1556), italiensk forfatter, bl.a. af de pornografiske *Ragionamenti* (*Hetæresamtaler*), 1534-36. - *Nuditeter(ne)*: maleriske fremstillinger af menneskelegemets nøgne partier.

127

incompatible: fransk: uforenelig. - *Distinction*: udmærkelse. - *ajfectere*: foregive.

128

Rulle(s): rolle. - *Neyende*: nejen, kniks, *-fatte større Anslag*: nære større planer eller ambitioner.

129

piatud: rent ud sagt. - *traktes i Haar med*: kom i totterne på. *-for mig*: før mig.

130

min ældste Broder: se n.t. s. 77. - *to andre unge Studenter*: brødrene Holger (1740-78) og Thomas Huulegaard (1742-1800), Arendscs fætre. - *Point d'honneur*: fransk: æressag. - *holde Lyset for alle de andre*: være skive for de andres spot og drillerier. - (tage mig for) *fuld*: et fuldgyldigt medlem af kredsen. - *hans Kaarde*: se n.t. s. 77. - *Contubernaler*: medlogerende.

131

den fromme Magdelone: heltinden i en folkebog (anonym underholdningsroman med rødder i middelalderen), *Den skønne Magelona og Ridder Peder med Sølvnøglerne*. Hun er både smuk og from, men

Ewald sigter 208 måske til, at hun for at gøre sig ukendelig ifører sig en gammel særk og smører sit ansigt med jord og spyt. - *den cumaniske Sybille* (egentlig Sibylle): spåkvinde fra 6. årh. f.Kr.; levede i underjordiske huler ved byen Cumae i Italien og blev så gammel, at til sidst kun hendes stemme var tilbage. - *Hexen afEndor*: iflg. 1. Samuelsbog kap. 28 en troldkvinde, som Saul opsøgte før sin sidste kamp mod filistrene.

132

Medusa: græsk fabelvæsen, hvis ansigt var så forfærdeligt, at alle der så det, forstenedes af rædsel. - *refroignées* (egentlig renfrognés, fransk): gnavne, vrantne, -*gabede*: gloede. - *xantippiske*: arrige; adjektiv dannet af navnet Xantippe, den græske filosof Sokrates' (469-399 f.Kr.) hustru.

133

en Broderdatter af min Ven: Dorthe Arendse Huulegaard (1736-64), en kusine til Ewalds egen Arendse. - *lidelig*: takkelig, pæn. -*formeente*: formodede. - *sødtlisplende*: sødt hviskende, indsmigrende. - *ny modige Sætter*: nymodens hovedpynt.

134

Approcher: tilnærmelser. - *Syllogismer*: logiske slutningskæder (jf n.t. s. 153 om Propositio Maior). - *Testimonier*: vidnesbyrd. - *Ode over IndfødsRetten*: I 1776 udstedtes en lov om, at embeder i det danske rige med ri undtagelser var forbeholdt indfødte, dvs. danskere, nordmænd og holstenere. Ewalds hyldestdigt til loven blev udarbejdet 1776-77, men først offentliggjort i 1778. - *Hen Professor Gottscheds Regler*: Johann Christoph Gottsched (1700-66), professor i Leipzig. Forkæmper for en rationalistisk og strengt regelbunden æstetik. Frem til ca. 1740 den tyske oplysnings litterære førerskikkelse. - *Troper og Figurer*: overførte udtryk (billedsprog) og retoriske ordstillingsfigurer (fx klangfigurer, gentagelser, modsætninger).

135

krydede: krydret. - *Prude*: tysk: snerpet fruentimmer. - *Metaphorer, Sy-nechdocher og Metonymier*: overførte udtryk, underforståelser og navne-ombytniiger (tre slags troper). - *Prude* = Prude, se ovf - *slipslappiske*: afvisende. Ewald har dannet adjektivet over navnet på en arrig og hyklerisk kammerjomfru, Mrs. Slipslop, i Henry Fieldings (1707-54) roman *Joseph Andrews*, 1742. - *korsviisplantede*: anbragt overkors. - *Karthau*: kartove, en kort kanon. - *som Tobiaë Engel fordum f ordrev Asmodeus*: Iflg. den apokryfe Tobits bog i Det gamle Testamente fordrev Tobias efter et råd af englen Rafael den onde ånd Asmodæus med røgen fra brændt fiskelever og -hjerter. Lugten fik Asmodæus til at flygte fra Ekbatana i Persien til Øvre Ægypten.

136

Alexander(s) | Alexander den Store, se n.t. s. 88. - *Carl den Tolvte(s)*: (1682-1718), konge af Sverige fra 1697. Krigsgal fantast, hvis person blev genstand for megen, især svensk-national heltedyrkelse. - *Die schone Magdelone*: se n.t. s. 131. - *SchattenSpiel an der Wand*: tysk: skyggespil på væggen, en i datiden yndet form for silhouet-dukketeater. - *en Maintenon*: Fran[^]oise de M. (1635-1719) var Louis XIV af Frankrigs elskerinde og fra 1684 hans hustru. Kendt for sin bigotte fromhed. - *Lucretia*: en romerinde, som iflg. sagnet blev voldtaget af kongesønnen Sextus Tarquinius (509 f.Kr.). L.s ægtemand var villig til at affinde sig med det 209 skete, men selv følte hun sin ære så krænket, at hun begik selvmord. - *Phryne*: græsk hetære fra det 4. årh. f.Kr., berømt for sin store skønhed. For den formue, hun tjente ved sit erhverv, rejste hun en statue af sig selv. - *Spidsbuberie*: bedrageri.

137

Lasteret: lasten. - *Maximer*: grundsætninger, leveregler.

138

Fortrydelse: ærgrelse. - *den ældste Jomfrue H****: Arendse Huulegaard. - *Raphael(s)*: Raffaello Santi (1483-1520), italiensk maler og arkitekt, især berømt for sine madonnabilleder. - *Petrarch(s)*: Francesco Petrarca (1304-74), italiensk digter, især berømt for sine kærlighedsdigte til Laura.

139

Marter: pine. -*forekommet*: kommet i forkøbet, dvs. forhindret.

140

leder: afleder.

141

Indostan: Hindustan, det nordøstindiske sletteland omkring floderne Ganges og Jumna.

142

diverterede: morede. - *betraf*: angik.

143

Iver for Muserne: studerelyst (jf n.t. s. 98 om Melpomene).

145

Piqvet: (fransk, militært): piketvagt, en beredskabsvagt opstillet bag feltvagten. - *attrapered mig*: grebet mig selv. - *Recommendation*: fransk: anbefaling.

146

Alt eller Prignitzer: Altmark eller Prignitz. Dele af kongeriget Preussen. Altmark ligger vest for Berlin (i dag i det vestligste DDR), Prignitz ligger nord for Altmark. - *Mark Brandenburg*: markgrevsområdet Brandenburg, det preussiske monarkis stamland. - *rare*: sjældne. - *den Stendelske RetterPlads*: henrettelsespladsen i Altmarks hovedstad Stendal. - *Steyle*: stejler, pæle på hvilke vandretliggende hjul var anbragt. Ind i hjulenes eger flettede man de dømtes radbrækkede kroppe, somme tider mens de endnu var levende.

147

den Tillyske Belejring: I 1631 (under Trediveårskrigen) belejrede og indtog den katolske hærfører Tilly (1559-1632) Magdeburg. 30.000 af byens 36.000 indbyggere blev dræbt, og plyndringerne var forfærdelige. Af bygningerne blev kun domkirken og Liebfrauen-klostret skånet. - *de 200 Jomfruer*: Under plyndringerne blev mange kvinder voldtaget. Nogle valgte dog at begå selvmord for at undgå denne skændsel, heriblandt 20 (ikke 200) jomfruer, som styrtede sig i Elben. - *Estafette*: fransk: stafet, ilbud. - *Croesi Rigdomme*: Kroisos eller Kræsus var konge i Lydien i Lilleasien 560-545 fKr. og samlede sig sagnagtigt store skatte. - *fatvigert* (af fransk: fatigué): træt. - *Det var ... intet mindre end mit Forsæt*: intet lå mig fjernere end ...

148

har sin Hensigt til: angår.

149

Qvod tibi...feceris: latin: Hvad du ikke ønsker der skal ske dig, bør du ikke selv gøre mod nogen; Tobits bog kap. 4 vers 15 (i den latinske Vul-gata dog vers 16). - *positiv* (Lov): fastsat, eksisterende.

150

Luthers Catechismus: Martin Luthers Lille Katekismus, dvs. lærebog i kristendommens grundsætninger (1529), tjente i den danske børneskole som en af de vigtigste lærebøger helt ind i det 20. årh. - *to Sacramenter*: 210 iflg. protestantisk opfattelse er der kun to sakramenter eller hellige handlinger: dåb og nadver. Iflg. katolsk opfattelse er der syv. - *Men sæt den Fald*: men forudsæt det tilfælde. - *Orthodoxer*: rettroende, her protestanter. - *syncretistisk*: som vil forbinde to divergerende opfattelser, specielt religioner.

151

den Augsburgske Confession: den protestantiske trosbekendelse, forfattet af Philip Melancton (1497-1560) og forelagt på rigsdagen i Augsburg 1530. Her blev den dog forkastet af et katolsk flertal. - *Doch! wo gerathe ich hin?*: tysk: Men hvor kommer jeg hen? Citat fra G.W. Rabeners (1714-71) satire *Von der wahren Beschaffenheit eines vemunftigen Burgers* (Satiren, 1764, I s. 70).

152

den Spartanske Republik: Militærstaten Sparta på Peloponnes fik i det 8. årh. f Kr. en forfatning, iflg. hvilken al jord var statens ejendom og alle frie mænd havde pligt til at tjene staten som krigere. Der herskede streng («spartansk») disciplin, også blandt børnene, som blev opdraget under offentligt tilsyn. - *de Pensylvaniske Indbyggere*: kvækerne, et kristent trossamfund uden formuleret trosbekendelse, men med antipati mod privat ejendomsret og militær. Samfundet grundlagdes 1650 i England, men pga. forfølgelser emigrerede talrige kvækere til Nordamerika, hvor de fik et fristed i kolonien Pennsylvania, grundlagt 1681 af deres leder William Penn. - *Jagttagelser*, her: hensyn.

153

Axioma: græsk: påstand, grundsætning som ikke behøver bevis. - *eludere*: bortforklare, omgå. - *Propositio Maior*: latin: overordnet sætning eller første præmis i en logisk slutningskæde (syllogisme). - *atqui ita ergo*: latin: men altså således; udtryk som betegner, at man tilføjer en undersætning (propositio minor) eller anden præmis til *propositio maior*. - *det syvende Bud*: Du må ikke stjæle, jf 2. Mosebog kap. 20. - *Harpax*: sendebud i komedien *Pseudolus* af den romerske dramatiker Plautus (ca. 250-184 f Kr.). Narres i handlingens løb, ikke for penge, men for en pige. Ewald har snarere tænkt på Harpagon, titelpersonen i Molières (1622-73) komedie *Den Gerrige*, der netop jamrer over et stjålet pengeskrin (4. akt scene 7).

154

For-Muur: værn. - *delicat*: forsigtig. - *Conservation*: fransk: bevarelse, opretholdelse, -*fortjene*: tjene (ved arbejde).

211

Indhold

<i>Herr Panthakaks Historie</i>	7
<i>Levnet og Meeninger</i>	75

Efterskrift

1. Johannes Ewalds debut	159
2. Den bedste verden	160
3. Voltaires <i>Candide</i>	161
4. Ewalds barndom og ungdom	162
5. <i>Herr Panthakaks Historie</i>	165
6. Digteren og borgeren	169
7. Den selvbiografiske genre	170
8. <i>Tristram Shandys Levned og Meninger</i>	174
9. <i>Johannes Ewalds Levnet og Meeninger</i>	176
10. Efter Rungsted	181
11. Manuskripter og udgaver	182
12. Tekstrettelser	185
13. Litteraturliste	187

Noter

<i>Herr Panthakaks Historie</i>	189
<i>Levnet og Meeninger</i>	198